

ПОХАРА СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Драгољуб Петровић
ПОХАРА СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Рецензенти
др Момчило Суботић
др Зоран Милошевић
др Брацо Ковачевић

За издавача
проф. др Миша Стојадиновић, Научни саветник

Издавач
Институт за политичке студије
Београд
Добрињска 11
ips@ips.ac.rs
www.ips.ac.rs

Корице
Иван Јовановић

Штампа
ДОНАТ Граф
Београд

2023.

ISBN 978-86-7419-376-1

Драгољуб Петровић

ПОХАРА

СРПСКОГ ЈЕЗИКА

ИНСТИТУТ ЗА ПОЛИТИЧКЕ СТУДИЈЕ
БЕОГРАД, 2023.

САДРЖАЈ

УВОДНА РЕЧ	7
ЈЕСМО ЛИ СТВАРНО ТАКО МНОГОЈЕЗИЧНИ?	9
ЈЕСМО ЛИ СЕ УГРИЗЛИ ЗА ЈЕЗИК ИЛИ <i>ЗА И ПРОТИВ — ЈЕЗИЧКОГ САВЕТА</i>	11
УЏБЕНИЦИ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК У ОСНОВНИМ И СРЕДЊИМ ШКОЛАМА	20
ЈЕЗИК, НАЦИОНАЛНИ ИДЕНТИТЕТ И ОБРАЗОВАЊЕ	25
ПУТЕВИ И СТРАНПУТИЦЕ СРПСКОГА СТАНДАРДНОГ ЈЕЗИКА	35
СКИЦА ЗА УЗАЛУДНУ РАСПРАВУ – ОПЕТ	43
„ЦРНОГОРСКИ ЈЕЗИК”	51
СРБИ МНОГОЈЕЗИЧНИ – А БЕЗ ЈЕЗИКА	53
КЊИГЕ О СЛОМУ ЋИРИЛИЦЕ	58
КОЛИКО [ИМА] СРПСКИХ ЈЕЗИКА	63
СРБИ СЕ ВРАЋАЈУ НА – „СВОЈЕ”	79
СРПСКИ СТАНДАРДНИ ЈЕДНОТОМНИК	81
СРПСКИ ЈЕЗИК И КАКО ГА ПОКРАСТИ	86
ЋИРИЛИЦА НЕКАД И ДА ЛИ ВИШЕ ИКАД?	91
ПИСМО ТАДИЋУ – О ЈЕЗИКУ	99
ПИСМО ДОБРИЦИ	102
ПОХАРА СРБА И СРПСКОГ ЈЕЗИКА	104
ЗНАМО ЛИ ШТА СМО, И ЗА КОЈИ ЈЕЗИК, ЧИНИЛИ?	123
„ХРВАТСКА ЋИРИЛИЦА” – НА ЛОМАЧИ?	125
ХРВАТИ И „ХРВАТСКИ ЈЕЗИК” – ГДЕ ТОГА ИМА?	131
ДОКЛЕ ЋЕ СРБИ[ЈА] НЕГОВАТИ СВОЈЕ ЈЕЗИЧКЕ ЗАПЕРКЕ?	138
БИТКА ЗА ЋИРИЛИЦУ ИЛИ БИТКА С ВЕТРЕЊАЧАМА	155

О СТАРОЈ СРПСКОЈ ЛЕКСИКОГРАФИЈИ – НЕШТО ДРУКЧИЈЕ	171
СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК НИКАД НИЈЕ ПОСТОЈАО	174
НЕМА ДОКАЗА ДА ЈЕ ЋИРИЛИЦА [ИКАД БИЛА] ХРВАТСКА	177
„ЋИРИЛИЦА ИЗМЕЂУ ИСТОКА И ЗАПАДА”	179
ГОСПОДИН <i>ЈЕЗИК</i> И [ЊЕГОВИ] ДЕКЛАРАТОРИ	182
СИРОМА ЧОМСКИ	184
КАКО ОСРАМОТИТИ ЈЕЗИК	185
КАКО СЕ РУГАТИ ЈЕЗИКУ	187
СРПСКИ УЏБЕНИЧКИ ВАШАР ИЛИ СРАМОТНА ШКОЛА СРАМОТНЕ ДРЖАВЕ	190
РАСПРОДАЈА СРПСКОГ ЈЕЗИКА – „ПО СЛУЖБЕНОЈ ДУЖНОСТИ”	194
СРПСКИ КУЛТУРНИ ПРОСТОР И КАКО ГА [ОД]БРАНИТИ	195
ЗИДА ЛИ ЗУКОРЛИЋ ЗИНДАН ЗА МЕШУ?	206
„СЛУЖБЕНА” И „ЈАВНА” УПОТРЕБА ЈЕЗИКА	213
СПОР О ЋИРИЛИЦИ	216
ДУБРОВАЧКА КЊИЖЕВНОСТ МОЖЕ БИТИ ХРВАТСКА САМО – УЗ ФУСНОТУ	218
„КАД ЋЕ КРВЦА ИЗ ЗЕМЉЕ ПРОВРЕТИ”	224
МЕРА МИНИСТАРСКЕ ПАМЕТИ	229
УЏБЕНИК ПО МЕРИ УДРУЖЕНИХ ИЗДАВАЧА	234
КАКО РАЗОРИТИ НАУКУ	238
РЕФОРМАТОРИ-ПОНАВЉАЧИ И ДАЉЕ ЈАШУ	245
КАКО [ЗА]ШТИТИТИ СРПСКУ НАЦИОНАЛНУ ПАМЕТ	247
УЏБЕНИЧКА ПОРНОГРАФИЈА	252
МИНИСТРИ – ПРОМОТОРИ „БОСАНСКОГ ЈЕЗИКА”	262

УВОДНА РЕЧ

У овој књизи сабрани су ауторови записи о страдању српскога језика и ћирилице. Њихова је главнина настала у последњих двадесетак година, а само су два „заостала” из неког давнашњег времена. И нашли се на челу књиге – да покажу да терор над српским језиком има иста исходишта која и терор над српским народом: сви српски окупатори затирање Срба почињали су од затирања ћирилице (као његовог „светог писма”) па од тога нису одступили ни комунисти: током рата, наиме, као и више година после њега, они су успешно сатирани носиоце српског језика, па кад за то више нису „имали оправдања”, они су се усмерили на ћирилицу и за педесетак година успели да је сведу до прага нестајања.

И као могућност за њено „спасавање”, предложили да се за новине које се штампају ћирилицом ПДВ смањи са 10 на 5 процената. Међу неким прогонитељима српског језика и писма то је изазвало жестоку узбуну, али је остало нејасно зашто је то учињено: „Стотинама смо пута овде писали о склоности овдашњих »патриота« да свој патриотизам уновче и да се – кад год је то могуће – уздигну изнад закона”. Ако сам добро разумео, у неком тамо члану Устава Србије пише да се у тој веселој држави говори *српски* и пише *ћирилицом* и није јасно како се то овдашњи „патриоти” издижу изнад закона када тај *највиши закон* не поштују управо они који су „латиничне вероисповести” и знају једино оно писмо које су им комунисти, тј. антифашисти, утурили у памет иако памте да су се и фашисти Србима увек обраћали ћирилицом (тако су, рецимо, и Немци за Дражом расписали потерницу ћирилицом, а *Danas* по Србима већ 20 година басара латиницом).

Осим тога, схватање „да су *Полијшика*, *Новосџи* и *Печайџи* врло добро заливани расадници духовне беде, оријенталног чемера и малограђанштине” у сваком озбиљном разговору, уместо пијане псовке, морало би се макар покушати образложити. Поменуте новине, такве какве су, окренуте су примитивним Србима (то су давно рекли и Коча Поповић и Благоје Нешковић), ојађеним Србима, осрамоћеним Србима, продатим Србима и те новине не заслужују онолико памети и лепоте какве по Србима просипају латиница и њени вероисповедници. Ти вероисповедници, наиме, припадају онима који су више од 70 година ослобађали Србе и од

интелектуалне и привредне елите и од њихових најбољих домаћина и у први план истурили паметаре којима некад озбиљан српски домаћин не би поверио ни три овце да их без надзора претерају до најближе ливаде. Ти су зналци, најжешће од 1941. године до Голог отока, али у многим смислу и до наших дана, знали како се војује „против примитивних Срба” и они су били најзаслужнији за три (или три и по) милиона оних које су „ислеђивали” и, посебно, за то да се од њих сваком шестом најчешће не зна ни гроб.

Срби су примитиван народ и зато мислим да њима треба оставити њихово примитивно писмо са 10% ПДВ. Толико су им узимали и Турци. А онима међу њима који хоће да се диче латиницом, западном демократијом, педерастичком и сличним „западњачким лепотама” треба признати право на латиницу и, уз њу, на Орден „Црвен Бан с мачевима” (или „с лентом” па да бирају) – *уз који би ишао и ѿривилеџован ѿорез од 100%*.

Па нека либерали, демократи, лигаши, комунисти, антифашисти, педери, НВО, Црне жене, „Друга Србија” („са све Латинком, Соњом, Наташом, Милићком и сличном сорошевском клијентелом”) басарају латиницом до миле воље. И натраг.

Лучића брго, мај 2021.¹

¹ Главне идеје из ове уводне речи формулисане су у писму Новостима 14. јуна 2015, као мало уврнут поглед на схватања „Срба латиничне вероисповести“. У неким текстовима библиографски упуту означени су бројевима [I и II са бројевима страница]; ауторова је грешка што није назначио да се сви ти упуту односе на књигу Душана Берића, *Хрвајско ѿрвашиџво и Срби*, I–II, Нови Сад, 2005.)

ЈЕСМО ЛИ СТВАРНО ТАКО МНОГОЈЕЗИЧНИ?

У Будви ће се од 6–11. октобра одржати VI конгрес Савеза славистичких друштава Југославије. На њему ће бити поднесено више реферата и кореферата о кључним проблемима југословенске лингвистике и историје наших књижевности. Реферати су: Јован Вуковић, *Наука о језику и наука о књижевности*; Иво Франгеш, *О методологији повјестни књижевности*; А. Слодњак, *Југословенске књижевности у доба романтике – њихови међусобни односи и место у свјетској књижевности*; Р. Лалић, *Односи између совјетске књижевности и књижевности југословенских народа*; Михаило Стевановић, *Функција везника у реченици*; Далибор Брозовић, *Стање и проблеми у југословенској лингвистици*; Јован Чађеновић, *Положај наставника језика и књижевности*. Списак кореферата није познат, али се зна да ће их бити подоста.

Два пута одлагани сусрет. Нашој широкој јавности је можда мање познато да је овај конгрес већ двапут одлаган (најпре је био заказан за пролеће 1968, а касније је термин његовог одржавања померен за пролеће ове године). Разлога за то било је доста и то врло озбиљних. Неки проблеми, за које је изгледало да им је претходни конгрес отворио перспективе за решавање, у међувремену су добили неке нове димензије. Две од њих чини се да су најбитније:

1) У круговима хрватских лингвиста резолутно се заступа теза о томе да су хрватски и српски правно два језика, а не један језик са две варијанте – како је, у главним линијама, прихваћено на сарајевском конгресу и чиме је, и званично, нешто коригован смисао одговарајуће тачке новосадског договора. Хрватски лингвисти уверавају да то не значи језичко раздвајање и одбацивање поменутог договора, али истичу да је у називу језика нужно исгичати оба саставна дела једино у службеној употреби.

2) Договор Матице српске и Матице хрватске, на којем су, у јануару ове године у Загребу, усаглашавана гледишта о даљем издавању *Речника српскохрватској књижевној језика*, у великој мери је актуализовао сличне захтеве из неких црногорских литерарних кругова, чији је основни смисао изложен на симпозијуму о црногорској култури, одржаном пре две године, а своди се на то да и језику црногорске књижевности треба и формално признати статус

сличан ономе који имају „хрватски” и српски језик. Неки заговорници ове идеје предлагали су да то буде „црногорска” варијанта. Ових дана је др Људевит Јонке, водећи хрватски лингвиста, изложио идеју по којој, по природном праву сваког народа да свој језик зове и својим именом, Црногорци свој језик могу звати „црногорским”. По истој овој логици, истиче Јонке, и муслимани могу свој језик звати „муслиманским”.

Само једна научна истина. Као што се види, све су то неспоразуми који задиру у темеље наше науке о језику, а многим својим елементима и у темеље наших међунационалних односа. Проблеми су, дакле, веома озбиљни и без максимума добре воље да се чује и трезвено оцени аргументација свих о свему – не може се очекивати никакво трајно решење проблема због којих је овај конгрес сазван.

Несумњива је, чини се, чињеница да у целом овом комплексу проблема може да постоји само једна научна истина, а сасвим смо сигурни да се не могу наћи аргументи којима би се могла одбранити теза о томе да се у нашој земљи, осим словеначким, македонским и језицима народности, говори и **српски, хрватски, црногорски** и **муслимански** (неки су „научници” записали да се говори још и босанско-херцеговачки – нису рекли **босански** и **херцеговачки**).

Многе од ових ствари иду, свакако, у домен бесмислица, али чињеница да има културних и научних кругова из којих ово потиче и људи који их уобличавају и лансирају у широку публику, довољно јасно сведочи о томе да су сасвим сазреле прилике за врло енергичну интервенцију друштва, за темељито проветравање свега онога што је за ових неколико година – устајало. Јер постоји бојазан да ће се на конгресу пре заострити односи него за проблеме о којима говоримо пронаћи решења.

Ако се то деси, не треба се изненадити: једног скорог јутра можемо се пробудити као феноменални полиглоти – свако од нас говориће буљук језика. Биће то јединствен случај у свету.¹

¹ Објављено у: Дневник, Нови Сад, 5. X 1969, 12 (наднаслов: Пред Конгрес Савеза славистичких друштава Југославије).

ЈЕСМО ЛИ СЕ УГРИЗЛИ ЗА ЈЕЗИК ИЛИ ЗА И ПРОТИВ — ЈЕЗИЧКОГ САВЕТА

„Борба” је ових дана (15, 16. и 17. септембра) уступила простор опсежном тексту проф. др Славка Вукомановића, у коме се, под заједничким поднасловом **Актуелна питања језика**, образлаже (уз остало) и одлука Филолошког факултета у Београду да не приступи Договору о оснивању Савета за српскохрватски језик. Тиме се пролетошње расправе поново враћају на новинске ступце, али овога пута – са широком и „ауторизованом” стручном аргументацијом.

Чини ми се, међутим, да је та аргументација и нелогична и неодржива. Из више разлога, од којих ми се битним чини један: она је **стручна само привидно**, јер Вукомановићу у расправи промичу много озбиљнији пропусти од оних које су себи „допустили” састављачи предлога Договора! Вукомановић, наима, замера састављачима договора што „истичу да ће се савет старати да се наш књижевни језик развија у складу са народном основицом и вуковски усмереном традицијом” и додаје да је таква „брига... потпуно депласирана, измишљена” јер та основа није данас „ничим угрожена”. Дубља „експертиза” могла би, можда показати да „брига о вуковској основици” нашег језика има више оправдања од Вукомановићеве тврдње да је тај проблем „измишљен”, али ја се у то нећу овде упуштати јер за оно што имам на уму – најбољи ми је сведок сам Вукомановић: он вели да је „у стварању новог књижевног језика Вук почео од **новоштокавских говора**”, да су „**новоштокавски дијалект**” у прошлом веку прихватили и „илирци”, да је било „и у новије време покушаја да се хрватски мкњижевни језик врати старим чакавским и кајкавским исходиштима”, али да су они „доживели **крах** у самом хрватском народу”. У вези са свиме што је речено, ја морам признати да много лакше разумем „бригу о народној основици и вуковски усмереној традицији” – него оно о чему нам Вукомановић говори. Не знам, наима, на основу којих је новоштокавских **говора** Вук уредио „српски” језик и какав је однос тих говора према новоштокавском **дијалекту** који је легао у основу *хрвајској* језика.

Проблеми су сложенији. Инсистирам на тој дистинкцији зато што не могу да схватим Вукомановићеву тврдњу да **основица**

„српског” језика има **нижи ранг** од основице хрватског језика. С друге стране, није ми јасно како, у контексту наших језичких прилика, треба разумети тврдњу да је „националистичка еуфорија у време тзв. масовног покрета претрпела **крах**” – ако се зна да је у Хрватској Новосадски договор развргнут 1969. године, да је то углавном била заслуга Декларације о називу и положају хрватског књижевног језика и да је то касније, кад су се прилике „смириле”, све лепо санкционисано у Уставу СР Хрватске!/? Проблеми су, дакле, много сложенији него што нам их Вукомановић представља и они су изискивали пре чврсту лингвистичку аргументацију него уопштenu политичку квалификацију.

Вукомановић вели да у нашој књижевнојезичкој ситуацији „нема неких крупнијих проблема и разилажења” и да је име језика **само** „једно од отворених питања”. Све је, дакле, јасно: када се договоримо око **имена ових наших језика** – сви ће проблеми бити решени. У тако идиличним приликама могло би **се** једино догодити да нечију духовну тромост „узнемири” **друго писмо** и да **се** као најкрупнија поставе питања зашто **се**, рецимо, НИН не штампа латиницом и има ли **Горског вијенца** у друкчијем руху него ћириличном? Морам признати да такву Вукомановићеву логику не разумем: он нашироко прича о неважним питањима, а око оних других **обиграва**. Рецимо: није важно како ће изгледати **списак** назива за наш језик, али је битно да нам је при његовом прављењу „потребна... пуна толеранција и међусобно уважавање” јер „језик се никако не би смео вештачки политизирати и искоришћавати за међунационална трвења и обрачуне”. О виталним проблемима језика Вукоманошћ говори не као стручњак него, рецимо, као необавештен функционер месне заједнице: „Језик у јавној употреби у сваком организованом друштну има три основна своја вида: а) идејни, друштвено-политички, б) законодавни, правни и в) научно-стручни”. Ред је, дакле, јасан: друштво најпре треба да одреди какву језичку политику **хоће**, затим се на такву политику мора турити законодавно-правни **мухур** – а научницима и стручњацима биће сасвим довољно и то што ће морати да пазе да не оштете ни мухур ни **јазију**...

Два паралелна тока. Вукомановићева размишљања о нашим језичким проблемима имају два паралелна тока. Један од њих одређује се, рецимо, на следећи начин:

а) Главни проблеми у нашем данашњем језику резултат су његовог „бурног и доста стихијног развоја у ширем друштвеном саобраћају особито у политичком животу и средствима масовног комуницирања. Ту се језик све више отуђује, шаблонизира, губећи драж новине и стваралачког изазова”.

б) „Ако хоћемо, леп, добар језик, онда први услов за то је да са наше јавне сцене уклонимо све муцавце и шарлатане”.

в) „У нашем друштву могу се лако у политичкој, научној и културној хијерархији добити највиша звања и почести и када се лоше говори и пише. Зашто се онда мучити око језика ако и без тога можете бити министар и академик! Широм земље свакодневно се у великим тиражима штампају и продају (по високим ценама) **неписмене књиге. Те књиге лако код нас нају и рецензенте и издаваче.**”

г) „Можемо ли дизати културу народа на виши ниво ако учитељи и професори немају основне услове за рад, немају стана и примају веома мали лични доходак. Једна недавна анализа показала је да је међу стотину осамдесет различитих грана и групација Београдски универзитет по личним дохоцима на самом дну.”

д) „**У кризи је, дакле, систем наших друштвених и културних вредности.** Јасно је да у условима наглашене, веома разгранате субкултуре, где стрип и забавни романи, лоши филмови (насиља, страве и ужаса) односе превагу код читалаца и публике над ремек-делима литературе и кинематографије, ни језик нема шта да – тражи!” (ако то посебно не истакнем, сва подвлачења у овом тексту – моја су – ДП).

За онај други ток Вукомановићевих размишљања карактеристичан је следећи став: „Научним истраживањима најбоље ћемо се одупрети **отуђењу језика** и свим оним **мистификаторима из противничких и наших редова** који за лош језик оптужују **марксизам** и некакав зао демонски дух политичара, који, по тим квазитеоријама, намерно шире тај језик да би лакше манипулисали народом. Ти мистификатори никако неће да схвате да сви ти нашн ритуали **умирања језика** нису настали нечијом рђавом вољом већ су последица низа социолингвистичких, психолингвистичких и комуникацијских фактора”.

„Укрстимо” ли ове токове Вукомановићевих размишљања, показаће се да су за кризу система наших друштвених и културних вредности одговорни „мистификатори из противничких и наших

редова”, да су они измислили и кризу језика и кризу морала, и ниске личне дохотке учитеља и професора, и неписмене министре и академике и све оно што не ваља и у чему Вукомановић нема никаквих заслуга: он се увек налази на „правој страни”, он брани марксизам од оних који га „оптужују”, он је с марксизмом „на ти” (данас је бар **нама** познато да су класици марксизма писали своја дела веома јасно, без вербализма, празне реторичности и патетике). Вукомановић се определио за позив марксисте и заборавио да је почео расправу о проблемима језика. И то, изгледа, није нимало чудно јер у његовој биографији (до 1977) има више података о друштвено-политичким функцијама, него што у библиографији има научних јединица. И није, због тога, чудно што Вукомановић „војује” против Савета за језик: могло би се показати да и он спада у „мистификаторе из наших редова”, да више неће моћи да утиче на „идентификације језичких неподопштина и трасирање општих праваца језичке политике” – и да ће морати да се окрене језичком аргатовању... Другим речима, могло би му се догодити да буде означен као један од криваца за цветање „вербализма, празне реторичности и патетике”, јер је као научник и човек од политичког утицаја могао макар покушати да нешто од тог „цвећа”, рецимо, демистификује.

Вукомановићева аргументација против савета, рекао сам, нелогична је и неприхватљива. Он вели да нам савет није потребан иако је међу његовим задацима „највише оних што се односе на научни и стручни рад у области језика”; он вели да је научни рад „увек до сада био у искључивој надлежности научних и стручних установа. То је јасно записано у свим нашим партијским и другим значајним друштвено-политичким документима и одлукама. То је детаљно и јасно регулисано законом.” Вукомановић се чуди што данас „после тридесет година самоуправљања треба да оснивамо засебно друштвено тело” за бригу о језику, а не смета му чињеница што су **сви досадашњи механизми**, заједно са свим партијским и другим друштвено-политичким документима, одлукама и законима, **довели језик до онога стања које нам је сам Вукомановић тако уверљиво представио као неподношљиво и неодрживо**. Морам признати да не разумем „марксизам који се залаже за очување стечених привилегија и позиција”, нарочито оних које нису „подупрте” радом и способношћу, као што не разумем ни вербализам, празну реторичност и патетику...

Вукомановић вели да нам за научноистраживачки рад нису потребни „језички савети, већ већа финансијска улагања, научни подмладак, институтски, колективни научни рад” (за шта „данас нико не да новац”). Са тим се човек може лако сагласити, и тим појединостима додати и више других, али не мислим да би иједна од њих могла сведочити против могућности да се нешто у нашим језичким истраживањима промени. „Министарство за језик није, разуме се, никаква гаранција да ће се нешто заиста променити, али априорно одбијање свега што макар слуги на мало свежине не може се оценити друкчије него као знак свакоруког слепила. Сербокроатистика је пала на танке гране, ми немамо нн средства, ни воље, ни способности да било шта у томе променимо, а када се укаже шанса да се нешто учини – ми против ње отварамо фронтове. Пред тим свака логика мора да запре.

Тромост духа. Уз ризик да ћу погрешити, и да ћу на себе окренути „гнев »праведника«“, покушаћу да ту логику – „схватим”. Рекао сам неком ранијом приликом да смо језик рашчеречили и да смо га испарцелисали према „републичко-покрајинским” (и општинским) атарима. И у тим атарима сада свако негује сопствену црквицу, свако има своје „кумове” и своје „неговатељице” и свакоме се чини да је „његов језик” – једини и прави и једини напредан. Језичке прилике, дакле, довели смо до апсурда и сада пред нама нема много путева: или ћемо и даље служити славистичком свету за подсмех или ћемо се отржењавати. Филолошки факултет изабрао је, нажалост, оно прво и ја бих рекао да се сада налазимо пред феноменом колективног слепила. Такав феномен може се вероватно схватити, али нисам уверен да се може и прихватити и ја га објашњавам или „тромашћу духа” (како вели и Вукомановић) или околношћу да је неко тамо озбиљним људима – бацио прашину у очи. Покушамо ли, међутим, да погодимо ко су били „бацачи прашине”, могли бисмо закључити да је један од њих био Вукомановић, а и остали су морали бити специјалисти за српскохрватски језик јер не могу вероваги да су се као специјалисти за бацање прашине могли појавити, рецимо, историчари књижевности, полонисти или англисти.

Ако поближе осмотримо аргументацију којом се Филолошки факултет „одбранио” од приступања Савету, наћи ћемо се у бесмисленој ситуацији: такву аргументацију нигде нисмо могли прочитати, ни у ранијим новинарским интерпретацијама ни у Вукомановићевом чланку који је пред нама! Па у чему су онда

проблеми и зашто толико прашине? Морам признати да то не разумем јер не могу веровати да се суштина проблема може свести на евентуалне пропусте у процедури око усвајања договора у РК ССРН Србије. О томе, иако, Вукомановић опширно расправља, цитира ставове појединих учесника са двеју седница Комисије ПЦК СКС за идејно деловање СК у култури (март 1978. и септембар 1979)), инсистира на неким дезинформацијама, међу којима има и научних и стручних, и закључује да се све то није радило демократски и одговорно. О свему томе, разумем се, ја нити могу нити хоћу да судим јер за проблем о коме расправљамо – то једноставно није релевантно. Што се научних и стручних примедба тиче, таквом се може означити само једна, а и она је резултат **брзог читања и кривог цитирања**: то је онај део приче о шумадијско-војвођанским говорима као о делу источнохерцеговачких. Све остало спада у домен политике и ту је Вукомановић – на свом терену. У бризи за „**обезбеђивање јединства стандардног језика српске нације**” (истакао СВ) он види „идеолошку сродност” са *Декларацијом о називу и положају хрватској књижевној језика и Предлојом за размисљање* и као сведоке за такав свој суд позива једног политичара и једног књижевника. Уместо лингвистичких аргумената, дакле, Вукомановић позива сведоке и верује им на реч и када говоре о ономе у шта се не разумеју. (Вукомановићу, на пример, не смета ако му један сведок говори о „силовању језика”, а нема примедби ни на тврдњу другог да су националисти у Хрватској хтели да врате језик „ка староштокавским категоријама”).

Притиснути комплексом. Вукомановићеве логичке токове није лако ни пратити ни разумети. Он ће, на једној страни, нашу општу језичку ситуацију окарактерисати као неодрживу, али ће додати да ће покушаји да се нешто промени окренути „воду на млин оних националистичких снага које су у нас пре деценију-две доживеле политички пораз” и да једини лек за све наше „језичке невоље” – истинска језичка толеранција. Ако добро разумем Вукомановићево схватање, он се залаже за толерисање неодрживе језичке ситуације. На такав закључак наводи ме чињеница да он тврди да сваки народ има право на то да се брине о судбини језика у сопственој средини, да тај језик има право да зове како му се допадне, али да све то за Србију не може да важи јер ће то подсетити на *Декларацију* и покренути националистичке воденице.

И овде тек долазимо на срж проблема: док је Србија, притиснута комплексом великосрпске кривице, посматрала како се њен језик размиче и черечи – све је било лепо и сви су били задовољни: 1) у Хрватској је по Уставу хрватски језик одређен као државни, при чему се показује да је тај језик прилично сродан ономе који је између 1960. и 1969. био познат као хрватскосрпски; 2) у БиХ је тај језик прекрштен у босанскохерцеговачки стандарднојезички израз (не знам да ли га иза леђа подупиру термини српскохрватски (хрватскосрпски или обрнуто); 3) црногорски енциклопедисти тај језик зову црногорским и тврде да су му нашли корене у некаквим бискупским костима које су старије од Ћирила и Методија; 4) у Војводини је загарантована равноправност језика народа и тамо се као врло крупан појављује проблем: ако почнемо да се бринемо о језику народа – ко ће преузети бригу о језику народности?

А језик из кога је никло толико заперака – Вук је звао *српским*. Србија је, данас, међутим, толерантна и тај језик зове српскохрватским.

А како Вукомановићева „истинска језичка толеранција” изгледа у нашој свакодневной пракси? Вукомановић вели: идилично! Али за то не наводи ниједан доказ. Ја ћу поменути само неке. У Хрватској ни чиновници на хотелским рецепцијама не умеју прочитати податке са личне карте исписане ћирилицом; у БиХ су потпуно толерантни према свему – само су мало забранили екавштину; у Црној Гори енциклопедисти још нису сасвим ишчитали оне кости, али ће нам за који дан јавити шта су пронашли; 4) на Косову су остали само Косовари, а Косовци су отишли у посету рођацима по Шумадији и Поморављу (дођем, разуме се) и тамо више нема проблема; 5) у Војводини народности имају право на неговање матерњег језика, народи то право немају, дакле: народи и народности тамо су равноправни.

Све то, разуме се, лингвиста не може да објасни, али Вукомановић ће моћи: наћи ће и за то сведоке. Као што је нашао и оне против Савета за језик и против српскохрватског језика.

Вукомановић је научник који више верује политичким оценама него научним чињеницама и тиме заборавља да су поштовање увек лакше заслуживали они који су оцене заснивали на чињеницама него они који су, зарад несигурне комбинаторике, силовали чињенице (како елегантно рече онај Вукомановићев сведок), Јер чињенице су, по правилу, врло тврдоглаве: оне се много спорије „ротирају” него многе политичке оцене и њихови носиоци. Вукомановић, уз све то,

и даље упорно мисли да се пред чињеницама могу затварати очи, а заборавља да се оне понекад могу отети и – подивљати! И да су тада за њихово смиривање од било каквих оцена много ефикаснији, рецимо, сузавац, водени топови и, нарочито, тенкови.

Време је, због свега тога, да се угриземо за језик и да специјалисте за бацање прашине окренемо једне против других. Да се међусобно забављају и да не трују човекову околину.

*

Накнадна напомена. Против оснивања Савета за језик изјаснила се и Покрајинска конференција ССРН Војводине, а као њен високи функционер разлоге због којих је то учињено формулисала је Вера Милосављевић на седници Секције Републичке конференције ССРН Србије за културу, 14. априла 1982. и ти се разлози могу свести на неколико следећих појединости: 1) „наша главна пажња је усмерена на остваривање равноправности језика народа и народности”, а „брига о неговању” сваког од њих „регулисана је Уставом и статутима”; 2) потписивање Договора о формирању Савета за српскохрватски језик „могло би да се тумачи и као опредељивање за један званични, односно државни језик”; „ми имамо државу, али државног језика немамо”; 3) „нема потребе за вертикалном организованошћу на овим питањима у Републици Србији, већ за сарадњом и договарањем уз уважавање постојеће друштвено-политичке и самоуправне организованости”; 4) „из Покрајине није било организоване иницијативе нити предлога да се међу потписнике Договора уврсте ове институције из Војводине које су се тамо нашле”; 5) „у нас [није] долазило до тако сложених и тешких друштвено-политичких и стручних питања поводом српскохрватског језика, да то тражи овако чврсту организованост и везивање тога стручног друштвеног тела – Савета за српскохрватски језик, за Скупштину Социјалистичке Републике Србије”; 6) „свако лоцирање ових проблема у једно тело и то при највишем државном и самоуправном органу Републике, евентуална професионализација функционера у том телу, као што се у Договору већ предлаже, значило би затварање ове проблематике у уже оквире и њено свођење на ресор”, при чему „тима ова питања неће добити ни на друштвеном значају, ни на достојанству и велика је опасност од непотребне политизације питања језика”; 7) „то би тело могло да постане искључиви креатор језичке политике и правде”, што „би било недемократски, без обзира на делегатски принцип организовања”.

Итд. Такви разлози, као и они које је формулисао Сл. Вукомановић, „пресудили су” да се тада не оснује Савет који је био замишљен као важна државна институција за бригу о језику, а после су неки врло агилни учесници у споровима о српском језику врло тешко оптуживали „друге” због стања у коме се језик нашао заборављајући, при том, сопствене заслуге за онемогућавање покушаја да се неки проблеми много раније макар рационалније осмотре.¹

¹ Објављено у: *Борба*, Београд, 11. X 1982, 4 и 12. X 1982, 4; овде само додата **Накнадна напомена**.

УЏБЕНИЦИ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК У ОСНОВНИМ И СРЕДЊИМ ШКОЛАМА

За расправу о проблемима о којима ћемо данас разговарати имамо једну сталну обавезу и један невесео повод. Оно прво „начели” смо на претходној седници и сада ћемо разговор о томе само наставити, а оно друго намеће нам „Нијанса”, Предузеће за издаваштво, производњу, трговину и услуге д. о. о., својим захтевом да *Правойис српској језика – Приручник за школе* М. Дешића „препоручимо за употребу у основним и средњим школама”.

За разговор о обема темама основе су изложене у папирима који се пред нама налазе и предлажем да их најпре размотримо посебно и да о њима, на крају, формулишемо или посебне или јединствене закључке.

Када је реч о прегледу уџбеника и приручника у основној и средњој школи, на основу текста који су нам припремили колеге Вељко Брборић и Радојко Гачевић, намеће се неколико општијих опсервација.

Прво, у основној школи (од 5. до 8. разреда) сада се налази 12 уџбеника (граматике, читанке, радне свеске) и све их је, уз сагласност Министарства просвете Републике Србије, одн. његовог Просветног савета, објавио Завод за уџбенике и наставна средства, у тиражу који се креће од 55.000 до 110.000 примерака; у средњој школи таквих је уџбеника само пет: јединствен приручник за језик и читанка за сваки разред посебно, у тиражу од 28.000 до 60.000 примерака.

Друго, и за основну и за средњу школу постоји, међутим, и мноштво других „помоћних уџбеника и приручника”, који се појављују најчешће као приватна издања (понекад у буквалном значењу те речи, а чешће код неверификованих издавача), у тиражу који се креће од 500 до 10.000 примерака (понекад података о томе нема уопште) и у више издања (најчешће без податка о томе које је оно по реду). На списку који се налази пред нама таквих је шест приручника за основну школу (од којих је четири написао Милош Милошевић, а издало приватно предузеће Драганић из Београда, а за остала два таквих података немамо). За средње школе таквих је приручника много више и они су врло различитог профила. Међу њима издвајају се књиге Вукашина Станисављевића *Прилози настави књижевности* 1–4 (десетак издања у по 3.000 примерака) и Часлава

Ђорђевића и др. *Интeрпрeтације из насџаве књижевности и језика 1–4* (Ниш, ауторско издање, без других података), при чему се од прошле године те књиге појављују под насловом *Књижевности и српски језик – приручник за ученике гимназије и средњих стручних школа 1-2*, као коауторско дело Часлава Ђорђевића и Предрага Лучића (ускоро излази из штампе и 3-4), с назнаком да је то прво издање, али без ознаке тиража и места издања (опет, свакако, Ниш). Са списка који се пред налази могле би се изузети књиге угледних теоретичара књижевности (Драгише Живковића, Иве Тартаље, Петра Милосављевића), *Увод у ошшћу линвистичку* Ранка Бугарског и можда још покоја књига познатих аутора (које се појављују и као универзитетски уџбеници), али је нејасно по којој се логици појављују *Загаци из српскохрватској језика и књижевности за џолајање пријемној исшћиа у гимназијама и средњим стручним школама* Јулке Црњански и др., у издању Књижевних новина (тираж 10.000 примерака), слични тестови у издању Завода за уџбенике и наставна средства (Јована Вуксановића, рецимо, у тиражу од 21.000 примерака, 1993) или *Српски језик кроз шесћове* – које потписује Друштво за српски језик и књижевност Србије (Београд, 1998, без ознаке тиража), као што није јасно шта су то „граматика и књижевност у скраћеном издању” у књизи Љиљане Јовић-Цревар и Оливере Смиљанић *Без џо муке иде нам од руке* коју је издала Стручна књига 1992, у тиражу од 10.000 примерака.

Више пута у нашем списку помињу се разне врсте речника: 1) Јован Вуксановић, *Речник језичких џојмова*, Београд (1997 – без других података); 2) Станиша Величковић, *Школски речник књижевних и сродних џојмова* (1997 – без других података); 3) Боривоје Ђукић, *Речник граматичких књижевних шермина, шравоисних облика, речи, израза и фраза српској језика и књижевности за ученике I, II, III, IV разреда гимназија и средњих школа* (1998 – без икаквих других података); исти аутор, под истим насловом, има и речник „од V до VIII разреда основне школе” (1998, с назнаком да је то „једанаесто поновљено–побољшано издање”, у 500 примерака).

Касније ћемо овоме списку можда додати и још покоји наслов, али мислим да је и ово довољно за општији осврт на прилике у којима се данас налази уџбеничка литература за српски језик у основној и средњој школи. Остављајући по страни оне уџбенике и приручнике које су формално верификовали надлежни државни органи и не упуштајући се сада у оцењивање њихових стручних и методичко–дидактичких вредности (за то остају друге прилике и друкчији

поводи), предлагем да своју пажњу задржимо само на онима који формалне критерије не задовољавају, док о онима стручним, без посебних анализа, не можемо увек поуздано говорити. А таквих је приручника, видели смо, и много и разноврсних и сви би се могли подвести под заједничку одредницу – дивљи уџбеници.

А да нам и сав школски систем не би са њима подивљао, мислим да бисмо све одговорне институције и инстанце морали упозорити на неке просте чињенице.

Школство је преважан сегмент структуре једне националне заједнице и у његовом уобличавању и функционисању не би се смеле толерисати иницијативе иза којих стоји, као једино неспоран, ситан лични интерес. У приликама, наиме, када се велике амбиције малих издавача, захваљујући развезаним критеријима за вредновање памети, почињу испољавати у све агресивнијем наметању сумњивих знања, све институције којима је друштво поверило бригу о заштити општих интереса морале би, много озбиљније него што је то код нас сада случај, водити бригу о ономе због чега су установљене. Другим речима, одговорне школске власти морале би заштитити и ученике и њихове родитеље и од дивљих уџбеника, и од дивљих аутора, и од дивљих издавача, јер се школство, напосто, не може претварати ни у чији лични ћепенак. Брига о уџбеничкој литератури, и обавезној и помоћној, мора бити једна од најпречих обавеза свих институција од којих зависи и будућност школства и будућност друштва у целини.

*

Други проблем о коме ћемо данас разговарати прилика је за конкретизацију онога о чему смо досад говорили можда нешто уопштеније. И одмах да кажем: мислим да се не може прихватити захтев „Нијансе” да Одбор за стандардизацију српског језика препоручи Дешићев *Правойис* „за употребу у основним и средњим школама”. И то из много разлога, од којих се они суштински сведе и на оно о чему смо досад говорили, а могли бисмо им додати и неке формалне.

„Нијанса” је, напосто, неовлашћени издавач и њене књиге, без обзира на то ко их потписује као аутор и оверава као рецензент, у школе могу улазити једино илегално и имати исти статус као и сви други дивљи уџбеници. Наша комисија, при том, неће процењивати

вредност правописа о коме је реч, али мора подсетити на то да два (до)садашња Матичина правописа (онај основни из 1993. и његово школско издање из 1995) имају највишу друштвену верификацију, а неспоран је и Матичин мандат да припреми и његову најупрошћенију верзију – ону за основну школу. С обзиром на несрећне околности које су последњих година српском језику донеле апсурдно правописно шаренило, Матица је, после смрти главног приређивача свог *Правописа*, понудила Дешићу да он свој правописни приручник усклади са њеним правописом и да се тако укључи у њен пројекат као приређивач оне најупрошћеније верзије. Ми се сада не можемо упуштати у разлоге због којих је Дешић одбио ту Матичину понуду, али опет морамо нагласити да је он тиме пропустио прилику да својој књизи аутоматски обезбеди статус за који се сада, накнадно и пречицом, покушава изборити тражећи нашу препоруку.

И „Нијанса” и Дешић свакако знају који је регуларан поступак за верификацију уџбеника за основну и средњу школу, а посебно правописног – који је међу њима најнезаобилазнији. Ако то не знају, треба их упозорити макар на две једноставне чињенице.

Прво, један језик може имати само један јединствени правописни кодекс и на основу њега могу се изводити само поуздано оверене верзије, а за српски језик такав статус сада има Матичин правопис и једино она може оверавати његове деривате. Зато неће бити тачан рекламни навод „Нијансе” да је Дешићев приручник „у потпуности усклађен са правописом Матице српске”, утолико пре што ни сам Дешић нигде не помиње ни Матицу ни њен *Правопис* и вели само да је његова књига „усклађена са данашњом правописном праксом”. Да су наводи које помињемо тачни, ми данас о овоме не бисмо разговарали, јер би Дешићев правопис носио знак Матице српске и Завода за уџбенике и наставна средства (као јединих овлашћених издавача такве врсте приручника).

Друго, ми смо последњих година добили више правописа него икад у својој историји па би се могло помислити да је то најважнији проблем српског језика. Биће то, међутим, пре знак да наши лингвистички посленици не схватају ни механизме по којима се правописи припремају нити оне по којима се они, као и сваки други друштвени кодекс, усвајају и уводе у праксу. Да је друкчије, ми данас не бисмо имали три или четири верзије Симићевог правописа нити треће издање Дешићевог (као што немамо ни више закона о саобраћају ни више овлашћених издавача за објављивање законских

текстова). Неки наши лингвисти, уз помоћ својих приватних издавача, специјализовали су се, изгледа, једино за произвођење хаоса и у језику уопште и у нашем школству у целини.

Ми немамо могућности да се против тога боримо, али морамо упозорити оне који то могу на чињеницу да се ни у школству ни у језику као његовој основи не могу уводити правила понашања каква важе, рецимо, на тржишту наше свеколике новокомпоноване кич-уметности.

Министарство просвете морало би заштитити школу од свих дивљих уџбеника и њихових дивљих издавача. И од Дешићевог правописа и „Нијансе”, разуме се (21. 3. 1999).

ЈЕЗИК, НАЦИОНАЛНИ ИДЕНТИТЕТ И ОБРАЗОВАЊЕ

Тема која ми је „задата” за учешће у овим разговорима добра је прилика да се судбина српског језика и школства осмотри у склопу судбине српског народа уопште, али пре него што се приступи разматрању назначених проблемских комплекса ваља поменути две полазне чињенице:

1) Модерни српски језик утемељен је напором Вука Караџића током друге деценије 19. века, а после 1847. било је само питање дана када ће он и службено бити прихваћен као опште средство комуникације у српском народу (у Србији то се догодило 1868, а у Војводини три године касније);

2) Поткрај 19. века, захваљујући Даничићу и „хрватским вуковцима” (Брозу, Маретићу и Ивековићу), вуковски језички модел прихватили су и Хрвати, али под другом етикетом — *хрвајски* или *срјски*.

Та је друга чињеница јасно наговестила каснија посртања српског језика: током много следећих деценија он се појављивао и под другим етикетама: у својој граматичици на немачком језику (1914) Лескин га је одредио као *срјско-хрвајски*, једно време између два светска рата он је био *срјскохрвајскословеначки* (при чему никад нисам покушао да утврдим како је изгледала његова граматика), до Новосадског договора био је накратко и *срјски*, а после њега *срјскохрвајски* и *хрвајскосрјски*, у Војводини и Босни и Херцеговини био је и *срјскохрвајски/хрвајскосрјски*, али међу Хрватима тај језик најчешће био једино *хрвајски*. Уз све то, да би се замрачила српска („вуковска”) основа тога језика, он је одређиван и као „*новошћокавска фолклорна коине*”, у Босни и Херцеговини (у којој се инсистирало на „неутрализовању” српских и хрватских варијантних разлика) он је бивао и „*сјандарднојезички израз*”, а томе списку из новијега времена могу се додати и „*бошњачки*” / „*босански*” и „*црнојорски језик*”.

У основи свих поменутих појединости, извесно је, налази се настојање Ватикана и Великих сила, нарочито после уједињења Италије, да се онемогући уједињење Срба и формирање јаке православне државе на Балкану. На то су били усмерени сви политички потези у Хрватској с циљем да се отуд Срби протерају

или униште (формирање правашке странке, деловање католичке цркве и њених великодостојника, Штросмајера, на пример), а исто се догодило и у Босни после Берлинског конгреса када је иза свега о чему говоримо „стала и језичка наука”, тј. када је В. Јагић подржао Калајев предлог да се *српски вуковски језик* тамо назове *босанским*. (Јагићевом схватању да је тај назив „најпогоднији да препријечи распру” могао би се додати још један детаљ којим се у Босни додатно „забашурује” српско име: тамо је један старији варијетет ћирилице ‘преименован’ у *босанчицу*.)

Томе свему сада би се могла додати и појединост да данашњи „кумови бошњачког/босанског језика” не могу замислити никакву спољашњу везу са језиком „невјерника” (ако засад не могу порећи природу његове супстанце) и због свега тога биће занимљиво пратити његов даљи „развој”. У тренутку ослободилачког одушевљења, наиме, они су тај језик назвали „бошњачким”, али су се брзо предомислили и преименовали га у „босански”. Већ сама чињеница да се један језик може називати и „овако” и „онако”, била би у нормалним националним и/ли социокултурним срединама довољна да покаже да он може бити само некаква *локална реализација групог језика* (у том смислу управо је карикатуралан случај са хрватским језиком који је у својој прошлости имао више десетина имена), али у муслиманској Босни „враћање на Калајево кумство” има и нека дубља стратешка значења. Када тако говоримо, имамо на уму чињеницу да се данас у свету не може наћи ниједна мултиетничка и мултикултурна држава с исламском већином (или са њеним изразитим процентом) у којој нема жестоких сукоба заснованих на верској нетрпеливости и тешко је веровати да ће у том правцу Босна моћи (п)остати изузетак, а увођење *босанског језика* само је први корак према некој будућој босанској муслиманској држави у којој ће и Хрватима и Србима убрзо постати тесно.

Када је, међутим, реч о осамостаљивању „црногорског језика”, на анимозитет неких црногорских научних и културних кругова према српском језику може се гледати као на неизлечиву менталну девијацију, а она је најжешће погодила неке „лингвисте” и „дукљанске академике” који за лингвистичку науку никад нити су чули нити из ње ишта научили, али су однекуд чули да су Његош, Марко Миљанов, Стефан Митров Љубиша и краљ Никола вазда били „Дукљани” и да никад нису ни могли чути ни за Србе ни за ћирилицу. Тај су језик, наиме, средином тридесетих година први лансирани

комунисти (заједно са идејом о црногорској нацији), што су после прихватили талијански окупатори („lingua montenegrina”), да би у време „хрватског пролећа” он поново оживео и у наше дане постао „службени језик” Матице црногорске и Дукљанске академије наука и умјетности, с изгледима да тамо убрзо стекне и „статус државног језика”, при чему се то сада поставља као „питање свих питања” црногорске будућности. (О мери „црногорске лингвистичке памети” сведоче и неки бисери са Међународног научног скупа *Штокавски језици у њородици словенских сѿндардних језика*, одржаног крајем новембра 2000, на коме, изгледа, поред неких „дукљанских академика”, нико од лингвиста није могао доћи до речи. А они су тамо, између осталог, „открили” да је „језик тамо ће је народ”, да је „Нови завјет првобитно преведен на чисти црногорски језик” и да је то био знак да им је „језик зрио”, а да је „Библија преведена на српски језик тек прије неколико година”).

Деструкција српског језика почела је, дакле, крајем 19. века, а током 20. могло би се рећи да је завршена: одлуке Католичког конгреса 1900, франковачки терор 1902. и Велеиздајнички процес 1909. утрли су пут хрватским покољима Срба у Мачви 1914. и непрекинутим злочинима муслиманских милиција по Босни и Херцеговини током Првога светског рата и представљали увод у оно што ће се са Србима уопште догађати за време Другога светског рата, али и после њега, све до наших дана, захваљујући, пре свега, деловању Комунистичке интернационале и њених домаћих експозитура. Њихова је заслуга, наиме, што су Срби систематски уништавани, почев од Јадовна и Јасеновца, преко Неретве, Сремског фронта, Кочевског рога и Голог отока до онога што се са њима догодило током последње деценије и што се са њима и даље догађа и у Хрватској, и у Босни, и на Косову и Метохији, и у Црној Гори.

Сва настојања да се деструира српски етнички простор и српски етнички корпус почињала су, дакле, од деструкције српског језика и његовог писма и тај посао у наше дане може се сматрати завршеним: Дејтонски споразум, сетимо се, потписан је на „хрватском”, српском и „босанском” језику, с једне, и само на енглеском, с друге стране стране, и у томе треба видети дефинитиван резултат стратегије коју су за разарање Срба припремили они креатори новог светског поретка који су се некад називали фашистима или комунистима, а сада се називају мондијалистима или глобалистима. То су, наиме, они мајстори који су из руског језика издвојили украјински и

белоруски, из румунског молдавски, а најуспешнији били у разарању српскога језика: осим „хрватског” и „босанског” / „бошњачког”, њиховом списку треба додати и македонски, готова је чињеница и „црногорски”, ускоро би се могло очекивати осамостаљивање „влашког” и „шопског” (при чему бисмо се око идентитета онога првог „договарали” са Румунима, а око онога другог са Бугарима), а неће бити изненађење ако се томе списку „српских језика” у догледно време прикључе и „војвођански” и „шумадијски” и можда још покоји. (И занимљиво је да за све то време никоме у свету није пало на памет да би се по истој логици из енглеског могао издвојити „амерички”, „канадски” или „аустралијски”, из шпанског „мексички”, из немачког „аустријски”, из арапског „египатски” или „либијски”, као што се ни Швајцарци још никако не досећају да живе без „националног” језика; толико „лингвистичке памети”, наиме, могло се срести једино међу источнохришћанским народима.)

Степен до којег је стигло растакање српског језика најбоље се огледа у вишедеценијском систематском потискивању ћирилице као писма на коме је заснована десетовековна српска културна традиција. Ако се присетимо да је, уз остале разлоге, Вуковој реформи деценијама пружан жесток отпор и због тога што је у азбуку увео само једно слово из латинице, јер се у томе видела опасност од почетака унијаћења Срба, и ако сада осмотримо прилике у којима се наша ћирилица као „српско свето писмо” (како га је назвао, рецимо, Лазо М. Костић), показаће се да страх пред оним што је нудио Вук није био безразложан, али сила са којом је латиница последњих деценија преовладала у српском језику сведочи о томе да Срби, у наше дане, практично остају и без писма и без језика, као што су већ остали и без етничког простора и без националног идентитета. Такав суд заснивам на неколиким простим чињеницама до којих је у својим истраживањима дошло Удружење за заштиту ћирилице:

1) у најужем новосадском градском језгру јавни натписи исписани су ћирилицом у 18,5%, а латиницом у 81,5% док су у Београду одговарајући проценти тек нешто повољнији (31,8% : 68,2%);

2) од 160 наслова прегледаних у једном киоску за продају штампе 27 их је штампано ћирилицом (око 17%), а 133 латиницом (око 83%), при чему се међу онима првим налазе углавном новине са вишедеценијском традицијом, док се латиницом штампа све оно што нема такву традицију и што је намењено тзв. „широкој” читалачкој публици, а у тим оквирима и деци и омладини (забавна литература,

љубавни романи, еротски романи, крими-приче, вестерн романи, стрипови, енигматика, електроника, забавна музика, аутомобилизам);

3) у књижари Завода за уџбенике и наставна средства од 155 уџбеничких наслова за основну и средњу школу распоређених на једној полици само је 17 штампано латиницом; друкчија је слика у универзитетској књижари Stylos, у којој се ћирилица појављује често у безначајним односима: на полици са речницима ћирилицом је штампано 8 наслова, латиницом 58; за архитектуру и грађевину тај је однос 6 : 102; на електротехници/електроници/енергетици — 16 : 142; на хемији — 2 : 24; на медицини — 3 : 80; на математици — 17 : 100, из чега би се могао извести закључак да се на високим школама налазе најуспешнији разарачи ћириличког писма и српскога националног идентитета;

4) томе би се могао додати и један бизаран податак: од 20 регистрованих удружења таксиста у Новом Саду само три исписана су ћирилицом.

Такво је, дакле, стање у коме су се данас нашли и српски језик и ћирилица, а неке чињенице у вези са њим имају много далекосежнији значај. Међу њима могле би се, на пример, издвојити следеће:

1) „У међународном информационом систему за културни и научни развој, чијих се стандарда придржавају све чланице УНЕСКО-а, не постоји одредница српски језик-латиница” и већ се годинама све што је икада и игде написано и штампано тим писмом аутоматски уписује у хрватску културну баштину;

2) Хрвати су после распада Југославије „етнички очистили” своје библиотеке на исти начин као и недавно Шиптари, при чему се не зна ко је од њих у таквом послу био „успешнији”: Шиптари су, истина, били мање селективни па су спалили преко два милиона и српских и хрватских књига, а Хрвати су спаљивали само ћириличке. Симптоматично је, међутим, да се Хрвати током последњих година почињу „досећати” да је ћирилица и њихово писмо и да је, рецимо, Мирослављево јеванђеље споменик „њихове писмености” (при чему ваља очекивати да ће се са Црногорцима као „Црвеним Хрватима” лако споразумети да им је то „заједничка културна тековина”, а небитно је у чијој ће се „националној витрини” она налазити). Помињем тај детаљ зато што је он непосредно везан и са још једном хрватском претензијом према српском етничком простору: у Павелићево време Хрвати су свој етнички простор доводили до

Дрине, а сада га проширују до Драгачева, Краљева (или бар до Мрчајеваца) и преко Такова и ваљевске околине до Тршића, при чему о томе не питају ни Бошњаке ни Црногорце (а на Србе ионако више нико не рачуна);

3) Дода ли се свему томе и чињеница да Бугари већ више од једног века својом језичком територијом сматрају сав појас источне и јужне Србије (тј. све призренско-тимочке говоре) и да Јужну Мораву зову Бугарском Моравом (Западна Морава по њима је Српска Морава), а да је српска власт деценијама више водила рачуна о очувању комунизма него о судбини српске државе и српског народа, постаће јасно да таква „брига” српском народу није могла донети боље резултате од оних које је донела.

Све што је досад наведено упућује само на један закључак: деструкција српског језика послужила је као основа за деструкцију српског етничког простора али и за деструкцију српског националног идентитета.

Српску судбину током историје одређивали су туђински окупатори, а у много последњих деценија њу су, како видимо, дефинитивно запечатали комунисти, међу којима су водећу „идеолошку” улогу у сатирању српског народа имали Хрвати и Словенци (Броз, Кардељ, Бакарић), док су у тим пословима Србима могле припасти једино улоге егзекутора (А. Ранковић, Сл. Пенезић-Крцун, П. Стамболић, Д. Марковић, С. Милошевић и др.). Такви односи према Србима успостављени су, опет, по моделу који је проверен у разарању руског народа после доласка бољшевика на власт (на најважнијим местима у врховима те партије 1920. године, на пример, у Савету народних комесара, у Војном комесаријату, у Комесаријату унутрашњих послова и Комесаријату иностраних послова, могао се наћи тек покоји Рус док је њихова огромна већина потицала из редова неруских националности) и то се огледа и у неким другим занимљивим појединостима.

Поменућемо их неколико.

1) Разарањем Српске православне цркве комунисти су директно ударили у темеље српске духовности и традиције; они су порушили више православних цркава и попалили више манастирских библиотека него сви српски непријатељи за време рата заједно и то у целини подсећа на оно што су њихови совјетски узорни учинили са Руском православном црквом (а тамо је порушено 76.000 цркава). Уз све то, комунисти су толерисали верска и национална права

сваком осим Србима па су, према сведочењима људи који су војску служили непосредно после рата, у службене евиденције једино њих уписивали као „Југословене” и „без вере”, а у неко послератно време понегде се у Црној Гори у матичне књиге рођених могла уносити свака националност новорођенчета осим српске. Тако су комунисти стварали „нове нације” и „нове цркве” (из СПЦ давно се већ издвојила Македонска православна црква, а сада смо сведоци издвајања и „Црногорске православне цркве”), при чему су директно одлучивали и о изборима највиших црквених великодостојника. И јасно је зашто је све то чињено: „велики комунистички учитељи” добро су знали да се народ најлакше може уништити ако му се разоре темељи традиције, духовности, културе и националног памћења и да га је тада лако превести у „нешто друго”, па су тако Срби превођени у „Југословене” или у „друге нације”, док се свима осталима нико није мешао у оно што су били или што су већ имали.

Покушај СПЦ да после вишедеценијског прогонства поново нађе место у духовности српског народа одмах је, међутим, изазвао подозрење „пробуђеног дела” тога народа (представљеног, рецимо, у лику Хелсиншког одбора за људска права у Србији), који у свему томе види „клеронационализам” и „православни фундаментализам” и процењује да садашњи „агресивни наступ СПЦ и државног врха представља покушај да се склони на страну питање одговорности Цркве за пропадање овога друштва за последњих десет година” (*Danas*, 6. дец. 2000). Забринути хелсиншки мислиоци лако ће одговорити на сва питања која им се даље могу поставити.

1) О каквој се то одговорности Цркве може говорити ако се зна да су неки други за све то време „пропадали” и њу и српски народ у целини и да то чине и даље једнако успешно као и током више претходних деценија.

2) Јесу ли се наши хелсиншки одборници икад досад толико престрашили пред „исламским” или „католичким фундаментализмом” или мисле да они легитимно могу да харају светом, а да се православљу не сме дозволити да се опорави од разарања која су му приредили покровитељи и финансијери хелсиншких „правдољубаца”.

3) Уништавање српске интелектуалне и привредне елите почело је одмах после ослобођења Београда 1944, а у логорима који су ослобођени од Немаца убрзо су почеле ликвидације свих оних виђенијих Срба који су преживели немачку окупацију, али се током ње нису понашали у складу са неким комунистичким мерилима.

Никад, при том, није утврђено колико је најугледнијих Срба прошло кроз Главњачу и завршило у Јајинцима и на другим стратиштима (најчешће се за Београд помиње бројка од 13.000, а за Србију у целини чак преко 200.000), али се зна да су се на удару најпре нашли најистакнутији интелектуалци и универзитетски професори, али и привредници чија су сва имања и богатства ослободиоци одмах присвојили. (Занимљива је у вези са тим и једна паралела између онога што се догађало на Београдском универзитету и онога на Загребачком свеучилишту: док су многи истакнути београдски професори пострелјани или осуђени на губитак грађанске части и уклоњени из наставе, на Загребачком свеучилишту комунисти се нису много мешали у Павелићеву „кадровску политику“.)

4) Сатирање српске младости почело је од јесени 1944. када су голобради момчићи, без икакве претходне војне обуке, мобилисани и послати да, напосто, изгину на Сремском фронту и да се тиме Србија биолошки осакати, при чему се никад неће сазнати колико су Брозови генерали у Срему ископали српских гробова за пола године свога рововског ратовања (процене се крећу од 12.000, колико се имена налази на некаквом њиховом споменику, до 70.000, колико се помиње у неким другим освртима), као што ће заувек остати тајна колико је уопште Срба изгинуло од бугарске границе до Дравограда и Кочевског рога. Такву „статистику“ комунисти нису никад направили, свакако зато што би се могло показати да су у свом „ослободилачком налету“, за неколико послератних месеци, сами смакли неупоредиво више српских глава него сви страни окупатори за претходне четири ратне године заједно (а ако им се у то уброје и „јасеноваке и сличне заслуге“, показало би се да њихов допринос српским полозима неће бити мањи од онога који је досад ишао на рабош других окупатора).

5) Уништавање српске младежи на Сремском фронту наставило се после рата уништавањем најбољих српских домаћина и пустошењем њихових имања путем „колективизације и откупа“. Изгледа, уз све то, да је тај руски „економски модел“ опет важио само за Србе, али не и за друге националне заједнице на простору Брозове Југославије јер су само по Србији постојали логори за оне домаћине који нису могли одговорити захтевима комунистичких харачлија. (У једном таквом логору код Дечана несрећници који нису издржали „мере преваспитавања“ сахрањивани су плитко – таман толико да би им пси могли развлачити кости.)

6) Оснивање Голог отока, изведено по моделу провереном „у првој земљи социјализма” (тај модел је као узор послужио и Хитлеру) комунисти су замислили као прилику да се дотуку сви они „сумњиви Срби” који на друге начине нису били побијени. А у вези са тим могле би се поменути и неке занимљивије појединости, пре свега оне које се тичу паралела између механизма по којима су функционисали Хитлерови концентрациони логори и оних које су „усавршили” комунисти. Хитлер је, наиме, логоре замислио као најпростију хладну машинерију за убијање људи, а комунисти су то радили са садистичком острашћеношћу (они су то називали „преваспитавањем”) убијајући у човеку најпре људскост а тек потом и човека самог. Сада се зна доста о томе како је Голи оток функционисао, како су логораши мучени и убијани, зна се да су у томе, као чувари и мучитељи, учествовали и усташки кољачи доведени из других казнионица, али се никад неће сазнати ни колико је људи тамо било заточено (помиње се податак да их је тамо било око 57.000, а више од 90 одсто међу њима били су Срби) нити колико је од њих тамо оставило кости (помиње се, истина, нека цифра слична оној са Сремског фронта, али ни једној ни другој не може се веровати, јер у тако неважном рачуну комунисти се никад нису добро сналазили).

7) Дислокација србијанских индустријских капацитета по Словенији, Хрватској, Босни и Албанији представљена је најпре као „братска помоћ братским народима”, али се убрзо показало да је и то само један од путева економскога разарања Србије, посебно од тренутка када је почела припрема за потапање Србије „пред опасношћу од совјетске инвазије” 1948. У такву „одбрамбену стратегију” нормалан ум не би могао поверовати да се у Ђердапу још не налази бетонска платформа на којој је било сложено 4 милиона кг. тротила планираних да се њиме прегради Дунав и „спречи инвазија”). Када је, међутим, и поред свих покушаја да се уништи привредни потенцијал Србије, ипак кренуо њен силовит успон, комунисти су га онемогућили сменама најуспешнијих привредника („сеча директора”) и „привредном реформом” од које се 4.000 најуспешнијих српских предузећа више никад није опоравило, при чему су све касније „реформе” (засноване на Кардељевој „договорној економији” и „самоуправљању”) биле усмераване на то да тешку економску ситуацију учине неподношљивом. Од тога времена, у ствари, почиње српски економски суноврат који траје до наших дана.

8) Шиптарске и усташке злочинце комунисти су после рата наградили додељујући им српске етничке просторе: Хрватима – Барању и Западни Срем, а Шиптарима – Косово. За оно прво највише заслуге стекао је Милован Ђилас: он је тај простор даровао Хрватима зато што су они тамо „били у већини”. Ђилас се, међутим, није оптерећивао чињеницом да је та већина успостављена покољима тамошњих Срба у Јасеновцу и на другим стратиштима и Павелићевом колонизацијом херцеговачких усташа по запустелим српским имањима у Срему, Барањи и Славонији. А није се тиме оптерећивао свакако зато што је све што је чинио улазило у елементе усташке и комунистичке стратегије сажете у формули „једну трећину Срба побити, једну асимилovati, а једну протерати”, при чему је народна воља, и њему као и комунистима уопште, служила једино као изазов да је погазе (у нашем случају, то је била одлука о присаједињењу Војводине – којој је припадала и Барања – Србији 1918). Слично је уређивана и судбина Срба на Косову и Метохији, једнако као и у Хрватској и Босни и Херцеговини, при чему је стратегија комунистичких моћника у свим случајевима које помињемо била сасвим јасна: систематски проређивати и потискивати Србе са њихових исконских етничких простора и припремати терен за дефинитивно уништење њихових остатака – када се за то укаже права прилика. Њима се та прилика указала и они нису пропустили да је искористе: Срба више нема ни у Хрватској, ни на Косову и Метохији, а оно што је од њих остало у Босни држи се на танкој омчи код Брчког – до следеће прилике.¹

¹ Текст 21. апр. 2001. понуђен НИИ-у, необјављен.

ПУТЕВИ И СТРАНПУТИЦЕ СРПСКОГА СТАНДАРДНОГ ЈЕЗИКА

Две књиге Бранислава Брборића¹ о којима ћемо овде говорити представљају опсежан преглед свих догађања који су најпотпуније обележили судбину српскога језика током друге половине 20. века. И ваља одмах рећи да нико од српских лингвиста о догађањима која се у овим књигама прате није о њима могао потпуније и поузданије сведочити од њиховога аутора, пре свега зато што је он (као дугогодишњи *‘државни чиновник’* – како то сам истиче) имао привилегију да буде или непосредан учесник у дешавањима о којима говори или да се нађе на самом извору оних информација које су другима често биле недоступне. Иако англиста по образовању, Брборић се врло рано и на најбољи начин „обрео у српској лингвистици” и овим нам књигама – оставио незаобилазне *„џрилоје историји српског језика и културној историји у једном дугом и тешком раздобљу народног живота”*.

У првој књизи Брборић прати токове распадања „српско-хрватског језика” од 1967. до 1991. године, при чему њено кратко уводно поглавље (а иначе их има укупно десет) садржи само три текста и представља тек спољашњи оквир и најширу назнаку свега онога о чему ће се касније говорити: *Декларацију о називу и њоложају хрватског књижевног језика, Предлој за размишљање* [групе чланова УКС поводом хрватске језичке декларације] (март 1967) и решење о брисању СКД „Просвјета” у Загребу из регистра удружења грађана (мај 1980). Онај први текст, да је било памети, могао је означити крај свих српских заблуда о заједничком језику са Хрватима, онај други – да комунисти Србима нису дозвољавали ни да се огласе, а онај трећи – остаје као парадигма укупне судбине српског народа у Хрватској, тј. као претходница њиховог потпуног слома – десетак година касније. Брборићеви записи у осталим поглављима постепено прате припреме тога полома и остају драгоценства сведочанства и о стратегији коју су у томе примењивали планери распада југословенске државне заједнице, али и о наивности с којом се српски политички врх томе „покушавао” супротставити. Такве наивности, може се одмах рећи,

¹ Главне идеје из овог осврта формулисане су приликом јавног представљања двеју Брборићевих књига у Матици српској у Новом Саду, 6. новембра 2001. године. Текст је у неким појединостима проширен, а накнадно су додате и напомене.

било је и у схватањима за која се залагао наш аутор, посебно на почецима његовога изразитијег ангажовања у српско–хрватским језичким споровима, а она се на леп начин огледа у покушајима спорења са проф. Светозаром Марковићем око босанског правописа (1972), са Вјекославом Калобом око његовог неконтролисаног ружења Срба у *Хрватском тједнику* (1971), са Стипом Шуваром и Мирком Божићем око статуса „заједничког језика” у Хрватској, са проф. Срђаном Јанковићем око „неутрализације варијантних опозиција” у Босни и Херцеговини итд. Сви су ти покушаји „опамећивања” креатора српске националне судбине, као и многи каснији, увек остајали без одјека, а ја их овде издвајам зато што ми се чине макар двоструко вредним:

1) По томе што је, захваљујући свом англистичком образовању, Брборић наше „социолингвистичке прилике” увек посматрао у светлу општих теоријских одређења која су важила за друге („светске”) језике, али која се, из неких „мистериозних разлога”, на српском језику „нису могла применити”. Његова аргументација у расправама била је, при том, најчешће таква да су је они на које је „циљала” радије „превиђали” него се у њено оспоравање упуштали.²

2) Вредно је по томе што је Брборићево сведочење о догађајима о којима је реч до нас стигло „без накнадне памети” и зато остаје као незаобилазан докуменат и о времену у коме се припремало разарање заједничке државе и „заједничког” језика и о механизмима којима је то чињено. И томе се документу мора веровати без остатка.

Иако је већ после 1967. било сасвим извесно да се о заједничком језику са Хрватима не може постићи никакав споразум (и да су се сличне тенденције све више почеле назначавати и у Босни и Херцеговини и, тек нешто мање изразито, у Црној Гори), српска власт и српски лингвисти у тим споровима увек су се кретали као по танком леду и пазили да и даље не наруше „хармоничне међуре-публичке односе” оправдавајући такво своје понашање жељом да не угрозе интересе Срба у Хрватској (али и у другим републикама)

² Добра је за то само једна потврда која се тиче Брборићевог тумачења неких „идеја” Мирка Божића о хрватском језику: „Ако је назив стандардног језика у СРХ ‘хрватски књижевни језик’, а назив народног језика ‘хрватски или српски’ (како пише у уставној дефиницији), онда се, будући да се предмет у школи зове ‘хрватски или српски’, у школи не учи књижевни, већ народни језик, тј. дијалекат” (I, 62). Хрватима је у свим тим споровима било једино битно да „у Еуропу уђу са сопственом етикетом”, а мање им је било важно којим ће путевима тамо стићи и којом ће „памећу бранити” своје политичке потезе усмерене на то да их „у Еуропу одведу“.

и да им неким радикалнијим поступком не „отежају” положај. Због тога се у Србији тако дуго истрајавало на „сложеном” називу језика („српскохрватски”) и о томе сведоче и друга поглавља Брборићеве књиге, као што су она у којима се расправља о проблемима варијаната, о уставноправном и социолингвистичком статусу „нашег језика” (или „наших језика”), о равноправности језика и равноправности људи и народа у комуникацији али и о комуникационом глумилу (I, 203–312), а најизразитије у последњем, означеном као *Сушон језичкој заједници* (I, 393–452).

У томе поглављу сабрани су текстови о језичким расправама у партијским врховима наших четирију „истојезичних” република вођеним тек неколико година пре распада Југославије, при чему се у вези с разлозима због којих су се Хрвати у њих укључили намеће и озбиљна недоумица, пре свега зато што су они већ давно били напустили сваку идеју о „заједничком језику и заједничкој бризи” о његовом неговању – они су већ имали изричиту уставну одредбу о свом језику, имали су правопис и две књиге „нацрта за граматику” а припремали и трећу.³ Дода ли се свему томе и податак да су се Хрвати тих година укључили и у заједничке послове у оквиру Међуакадемијског одбора за праћење ортографске и ортоепске проблематике (из којих су касније проистекле и прве иновације *Правописа* из 1960),⁴ мора се рећи да се цела та „историјскојезичка енигма” тешко може разумети.⁵ Брборићеве записи не доносе неке релевантније чињенице за њено разјашњење и могло би се рећи да је чак знатно компликују. У накнадној напомени уз један свој текст Брборић, наиме, бележи да је већ почетком 1987. године постало јасно „да се ствари разводњавају и да стварног, практичног, напретка у заједничкој језичкој политици неће бити” и да је током свих тих година „у ствари ‘напредовала’ [само] криза државе и друштва, а нарочито њихове ‘авангарде’, СКЈ” (I, 426). Ако се зна да су се, и поред свега тога, Хрвати на заједничким пројектима задржали и током следеће три-четири године, за такво њихово понашање могла би се поменути два разлога, од којих је један мало вероватан: да су се

³ Анићев и Силићев *Правопис*, Катичићева *Синџакса* и Бабићева *Творба ријечи* појавиле су се из штампе 1986; у исто време била је припремљена и трећа књига из серије тих „нацрта”, али је она, из неких „субјективних разлога”, публикована тек 1991.

⁴ Павле Ивић et al., *Прилози правопису*. Нови Сад (Матица српска), 1989.

⁵ Према неким најавама, уз све то што смо поменули, Хрвати су се припремали и за штампање своје верзије шестотомног речника – који су двадесетак година раније већ били напустили (после публиковања првих двају његових томова).

побојали да ће комунизам бити дуговечнији него што су се надали и зато су се вратили „заједничким пословима” – да са њима не би изгубили „прикључак”. Други је разлог апсурдан, али је управо зато и вероватнији: Хрвати нису били сасвим уверени у то да су посвршавали све своје послове и, док их не обаве, ваљало је пред осталим носиоцима заједничког језика макар још мало одржавати илузију о могућности њиховога повратка на оно што су давно већ били напустили.

Не упуштајући се, међутим, у домишљање о природи такве политичке мимикрије, могли бисмо рећи да се све чињенице о којима нам у својим књигама сведочи Б. Брборић сасвим добро уклапају у стратешки концепт који су за решење „српског питања” формулисали праваша и франковци, а дефинитивно га реализовали комунисти.⁶

И у више других поглавља прве Брборићеве књиге показује се да се хипотека сталних спорова око „српскохрватскога језика” није могла заобићи ни када се, макар наизглед, радило о његовим проблемима у Србији и покушајима да се његов статус рационалније уреди. Тако се, рецимо, догодило да се формирање једне републичке комисије за бригу о језику „вукло” десетак година и коначно се од ње одустало (1987) зато што су се томе успротивили Филолошки факултет у Београду и неки „политички чиниоци” у Војводини и то из разлога који су, и онда као и данас, остали неразумљиви (I, 73–117); с мање отпора приређени су касније документи о језичкој оријентацији *Политике* (I, 134–142) и језичкој оријентацији *РТБ* (I, 143–163), али је на много жучнији отпор наишао банални предлог о употреби речи *саи* и *час* (*У зао час о шачном времену*: I, 369–391⁷) него, рецимо, проблеми који су наметнути мутним догађањима око одреднице *Црногорци – језик* припреманом за друго издање *Енциклопедије Југославије* (I, 186–202).⁸

⁶ Тај се концепт, како ми га је разјаснио увек добро обавештени Далибор Брозовић, сводио на то да ће *они*, кад узму власт, „постријељати Југославене“, а Србе „асимилирати“ или им, ако буду непослушни, приредити Нови Јасеновац.

⁷ Не разумевајући стручне и прагматичне разлоге којима је тај предлог мотивисан, многи учесници у споровима који су после њега покренути „прешли су оквире теме“ и тиме само потврдили специфичан „домаћи ментални склоп“ по коме се у српској културној јавности сваки стручни предлог може макар релативизовати, ако се већ рационално не може обеснажити.

⁸ Та је одредница „настајала“ вероватно дуже него иједна друга у историји енциклопедистике и прихваћена је тек у *седмој* верзији, после исто толико година. Разлози за то наћи ће се у настојањима Редакције ЕЈ за Црну Гору да у вези с језиком саопшти неке идеје које су се тешко могле довести у склад са научним чињеницама. Залажући се за „своју нову науку“, наиме, та је редакција најпре

На сличан су се начин, међутим, проблеми укрштали и у другој Брборићевој књизи. Иако је она, у главним линијама, посвећена „унтарсрпским темама”, одмах се показало да се и са њих лако може „склизнути” у неке сличне онима о којима смо досад говорили: уместо „српско-хрватских” тема, такве су сада „српско-босанске/бошњачке” и/ли „српско-црногорске”. Показује се, дакле, да се идентитет српског језика увек може „довести у сумњу”, при чему у томе могу бити једнако „успешни” и они који су са њим раскинули заједницу (нпр. у Босни) и они који се за то припремају (нпр. у Црној Гори), али и они којима се чини да би његову судбину сами „успешније уређивали”. За све такве „опције” Брборићеви текстови доносе много информација: за оне прве, рецимо, II/5, 223-239 (*Туђе и наше у језику и иначе* – други део поглавља) и II/7, 269-303 (*Црногорске теме и дилеме*), а за оне друге карактеристична су два: II/6, 241-267 (*Правописне њерийиције*) и II/8, 305-320 (*Случај једној славистије*).

Ако се у споровима чијој је природи посвећен знатан простор у Брборићевим књигама могу разумети ставови оних који хоће да порекну сваку везу својих „нових језика” са српским, много је теже разумети „памет” неких српских лингвиста који су уложили знатан напор да онемогуће, или да бар знатно отежају, решавање макар оних проблема који су се релативно лако могли решавати. Ту, пре свега, имам на уму дуге и мучне правописне спорове, али и непроцењиву штету коју је онај радикалски декан, својим вишегодишњим војевањем против памети и елементарних моралних норми, приредио и српској лингвистици и Филолошком факултету у Београду, при чему ће Брборићеви записи који се пред нама налазе остати као добро сведочанство о томе како се једна ментална девијација, подупрта високим државним разлогом, може успоставити као потоња мера националне памети.⁹ И какве све непроцењиве штете из такве спреге могу проистећи.

одбила текст Митра Пешикана, неспорно најкомпетентнијег познаваоца те проблематике, а после пет-шест година (и више пропалих покушаја да „оно што јој треба“ добије из Никшића и из Беча) она је за тај посао ангажовала истакнутог хрватског лингвисту Далибора Брозовића – који се никада раније није бавио проблемима језика у Црној Гори.

⁹ У овој књизи нису се нашли текстови који сведоче о још једном домашају те „памети” – они који су настали после појаве *Слова о српском језику*. Штета, јер би и они показали докле све развезана глупост може узлетети.

Путеви разарања српскога језика током друге половине 20. века били су нам досад познати само у главним линијама, али Брборићеве књиге које се пред нама налазе те нам путеве сада осветљавају и из много неочекиваних углова, а међу њима најнедокучивији су нам били они политички, неко би рекао – закулисни, а мени се чини да су они били, пре свега, „подземни” (тј. пацовски). И једино су они могли довести до тога да нам се држава распадне са онаквим треском са каквим се распала.

Једна чињеница у вези са Брборићевим књигама о којима говоримо може, при том, имати и нека општија значења чије ће разумевање помоћи да се схвати да судбина језика пресудније зависи од сплета историјских околности у којима се нашао него од унутрашњих механизма по којима функционише. Леп је пример за то Брборићево разматрање паралела између „варијаната” српског језика и одговарајућих прилика у енглеском. Сматра се, наиме, „нормалним” то што су се из српскога осамосталили „хрватски” и „бошњачки/босански” (уз добре изгледе да им се прикључи и „црногорски”¹⁰), али је исто тако „нормално” и то „што Американцима и Канађанима не пада ни на памет да одбаце лингвоним *енглески језик*” (II, 16). Таква логика могла би се пренети и на неке друге језике у свету: у Аустрији ником такође не пада на памет да немачки језик прекрштава у *аустријски*, Швајцарци сасвим добро функционишу и без националног имена за своја три (или четири) језика, а исти је случај и са арапским – који се још није почео „парцелисати” по бројним државним и националним границама. Испада, дакле, да све оно што нормално функционише у нормалном свету не мора важити једино међу

¹⁰ Уп. о томе: Александар Манић, *Црногорски на Сорбони*. – Глас јавности, Београд, 5. јун 2001, 18 (с надсловом: Пол–Луи Тома, лингвиста и шеф одсека славистике на једном од најстаријих и најугледнијих универзитета на свету). Много је, међутим, занимљивије оно што је из тога опсежног интервјуа издвојено у поднаслову: „Кинез из Пекинга и један Кинез из Шангаја скоро да се не разумеју, али сматрају да говоре истим језиком. Босански, хрватски и српски језик наликују готово у потпуности, али ће људи рећи да говоре три различита језика“.

источнохришћанским народима, па су се тако из руског могли издвојити *украјински* и *белоруски*, из румунскога – *молдавски*, из српскога – *хрвајски* и *босански/бошњачки*, уз могућност да им се прикључи и *црногорски* (при чему се можемо спорити око тога да ли се *македонски* издвојио из српског или бугарског). Уз све то, врло су парадигматичне и колонијалне претензије суседа према српском етничком простору: Бугари одавно у своју језичку територију укључују скоро сав појас *српских њризренско–џимочких џовора*,¹¹ а у најновије време Хрвати своју „језичку и националну границу” проширују са Дрине, где се налазила у време Павелићеве НДХ, на сав *ијекавски* простор од арбанашке границе до Краљева и Тршића.¹² Ако свему томе додамо и податак да је у наше дане на Косову и Метохији остао незнатан проценат Срба, да су из Хрватске и великог дела Босне и Херцеговине Срби масовно протерани, да се већ поставља питање осамостаљивања још неких „језика” из српскога етничког корпуса,¹³ постаје извесно да је у српском могуће све оно што се у другим („нормалним”) језицима не може ни замислити.

Ако нека књига, због свега што је речено, може деловати отрежњујуће и призивати у памет, две књиге Бранислава Брборића о којима смо овде говорили могле би то чинити вишеструко. Између осталог и зато што остају као сведочан-

¹¹ Драгољуб Петровић, *Школа немушћој језика*, Нови Сад, 1996, 108–113. Тај текст представља осврт на књигу Стефана Младенова *Историја бујарској језика*, преведена с немачког 1979, уз коју је привијена „карта бугарске језичке територије”; према тој књизи, бугарски језик некад се на западу граничио са Франачким царством, а на југу досезао до Пелопонеза; данашње су му границе, међутим, нешто уже: на југу је остао до линије Солун – Корча, а на западу се зауставио на линији Неготин – Сталаћ – Прешево – Гњилане – Качаник – Призрен. Уз све то, на карти Ст. Младенова *Јужна Морава* означена је као *Бујарска Морава*, а *Зайагна Морава* као *Срјска Морава*.

¹² Петар Милосављевић, *Српски филолошки њројрам*, Београд, 2000, 241–261 (стр. 248: „Карта хрватског језика са додатком српског” Томе Матасића, у издању Max Hueber Verlag, Минхен, 1994, 1981).

¹³ Према таквој „лингвистичкој памети”, први је кандидат за самосталан статус „војвођански”, у Рашкој такву је кандидатуру већ истакао „бошњачки”, а Хелсиншки одбор за људска права у Србији припрема је за „влашки” и „шопски” (при чему ће се за решавање статуса онога првог поменути Одбор договарати са Румунима, а онога другог са Бугарима).

ства о томе како су припремани и распад заједничке државе и распад српског језика. То Србима, истина, неће олакшати послове у будућности, али ће их макар упозорити на то да би из историје, коначно, могли извући и неке рационалне поуке.¹⁴

¹⁴ Објављено као: *Записи о разарању српског језика* (Бранислав Брборић, *О језичком расколу. Социолингвистички ољеди I*, Београд – Нови Сад, 2000, стр. 474; *С језика на језик. Социолингвистички ољеди II*, Нови Сад – Београд, 2001, стр. 384) – *Зборник Мајнице српске за филологију и лингвистику*, 2001, XLIV/1–2, 255–261.

СКИЦА ЗА УЗАЛУДНУ РАСПРАВУ – ОПЕТ

Излазим пред вас вечерас са големом nelaгодом јер треба да говорим о нечему што се једино може међу Србима замислити и о чему се једино међу Србима и може говорити. (Може ли се замислити слична расправа у Француској о француском писму, или у Немачкој о немачком? Или: може ли се у Милану замислити постојање удружења за заштиту талијанског језика?)

А истраживања, управо таквог, нашег Удружења за заштиту ћирилице показала су да је, *пре две или три године*, у најужем средишту Новог Сада било 18,5% ћириличких натписа, у Београду их је било 31,8%, у Кикинди, Зрењанину и Бачкој Паланци ти су односи још неповољнији и крећу се од 12–15% (у Чачку је данас статус ћирилице најповољнији: ње тамо има пола процента више него у Београду).

Тако је, рекосмо, било пре две или три године, а пре *два или три дана* ти су се односи, према приликама забележеним на једном новосадском булевару, показали као драстично неповољнији по ћирилицу: она је тамо забележена 85 пута према 876 латиничких (или 8,84%), што приближно одговара односима између ћириличких и латиничких наслова у универзитетској књижари *Stylos* на Лиману. (Помињемо ту паралелу зато што смо давно рекли да се на универзитету завршава потоп ћирилице.)

И тако је, ето, у пракси: српска ћирилица нестаје огромном брзином (или корацима од седам миља), а са њом (а да Срби тога нису ни свесни) нестаје и српски језик, а са њима и Срби сами. И то систематски у последњих пет-шест деценија (откад су о српској судбини почели да одлучују комунисти), а нарочито интензивно током последње деценије (откад су се на Србе устремиле све светске але и вране), а могли бисмо рећи да заслуге за то у великој мери припадају и Србима самим зато што су тако лако и наивно упадали у све замке које су им припремане. А ово последње некако се подударило са временом када је, пре 10-12 година, у Скупштини Србије донесен Закон о службеној употреби језика и писма, који је прописао приоритет ћирилице над латиницом. Изгледа, међутим, да је тај закон донесен, као и многи други, не да би се његове одредбе поштовале него да би се могао багателисати.

Па је тако, пре две године, мимо одредаба тога закона, Скупштина Војводине предлагала да се у Војводини и на Косову и Метохији призна „равноправност ћирилице и латинице” (као да латиница, како видимо, већ сада није десетоструко равноправнија!).

Прошле године та је Скупштина у списак мањинских језика укључила хрватски, али тамо више нема места за српски. И јасно је зашто: у тој скупштини више нема Срба.

Почетком јуна исте те прошле године Скупштина општине Зрењанин утврдила је да на простору те административне заједнице, такође, више нема Срба, а да оно што их је тамо можда још остало треба да се приклони латиници.

Сви су се они, тако, повели за председником републичке владе који је, рецимо, извештај о првих сто дана своје нове демократске власти поднео латиницом – као да то чини пред хрватским Сабором, а не пред Скупштином Србије. (И може му бити кад ни он није Србин.)

Или за министром Љајићем који некакав докуменат о правима националних заједница објављује на петнаестак светских и домаћих језика – али не и на српском. (И њему се може, с тим што он има и оправдање: његови су преци, вероватно је, давно престали да буду Срби и њега на друкчије понашање не мора обавезивати чињеница да је министар у српској влади – како се она бар формално представља.)

Или за министром српске просвете – који за онај закон не зна, али зато зна да се код Сороша и његових експозитура које у Србији предводе, рецимо, Соња Лихт, Соња Бисерко, Наташа Кандић, др Тинде Ковач-Церовић и слични трговци српском судбином треба потписивати латиницом. (И свима им може бити јер да су Срби – не би били на Соросевом кориту.)

Или за управником Народне библиотеке који се тим писмом дописује са Одбором за стандардизацију српског језика. (И њему може бити јер је на то место дошао директно из Соросевих гаћа, или испод сукње Соње Лихт – ако се то неке више допада.)

Или за председницом српске Скупштине и одскорашњом вршилицом дужности председника Србије – од које почиње нова латинична епоха у историји српскога парламента. (По томе су према *друћарици* Мићић сви досадашњи председници српскога парламента били *іосїога*).

Или за њиховим другом Лабусом који је у првом кругу председничких избора побрао само гласове оних који су умели да читају његову латиницу (остао је записан податак да је за њега

у Тутину, рецимо, гласало 95 посто муслимана, а у неким селима испод Рудника није добио ни један једини глас!)

На исти начин, обратила се „поштованим суграђанима” и „Градска влада Новог Сада” тражећи од њих „подршку и разумевање за велико спремање старог језгра града”: њен је апел потписан латиницом, што је ваљда знак да Поморишки и његова влада у томе послу не рачунају на своје суграђане Србе. (И свима њима може бити јер да су Срби – не би се нашли на таквим позицијама са којих се тако успешно могу борити против интереса народа у чије су се име изабрали.)

*

А данас у Србији, осим таквих, других Срба на власти и при власти и нема, при чему се они једнако успешно легу и из Грађанскога савеза Србије, и из Југословенске левице, из Демократске странке, из Лиге социјалдемократа Војводине, из Реформске странке Војводине, из Демокришћанске странке, из Коалиције Војводина, из Социјалистичке партије, из Нове демократије, дакле из свих оних странака које су заборавиле ћирилицу (или је никад нису ни научиле), али и из оних које још ћирилицу чувају из маркетиншких (српски би се боље рекло – трговачких) разлога.

Све њих повезује одсуство свести о целовитости српскога националног корпуса, али и одсуство и најмањег степена лојалности према народу коме велики њихов део макар декларативно припада. А од оних који томе народу не припадају та се свест не може ни очекивати, али ако су се већ неким мистериозним каналима нашли у српској влади, од њих би се могла очекивати макар лојалност према онима у чије су се име тамо нашли – ако неће да копирају Стипу Месића и да једнога дана кажу: „Ми смо свој задатак обавили – Србије више нема”.

Ако се они управо за то и не спремају будући да главнина њихових најистакнутијих представника нема ни озбиљнога професионалног, ни моралног, ни грађанског утемељења и за њих се обично не зна ни откуд су дошли ни чиме су се „тамо” бавили.

У том је смислу добар представник српске политичке сцене сам председник републичке владе. Он је докторирао из неке филозофије или социологије, и то код учитеља који су знали како се свет може разорити, али не и како се он може хумано изграђивати. За њега се, при том, не зна ни како му је та диплома омогућила да стекне

иметак, али је занимљиво да се његово име много чешће сретало у хроникама о криминалним пословима него у научним круговима, при чему је занимљиво да оно прво он никад није ни покушао да демантује, а у оно друго још се није умешао.

Ништа мање није незанимљив ни председник војвођанског парламента, пре свега због тога што је, рецимо, сваки помен српског имена и Српске цркве увек сводио на национализам и (клеро) фашизам. Превиђајући, при том, само једну баналну чињеницу: своја политичка схватања, као и програм своје странке, он је и засновао и изградио на оним темељима који би се могли означити као *малинција фаза фашизма - на комунизму*. Он, истина, вели да никад није припадао комунистима и да му комунисти десет година нису дозвољавали да се запосли, али би било занимљиво да објасни како се и поред тога успео тако неизлечиво заразити комунизмом и како је за све то време преживљавао и, узгред, финансирао целу једну (комунистички, тј. фашистички профилисану) политичку партију?

Од њих се мало разликују они који су у српску владу дошли из чикашког подземља („чикашки момци” – како их је представио Бранко Драгаш), тј. из Међународног монетарног фонда, које нам је неко довео са циљем да разнесу оно што њихови претходници нису успели. То су они који у бесцење продају странцима једине здраве српске индустријске капацитете, какви су, рецимо, цементаре или шећеране. (Најсвежији нам је случај са шећераном из Црвенке: она је продата за три милиона долара иако је њена вредност процењена на 30 милиона и годишње доносила приход од 12,5 милиона долара.) Они најављују да ће ове године распродати 1.300 таквих предузећа и довршити посао потпуног економског разарања и свакоруког поробљавања Србије. То су људи за које се не зна ни где им је отаџбина ни откуд су дошли ни куд ће отићи, али је извесно да имају пасоша колико и чековних књижица и да им је оно што од тога имају у Србији – најбезвредније.

Помињем овде само неке најистакнутије, али би се могло рећи да и међу осталим фигурама на политичкој сцени Србије има много више оних који се у назначену парадигму уклапају него што је оних који из ње искачу, па тако међу њима има много више оних који боље гледају у дно чаше него што размишљају о народној судбини (није, због тога, случајно да су кабинети неких високих функционера стекли „репутацију” – мокрих чворова!); бројнији су они који су се бавили доушњиштвом него оним за шта су се школовали (ако их

на тај „занат” неко није од самог почетка усмерио); више је оних *који* се боље разумеју у другу него у оно што им је запало да раде...

*

Такви су, ето, људи преузели у руке и судбину српскога народа и судбину његовог језика. И јасно је да се од њих већи доприноси од ових пред којима смо се нашли не могу ни очекивати. За њих, отуда, ништа не значи чињеница да су се из српскога језика досад издвојили (ако по страни оставимо *македонски*) „хрватски” и „бошњачки/босански”, сада се издваја „црногорски”, озбиљно се помиње и „војвођански”, на истоку Србије утемељује се „влашки”, на њеном југоистоку „шопски”. И сви (сем, ваљда, шопског) веле да је једино њихово писмо *лајиница*.

Тако се круни српски етнички корпус: у Хрватској он је практично већ угушен и угашен, у Босни се још држи на танкој омчи код Брчког, Црногорци веле да су они вазда били Дукљани и да су Његош, Љубиша, Марко Миљанов и краљ Никола били неурачунљиви кад год су говорили о свом Српству (највиши домет тога аветлука достигли су дукљански академици Јеврем Брковић и Војислав Никчевић), угасио се на Косову и Метохији, нема га у југоисточној Србији, хоће да га угасе у Војводини...

У Павелићево време Хрвати су, веле, допирали до Дрине, а Туђман и Месић проширили су их до арбанашке границе и Краљева (одн. до иза Мрчајеваца).

У последњих стотинак година, једнако и данас као и на почетку своје санстефанске епохе, у своју језичку територију Бугари укључују сав простор јужне и источне Србије (изгледа да су се, у међувремену, једино одрекли јужнога Косова, једнако као и Срби „источног”, тј. Јужне Србије, јер знају да није препоручљиво залазити у *америчке забране*).

И тако: „сваком нешто” – Србима „не остаде ништа”.

Осим нове „демократске” власти *која*, по провереној мондијалистичкој рецептури, *продужује* са *распрострајањем српскога* националног *корпуса* и свих његових десетовековних *духовних* и културних достигнућа и вредности. Ствараних и овераваних једино ћирилицом.

И чини то много успешније и ефикасније од својих фашистичких и комунистичких претходника, тј. „демократски”

довршавајући са разарањем свега онога што су они пропустили да Србима, и са Србима, учине.

У највеће „комунистичке” доприносе српским полозима (да оне у којима су они заслуге поделили са „фашистима” овде и не помињемо) спада прича о „српској двоазбучности”.

Да је двоазбучност привилегија, она Србе сигурно не би запала (као што би се и комунизмом усрећивали срећнији, а не они чије је уништење планирано). На то указује једна сасвим проста чињеница. Некад је ћирилица била и дипломатско и беговско писмо, а данас су је прекриле и хрватска латиница, и бошњачка латиница, и црногорска латиница.

А ћирилице више нема ни у Шумадији.

Писмо је први и неприкосновени чувар језика и идентитета његових носилаца: по ћирилице се распознају руски, белоруски, украјински, бугарски, македонски (распознаје се и русински); мађарска латиница чува мађарски, а пољска пољски језик, као што се по немачкој, француској или шпанској латиници распознају одговарајући језици.

Српски језик нема се по чему распознати: из светских библиотечких каталога УНЕСКО је прогнао „српску латиницу”, српски комунисти прогнали су из њега ћирилицу, а српским мондијалистима остало је једино да прогнају оно што је од ње остало. Треба, наиме, рећи да је прича о „српској латиници” већ двоструко обезвређена, али то до српске памети никако да допре. Латиница је, наиме, била **и српско писмо**, али је то било у оно време док је било и Срба-католика, али откад су они отишли у Хрвате – логично је сматрати да су са собом однели и латиницу. Тако је прича о „српској латиници” обезвређена суштински. Она је, с друге стране, обезвређена и формално онога тренутка када је (1994) у библиотечким стандардима УНЕСКО-а **латиница одређена као хрватско писмо** и откад се све оно што је од те године игде штампано латиницом књижи као да је штампано хрватским језиком (и, аутоматски, припада хрватској култури), с тим што ће се тако „прекњижити” и све оно што је „српском латиницом” штампано до закључно са 1892. годином, тј. до доношења Брозовога **Хрватској правописа**.

Срби не схватају шта све то значи и у својој заслепљености срљају директно на беспуће, а за ту памет могли бисмо поменути два случаја који би могли бити парадигматични: један од најистакнутијих

српских лингвиста данас од десетак књига нема ниједну штампану ћирилицом; истакнути теоретичар и историчар књижевности, истрајавајући на схватању да је латиница српско писмо, од много својих књига половину је штампао латиницом, а половину ћирилицом. И сада нам ваља само сачекати да се све оно што су обојица штампали латиницом укњижи у хрватски језик и хрватску културу.

Хрвати знају како се штити и језик и национални интерес. Иако је, наиме, јасно да је хрватски језик испао испод Вукове штуле, та ће чињеница имати само историјски значај ако се Срби не опамете и не покушају да учине макар нешто да свој језик сачувају. Хрватски Сабор, рецимо, није оверио Статут Општине Двор на Уни зато што је био написан ијекавском верзијом српског језика и ћирилицом (а Хрвати веле, видели смо, да је сав ијекавски простор до иза Мрчајеваца – „њихов”).

Од пре годину-две у Хрватској се из Србије могу продавати једино оне новине које су штампане латиницом (Хрвати су одавно „етнички очистили” све своје библиотеке, по истом обрасцу по коме су то недавно урадили и Шиптари – при чему су ови други били мање селективни: они су спалили преко два милиона књига не водећи рачуна о томе јесу ли оне „српске”, тј. ћириличке, или „хрватске”, тј. латиничке, док су Хрвати спаљивали само српске без обзира на то да ли су оне биле ћириличке или латиничке).

Тако у Хрватској. У Србији, међутим, може се и без језика и без икакве језичке политике.

У Америци је услов за добијање радне визе знање енглеског језика.

Немачке власти су, не тако давно, као услов за добијање немачког држављанства прописале неопходност знања немачког језика и познавања основа немачке културе. А негде половином прошле године оне су донеле и пропис по коме се деца страних радника у први разред основне школе могу уписивати једино ако претходно положе тест знања немачког језика.

Могу ли се у нас слични „демократски потези” и замислити?

Суноврат српске ћирилице и српског језика уопште, чији смо сведоци свих ових година и деценија, кад памети нема да је подржи, могла би зауставити једино озбиљна српска држава. И то актима државне присиле.

Она би, на пример, све публикације које се у Србији штампају латиницом могла опорезовати на исти начин на који то чини са

одговарајућим публикацијама на страним језицима, па они који не умеју читати *Полиџику*, *Глас јавности* или *НИН* нека читају *Данас*, *Грађански лист* и *Време*, али нека то чине по оној цени коју плаћају за сваку немачку, француску или хрватску публикацију. Тада би могао бити свако на своме: читаоци би имали своје новине, а држава свој стални порески приход.

Будући да је та држава деценијама била ригидно комунистичка и да је у наше дане претворена у још ригиднију мондијалистичку (а обе, по дефиницији, једнако антисрпске), она то свакако неће учинити.

А ја не видим која би се друга сила могла испречити и пред таквом државом и пред онима који су, заједно са њом и уз њену помоћ, наумили да и српску ћирилицу, и српски језик, и српски народ завитлају – према тминама Историје.¹

¹ Реч на трибини НП „Светозар Милетић“ у Новом Саду, 14. фебр. 2003.

„ЦРНОГОРСКИ ЈЕЗИК”

Питање посебног статуса „црногорског језика” старо је седамдесетак година: први пут су га поставили комунисти неколико година пре Другога светског рата, за време рата њихову идеју прихватили су талијански окупатори, а двадесетак година касније опет је се сетили њени првобитни заговорници и у наше дане доводе је до дефинитивног оживотворења. Тако се догађа да српски језик, поред македонског, хрватског и бошњачког, у наше дане добија и „црногорски заперак”, а укупно историјско искуство учи нас да за такву менталну девијацију лека нема и да га не треба ни тражити, јер ако су данашњи Црногорци одлучили да се испишу из народа коме су припадали њихови очеви, непаметно би их било у томе спречавати и треба их пустити да иду куд су наумили.

А није извесно да ће се црногорска језичка авантура завршити онако како су је њени заговорници замислили. И то најмање из два разлога.

Први је сасвим практичан: засад се по „црногорском језику” распознају само ретке новине које уређују неки „књижевници” и „научници” чија репутација често не прелази ни на другу страну улице у којој станују, а главнина онога што се може чути на радију и телевизији или прочитати у другим новинама још увек може послужити као добар образац данашњега просечног **српског** језика.

Други је разлог, међутим, много сложенији и он је садржан у језику самом као инструменту комуникације и у том је погледу црногорска ситуација прилично сложена: уз српски језик, у Црној Гори већ постоје и његова два заперка која смо поменули („хрватски” у деловима Приморја и „бошњачки” у неколико других, више или мање пространих, зона), али и јака арбанашка компонента која је једнако непријатељски расположена и према српском и према „црногорском” језику. А уз све то, данас нико не зна ни која су битна обележја „црногорскога језика”, ни која је његова структура, ни по чему се он разликује од других „језика” који су се истићили из српскога. И то није чудно будући да Војислав Никчевић (који хоће да је „црногорски Вук Караџић”) о језику не зна ништа па ни то која је дијалекатска основа „његовог језика”, ни која му је фонолошка структура, ни које су му морфолошке и синтаксичке карактеристике, нити ишта од онога по чему се одређује идентитет сваког језика.

Ако ови „нови Црногорци” неће више да буду оно што су били њихови преци, на то их нико нити може нити хоће силити, али би макар оне рационалније међу њима ваљало упозорити на то да језик одавно није посебно битан показатељ националног идентитета и да у свету има много нација које „немају свој језик”, а да то ни у ком смислу не доводи у питање њихов положај у светској породици народа: Американци, Канађани, Аустралијанци, Новозеланђани нису нимало Енглези, али сви говоре енглеским језиком; у Латинској Америци говори се или шпански или португалски, а још нема ни мексичкога, ни бразилскога, ни аргентинскога језика; арапских нација има данас мноштво, али је само један арапски језик; у Аустрији нема „аустријског језика”, као што ни у Швајцарској нема „швајцарског”, али та два народа не живе под „хрватско-бошњачко-црногорским” комплексима да им је неко „у уста турио туђи језик”.

Ваљало би се, због свега тога, надати да ће се у Црној Гори у вези са „њеним језиком” острашћеном незнању супротставити макар мало елементарног разума.¹

¹ Објављено у: *Полиџика*, Београд, 31. март 2003, А 19; пренели и: *Списи Одбора за стандардизацију српског језика*, VI, Београд, Институт за српски језик САНУ, 2003, 194.

СРБИ МНОГОЈЕЗИЧНИ – А БЕЗ ЈЕЗИКА

Српски језик, као и српски народ, довели су до садашњег стања – Срби сами. По рецептима, истина, које су им приредили Велики Комбинатори из Комунистичке интернационале и под њиховим непосредним патронатом (а пре тога проверили их на најпространијем источнохришћанском полигону – оном руском).

Коминтерна је, као посебно ефикасно средство, „изумела” и разарање језика. Тако смо из рускога језика добили украјински („малоруски”) и белоруски, из румунскога издвојен је молдавски, из српскога најпре хрватски, потом македонски, пре коју годину „бошњачки” (с изгледима да се он устали као „босански”), а у наше дане за статус новог српског језичког заперка кандидује се и „црногорски” (који хоће и да је „матерњи”, а међу нама, и лингвистима – између осталих, има доста и оних који мисле да би им се могао прикључити и „војвођански”, размишља се и о „шопском”, а „влашки” се већ види као идиом који се мора „вратити” румунском језику (као што му је враћен молдавски). Тако, дакле, механизме политичке регионализације српскога етничког простора, с јасним елементима његове деструкције, прати и регионализација српскога језика, тј. његова деструкција.

Данас је непаметно бити Србин и ко год има могућност да бира – то неће изабрати. А и шта би му: у Хрватској су Срби или побијени или покатоличени или отуд прогнани; у Босни се, поробљени и под чизмом специјалиста за прљаве послове тзв. међународне заједнице, још држе на танкој омчи код Брчког (с изгледима да, првом приликом, поново без глава запливају низ Врбас и Дрину); на Косову и Метохији Срби се током више векова нису одмакли од свога деветог круга, а у току више последњих деценија оно мало што их је тамо остало осуђено је да тамо и сконча; за Србе у Црној Гори Ђукановић и Кривокапић припремили су по „фишек”, а за оне у Војводини побринуће се, на свој начин, Чанак, Каса, Пајтић и дружина...

Југословенска филијала Коминтерне, уз све то, врло је успешно разарала српски језик уводећи у њега, као алтернативно писмо, „српску латиницу” и усмеравајући тако десетовековну српску ћириличну традицију према тминама историје. То је дефинитивно учињено у Закључцима Новосадског договора 1954. године (њихова

трећа тачка не оставља места никаквој недоумици: ‘оба писма, *лајџиница* и ћирилица, равноправна су’) и треба рећи да од тада почиње незаустављив суноврат српскога језика и све што се сада догађа и са њим и са његовим носиоцима само је последица онога што су Србима донеле комунистичке флоскуле о Србији као „тамници народа” и о свему ономе што уз то иде. Из те тамнице у међувремену сви изиђоше, а у њој остадоше једино Срби...

Комунистичку „науку”, и код нас – као и свугде где се она проповедала, најбоље су „савладали” они који ништа друго нити су знали нити разумевали, а међу њима било је и таквих који су, у ретким лцидним тренуцима, могли да кажу: „Куд ће ми душа, ја сам својом руком побио 22.000 Срба”.

А њихови потомци продужују тамо где су им се, на тренутак, зауставили преци и узор. И потврђују давно формулисану истину да се односи између фашизма, комунизма и мондијализма могу свести на неке чудне паралеле: фашисти су се специјализовали за уништавање туђих народа, комунисти су били успешнији у уништавању сопствених, а мондијалисти су у томе неселективни и једнако успешни у уништавању и једних и других.

Са политичке сцене у Србији сишли су, номинално – макар, једино они први, али Срби се немају чему надати све док се они други утркују у томе ко ће им више несреће донети. На тој сцени, иначе, одавно има много комунистичких и мондијалистичких странака, а не зна се има ли српских (када је у Јагодини градска власт припремила пропис о увођењу ћирилице у јавну употребу – против њега гласали су били Демократска странка и Г17 плус), много је у њима више трговаца него Срба, много више оних за које се не зна ни одакле су стигли, ни шта су „тамо” радили, ни куда ће после отићи. А зна се да су са њима, или пред њима, дошли буљуци страних „саветника” у свако министарство, да без дозволе страних официра у Генералштабу нико не може отићи ни у „бочну просторију” (и то све по благослову претходнога и садашњег министра који су војску претворили у добровољно ватрогасно друштво), да стране педагошке протуве по болоњским аршинима идиотизују српску омладину, да „невладине организације” у школама шире дрогу и деци „бесплатно” деле наркоманске шприцеве, као што лекције о демократији Србима деле такве моралне креатуре какве су Соња Бисерко (и њен Петар Луковић), Биљана Ковачевић–Вучо, Наташа Кандић, које, годинама већ, не силазе са таласа Срамотне Европе,

заједно са Богданом Богдановићем, Бором Ћосићем, Видосавом Стевановићем, Мирком Ковачем, Јевремом Брковићем, Новаком Килибардом и сличним примерцима људске расе за које најлепше пристаје проверена народна реч: да их бациш на ђубриште – и њега би запрљали.

А такве „придржавају и негују”, пре свега, Американци – којима одговара одржавање сталних напетости у Европи због потребе да се она увек бави „успостављањем мира у сопственој кући” и да не би имала времена да се окрене својим проблемима јер би се тада могло догодити да Европа Америци испостави захтев за „прераспodelу одлучивања у економским проблемима” (јасно је због тога да је, рецимо, рушење свих новосадских мостова више било уперено против Европе и њених економских интереса него против Србије: најдужа и најјефтинија европска саобраћајница већ годинама „није у функцији”).

Та Америка, даље, зна и много шта друго. Рецимо, њени обавештајни функционери „познају све албанске мафијаше, добро знају где су им фабрике за прераду дроге и складишта” и „ако би међународна заједница... затражила, Косово би у року од седам дана било очишћено од банди и кланова”. Уз све то, „неки западни обавештајци су напосто црни од беса што већ шест година узалудно прикупљају податке, присиљени да пасивно посматрају шта им мафијашке банде раде испред носа” [*Новосџи*, 3. 2. 2005, 2]. Америка зна да ће неку државу најлакше поробити ако се удружи са домаћим олошем и ако њему обезбеди услове за несметану пљачку националних економских ресурса. И она то данас ради на Косову и Метохији, ради то у Босни и Херцеговини, Хрватској, Македонији, а посебно је успешна у Војводини, као подршка „демократским настојањима” Чанкових лигаша и Тадићевих демократа (као и осталих ситних аутономистичких странака) да се Војводина „врати у Европу”, тј. Хабзбурзима.

Заједно са разарањем српскога језика ишло је и разарање српскога етничког простора и српскога националног корпуса. Некад су се Срби простирали од Солуна до Сентандреје, од Видина до Беле Крајине и од Дубровника до Ердеља, а сада их је све мање и у Шумадији и Поморављу; некад су Хрвати своју (југо)источну границу доводили до Боке и Дрине, а сада је шире до иза Скадра и до Краљева („њихов” је сав штокавски *ијекавски* простор!); већ више од једног века Бугари својом језичком територијом сматрају

сав српски простор источне и јужне Србије (обележен једним акцентом и редуцираним падежним системом). Броз је Шиптарима дао Косово, Пера и Дража проширили га за Лешак и Лепосавић до Панчићеве оморике, а Американци им то, забринути за људска права, потврдили осиромашеним уранијумом (као и у Кувајту и Ираку).

Такав стратешки оквир, дакле, приредили су комунисти за оно што се Србима и са Србима догађа данас и што ће им се догађати у скорој будућности, а садашња епизода са „црногорским језиком” само притврђује уверење да креатори српске судбине још нису остварили све планове које су за сатирање Срба припремили. На то указује и „историја проблема” који нас тренутно интересује.

питање „црногорскога језика” први пут је постављено неколико година пре Другога светског рата, тј. у време када су југословенски комунисти већ увелико били покренули кампању за осамостаљивање македонског језика, а формулисао га је, колико знам, Богић Новељић, сеоски учитељ из Црнаца код Подгорице. Ту су идеју касније прихватили талијански окупатори („lingua montenegrina”), да би се у време „хрватскога прољећа” она поново актуелизовала и у више последњих година постала „заштитни знак” Матице црногорске, Дукљанске академије наука и умјетности и Независног друштва књижевника и њихових „националних” гласила, а у наше дане стају иза те идеје и министар за образовање, многе угледне личности из науке и културе и, изгледа, неке утицајне политичке партије. Тако је један апсурдни пројекат, који је деценијама „разрађивала” група лингвистичких незналица (тј. „специјалиста за аветну лингвистику”), дигнут на државни ниво и сада, напосто, треба чекати да се види како ће један екстремни *приватни аветилук* изгледати у светлу највишег *националног обележја* и да ли ће он под државном заштитом изгледати *ишћиа мање аветино*.

За такав суд о „пројектантима црногорског језика”, о њиховим општим „нормативистичким” полазиштима и „лингвистичким квалификацијама” за послове у које су се уплели досад су много пута навођени разлози, а за ову прилику могли би се навести само они најбаналнији.

Заговорници идеје о „црногорском језику” позивају се, рецимо, на „неотуђиво право” сваког народа да свој језик назива својим националним именом, али до њихове свести никако не допире чињеница да *језик одавно није ни једино ни најважније обележје националног идентитета* и да данас у свету има огроман број народâ

који говоре језицима других нација, а да при том њихов положај у светској породици народа ничим није угрожен. За то је добар пример Сједињених Америчких Држава, Канаде, Аустралије и Новог Зеланда у којима се говори *енглески* језик (а не *амерички* или *канадски* или *аустралијски*); у Латинској Америци говори се или *шпански* или *јортугалски*, а не постоје ни *мексички* ни *бразилски* ни *аргентински* језик; на светској националној мапи данас постоји много арапских држава и нација, али се зна само за један *арапски* језик, а још се нико није сетио да из њега издвоји, на пример, *марокански* или *либијски*; посебно је у том смислу занимљива Швајцарска у којој се говоре чак четири језика, али међу њима нема *швајцарскога*, као што ни у Аустрији нема *аустријскога*. Тако испада да је Аустрија „са туђим језиком” некад могла под контролом држати пола Европе (као што Америка данас под контролом држи цео свет, такође „са туђим језиком”), па постаје јасно да под комплексом „туђег језика” не могу живети само они народи који су се и *језички* одвојили од Руса и Срба и да им је изузетно важно да „у свет” оду *пог својствену језичку етикету* и да тамо, *пог њом*, буду поробљени. (Ако је, дакле, толиким народима неко „у уста турио туђи језик”, како је могуће да под тим комплексима не могу нормално живети једино Хрвати, Бошњаци и Црногорци? Или их, може бити, превише жуља Вукова штула и излуђује чињеница да са својих „језика” не могу уклонити његове бркове?)¹

¹ Текст припремљен 6. фебр. 2005. за учешће у „неким разговорима“ у Вуковој задужбини.

КЊИГЕ О СЛОМУ ЋИРИЛИЦЕ

Пред нама се налази седам књига о страдању ћирилице. И за све њих искључиве заслуге припадају њиховом приређивачу – Драгољубу Збилићу, агилном челнику Удружења за заштиту ћирилице. Међу њима неке су ауторске, неке коауторске, неке су зборници саопштења, а све су углавном уобличене током последње две године.

И све ће оне, једнога дана, бити сведочанство ишчашене српске памети и потврда лакоће са којом су се Срби одрекли сопствене културне традиције и ћирилице као свога најпрепознатљивијег националног симбола.

У књигама које се пред нама налазе сабрано је мноштво чињеница о путевима који су довели до распада и српскога етничког простора, и српскога националног корпуса, и српскога језика, и српскога писма. Будући да се међу њима налази и једна моја књижица, ја ћу говорити не о књигама него само о неким њиховим порукама и о општијим значењима појава о којима оне сведоче.

Србе су, само током 20. века (да оне раније не помињемо), сатирали многи непријатељи, али су у томе много успешнији били „пријатељи”. Из Првога светског рата Србија је изишла без боље половине својих мушких глава (и тако се десило да су српску расу после тога продужили инвалиди, дезертери, трговци и слични комунисти); током Другога рата српски непријатељи били су мање селективни, па је по разним српским крајевима успешно затирана и нејач и тако припремљено разарање српскога биолошког потенцијала – у чему је опет најуспешнији био онај сој који је дошао до речи и после Првога рата. (Кажу да је, „у неко не тако давно доба”, и Срба и Енглеза било по 5 милиона, а данас су Енглези стигли до 64, а Срби тек до 6 или 7 милиона). У пословима сатирања Срба посебне су заслуге припале савезу усташа и комуниста (који су Јасеновац, рецимо, држали „у функцији” и у време када су сви Хитлерови логори били затворени и крематоријуми погашени), а кад су преузели власт – комунистима нису била потребна ничија савезништва да униште српску духовну, интелектуалну и привредну елиту.

Комунисти су, на пример, побили много више архијереја и свештеника него сви други кољачи од 1941–1945. заједно; они су од јесени 1944. на Београдском универзитету побили или

осудили на „губитак националне части” много професора који су се налазили у врховима светске науке у својим дисциплинама, али се на Загребачком свеучилишту никад нису умешали у Павелићеву „кадровску политику”; у првом налету комунисти су „развластили буржоазију” и, узгред, присвојили сва њена богатства). Уз све то, они су и ономе што је од Срба остало успели да уграде и „однегују” ропски менталитет и да их тако припреме за догађаје у којима смо и сами, током последњих петнаестак година, били и учесници и сведоци.

Ово последње почело је 1954. потписивањем Новосадског договора о „равноправности латинице и ћирилице”, што се врло брзо показало као лукав маневар којим је српски језик постао „српскохрватски”. И то, **пред законом**, остао до данас (за разлику од „хрватскосрпскога” који је, и тада и касније, био једино „хрватски”). Српски језик потврдио је тако високу „способност размножавања” јер су се из њега, ето, истићили „хрватски” (крајем 19. века), „бошњачки / босански”, а сасвим су реални изгледи да ће се из српскога *лѣћи* и још неки језици – „војвођански”, рецимо, или „шопски”, при чему ће се (захваљујући српској памети) за сличан статус наћи, може бити, и још који кандидат. Судбину језика, при свему томе, пратила је и судбина писма: у свим ломовима о којима говоримо ћирилица је систематски гурана на беспуће – с којега јој више нема повратка.

О томе сведоче многе појединости изложене у књигама које се пред нама налазе, а овде ваља поменути само две најизразитије:

1) Пре пет година у ужем центру Новог Сада било је 18,5% ћириличних јавних натписа, пре три године тај проценат се спустио на 8,80%, а пролетос се, на једној од најважнијих градских саобраћајница, зауставио тек на око 2%.

2) Те је проценте, у свом опсежном чланку под насловом *Изгубићемо себе...*, конкретизовао дипл. инж. Владимир Лепојевић наводећи огроман број појединости о појави латинице у називима великих предузећа, установа, медијских, издавачких и позоришних кућа, универзитета, најразличитијих производа и тако даље (много би мање посла имао да је тражио ћирилицу), а своја разматрања заокружује неким невеселим опсервацијама: „Наши лингвисти, све установе образовања, просвете и културе, наши државни органи одговорни за образовање, просвету и културу, и за судбину и будућност народа, за његов углед и његово поштовање од других држава и народа, морају ... да одговоре где се и како изгуби то

краткотрајно „велико српско богатство од два писма”, јер је пред српским народом опет само једно писмо, али не његово рођено и вековно, ... него оно туђе које нам се и силом оружја наметало кроз историју...” И једноставним питањем: „Шта нам још остаје да изгубимо када изгубимо и писмо и језик!?”

Тако размишља човек који о српском језику нема шире стручно-научне увиде, али схвата да је ситуација у погледу језика и традиционалнога српског писма, најпросто, безнадежна.

Њему се лепо прикључује и Владимир Цвијин Спремо, човек такође без „лингвистичке спреме”, али са здравим људским резонима: „На проблем морамо гледати очима детета из приче ‘Царево ново одело’. Наш језик је без свога одела. Српски језик је го, осиромашен и обogaљен.” А шта то значи – он показује простом паралелом: „Гостујући кинески трговци осим обавезном ‘српском латиницом’ своје фирме исписују на кинеском језику и кинеским писмом. Ове кинеске натписе, овде, нико не зна да прочита, нити зна њихово значење. Они су за домаће становништво, тако гледано, некорисни и сувишни – али и поучни, јер се на овоме примеру најбоље види шта значи визуелна препознатљивост језика. Тамо где су кинеска слова, тамо су Кинези, ако су ту они – ту је и продавница. За Кинезе је њихово прастаро и компликовано писмо изнад свих њихових грбова, застава, химни, дресова и државних граница – изнад свих подела. Оно је њихова легитимација, они га с поносом истичу свагде, и никад и нигде га се, ни по коју цену, не одричу.”

А упозорења да нестајање српскога писма представља и нестајање српског језика и деструкцију српског етничког корпуса годинама већ иду на адресе највиших државних институција и њихових најодговорнијих представника, али се од њих досад огласило једино Министарство културе и свесрдно подржало акције нашег удружења (тако је испало да је Којадиновић једини Србин у данашњем политичко-административном врху Србије). Министар просвете, међутим, за то време успео је да се чак 11 пута оглуши о молбе да са представницима Удружења разговара о овом проблему.

Међу лингвистима, са друге стране, било је много више оних који су иступали против делатности удружења него оних који су у његовим активностима учествовали. Неки од њих, при том, образлагали су схватање да *латиница није српско писмо али јесте писмо српскога језика* (по логици по којој *Крлежа није српски писац него је писац српскога језика*). Таква би логика, ваља одмах прецизирати, била прихватљива кад би се на српски језик

могло гледати као на енглески (у Енглеској, Америци, Канади, Аустралији на Новом Зеланду), или на немачки (у Немачкој, Аустрији и Швајцарској), или на француски (у Француској, Швајцарској и Канади), али будући да велики светски криминалци и њихови мали гаулајтери на језике гледају као на средство за разарање народâ, они ће тешко пристати на то да о статусу њихових језика размишљају мимо сопствених глобалних интереса. Можемо ми за домаће потребе причати колико год хоћемо да је *Крлежа њисац српској језика*, остаје чињеница да је пре десетак година у светским библиотечким стандардима које прописује УНЕСКО записано да „*српске латинице*” *н е м а* и да је све што се од те године штампа *ѣом* латиницом књижи као да је штампано *хрватским језиком* и аутоматски се уписује у *хрватско језичко и културно наслеђе*, при чему ће се тако прекњижити и све оно што је латиницом штампано од те године до 1892, тј. до појаве *Хрватскоја њравојиса* Ивана Броза. (Према тим стандардима, ако добро памтим, ћирилица је одређена као писмо *српскохрватскоја језика* и тако се показује да она, заправо, нестаје заједно са тим непостојећим језиком.)

Поменули смо малопре способност размножавања српског језика, а овде бисмо могли додати да на његово понижавање (да се не каже тежа реч) утиче и највиша српска државна власт, пре свега тиме што ништа није учинила да заустави његово разарање. (Могло би се рећи да је та власт имала много пречих брига о томе како да распрода земљу и опустоши народ, а брига о језику и писму у таквом „распореду приоритета” представљала би оптерећење које би је само саплитало, а не би доносило никакву провизију.) С друге стране, знатнога удела у деструкцији српскога језика имале су и неке политичке партије чији су се лидер(чић)и ћирилице присећали тек у време предизборних кампања, али су касније, после размештања на новим позицијама, продужавали да се понашају у складу са својим устаљеним навикама, тј. да се изругују својим српским бирачима. Међу њима, уз то, налазе се и неке опскурне политичке личности, за које се не зна ни откуд су дошли на српску политичку сцену ни шта су „тамо” радили, али се увек испостављало да они сасвим добро „знају” да су „латиница и ћирилица равноправне” и да ће се из њихових редова појавити они који ће, веле, ових дана предложити да се у списак званичних језика у Скупштини Војводине уведе и „црногорски”.

„Лингвистичка памет” која стоји иза такве идеје заиста је јединствена: „Баш као што је увођење хрватског међу званичне

језике у Скупштини Војводине допринело отопљавању односа између Србије и Хрватске, што је резултирало увођењем безвизног режима, „црногорски језик” ће допринети бољим односима и између Србије и Црне Горе.” Ствари су у томе, наиме, доведене до оне фазе која би се могла сматрати апсурдном: војвођански Хрвати много ће боље говорити буњевачки и шокачки него што ће се „изругивати хрватски” (при чему ни сремски Хрвати неће у томе бити много успешнији), а што се „црногорскога језика” тиче, његов овамошњи подупирач „зна” и оно што још није научила ни целокупна дукљанска „научна свита”: она сада говори више десетина „црногорских језика”, а још се није нашао нико ко би јој могао рећи који је међу њима – *онај љави*.

Тако се испоставља да ситне лингвистичке незналице израстају у врхунске политичке и културне штеточине и мора се признати да садашња српска власт много више толерише такву памет него што се труди да јој онемогући да се размахне и да загади средину у којој се креће. Пред таквим трговцима српском националном судбином ниједан рационалан покушај да се нешто учини не може имати изгледа на успех.

И зато све што наше удружење (у)чини не може донети извесније исходе од оних које доноси битка с ветрењачама. Пет деценија комунисти су разарали и српски народ и све оно чиме се он, током много претходних векова, уписао на светску националну и духовну мапу, а када је изгледало да ће се народ испод таквог терора почети усправљати – показало се да пред њиховим наследницима више нико није имао изгледа да преживи. Ми можемо рећи да смо, у оквиру Удружења, покушали да се пред злом испречимо, али морамо признати да смо у својим настојањима да нешто учинимо унапред били осуђени на неуспех. Јер пред бахатом и осином влашћу сваки појединачни људски напор лако се скрши и обезвреди.

Колеги Збиљићу и његовим најближим сарадницима (ја себе у њих не убрајам јер не знам колико сам им помогао, а трудио сам се да им много не сметам) остаје само слаба сатисфакција да су покушали да спрече слом српскога писма и језика, али нису могли спречити слом носилаца тога језика и његовог писма.

О томе последњем одлучивале су, а одлучиваће и даље, неке много моћније силе. И њихова мутна савезништва.

Удружење је покушало да пред таквим силама спасе српски национални образ, а успело је да спасе само сопствену душу.²

² Реч на представљању књига о страдању ћирилице, у Матици српској, 20. октобра. 2005.

КОЛИКО [ИМА] СРПСКИХ ЈЕЗИКА

Језичка ситуација у Црној Гори може се разматрати са различитих становишта, али је тешко рећи да ли се иједно од њих, у данашњим приликама, може означити као рационално: са становишта националног – до јуче је у Црној Гори било 95 процената Срба (оних 5 преосталих припадало је Арбанасима); са становишта историјског – вазда се знало једино за језик српски; са становишта лингвистичког – други се језик није могао ни замислити; са становишта културолошког – сва је црногорска традиција заснована на српском језику и ћирилици као његовом примарном писму... Куд се год, дакле, окренуо – Црногорац се није могао одвојити од српског имена и српског идентитета, макар до онога тренутка када су комунисти, неколико година пре Другога светског рата, први пут формулисали схватање о „посебности црногорскога језика”, за време рата њихову идеју прихватили талијански окупатори (*lingua montenegrina*), а двадесетак година касније опет је се сетили њени првобитни заговорници и у наше дане доводе је до дефинитивног оживотворења. Тако се догађа да српски језик, поред „хрватског” и „бошњачког / босанског”, у наше дане добија и „црногорски заперак”.

А да су сви ти језици „никли” из српског, подсетићемо само на најосновније чињенице које то показују када је у питању „хрватски језик”.

За тај „језик” засад је забележено преко четрдесет имена, а међу њима најређе је *хрвајско* и оно се почело устаљивати тек на крају 19. века, после појаве *Хрвајској њравојиса* Ивана Броза (1892).¹ „Хрватски” се, током векова, писало и глагољицом, и ћирилицом, и »босан(ч)ицом«, и латиницом, при чему је потоње писмо коначно ушло у хрватски језик половином 18. века и то у више верзија (нпр., у талијанској, немачкој, мађарској или у њиховој слободној мешавини).

¹ Наводим овде главнину „хрватских језика” које сам исписао, најчешће, из извора насталих током 19. века: *илирски, илрички, словински, словјенски, словенски, славјански, славјанско-далмајински, славонски, шлавонски, њосавски, мајдачки, њодравски, њриморски, јујосијочни, сјеверозајадни* и »каткада *хрвајски*«, *хорвајски, харвајски, хервајски, хрвајско-кајкавски, хрвајски или срјски, хрвајско-србски, хрвајски или србски, србски, срјски или хрвајски, хрвајски али словински, хрвајско-славонски, хрвајско-славонско-србски, хорвајско-славенски, дубровачки, далмајински, срјско-славонско-далмајински, славенски, јујословенски, јујославенски, јујословјенски, али и арвашки, орвацки, шокачки, буњевачки, буњевачко-шокачки.*

Хрватска се до 18. века простирала у узаном појасу од Ријеке до Карловца и тек се касније проширила на три кајкавске жупаније (загребачку, крижевачку и varaždinsku) и јасно је да ни *хрвајско име* није могло имати шири домашај од онога који је имала таква „држава”. На свим штокавским просторима, међутим, било је укорењено *српско име*, а тамо где њега експлицитно није било – одговарало му је *илирско* или неко друго регионално име.

Почеци таквога развоја везују се за Књижевни договор у Бечу 1850. године, на коме су његови учесници „једногласице... признали, да је најправије и најбоље примити јужно нарјечје, да буде књижевно”, између осталог и зато „што су готово све народне пјесме у њему спјеване”, али и зато „што је сва дубровачка књижевност у њему списана” и „што највише књижевника и источнога и западнога вјерозаконца већ тако пише (само што сви не пазе на сва правила)”.² Утемељивање српскога стандардног језика, у склопу сличних процеса у другим словенским језицима, у општим линијама осветлила је З. Тополињска истичући да је поменути „књижевни договор” између Хрвата и Срба „можда најинтересантнији феномен у историји словенских стандардизација”, пре свега по томе што представља „јединствен случај спровођења језичке стандардизације преко, у словенским размерама – најважније, верске и културне границе”.³ На хрватској страни потписивање договора означило је крај вековних превирања током којих су се поједине међусобно неинтегрисане хрватске заједнице служиле талијанским, немачким, мађарским језиком или регионалним књижевним језицима формираним на локалним дијалекатским основама. На српској страни, не без дугогодишњег отпора појединих културних посленика

² Занимљива је у вези са том сагласношћу и једна додатна одредба: „Ако ли когод из којег му драго узрока не би хтио писати овим нарјечјем, ми мислимо, да би и за народ и за књижевно јединство најпробитачније било, да пише једним од остала два народна нарјечја, којим му је воља али само да их не мијеша и не гради језика којег у народу нема.” У вези с том појединошћу треба прецизирати да се „остала два народна нарјечја” односе на „источни” (тј. екавски) и „западни” (тј. икавски) масив *шиокавске* дијалекатске групе, а не на *чакавијину* и *кајкавијину* (како данас многи мисле и како се обично разумева термин *нарјечје*), посебно због чињенице да су та два дијалекатска комплекса Хрвати препустили дијалекатској литератури и литерарној историји.

³ У време о коме говоримо Дубровник је био *српско културно средиште* и позивање на језичке прилике у њему треба разумети као природан ослонац на средину која је (и дотле, али и још дуго касније) служила као мост према српској немањихкој традицији.

и писаца, то је значило раскид са тзв. славеносрпском традицијом” [Тополињска 1994:611].

„*Хрвајтски вуковци*”. Главне елементе структуре тога језика разрадио је Ђуро Даничић припремивши први том великога *Рјечника хрвајтскоја или српској језика* (Загреб, 1882), а све што се тих година догађало имало је далекосежан значај за будућност српског језика у целини. На самом крају 19. века, наиме, „хрватски вуковци” припремили су и публиковали правопис (Иван Броз, 1892), граматику (Томислав Маретић, 1899) и речник тога језика (Иван Броз – Фран Ивековић, 1901) и тиме, практично, у целини пристали уз српски вуковски књижевни језик (задржавајући за њега једино латиничко писмо). О месту „хрватских вуковаца” у развоју књижевног језика у Хрвата сведочи, најпре, чињеница да је Маретићева граматика штампана у међувремену двапут (1931. и 1963), о њој је (као и о значају њенога аутора за токове стандардизације српскога/хрватскога језика) исцрпно писао Љ. Јонке убрзо после озваничења Новосадског договора и „српскохрватског” / „хрватскосрпског” језика [Јонке 1965], а тек је више година после тога почело да се шири схватање да у тим процесима ни Вук Карацић ни „хрватски вуковци” нису имали некаквога посебног значаја. То је изричито нагласио, рецимо, Р. Катичић констатацијом да је „познато и често се чује да је Вук Стефановић Карацић, велики реформатор књижевнога језика у Срба, одиграо важну улогу и при стандардизацији хрватскога књижевног језика. Међутим, предоцбе о томе како је и када он извршио тај утјецај нису баш јасне ни точне” [Катичић 1987:38]. Колико ће таква схватања бити макар проблематична, показаће и друге појединости, али неспорно јесте да су она доминантна у хрватској лингвистици током последње две-три деценије и да их је, при том, најшире образлагао Д. Брозовић заступајући став да је „специфичност хрватскога језичног развоја што је он везан уз једну књижевност која посједује особиту... тронарјечну димензију”, да је она „садржана у самом хрватском новоштокавском стандарду и зато ако се у његовој надградњи налази какав елеменат кајкавскога или чакавског материјалног подријетла, његов је положај *законий*”. У стандардним језицима гдје је однос надградње и дијалекатске основице једнозначан, позајмљенице из других дијалекатских типова имају слабији статус” [Брозовић 1978:73]. Смисао таквих навода остаје прилично нејасан, пре свега због степена „законитости” чакавских и кајкавских елемената у „хрватском новоштокавском

стандарду”, као што је, на другој страни, остало нејасно чиме је тај „новоштокавски стандард” у Хрвата претходио његовом усвајању код Срба и како се, у том случају, могло догодити да тај „стандард”, под крај 19. века, Хрватима успостављају Ђ. Даничић и „хрватски вуковци”? Са таквом хронологијом нешто свакако неће бити потпуно разумљиво, као што се може разумети, рецимо, З. Винце када развој хрватскога књижевног језика (односно – „хрватских књижевних језика”) прати од његових почетака до краја XIX века, тј. до појаве „хрватских вуковаца” [Винце 1978], посебно због тога што се из његовога поступка може наметнути схватање да је истраживањем о коме говоримо припремљена основа за почетак нове епохе у развоју хрватскога језика. А да је то заиста тако, сведоче нам и речи Бранке Тафре да „с Маретићем почиње ново раздобље у повијести хрватскога језикословља” [Тафра 1993:374], при чему касније прећуткивање његове улоге у развоју и српскога и „хрватскога језика” неће много помоћи „новом читању” давно утврђених историјских чињеница. Много је, наиме, сведочанстава о томе да су се Хрвати повели за Вуком, а међу њима највише су их оставили сами „хрватски вуковци”. Исцрпан преглед њихових „изјава” о везаности за Вука и Даничића сабрао је у наше дане Б. Брборић, а ми ћемо овде поменути само покоји детаљ од онога што су они записали у својим књигама. Рецимо: „Што се првога дијела тиче, ја сам израдио правила у главnome према начелима, којих се држао Вук и Даничић, а само гдјешто одступао сам од њихова писања” (Броз 1892: III); Т. Маретић ни у предговору, ни у приступу, ни у изворима „не спомиње никога другог и ништа друго до те српске ауторе и њихова дела” (Маретић 1899:I–VI, 1–8, 700); слично бележи и Ф. Ивековић наводећи да је И. Броз „с намјером да напише рјечник Хрватскога језика много... година скупљао грађу за њ из свијех књижевних дјела Вука Караџића и Ђуре Даничића”. „Ни у двостраничним изворима на крају књиге (*Извори њисмени овоме рјечнику*) – не спомиње се готово нико други ни ишта друго осим Вука Караџића и Ђуре Даничића и њихових дела, изворних или сакупљених, преведених и иних, укључујући и њихов превод *Свейої њисма сїтароїа и нової завјейа*” [Брборић 2004:15–16] (и догодило се, ето, да се **на основу српске језичке прађе** припреми **речник „хрвајскої” језика**). Везаност „хрватских вуковаца” за Вука и Даничића на врло занимљив начин показује и Белић наводећи, рецимо, податак да облике *месецима, їодинама, вековима* Маретић

у свом *Савјетнику* „гони из језика само због недовољне анализе или на основу тога што није нашао за то примера код Караџића” [Белић 1951:178], а од сведочанстава о томе колико је „хрватски језик” везан за српски, могли бисмо овде додати и оно које нам је остало од Лескина: „Није могуће повући јасну границу између хрватских и српских племена како у прошлости тако ни сада. Стога долази до тога да су становници тога целог језичког подручја у XIX веку прихватили у бити српско наречје као свој књижевни језик. Овај језик важи као књижевни језик и у деловима Хрватске северно од Купе, који заправо и не припадају српскохрватском језичком подручју” [Лескин 1914:XX].

Такве појединости не негирају ни неки старији хрватски граматичари: после изласка из штампе трију књига које овде помињемо „коначно је ријешено питање књижевнога језика и правописа у хрватској књижевности углавном онако како је у српској књижевности предлагао Вук Стефановић Караџић, који је за основу узео штокавско нарјечје, којим говори народ у Херцеговини” [Брабец 1970:5]. На истој линији налазе се и Тежак и Бабић: „Поткрај XIX стољећа јавља се нова струја у гледањима на књижевни језик. Караџићева реформа је победила у Србији и његов углед је почео нагло расти и у Хрватској. Тада хрватски лингвисти, названи хрватски вуковци, настоје да књижевни језик обликују према Караџићеву узору. На основи Караџићевих и Даничићевих дјела [Броз, Маретић и Ивековић]... свој су посао обавили врло пажљиво и савјесно, на знанственој висини, па су споменута дјела и поред недостатака имала велики углед. Дјелима хрватских вуковаца смирена су теоретска и практична тражења за најбољим правописним и граматичким обликом хрватскога књижевног језика. По томе су и заслуге хрватских вуковаца несумњиве” [Тежак 1966:12–13].⁴

⁴ Аутор је тих реченица свакако Стј. Бабић јер су оне у целини унесене и у одредницу *Књижевни језик у Хрваџи* његовога Школског лексикона *Језик* и у неким појединостима прецизиране: „Хрватски вуковци... граматичка истраживања и језични развој усмјерују у Вукову смјеру. У томе су отишли тако далеко да су своје радове темељили искључиво на Вуковим и Даничићевим дјелима, што је било оправдано само за Хрватски правопис (Згб, 1892) Ивана Броза (1852–1893) јер су тако Хрвати добили фонетски правопис и коначно ријешили сва протусловља на том подручју. Каснијим колебањима узрок су политички, а не лингвистички разлози. Мање је оправдано што је на тој основи Томо Маретић (1854–1938) израдио своју велику *Грамаџику* и *стилициџику хрвајскоја или срџскоја језика* (Згб, 1899, 1931, 1963). Најмање је то било оправдано за Броз-Ивековићев *Рјечник хрвајскоја језика* (Згб, 1901), што га је започео Броз, а довршио Фрањо Ивековић (1834–1914)” [Бабић 1965:131–132].

Најкомплексније су ти односи, ипак, представљени у уводном поглављу *Хрвајске граматике*, у коме су „крај 19. и 20. стољеће” означени као време „нормирања и стабилизације хрватскога језичног стандарда”. Тада је, наиме, почело „учвршћивање караџићевских погледа на језик у хрватском језикословљу. У новоосновану Југославенску академију знаности и умјетности за тајника долази најближи Караџићев сурадник и истомишљеник Ђуро Даничић” и он 1878. „издаје *Олед рјечника хрвајскога или српскога језика*, а 1880. излази први свезак тога рјечника под насловом *Рјечник хрвајскога или српскога језика* (познатијега под називом *Академијин рјечник*), потпуно на караџићевским језичним и правописним начелима. По Академијиној замисли тај је рјечник имао обухватити »све благо нашега језика, било оно сахрањено у устима нашега народа и одазивало се у пучких пјесмах, причах и пословицах, било оно убиљежено у добрих старих и нових књигах«. Међутим, Даничић је узорним језиком новог времена сматрао само источнохерцеговачку новоштокавштину, док је кајкавштину, слиједећи Караџића, држао словенским нарјечјем”.

Тако се догодило да је Даничићев речник у Хрватској „одиграо значајну улогу у побједи караџићевске књижевнोजезичне концепције”, а с почетком његовог излагања „поклапа се и дјелатност хрватских вуковаца с краја стољећа... Године 1889. влада коначно одлучује ријешити питање правописа. Њезин правописни одбор закључује да је за школе потребан један правопис, и то заснован на фонолошким начелима. Влада задужује Ивана Броза да састави правопис и правописни рјечник на основи закључака тога одбора, и тако се 1892. појављује Брозов *Хрвајски правопис*. У њему су поједина правила утемељена на Караџићевим *Главним правилима за јужно нарјечје*, приложеним уз *Књижевни договор* из 1850. Тај је правопис прописан за школе, а прихватили су га хрватски књижевници, публицисти и знанственици, те је коначно постигнуто толико жељено правописно јединство. Нормирање хрватскога књижевног језика утемељенога на новоштокавској источнохерцеговачкој новоштокавштини завршено је 1899. појавом Маретићеве *Грамаџике и стилџике хрвајскога или српскога књижевног језика*. Језични корпус који је послужио као грађа тој граматици обухваћа Караџићева издања народних пјесама, приповиједака и пословица, те Караџићева и Даничићева дјела, као једини чисти извор онога језичног модела који је одабран као темељ стандарду. Одатле тој граматици нормативна досљедност

и строгост, врло функционална у часу коначне стандардизације, али и једностраност, особито синтактичка и стилистичка, јер заобилази корпус хрватске књижевности и занемарује многе изражајне могућности и стилске поступке хрватскога језика.” Томе свему може се додати и чињеница да је „почетак 20. ст. вријеме учвршћивања маретићевске (што значи строго новоштокавске) језичне норме у обликовању хрватскога стандардног језика. Иза ње су стале политичке и школске власти и најзначајнија хрватска знанствена установа – Југославенска академија знаности и умјетности. То је вријеме појачане језикословне дјелатности. Године 1901. излази *Рјечник хрвајскога језика* Ивана Броза и Фрање Ивековића, утемељен на истој грађи и на истим језичним и језикословним начелима као и велики *Академијин рјечник* и Маретићева *Грамајшика*. Од 1904. Драгутин Боранић објелодањује нова издања Брозова *Хрвајскога правописа*, а од 1921. издаје га, понешто прерађена, под својим именом и под насловом *Правопис хрвајскога или српскога језика*. Тај је правопис одиграо значајну улогу у учвршћивању хрватске правописне норме. Године 1905. излази *Грамајшика хрвајскога језика за женски лицеј* Јосипа Флоршица (Florschütz), која је знатно придонијела утврђивању маретићевске граматичке норме” [Барић 1997:33–34].

Илирске граматике – српске. Видели смо раније да се „илирско име” нашло у основи „хрватског препорода” и да је он заснован на идеји да се у Хрватској прихвати српски језик **под илирским именом**. Видели смо, такође, да су Добровски и Шафарик, као најистакнутији слависти свога времена, илирски језик идентификовали са српским и да су то, на пример – за Славонију, неспорно потврђивали Матија Антун Релковић, Матија Петар Катанчић, Игњат Алојзије Брлић.

Показује се, међутим, да се таква схватања односе и на све друге помене илирског (или неког другог регионалног) имена са простора штокавштине и за то, без претензија на исцрпност, овде наводимо само неке појединости којима се то потврђује.

Најстарију „приручну граматику хрватског језика”, за потребе „Илирске академије” у Риму, написао је Бартол Кашић (1575–1650) под насловом *Institutiones linguae Illyricae* (Рим, 1604) [ЕЈ 5:222].

На штокавском икавском дијалекту засновао је своју граматику и Јосип Ђурин: *Grammatica illyricae juventuti latino, italoquæ sermone*

instruendae accomodata : Slovigna slavnoj slovinskoj mladosti diačkim, illiričkim, i talianskim izgovorom napravljena (Млеци, 1793).

Франо Марија Апендини (1768–1837) аутор је познате граматике „илирског језика” (*Grammatica della lingua illyrica*, Дубровник, 1808, 41850), у којој „обрађује углавном дубровачки говорни и књижевни језик”, а 1802–1803. написао је и двотомну књигу о историји и књижевности Дубровника [ЕЈ 3:575].

Две „илиричке граматике” објавио је и Шиме Старчевић: *Nova ričoslovica ilirička vojničkoj mladosti krajišnoj poklonjena* и *Nova ričoslovica iliričko-francezka na potribovanje vojničke mladosti iliričkih državah* (Трст, 1812) и оне су биле намењене „за потребе наших и француских војника и службеника за вријеме француске владавине у нашој земљи” [ЕЈ 3:575].

„За потребе аустријских чиновника и официра који су служили на југу Хабсбуршке монархије међу Хрватима и Србима, написао је граматiku А. Т. Брлић, *Grammatik der illyrischen Sprache wie solche im Munde und Schrift der Serben und Kroaten gebräuchlich ist*, Беч, 1854. Брлић је своју граматiku саставио на темељу дјела Вука Карацића, Фрање Миклошича, Ђуре Даничића, И. А. Брлића и Вјекослава Бабукића. Од Вука је преузео акцентуацију” [ЕЈ 3:575].

Илирски лексикографи – Срби. У свим изворима које помињемо јасно је да се *илирско име* везује за штокавштину, тј. за *српски језик*. То потврђују и сви стари лексикографски подухвати у којима се „илирски језик” данас „чита као хрватски” (да за ову прилику оставимо по страни друге „хрватске језике” са штокавског простора).

Јаков Микаља (1600/1601–1654), „талијански језуит који је, као мисионар у Темишвару и у Далмацији, научио хрватскосрпски”, објавио је „*Блаіо језика словинскоіа (Thesaurus linguae Illyricae sive Dictionarium Illyricum)*”, рјечник **хрватскосрпско-талијанско-латински** с малом граматиком рађеном према Кашићевим *Institutiones linguae illyricae*” (Лорето–Анкона, 1649–1651), при чему у предговору „тврди да је »босански језик«, који упоређује с тосканским, најљепши међу нашим дијалектима” [ЕЈ 6:104].

Арделио дела Бела (1655–1737) „написао је и 1728 у Млецима издао овећи талијанско-латинско-хрватски рјечник (*Dizionario Italiano, Latino, Illirico*, на 785 стр.) с латинско-талијанским индексом ријечи на крају и с кратком граматиком »илирскога језика« на почетку рјечника (*Istruzioni grammaticali della lingua Illirica*)... За рјечник

је скупио грађу из преко 40 рукописних и штампаних дјела дубровачких и далматинских писаца XVI и XVII ст., тако да је то први наш рјечник, који је израђен на основи писаца и потврђен цитатима из књижевних дјела” [ЕЈ 2:684].

Посебно је овде занимљиво поменути *Lexicon latino-italico-illyricum* Јоакима Стулија (1729–1817), који се представља као *хрвајско-лајтинско-талијански рјечник*. У његовој основи налази се „штокавски (ијекавског говора) проширен становитим бројем чакавизама и кајкавизама, преузетих највећим дијелом из домаћих рјечника којима се служио”, али се у њему нашла и грађа из дела Доситеја Обрадовића, Јована Рајића, Орфелина и др. [ЕЈ 8:203]. Предговор речнику написао је Апендини и у вези с тим може се истаћи једна посебна занимљивост: он реч „»илирски« преводи са »serbico« не помињући реч **хрватски**” [Митровић 1992:135 184].

Хрватског имена нема ни у речнику Фауста Вранчића (1551–1617) *Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum, Latinae, Italicae, Germanicae, Dalmaticae & Ungaricae* (Венеција, 1595) иако се он бележи као „први самостално штампани рјечник **хрватског** језика”. Интересантно је, међутим, да се овде „далматински” језик представља као „хрватски-чакавски” и за њега вели да је „најљепши од свих славенских језика и да за јужнославенску скупину представља исто што и тоскански (»етрушчански«) за талијански језик” [ЕЈ 8:535]. Ако се присетимо да је Микаља са тосканским упоредио „босански”, извесније је да ће „далматински” бити ближи компактним далматинским штокавским, тј. српским, говорима него периферним чакавским, утолико пре што о чакавским доприносима хрватској лексикографији досад није било помена. И то је сасвим логично будући да је, у Вранчићево време, изван чакавских простора хрватско име било потпуно непознато.⁵

Да је тако, сведочи и речник Ивана Белостенца (?1594–1675) *Gazophylacium seu Latino-Ilyricorum onomatum aerarium* (Загреб, 1740), у коме је „лексичко благо... у првом реду кајкавско, али и штокавско-чакавско”, при чему „у њему има занимљивих биљежака из штокавских славонских и из далматинских и истарских чакавских говора” [ЕЈ 1:427].

Андрија Јамбрешић (1706–1758), заједно са Фрањом Сушником, приредио је на сличним основама „велик рјечник латинскога језика

⁵ Да је и самом Вранчићу било ближе „илирско” име од „хрватскога”, показује се и чињеницом да је у рукопису оставио рад *Ilyrica historia* [ЕЈ 8:535].

протумачен хрватским, њемачким и маџарским ријечима: *Lexicon latinum interpretatione illyrica, germanica et hungarica locuples*, Загреб 1742. Рјечник се одликује богатством кајкавске језичне грађе, али је аутор у њ унио у знатној мјери и штокавске и чакавске ријечи” [ЕЈ 4:454]. Белостенчев и Јамбрешићев речник показују, дакле, да је и на кајкавском простору (чија је основа, видели смо, словеначка) „илирско” (тј. српско) име макар делимично потврђено, а **хрватскога нема ни до половине 18. века.**

Јосип Волтић (Voltiggi, ? – 1825) објавио је *Ricsoslovník illirickoga, italianskoga i nimacskoga jezika s’ jednom pridpostavlienom grammatikom ili pismenstvom* (Беч, 1803), „у којем се помијешано налазе штокавске и чакавске ријечи, а у мањој мјери и кајкавске”, с преовлађујућим икавизмом и правописом „под утјецајем славонскога” [ЕЈ 8:531].

Хрвати су, како видимо, **у целини преузели вуковски српски језик**, при чему је вуковски правопис постао „хрватски”, српска граматика постала је „хрватска или српска”, српски речник постао је „хрватски”, а томе свему треба додати и чињеницу да је Вук реформисао чак и „хрватску абечеду”. Вук се, наиме, никад није бавио проблемима „хрватског језика”, утемељио је језик и за Србе православне и за Србе католике, а за ове потоње реформисао и „илирски алфабет”. Реформу латинице Вук је спровео 1827. у свом *Првом српском буквару* доносећи „илирски алфабет”, који се од данашње „хрватске латинице” разликује једино словом *đ* место Вуковог (дво) слова *dj* (слово *đ* у „хрватску латиницу” касније је увео Даничић) [Милосављевић 2006:395–396]. Занимљиво је, међутим, да се те чињенице код Хрвата нигде не помињу иако се опсежно расправља о неким давнашњим покушајима да се то питање реши (Витезовић, Анчић, Будинић, Леваковић, Кашић, Ђамањић, Петретић), а за новије време тежиште се ставља на Гајеве реформе и „графијски систем илираца” [ЕЈ 5:474–477] иако је извесно да су оне имале различиту судбину: прва од њих, изложена у књижици *Kratka osnova horvatsko-slavenskoga pravopisaña poleh mudrol’ubneh, narodneh i prigospodarneh temel’ov i zrokov* (vu Budimu, 1830) односила се само на „хрватски кајкавски”, а друга се (1835) свела на преузимање Вукових решења уобличених 1827 – уз касније Даничићево решење за слово *đ* – како се то показује и у разматрањима Ивана Маринчића. Својом *Крајком* *основом*, дакле, „Гај је усхитио »најватренији« круг загребачких домородаца, стекао међу њима углед, постао особа око које су се

окупљали, њоме је рођен вођа препородитеља” [Милосављевић 2006:443–446], али „илирски алфабет”, тј. „хрватску латиницу”, пресудно су одредили Вук и Даничић.

Са преузимањем српског језика, Хрвати су преузели и српске етничке просторе, по истом обрасцу по коме су раније присвојили кајкавске, и тако свој национални идентитет засновали на туђим темељима преузимајући истовремено и туђе културно наслеђе и сву туђу културно-историјску традицију.

Илирски покрет представља се обично као „национални покрет у Хрватској од 1835 до 1848 који је иначе познат и под именом Хрватски народни препород”, а циљ му је био „окупљање хрватских и осталих јужнословенских земаља у једну културну цјелину, на основи заједничкога књижевног језика и националне свијести” [ЕЈ 5:338]. Брзо се, међутим, показало да ће илирски пројекат имати пред собом више проблема него изгледа на оживотворење својих идеја. У време кад је илирски покрет засниван, наиме, није се знало ни шта је Хрватска ни који је њен језик, а ни његови покретачи и носиоци нису имали сасвим јасну представу о томе шта хоће и у шта се упуштају. Видели смо раније који је простор захватала Хрватска, Витезовићу је пред очима идеализирана слика „славнога хрватскога језика”, за који – да би привукао и кајкавце – уводи двочлани назив „*хрвајски али словински*” [I:332], али који је то језик, остало је нејасно будући да је Гај у *Даници* одлучио да доноси прилоге „не само *vu Horvatzkom, nego u vu drugeh Ilirzkeh narechjah*”, *Novine horvatzke* издавао је прве године само на кајкавском, а о приликама у којима је покренут препород могле би се поменути и неке друге појединости.

Хрвати, најпре, ни сами нису знали ни ко су ни докле се све простиру, па је било природно да ни други о њима нису могли више знати. Неки су странци Хрвате, рецимо, сматрали Немцима „који говоре неки други диалект. Залуд је било тумачење, да нисмо Нијемци; нису нас разумјели све док им не рекосмо, да смо ми тамо из крајева јужних, *unweit von Montenegro*. Другима је и ближа земља достајала, да добију појам, откале путујемо. Близу Босне, Близу Херцеговине, близу Турске, то се још могло схватити, али шта је то Хрватска, то је знао само један руски адвокат, којег смо упознали на путу по Швајцарској” [I:76]. С друге стране, по Хрватској „туђинство се је посвуда шепирило. Од више руке људи слабо је тко и знао хрватски, па ако је и натуцао нашки, а оно се је стидио говорити овим плебејским језиком, ван кад је баш морао. У

самом Загребу слабо се чула хрватска ријеч, ван из уста сељака и свећеника. У друштвеном животу владаше код мушкараца латински језик, код жескиња њемачки; у јавном животу у провинцијалу латински, у крајини њемачки. У градским школама учило је се све латински (у женским њемачки) – а других учioniца ни било није. Тако дакле хрватски језик нађе једино уточиште у цркви и у сеоској колиби” [I:94]. У таквим приликама, разуме се, било је логично да је надирање странаца довело до тога да се „хрватски језик” није могао срести у јавној употреби и било је сасвим нормално да „није било жељезничке станице, чије се име могло помађарити, а да није било помађарено. Мађарски језик био је на жељезницама истиснуо језик хрватски, а продирао је у финансије, домобранство, шумску управу, поморство. У Загребу је већ постојала колонија од неколико хиљада Мађара и стално је расла. И увек се... фразирало о старој слави, о похрваћивању Срба” [I:84].⁶

Тако је било у Загребу и у време почетака илирског покрета, али и много деценија касније, чак до почетка Првога светског рата и због тога су према њему и многи католици показивали нескривену одбојност, као Далматинци, на пример: „Ми волимо Хрвате као братски народ, волимо Хрватску као нашу земљу, али далеко више волимо нашу ускочку Далмацију. Од Загреба нас не одбија његово хрватство, него његов морал” будући „да се данас у Хрватској сматра као национални успјех оно што је национална срамота... Док су се по свим нашим крајевима опијевали хајдуци, не изузимајући ни претежно хрватске Далмације, дотле су се у Хрватској пјевали Тренкови пандури. Морал пандурски и морал хајдучки никад се нису могли сложити... Ми с тога обично не разумијемо Хрватске, она с тога не може и поред свих бечких настојања да постане атракциона тачка Југославије”. У таквом Загребу, који је „премало хрватски” и „гдје се премало поштује хрватски језик” (како је записано 1914)

⁶ Поред Мађара, главни „будитељи хрватске свијести” такође су били странци и они су ушли у све поре хрватскога друштва, загосподарили хрватским пјевачким друштвима и многи „били одликовани златним и сребрним знаком”. Да би показао какве су праве „хрватске корјенике” одликоване за „ширење хрватске пјесме и буђење хрватске свијести”, загребачки *Србобран* (10/23. августа 1902) наводи и подужи списак таквих „Новохрвата”: Miroslav Schiller, Gjuro Deutsch, Josip Huszar, Gjuro Szentgyörgyi, Martin Stromayer, Mirko Köhler, Dragutin Hauptfeld, Dragutin Herrman, Vilim i Vatroslav (Ignatz) Reiner, Franjo Schmidt, Julius Weiss, Anton Strzalkowski, Gabro Ress, Mirko Kunst, Josip Pötzl, Gjuro Bach, Stjepan Platzer, Adolfo Schiebel – и много сличних. Тиме се потврђује навод М. Решетара да су хрватске народне послове водили странци и тиме пресудно одређивали и хрватску и српску судбину.

ништа се углавном није променило у односу на 1847. годину кад је речено да „осим Ријеке нема у Хрватској вароши, гдје би био туђи језик тако укоријењен и распрострањен, као што је био досада у Загребу језик латински код вишег, а њемачки код средњег сталиша” [I:95–97].

У таквим околностима илирски покрет није могао ни очекивати неке плодносније резултате, посебно због тога што ни сам Гај „никако није повезивао само тежњу ка књижевном уједињењу, него је имао и конкретне политичке представе и планове. Првобитни политички циљ био је стварање самосталне хрватске државе у оквиру Угарске, која би осим Хрватске, Славоније и Далмације обухватала и јужноугарска подручја која су насељавали Словенци: Јужну Штајерску, Корушку и Крањску. Покрет, дакле, у почетку није био усмјерен против интегритета угарске државе”, али је у њему брзо сазрела свест да се без језика много веће носивости никакви озбиљнији резултати не могу очекивати и зато је затражено „увођење у употребу илирског имена »у нади, да ће тим именом окупити око себе све јужне Славене. Нажалост се преварише, ... и напустише сасвим име илирско«. То бјеше сасвим у духу оне хрватске политике, која је хтјела српски народ да претопи у »илирски«, затим у »југославенски«, па у »наш народ«, да напошљетку створи од њега чисти, овејани, »хрватски народ«, као, што и од *српског* језика начинише »илирски«, затим »југославенски«, па »нашки«, па »хрвајско-српски«, »српски или хрвајски«, напошљетку »хрвајски“ [I:393]. Видели смо раније да се „илирска идеја” није могла укоренити ни међу Србима католицима у Славонији (а међу Србима православним није нигде) будући да је „било име Хрватско све до близу 1867. зазорно, као у Хрватској име Крањско” [I:75 513]; „они који су у Далмацији језик звали хрватским [„арвашким”] именом нису, осим ријетких школованих људи, себе називали Хрватима” [II:10]. Оптерећени чакавско-кајкавским двојством, а одбијајући да са штокавским прихвате и српско име, Хрвати су се нашли у ситуацији да снаге расипају „ширећи” своје име на области у којима га никад није било и да се стално суочавају са чињеницом да се регионалном имену даје предност над „националним”. Знајући критерије по којима се одређује идентитет језика и да Хрвати те критерије никако не успевају задовољити, многи странци „хрватски језик” називали су српским. Помињемо о томе само неке појединости: немачки научник Виганд, у својој књизи штампаној у Лајпцигу 1898, тврди да „такозвани хрватски

језик није ништа друго него српски написан латинским словима” [I:381]; Шафарик саветује Ивану Кукуљевићу „да стане увађати по мало србско име” [I:192]; Кватерник се љути на „мађарског генерала и политичког емигранта Иштвана Тира, који је »човјек достојан повјерења, али отрован српством«, у ствари неповјерљив према правашким заблудама да је изграђивање хрватске будућности питање сталног разрачунавања са Србима. На Тира је био љут и зато што није желио ништа дати за великохрватске фалсификате у филологији и што, »када је дошао говор на хрватски језик«, Мађар га зове »српским«” [I:339]. Колико је хрватски језик био и неутемељен и непознат, сведочи и Ј. Милчетић у писму Шенои из Прага (4. нов. 1876) да Чеси Хрвате „познају само под именом српским” и да је појединим Чесима „све у Београду и у Загребу – српско”, а неки извори показују да је чак Штросмајер „и самога себе означио као Србина, и да хрватски језик означава као српски” [I:84].

ЛИТЕРАТУРА

- Бабић 1965: Стјепан Бабић, *Језик* (Школски лексикон). Загреб (лат.).
- Барић 1997: Еугенија Барић [и др.], *Хрвајиска грамајика*. Загреб (лат.).
- Белић 1951: А[лександар] Белић, *Око нашеј књижевної језика. Чланци, оїледи и йоїуларна йредавања*. Београд.
- Берић 2005: Душан Берић, *Хрвајиско йрвашитво и Срби, I–II*. Нови Сад.
- Борак 1998: Светозар Борак, *Срби кайолици*. Нови Сад.
- Брабец 1970: Иван Брабец – Мате Храсте – Сретен Живковић, *Грамајика хрвајискокрїскоїа језика*. Загреб (лат.).
- Брборић 2004: Бранислав Брборић, *Стїандардни језик и језички стїандард*. У: Ивић 2004, 11–36.
- Брозовић 1978: Далибор Брозовић, *Хрвајиски језик, њеїово мјесто унушар јужнославенских и друїих славенских језика, њеїове йовијесне мијене као језика хрвајиске књижевности*. У: [Ред. Александар Флакер – Крунослав Прањић], *Хрватска књижевност у европском контексту*, Загреб, 9–82 (лат.).
- Брозовић 2006: Далибор Брозовић, *Денационализација хрвајиске мањине*. – *Хрватско слово*, Загреб, 24. вељаче 2006, 6–7 (с наднасловом „Буњевачки језик”?) – лат.).

- Винце 1979: Златко Винце, *Пушовима хрвајскоја књижевної језика. Линџивистичко-културнојовијесни љриказ филолошких школа и њихових извора*. Загреб, ²1990 (лат.).
- ЕЈ: Енциклопедија Југославије. Загреб (лат.).
- Жутић 2006: Никола Жутић, *Срби римокатолици љакозвани Хрвајци : „Срби сви и свуда” : хрвајске земље без Хрвајца*. Земун.
- Ивић 1971: Павле Ивић, *Српски народ и његов језик*. Београд.
- Ивић 2004: Павле Ивић – Иван Клајн – Митар Пешикан – Бранислав Брборић, *Српски језички љриручник*. Београд (Друго, допуњено и измењено издање *Језичкој љриручника* истих аутора, 1991).
- Јонке 1965: Људевит Јонке, *Књижевни језик у љеорији и љракси*. ²Загреб (лат.).
- Катичић 1987: Радослав Катичић, *Вук Сљефановић Караџић и књижевни језик у Хрвајца*. – Језик, Загреб, 35/2, 38–48 (лат.).
- Лескин 1914: А. Leskien, *Grammatik der serbo-kroatischen Sprache*. 1.Teil: *Lautelehre, Stammbildung, Formenlehre*. Heidelberg.
- Милосављевић 1997: Петар Милосављевић, *Срби и њихов језик. Хрестомаљија*. Приштина.
- Милосављевић 2000: Петар Милосављевић, *Српски филолошки љројрам*. Београд.
- Милосављевић 2006: Петар Милосављевић, *Српска љисма*. Бања Лука.
- Митровић 1992: Јеремија Д. Митровић, *Српсљиво Дубровника*. Београд.
- Самарџија 2004: Марко Самарџија, *Из љрију сљолођа хрвајскоја сљандардној језика*. Загреб (лат.).
- Самарџија 2006: Марко Самарџија, *Хрвајци у љизв. Војводини*. – Хрватско слово, Загреб, 10. вељаче 2006, 2–3 (лат.).
- Тафра 1993: Бранка Тафра, *О хрвајским вуковцима из грујој куља*. – Расправе Завода за хрватски језик, Загреб, XIX, 363–376 (лат.).
- Тежак 1966: Стјепко Тежак – Стјепан Бабић, *Прејлед љрамаљишке хрвајскосрпској језика (за основне и грује школе)*. Загреб (лат.).
- Тополињска 1988: Зузана Тополињска, *Однос дијалекља и сљандардној језика као временска функција*. – Зборник Матице српске за филологију и лингвистику. Нови Сад, XXXI/2, 7–10.
- Тополињска 1994: Зузана Тополињска, *Рађање на сљандардној јазик*. – Зборник Матице српске за филологију и лингвистику. Нови Сад, XXXVII, 605–613.
- Тополињска 2000: Зузана Тополињска, *Словенски сљандардизациони љроцеси на временска оска*. У: Процесот на стандардизацијата на македонскиот јазик во споредба со соодветните процеси

во другите словенски и балкански јазичи (Тркалезна маса по повод 125-годишнината од раѓањето на Крсте Мисирков). Скопје, 21–28.

Швикер 1991: Јохан Хајнрих Швикер, *Хисторија унијаћења Срба у Жумберку*. Крагујевац (превео и предговор написао Никола Живковић).⁷

⁷ 17. јан. 2007; текст припремљен по позиву Црногорске академије наука и умјетности као саопштење за научни скуп који су планирали; аутор не зна је ли тај скуп одржан.

СРБИ СЕ ВРАЋАЈУ НА – „СВОЈЕ”

Текст Дејана Ђаковића (*Новости*, 6. април 2007, 32) занимљив је као основа којој се могу додати и неке опаске о српској судбини уопште. Ђаковић вели да „у Србији живи народ који себе назива Србима (а не Србијанцима)” и да он, као и „огромна већина Срба... назив »Србијанац« сматра као увреду и понижење”.

Да се са таквим схватањем не бисмо спорили, навешћемо покоју појединост из „историје проблема”.

Срба је некад било од Солуна до средње Словачке и од Видина до Беле Крајине и сви су били – Срби. Касније је њихов распоред знатно „скраћен”: нестали су из Грчке, Арбаније, Словачке и Мађарске, а у осталим областима уобичајила су се за њих „регионална имена” (*Босанци, Херцеговци, Црнојорци, Славонци, Војвођани, Далмајинци, Личани, Банијци, Кордунаши*), при чему су се она могла „ситнити” и на уже регије (*Бачвани, Сремци, Кајшуњани, Бјеловавлићи*). И сви су они били Срби и свима је њима Србија била и темељ и потоње уточиште, а своју браћу из *Србије* они су једино идентификовали као *Србијанце*, да би тиме истакли да себе сматрају бочним гранама *њиховога великог стабла* и да би јасно одредили сопствену географску припадност према ономе делу свог народа који је остао у матици, тј. према *Србијанцима као жиљељима Србије*. У том смислу уобичајили су се термини *Босанац, Херцеговац, Црнојорац* (тамо су владали српски династи), у случајевима када су Срби били у саставу туђих царстава (Аустрије, Мађарске, Венеције) сачувани су само називи *Далмајинац, Личанин, Славонац, Војвођанин* и сл., а термин *Хрватинин* као ознака за ‘Србе из Хрватске’ (у своје „Коло” Бранко Радичевић „сазивао” је *само Србе*) није се усталио због сталних настојања Ватикана да их поунијати и(ли) покатоличи и да их преведе у *Хрватије* (уосталом, хрватско име на штокавском простору почело се ширити тек од краја 19. века и касније, негде чак после 1945 – кад је нова власт наредила да сви католици морају бити Хрвати).

Док је било Срба далеко иза граница Србије, сви су они њене становнике, с дубоким братским поштовањем, називали *Србијанцима*. Кад је, међутим, Јасеновац постао главни град западних Срба (захваљујући неким познатим савезништвима) и када је (у време братства и јединства) уређено да се њихови тамошњи остаци не

смеју помињати – могло се догодити да се термини *Србијанац* и *србијански* потисну и замене онима који су дотле означавали *све Србе, Србе уошшше*.

Остаће само нејасно: да ли се *Српска* фудбалска лига тако зове зато што се игра у *Србији* или зато што у њој играју *само Срби*? Одговори на оба питања не могу бити позитивни, али негативни – могли би бити.

Уосталом, сва је прилика да „Србијанце” ускоро неће имати ко да „вређа и понижава”: Срба је у Хрватској остало мало, у Босни и Херцеговини знатно су се истањили, Црногорци су отишли за својим чактарима, у јужној Србији неки књижевници окренули су се против „динарског језика”, Чанак припрема Војвођане за превођење под хабсбуршке скуте. И ето прилике Србима из Србије да опет дођу – на своје, тј. да се сведу на „ужу Србију”.¹

¹ 10. април 2007; послато *Новосћима*, необјављено.

СРПСКИ СТАНДАРДНИ ЈЕДНОТОМНИК

На овакво окупљање Срби и српска култура чекали су предуго, скоро 19 деценија, и зато као на незаслужену привилегију гледам и на то што сам се нашао у прилици да у њему узмем реч (реч која је, давно, пре него мени, морала припасти, рецимо, Љуби Стојановићу, или Александру Белићу, или Павлу Ивићу, а у овом часу Ирени Грицкат или Милки Ивић). По некаквој искошеној историјској логици, наиме, догодило се да се тек на речник који се пред нама налази може гледати као на продужетак онога од кога је све почело оне далеке 1818 (у бољој верзији – 1852) иако се добро зна да су, у међувремену, на његовим темељима настајали и неки други – и неких других „језика“.

Такав је онај „*хрвајски*“ Броза и Ивековића (1901), за који Ивековић наводи да је његов ујак И. Броз „с намјером да напише рјечник Хрватскога језика много... година скупљао грађу за њ из свијех књижевних дјела Вука Карацића и Ђуре Даничића“, па се тако догодило да се у *Изворима иисменим овоме рјечнику* „не спомиње готово нико други ни ишта друго осим Вука Карацића и Ђуре Даничића и њихових дела“. А свему томе „крупне доприносе“ дао је и сам Ивековић обраћајући се „на поједине српске књижевнике да му протумаче неке ријечи из њихових дјела, које ће д-р Ивековић уврстити у свој рјечник као »*хрвајске*« ријечи, иако им сам не зна ни значење“. (Тако се он „обратио на г. Милана Милићевића у Београду, да му протумачи неке ријечи из својих књига, о којима д-р Ивековић нема ни појма. Госп. Милићевић је без сумње добар човјек, а још више безазлен, и он се одазвао молби д-ра Ивековића и протумачио му неке *српске* ријечи, које ће изаћи у рјечнику д-ра Ивековића као »*хрвајске*«. Зна ли г. Милићевић, да овим поступком својим потпомаже да се благо српског језика протурује под фирмом »*хрвајскоја*« језика?! Ако не зна, онда је безазленост његова бескрајна, а ако зна, онда је учинио такву погрјешку, која му се не може опростити. Износимо ово на јавност, да се види, како се неки српски књижевници на жалост лако хватају у хрватску клопку и допуштају да се лијепи српски језик похрваћује“.)

Тако се, ето, десило да се *на основу српске језичке праће* припреми први *речник „хрвајској“ језика*, а друкчије се није могло десити ни са *Рјечником хрвајскоја језика* Вл. Анића (који се, после неколико издања, појавио и као „*Хрвајски енциклопедијски*

рјечник”, Загреб, 2003), као ни са *Рјечником босанској језика* – који сам пре двадесетак дана први пут имао у рукама.

Као „*српскохрвајски*” објављени су речници Лује Бакотића (1936) и Милоша Московљевића (1966), при чему је њихова судбина била различита: Бакотићев је био „скромног обима”, а Московљевићев био одмах забрањен и тираж уништен па се тако догодило да је остао неоцењен и никад није ни „ушао” у српску културу. Тај је речник, истина, касније штампан двапут, 1990. и 2000, али то није помогло нити да се глумило које га је пратило уклони нити да се неправда која му је нанесена исправи (а треба напоменути да је у издању од 2000, које имам међу својим књигама, он означен као *Речник савременој српској књижевној језика*, не више *српскохрвајској*; нисам се занимао да ли је тако учињено и с оним претходним издањем).

Помињем те појединости да бих могао нагласити чињеницу да се речник који нас је окупио на ове разговоре од свих поменутих разликује по томе што се налази и испред и изнад свих њих и што једино он, ни са које стране, не може бити доведен у сумњу. Од оних који су засновани као *српскохрвајски* он се издваја и по грађи која се у њему нашла, и по њеном обиму, и по лексикографским поступцима у њеној презентацији, а од оних других („*хрвајској*” и „*босанској*”) издваја се макар по томе што се не представља лажно: он јесте *речник српској језика*, он следи српску језичку традицију, бележи и сабира свеукупна искуства својих носилаца, једино њега не треба уверавати у то да је он то што јесте и једино њега не треба подупирати „декларацијама и промеморијама” и „уверавати” га у то да он *јесте и нешто што му се не да да буде*. Хрвати су преузели српски језик под крај 19. века напуштајући пре тога и *сојствену чакавијину* и *кајкавијину коју су узели Словенцима*, али се при том показало да је много лакше било променити верску и националну припадност него језички идентитет. Док су „хрватски вуковци”, наиме, признавали да су „хрватски језик” утемељивали једино на делима Вука и Даничића и док је Маретић бележио да ће се „врло тешко наћи штогод у *српском језику* (sic!), што је добро и правилно, а у [његовој] се граматизи не налази”, проблеми идентитета „*хрвајској језика*” нису се испољавали у посебној оштрини, али су постали компликованији кад су Хрвати почели тврдити да је њихов „језик” старији од српског и да са српским никад није био ни у суседству. Такве се тврдње, наиме, никако не могу ускладити са чињеницама стандарднојезичке историје и оне се могу заснивати

једино на произвољним конструкцијама, а у таквим случајевима никад се не може знати где ће се једна неистина „потврдити” другом неистином и колико их пута све треба понављати да би они који мало знају у њих могли поверовати (оне који ишта знају они ионако не могу преварити). Као главна сметња за то што „хрватског имена”, макар до краја 19. века, није било нигде по штокавским просторима (а ни на многима другим није било посебно утемељено) били су означени „*маџарофилски или аустрофилски режими*” или „*хрвајски маџаронски »вуковци«* (језикословци Томо Маретић, Фрањо Ивековић и др., донекле и правописци Иван Броз и Драгутин Боранић)”, али се нигде, ни у назнакама, не може провући „признање” да „такозвани хрватски (језик) није ништа друго него српски написан латинским словима” – како је то притврдио Виганд још пре појаве Маретићеве граматике и Броз-Ивековићевог речника. А те се чињенице не могу поправити ни „декларацијама” ХАЗУ ни „променијама” Матице хрватске.

Толико о мајсторима од „хрватскога језика”.

За „босански језик”, они трезвенији, засад, отворено признају да понешто могу преписати од Срба или Хрвата, а мајстори за „црногорски језик” још не знају ни шта ће са државом ни где им је језик.

Требало је то рећи зато да се свима њима макар стави до знања да Срби знају да им се језик краде и да се лажно представља као „хрватски”, „босански”, „црногорски”... И требало би са тим упознати свет и све катедре на којима се такви „језици” изучавају (или се тамо планирају изучавати).

Али да се ипак вратимо речнику који је пред нама и да о њему додамо још коју.

Он се карактерише тиме што обухвата најважнију лексику из свих видова постојања и испољавања стандарднога српског језика, при чему су се приређивачи-аутори трудили да из њега искључе све застареле речи и њихова значења, пре свега нефреквентне турцизме, романизме, германизме и друге речи страног порекла које су се одавно измакле и према периферији *књижевној* језика, а у његовој *стандардној* реализацији данас се тешко могу и замислити. Уз то, из речника је уклоњен и онај лексички слој који би, према било ком критеријуму, могао бити означен као дијалекатски, што је посебно битно нагласити због чињенице да је Вуков речник, сам по себи, настао као *дијалекатски* и што се други речници који су из њега „извођени” тога оптерећења, најчешће, нису могли ослободити. С

друге стране, било је замишљено да се из речника искључе и све уско термилошке и индивидуалне лексичке творевине, као и разни хапакси, дакле, све оне лексичке појединости за које се може рећи да су померене према периферији стандарда.

Да ли је та замисао доследно спроведена, тешко је рећи без исцрпних и темељних процена сваке такве појединости, а овде би се могао поменути само покоји пример за онај слој који би могао представљати и термилошку лексику. Будући да се у оквиру фрагмента на слово **А** налази највише страних речи, па међу њима и таквих које би могле припадати разноврсним термилошким системима, можда би се ауторима-приређивачима могло приговорити да су у селекцији лексике понекад могли бити и ригорознији. Наводим овде само покоју појединост која се, по мојој процени, могла испустити. Рецимо: хем. *адсорбаӣ*, *адсорбенс* / *адсорбен̄ӣ*, *адсорбованӣ* према *а̄исорбаӣ*, *а̄исорбен̄ӣ* (нема *а̄исорбенс*), *а̄исорбованӣ*; *аерација*, *аероло̄и*, *аероло̄ӣја*, *аеролошки*; геол. *азоик*, *азојски*; *ак̄ӣуар*, *ак̄ӣуарс̄ӣво*; астр. *Ал̄иол* „звезда променљивог сјаја” и *ал̄иол* „програмски језик”; мин. *александрӣӣ*, *алмандин*, *андалузӣӣ*, *ан̄тӣимонӣӣ*; хем. *ал̄иака* и зоол. *ал̄иака*; анат. *амнион*, *амнионски*, *андро̄ӣн*, *андро̄инӣја*; бот. *анабиоза*; *акрилик*; питање је да ли се, уз *аквадук̄ӣ*, као „стандардно” мора признати и *акведук̄ӣ*; да ли, уз *абнормалан*, треба исти статус признати и лику *анормалан*, или *аменованӣ* уз *аминованӣ* (као и *амен* уз *амин*), или *ан̄тӣикни* уз *ан̄тӣички* итд.

Такве речи неспорно припадају најшире схваћеном репертоару стандардног српског језика, али ће изузетно ретки корисници нашег речника знати и њихова значења и односе међу њима. Ја себе у такве носиоце језика не убрајам, не спадам ни у оне који су мање обавештени, али ако призна(је)м да многе такве речи не припадају мом лексичком искуству, логичним ћу сматрати закључак да речник не би био на губитку ни да се оне у њему нису нашле (што не значи да би се могло оспоравати и њихово место у неком будућем вишетомнику).

Неке техничке појединости такође је требало доследније спровести и о томе опет помињем само покоји пример. Рецимо, им. типа *акварис̄ӣ* и *акварис̄ӣа*, *ак̄ӣивис̄ӣ* и *ак̄ӣивис̄ӣа* доносе се као *акварис̄ӣ(а)*, *ак̄ӣивис̄ӣ(а)*, *а̄ӣӣӣройовски* и *а̄ӣӣӣройски* као *а̄ӣӣӣрой(ов)ски*, али *аналфабей̄* и *аналфабей̄а*, *аеросей̄ва* и *аеросјей̄ва*, па остаје нејасно да ли се на исти начин могло донети и *аналфабей̄(а)*, *аерос(ј)ей̄ва*. Такав поступак могао би се означити

као недоследан већ и због тога што се, у неким другим случајевима, у оквиру исте одреднице могу срести сасвим различите суфиксалне морфеме (уп. *акорданѝ* и *акордаш*, *анђелчић* и *анђелче*, при чему треба додати да је *анђеоче* издвојено у посебну одредницу).

У ред техничких недоследности убрајам и статус информација о граматичким карактеристикама којима су одреднице опремљене, пре свега оних које се тичу обележавања гласовних алтернација, а међу њима издвајам две појединости:

а) Однос између ликова номинатива и генитива, или инфинитива и презента, или разлике у роду заменичко-придевских облика, у примерима типа *агуѝ* -*уѝа* према *агуѝираѝи* -*уѝирам*, или *ажур* -*ура* према *ажурираѝи* -*урирам*, или *миран* -*рна*, *ѝакав* -*ква*. У таквим примерима, наиме, „цртица” се може наћи само под условом да замењује још *најмање два знака* испред себе (рецимо, *рекламираѝи* -*амирам*), а ако то није случај – тада „цртицу” треба искључити и исписати пун облик (дакле: *агуѝ* – *агуѝа*, *агуѝираѝи* – *агуѝирам*, *миран* – *мирна*, *ѝакав* – *ѝаква*).

б) Слични односи важе и када су у питању алтернације типа *анаѝемисаѝи* -*ишем* или *анализоваѝи* -*зујем*, *анѝажоваѝи* -*жујем*, *аѝосѝоловаѝи* -*лујем* и сл. Будући да се ти примери свODE на (*ѝоѝ*)*ѝисаѝи* – (*ѝоѝ*)*ѝишем*, (*ѝри*)*казаѝи* – (*ѝри*)*кажем* или на *ѝоѝѝисиваѝи* – *ѝоѝѝисујем* *ѝриказиваѝи* – *ѝриказујем*, као алтернативни могу бити означени само ликови *анаѝемис-а-ѝи* – *анаѝемииш-е-м*, *анѝаж-ова-ѝи* – *анѝаж-ује-м*, *аѝосѝол-ова-ѝи* – *аѝосѝол-ује-м*, што значи да из записа треба искључити оне појединости које алтернацијом нису обухваћене и оставити једино *анаѝемисаѝи* -*шем*, *анализоваѝи* -*ујем*, *анѝажоваѝи* -*ујем*, *аѝосѝоловаѝи* -*ујем*, по истом моделу по коме се то чини и у (*ѝоѝ*)*ѝисаѝи* – (*ѝоѝ*)*ѝишем*, (*ѝри*)*казаѝи* – (*ѝри*)*кажем* или *ѝоѝѝисиваѝи* – *-исујем*, *ѝриказиваѝи* – *-азујем* (при чему се у овим последњим примерима са инхерентном алтернацијом удружује и она прозодијска).

Назначио сам овде неке појединости о којима ћу у другим приликама говорити конкретније, а ову реч закључујем констатацијом да су приређивачи овога речника, делом које потписују, учинили лексикографски подвиг и њиме се трајно уписали у историју српске културе.

А у славу и Матице српске и свих оних који су zaloжили име и снаге да нас овим великим делом обдаре. И обогате.¹

¹ Реч на представљању Речника српскога језика у Матици српској, 12. новембра 2007.

СРПСКИ ЈЕЗИК И КАКО ГА ПОКРАСТИ

По некаквој чудној историјској логици, догодило се да смо на речник који се пред нама налази чекали скоро деветнаест деценија, тј. таман онолико колико имамо и језик по коме смо се, за све то време, распознавали и по чијим смо се правилима почели потписивати оне далеке 1818 (у бољој верзији – 1852).

Срби су се, дакле, начekali: поводом стоте годишњице Вуковог рођења (1887) први пут је поменута идеја о припреми новог српског речника, али је морало да прође више од седам деценија да би се он појавио и у несхватљивом облику и под неразумљивим именом. А у међувремену он се оглашавао као речник некаквога туђег „језика” (1901), или под оним неразумљивим именом (1936. и 1966), у наше дане размичу га и они који се од њега не могу одбранити и они који не знају шта ће са њим, при чему и једни и други не крију сопствене лупешке манире иако и то увек чине са свешћу да то није „њихов језик”: са њега не могу уклонити Вукове бркове (они веле да га не могу извући „испод тешке Вукове сјенке”), у свет без језика не могу, а кад својега немају – шта им друго преостаје него да као свој подметну онај који су успели украсти.

Прва књига онога речника који је замишљен као први после Вуковога појавила се (тек!) 1959, до данас за собом повукла још шеснаест (с изгледима да ће их, када се посао доведе до краја, бити макар још толико), али треба одмах рећи да он посрће и под именом („српскохрватским”) и под садржајем (речник „књижевнога и народног језика”). Тиме он стаје уз бок ономе који је засновао Ђ. Даничић 1882, а завршили га његови настављачи стотинак година касније и да је било памети, као што није, не би се ни за-снивао и место њега могли смо досад имати и српски вишетомник стандарднога језика и многотомни српски дијалекатски речник, а уместо тога, ево, имамо српску лексикографију на беспућу: *српски речник* Даничић је окрстио као „*хрвајски или српски*”, а његови сународници, ни после толико деценија, не желе признати ни његове заблуде ни своје истрајавање на њима.

Искључиво на српској језичкој грађи, наиме, уобличен је *Рјечник хрвајској језика* Ивана Броза и Фрање Ивековића (1901). О томе је Ивековић оставио два, најблаже речено, необична сведочанства. Прво се своди на то да је И. Броз, „с намјером да напише

рјечник Хрватскога језика много... година скупљао грађу за њ из свијех књижевних дјела Вука Караџића и Ђуре Даничића”, па се тако догодило да се у *Изворима њисменим овоме рјечнику* „не спомиње готово нико други ни ишта друго осим Вука Караџића и Ђуре Даничића и њихових дела”. Друго је сведочанство још необичније: „Да су овај *Рјечник* стварали Срби, он би се могао назвати и Рјечником српског језика. Али пошто су га стварали Хрвати, он је Рјечник хрватског језика.” (По тој логици, као речник „хрватског језика” једнога ће јутра осванути и неки кинески или јапански – ако му се као аутор потпише неки нови Ивековић, при чему је онај стари „присвајању” српског језика, да овде употребимо мекшу реч место оне истинитије, дао „крупне доприносе” обраћајући се „на поједине српске књижевнике да му протумаче неке ријечи из њихових дјела, које ће [он] уврстити у свој рјечник као »хрвајтске«... иако им сам не зна ни значење”).

Као „*српскохрвајски*” објављени су речници српских аутора Лује Бакотића (1936) и Милоша Московљевића (1966), при чему је њихова судбина била различита: Бакотићев је био „скромног обима”, а Московљевићев био одмах забрањен и тираж уништен па се тако догодило да је остао неоцењен и никад није ни „ушао” у српску културу. Тај је речник, истина, касније штампан двапут, 1990. и 2000, али то није помогло нити да се глувило које га је пратило уклони нити да се неправда која му је нанесена исправи (а треба напоменути да је у издању од 2000, које имам међу својим књигама, он означен као *Речник савременој српској књижевној језика*, не више *српскохрвајској*; нисам се занимао да ли је тако учињено и с оним претходним издањем).

Тако се, ето, десило да се *на основу српске језичке грађе* припреми први *речник „хрвајтској” језика*, а друкчије се није могло десити ни са *Рјечником хрвајтскоја језика* Вл. Анића (који се, после четири издања, појавио и као „*Хрвајтски енциклопедијски рјечник*”, Загреб, 2003), као ни са *Рјечником босанској језика* – који сам недавно први пут имао у рукама.

Помињем те појединости да бих могао нагласити чињеницу да се речник који нас је окупио на ове разговоре од свих поменутих разликује по томе што се налази и испред и изнад свих њих и што једино он, ни са које стране, не може бити доведен у сумњу. Од оних који су засновани као *српскохрвајски* он се издваја и по грађи која се у њему нашла, и по њеном обиму, и по лексикографским

поступцима у њеној презентацији, а од оних других („*хрвајској*” и „*босанској*”) издваја се макар по томе што се не представља лажно: он јесте *речник српскога језика*, он следи српску језичку традицију, бележи и сабира свеукупна искуства својих носилаца, једино њега не треба уверавати у то да је он то што јесте и једино њега не треба подупирати „декларацијама и промеморијама” и „уверавати” га у то да он *јесте и нешто што му се не да да буде*. Хрвати су преузели српски језик под крај 19. века напуштајући пре тога и *сојствену чакавијину* и *кајкавијину коју су узели Словенцима*, али се при том показало да је много лакше било променити верску и националну припадност него језички идентитет. Док су „хрватски вуковци”, наиме, признавали да су „хрватски језик” утемељивали једино на делима Вука и Даничића и док је Маретић бележио да ће се „врло тешко наћи штогод у *српском језику* (sic!), што је добро и правилно, а у [његовој] се граматици не налази”, проблеми идентитета „*хрвајској језика*” нису се испољавали у посебној оштрини, али су постали компликованији кад су Хрвати почели тврдити да је њихов „језик” старији од српског и да са српским никад није био ни у суседству. Такве се тврдње, наиме, никако не могу ускладити ни са памећу ни са чињеницама стандарднојезичке историје и могу се заснивати једино на произвољним конструкцијама, а у таквим случајевима никад се не може знати кад ће се једна неистина „потврдити” другом и колико их пута све треба понављати да би они који мало знају у њих могли поверовати (оне који ишта знају они ионако не могу преварити). Као главна сметња за то што „хрватског имена”, макар до краја 19. века, није било нигде по штокавским просторима (а ни на кајкавским није било посебно утемељено) били су означени „*маџарофилски или аустрофилски режими*” или „*хрвајски маџаронски »вуковци«* (језикословци Томо Маретић, Фрањо Ивековић и др., донекле и правописци Иван Броз и Драгутин Боранић)”, али се нигде, ни у назнакама, не може провући „признање” да „такозвани хрватски (језик) није ништа друго него српски написан латинским словима” – како је то притврдио Виганд још пре појаве Маретићеве граматике и Броз-Ивековићевог речника (или Лескин петнаестак година касније). Када се, дакле, не зна шта је то „хрватски језик”, логично је што се за сваки текст који се сматра „хрватским” то мора *експлицитно нагласити* и по томе је позиција тога „језика” (као и других српских језичких заперака – „босанскога” и „дрногорскога”) управо комична јер за језике чији је

идентитет неспоран (рецимо – енглески, руски или српски) такве су „декларативне штаци“, напросто, незамисливе.

Напуштајући своју *чакавишћину* и преузимајући од Словенаца мањи део *кајкавишћине*, а од Срба већи део западне *штиокавишћине*, Хрвати су, показује се, сопствени национални и културни идентитет засновали на туђим темељима (словеначким – од половине осамнаестог и српским – од првих деценија прошлог века) и тим чињеницама битно се одређује и модел хрватског понашања: као народ без сигурног историјског, националног, културног, језичког и сваког другог утемељења, Хрвати могу једино „изјавама“, „декларацијама“, „променијама“ и сличним вербалним „подупирачима“ бранити и потврђивати и идентитет „свога“ језика и свега онога што су од Словенаца и Срба преузели. (Дубровник је, присетимо се и једне такве појединости, у састав Хрватске први пут ушао 1939. године, а дотле је вековима био приморска српска културна престоница и мост према српској немањићкој традицији и у њему се о Хрватима знало колико и о Ескимима, а и у Загребу – једва нешто више од тога!)

Тако – Хрвати.

А што се „босанскога језика“ тиче, они трезвенији међу његовим „носиоцима“, засад, отворено признају да понешто могу преписати од Срба или Хрвата, али њихова држава показује да то може (у)чинити врло успешно: Бошњачка „Национална библиотека“ почела је широко засновану књижевнојезичку пљачку превођењем српских писаца у „Бошњачке“ и српског језика у „босански“ и на ту су (бошњачку) „обалу“ досад преведени Шантић, Кочић, Попић, Селимовић, Куленовић, али и сви други, и старији и млађи писци, по којима се БиХ може распознати на културној мапи Балкана (и Европе).

Мајстори за „црногорски језик“, са своје стране, још нису стигли до фазе писмености и не знају ни шта ће са државом ни где им је језик, али унапред знају да ће све њихове несојлуке оверити и потписати Хрвати – као што су то и досад вазда чинили.

А сви мајстори које овде помињемо (и хрватски, и бошњачки, и црногорски) сами нису створили ништа, а сви су успешни једино у томе да као сопствену тековину представе оно што су могли пократи – ако га већ нису могли уништити.

Закључујем ову причу једном *напоменом*.

На речник који се пред нама налази Срби су предуго чекали, али и да га још нису дочекали – за идентитет њиховога језика то не

би имало посебнога значаја јер он се ничим не може довести под сумњу. Прилика је, међутим, да се њиме Срби подсети на то да им се језик краде и да се лажно представља као „хрватски”, „босански”, „црногорски”.

И једним *ујозорењем*.

Српска држава требало би са тим да упозна и Парламентарну скупштину Савета Европе у Стразбуру која је, рецимо, крајем новембра прошле године „предложила увођење једног службеног језика у Босни и Херцеговини – босанског, уместо садашња три: српског, хрватског и босанског”. Ту Скупштину треба, напосто, упозорити на то да се на „хрватски” и „босански” (као и другде на „црногорски”) може гледати једино као на „језике” који се лажно представљају и да се у свим тим новим „државама” може употребљавати једино *српски језик*, по истом оном обрасцу по коме се *немачки* употребљава у Аустрији и Швајцарској. Или *енглески* у Сев. Америци и другде, или *шпански* и *португалски* у Латинској Америци.

Српска држава и њене институције у вези са тим морале би се огласити. Ако их има.

А што се лингвиста тиче – они имају једино могућност да их на то упозоре.¹

¹ Реч на представљању једнотомног *Речника српскога језика* (Нови Сад, Матица српска, 2007), у Коларчевој задужбини, 30. новембра 2007.

ЋИРИЛИЦА НЕКАД И ДА ЛИ ВИШЕ ИКАД?

Ја вам данас немам шта рећи о теми која нас је окупила на ове разговоре, говорио сам о томе много пута, потписао мноштво текстова и, ево, дочекао да нам се у Новом Саду ћирилица са 18,5% од пре осам година спусти до нуле. И све нас у „Ћирилици” сведе на борце с ветрењачама.

Уместо прича које су све, давно, испричане, ја ћу вам понудити своје виђење онога што је Србе довело доведе, при чему вас молим да ви не будете песимистични – као што то ја, неопозиво, јесам.

Говорићу, најпре, о томе какви су некад у Срба били принципи организације власти и за то полазим од двају сасвим свежих примера.

1) Милоје Петровић, *Феномен свој ојџтанка српство дујује својој средњовековној књижевности* : *Српски средњовековни национални програм мола би да преузме и садашња Србија.* – ЛМС, Год 183, кљ. 480, св. 6 (децембар 2007), 1075–1092 [*Разговор са Радмилом Маринковић*]:

Црква и држава су заједнички руководили земљом. Црква је у суштини била један морални коректив власти. Црква је имала моралну снагу као врховна духовна институција, да поставља захтеве за одређено понашање не само обичних људи, него и владара. Тако је владар у свом моралном портрету морао да има и оне особине које му је црква прописивала. Он је тако, с једне стране, морао да буде моћан владар, који штити свој народ, али је истовремено морао да буде хришћански владар – владар са свим хришћанским врлинама. Шта је дужност хришћанског владара прописивала је црква... Наш је феудални систем пропао доласком Турака, а француски тек Француском револуцијом... Наша феудална класа није имала кад да се дегенерише и да постане терет друштву. **Она је од непријатеља насилно склоњена, али је оставила своје моралне поруке и тековине које су могле да буду прихваћене од народа без икаквих резерви.** Све је то резултирало да Срби реализују јединствен пример у историји цивилизације: да све моралне, идејне, културне, националне и патриотске идеје средњовековног друштва преузме народ... Огроман допринос за опстанак српског народа је урадио Мехмед Паша Соколовић својом одлуком да 1557. дозволи обнову Пећке патријаршије. Црква се тада проширила не само на

територију османлијске државе, него и на територију Угарске. **Зато је црква највећа српска творевина, а најшире границе српства означене су јурисдикцијом Пећке патријаршије**” (1088–1089).

„Приликом описа портрета једне истакнуте личности пише се о његовом јавном животу, о томе како је организовао онај основни посао за који је задужен, једном речју о ономе што се зове његов морални подвиг. Ако је реч о владару, то је његов владарски подвиг, али је он морао да има и други владарски подвиг који је био моралног типа, духовног типа, то јест, он је морао да буде племенит, широкогруд, да даје милостињу, морао је да води рачуна о својим поданицима, морао је да суди поштено, морао је да држи задату реч – оно што каже морао је и да изврши. Дакле, морао је да буде изузетно праведан и племенит. То су тзв. душевне особине које су постојале још у античко доба, јер су тада биле кодификоване, а у средњем веку прихваћене и разрађене према принципима хришћанске филозофије” (1089).

2. Јован Ђаја, *О српском Дубровнику*. – *Књижевни лист*, Београд, 1. септембар 2008, 18–19.

Слично је било и у Дубровнику – док је био српска приморска духовна престоница и представљао спону са српском немањихком традицијом.

У том Дубровнику, изнад улаза у Вијећницу, на белом камену било је црним словима исписано: ***Obliti privatorum publica curate*** или српски ***Заборавиши приватно, бриниће о општем***.

У тој „монументалној заповести својим управљачима... Дубровачка је Република изрекла суштину све државничке мудрости; у тој се мудрости садржи језгро све државничке науке од Аристотела до Макијавелија, до Мила и Спенсера” будући да се њоме „најбоље обезбеђује правилност и успешан развој у држави, најбоље се заштићују бољих од горих и омогућава се да управа државна буде у најбољим рукама”. Ако се зна да се у Дубровнику кнез мењао сваких месец дана, да су кнежеви могли бити само најбољи представници властеле, јасно је зашто је тај град достигао и велику економску моћ и обезбедио неслућени културни успон: њега су увек предводили најбољи и најчеститији, људи огромних знања, међу којима је било и много оних који су говорили више језика (остао је податак да је један од њих – заборавио сам му име – говорио 19 језика). Такав Дубровник, после Наполеонових освајања и његовог пада, „на Бечком конгресу поклоњен је Аустрији” и почео да нестаје...

Та два примера довољна су потврда за оно што имам на уму: Срба је било док су имали друкчију власт и док су се имали на кога угледати. У средњем веку владао је краљ, али је он испред себе истурао Цркву и слушао њене најумније представнике; иза себе имао је властелу која је једнако поштовала и краља и цркву. А народ имао узоре у свима њима и њихову потпуну заштиту. Дубровчани су имали кнежеве и властелу и сви су се понашали у складу с највишим моралним принципима.

Из таквога облика власти, касније се код Срба (и Руса) развио онај облик који је познат као *самоуправа* (не она по Кардељевим обрасцима!) која је одредила и њихову историјску судбину, и културну ширину и духовну дубину.

Помињем те појединости да бих их могао супротставити оним облицима власти који се, у наше време, сматрају обичнијима. Ако се владавина Бога („теократија“) и „анархија“ (када не влада нико – „бевлашће“) у овим разматрањима оставе по страни, владавина човека може се свести на три облика: *монархију или диктатуру* – када влада један човек, *олигархију* – кад влада мала група појединаца и *демокрацију* – кад влада већина. Сви се ти облици, међутим, лако свODE на један који може једини регуларно функционисати и он се одређује као власт групе појединаца („олигархија“) и то из разлога које намећу практични механизми у пословима организовања власти: монарх (диктатор) не може сам обезбедити функционисање власти и увек се мора ослањати на своје најуже окружење и своје поверљиве саветнике; у демократији то је тек немогуће обезбедити и зато се као воља већине, и као њена илузија да у томе заиста учествује, прихватају одлуке донесене у уском кругу људи из врхова моћи, односно власти.

Тако се, дакле, *демокрација своди на власт мањине*, тј. на олигархију или, у крајњем исходу, *на изразит облик тоталитаризма*.

Како се тај „демократски модел“ уобличавао у Америци као земљи која се у томе данас представља као свакорук узор осталом „недемократизованом“ свету, показао је Токвил у својој великој књизи насталој крајем прве половине 19. века, дакле, у време када је Америка већ била устројена као моћна држава, а њена политика „према осталом свету [била] једноставна; готово би се могло рећи да они ником нису потребни и да њима нико није потребан“, пре свега зато што им „независност никад није [могла бити] угрожена“. Занимљиво је, међутим, да је таква Америка настајала на европском

искуству стеченом уништавањем многих народа и њихових култура и економија и о томе врло уверљиво сведоче, поред Еперсона и Токвила, и многа разматрања Ноама Чомског, који је од изузетне научне, пре свега – лингвистичке, појаве друге половине 20. века, током последњих двадесетак година, израстао и у моралну громаду модерног доба људске историје.

Џорџ Кенан, шеф стратешког тима у америчкој државној управи, рекао је да САД, на својих 6,5% светског становништва, држе 50% светског богатства и нагласио да је „наш највећи задатак у наредном периоду да осмислимо такав облик односа који ће нам омогућити да задржимо ову несразмерну позицију. Да бисмо то остварили, морамо се ослободити свих сентименталности и сањарења и сву пажњу усредсредити на непосредне циљеве Америке” и у том смислу „престати расправљати о нејасним и нестварним циљевима попут људских права, побољшања животног стандарда и демократизације. Ускоро ћемо морати наступити непосредно с позиције силе.”

Кенан је то рекао 1948. и „признао” да су се по том обрасцу Американци понашали и раније, када су почели да извозе демократију, најпре по Латинској Америци, а затим свуда по свету. И иза себе свуда остављали пустош. У Гватемали, Бразилу, на Кипру, у Кореји, Грчкој, Аргентини, Вијетнаму, недавно у Србији, а сад у Ираку, Авганистану и другде... И јасно је да они нису ни умели друкчије: Америка је сама настала на беспримерном злочину, оном који је у њеној историји остао записан као „крчење шума и Индијанаца”. А ту су државу, и иначе, утемељили криминалци, они за које није било више места у европским затворима, па су пребачени тамо откуд се не могу лако вратити, при чему су им се прикључивали и авантуристи најразличитијих обележја; тамо је „установа ропства доживела другу половину 19. века, а расна дискриминација средину 20... Та се земља издваја високом стопом криминалитета и предњачи у идолатрији новца, уживању дрога, разним перверзијама и сиди, а као своје цивилизацијске тековине нуди свету кока-колу, хамбургере и рок музику.” (И сада нам враћа далеке потомке онога људског талого који им је Европа испоручила пре више векова да, „по демократском налогу”, својим присуством опогане сваку стопу земље у којој се нађу.)

Америка се у својим пројектима за освајање света увек ослањала на корумпиране владе, најчешће повезане с наркокартелима

и криминалним организацијама и њих подржавала и финансирала – све док не би нашла још јефтиније. (А таква се роба, и иначе, на моралним ђубриштима увек лако налазила и о томе сведочи и начин на који је Америка признала да је у онај „Отпор” и његову „песницу” уложила 43 милиона долара (свежији подаци веле да је то „коштало” – 60 милиона), а касније у Liberalno Demokratsku Partiju – како се сама представља – 18 милиона.)

Таква Америка продужила је у Југославији тамо где су се зауставили Павелић, Броз и њихови ватикански заштитници и штићеници: заједно су направили седам марионетских државица (ускоро ће и осму), па сад немају разлога за бригу: економски су их опустошили, бацили их у ропство Међународног монетарног фонда, обогатили их осиромашеним уранијумом, истурили на власти протуве, наркомане, девијантне личности и сличне моралне креатуре, војску им свели на ранг ватрогасних друштава, а америчке капларе окитили генералским чиновима.

Судбина света одавна се одређује у вашингтонским, бриселским, хашким, ватиканским и другим демократским борделима и старе истрошене проститутке могу изгледати као девице у поређењу са старим и истрошеним америчким и европским демократијама: оне прве трговале су оним што су *једино имале*, а ове друге сатирале народе и државе – да би *ишћо више имале*. У име демократије убијали су сви амерички председници, од првога до овога малог последњег, убијали су Хитлер, Лењин и Стаљин и сви други велики и мали диктатори и кад би се о томе могли направити и неки површни биланси, показало би се да је у име демократије скинуто неупоредиво више људских глава него у име свих других рачуна који су људским главама подмиривани. **Као на различите облике демократије**, дакле, може се гледати на **фашизам, комунизам** и, данас доминантни, **мондијализам**, али међу њима постоје и неке ситне разлике: фашизам је сатирао туђе народе, комунизам је био најуспешнији у сатирању сопствених, а мондијализам је у том погледу неселективан: он то једнако успешно чини и са једнима и са другима.

Истраживачи тзв. „паралелне историје” давно су утврдили да су сви преломни догађаји у европској историји током последња два или три века врло брижљиво планирани и (из)вођени (Француска револуција, догађаји 1815. и 1848, два светска рата у прошлом веку, при чему као куриозитет треба забележити податак да је

у мировним преговорима којима је завршен Први светски рат у немачкој делегацији учествовао Макс Вартбург, а у америчкој – његов рођени брат Паул Мориц Вартбург!).

Србе данас убија (таква) „демократија”. И зато ту реч, увек када је чујем, доживљавам с мучнином као простачку псовку. Нарочито када је чујем од оних наших предводника који све своје силе залажу да нас „*odvedu* у Европу”, а којима добар српски домаћин (док је таквих било) не би без надзора поверио ни да три овце *odvedu* до најближег чаира.

Домаћини су знали да такве чобане треба увек држати на оку, а данас би било занимљиво завирити у њихове полицијске или здравствене (код неких и наркоманске) досијее јер би се тада показало чиме су то они задужили своје газде и њихову „демократску” и финансијску подршку за разарање народа за чије се предводнике кандидују.

Ових дана објављено је „међународно признање хрватскога језика”. Учињено је то тако што су „измјеном постојећих трословних ознака хрватскога и српскога језика из норме ISO 369-2 (sic!) у међународну класификацију језика коначно уведена два потпуно раздвојена језика, и то: хрватски језик с кодом *hrv* и српски језик с кодом *srp*. Дотад је за хрватски језик вриједила ознака *src* (Serbo-Croatian-Roman), а за српски језик *scc* (Serbo-croatian Cyrillic) које су ознаке третирале та два језика као један језик... Одвајање хрватскога од српскога језика, из норме ISO 6392-2 (sic!), прихваћено је одлуком од 17. липња 2008., која ће се почети примјењивати од 1. рујна 2008., док се ознаке *src* и *scc* у постојећим записима не ће мијењати ретроактивно. Ова је измјена донијета на захтјев Националне и свеучилишне књижнице у Загребу уз пристанак Народне библиотеке у Београду. Захтјев је супотписао и Институт за стандардизацију Србије и Хрватски завод за норме у Загребу. До ове измјене не би дошло да захтјев Националне и свеучилишне књижнице нису подупрле и супотписале споменуте установе из Београда.”

Тако су, сазнајемо из хрватских извора, Народна библиотека Србије и Институт за стандардизацију Србије осрамотили и српски језик и српску књигу. „Хрватски језик” може припадати тзв. „полицентричним језицима”, али та чињеница не може обеснажити ону много значајнију: Хрвати су, при крају 19. века, преузели **српски језик** (што су, до пре коју деценију, потписивали чак и многи од оних хрватских лингвиста који данас „заступају

стајалиште о аутохтоном постојању хрватскога језика као главне ознаке националног идентитета”). Када говоре о свом националном идентитету, међутим, хрватски лингвисти (и не само лингвисти) забашурују макар две чињенице:

1) Хрвати су се сами одрекли своје **чакавштине** и, најпре, „присвојили” **кајкавштину** (која је била словеначка), а од пре стотинак година и **штокавштину** (која је била српска). Тако је Хрватска постала највећа колонијална сила у модерној Европи, а то су јој (у пролеће 1945) притврдили и комунисти **наредбом** да сви католици у Југославији **морају бити Хрвати** без обзира на то како се лично изјашњавали. Такви „Новохрвати”, разуме се, имају озбиљних проблема са сопственим идентитетом: одрекли су се онога што је било њихово, а још нису сасвим заборавили да су били „нешто друго” и да је то што сад сматрају „својим” некад било туђе (при чему многи од њих добро памте како су то туђе „освајали”).

2) Хрватски лингвисти још не могу да схвате да се језик одавно не сматра елементом националног идентитета и да на свету има мноштво нација које говоре „туђим језицима”: немачким се говори у Аустрији, али нема „аустријског језика”; у Северној Америци и Аустралији још се говори енглески, а нема ни „америчког”, ни „канадског” ни „аустралијског језика”; у Латинској Америци говори се и шпански и португалски, а још нема ни „мексичког” ни „бразилског језика”; Швајцарској се не спори национални идентитет, али тамо још нико није чуо за „швајцарски језик”...

Народна библиотека Србије и Институт за стандардизацију Србије потписали су Хрватима „признање” да „хрватски” и српски нису један језик и тиме потврдили да не знају ни шта је језик, ни шта је књига, ни шта су то стандарди. Сад ваља очекивати да ће то исто они потврдити и Бошњацима и Црногорцима мада међу онима првим озбиљни научници још не знају шта је то „бошњачки језик”, а међу онима другим „лингвисте” предводи Бранко Баћевић – који се представља као „пљесник”! Ако су, дакле, сви „језици” које помињемо изведени из српскога (и у том се смислу морају сматрати његовим „заперцима”), јасно је да су и разлике међу њима неупоредиво мање него међу онима које смо напред поменули. И такође је јасно зашто је то тако: за „хрватски језик” тек се пре неколико деценија почело тврдити да српском „није ни налик”, „бошњачки” се одвојио пре петнаестак година, а „црногорски” се још налази у пеленама.

Хрватски лингвисти добро знају да је „њихов језик” **српски**, и да су они преко њега само **прелепили другу етикету**, и сада им не преостаје ништа друго него да га „преутемељују” некаквим „декларацијама”, „меморандумима”, „промеморијама” „договорима” или да на свим странама траже „признања” да таквога језика нема нигде у свету. Од њихових напора, међутим, нема озбиљних резултата: с њега се никако не могу уклонити Вукови бркови, при чему је сваком јасно (осим, изгледа, неким хрватским лингвистима) да та појединост хрватском националном идентитету нити шта може додати нити одузети: ако постоји **хрватска нација, она постоји и без језика, одн. и с а с р п с к и м језиком.**

Хрватски су проблеми друге природе и за њих су Народна библиотека Србије и Институт за стандардизацију као лек понудили зашећерену водицу, а српски језик, српску књигу и српску културу врло успешно осрамотили.

И показали да они који су о томе одлучивали, може бити, владају неким посебним „вештинама”, али да се међу њима нашло **много више зле воље него знања и памети.**

Срби су народ који умире, али је и на умору сачувао она обележја која су му уграђена у време док су имали државу и најбоље узоре. И што их је одржало у вишевековном ропству под многим господарима (турским, венецијанским, аустријским, мађарским, немачким), али су му остали мали изгледи да ће преживети демократију.¹

¹ Реч на Скупштини „Ђирилице“ 20. септ. 2008, необјављено.

ПИСМО ТАДИЋУ – О ЈЕЗИКУ

Господине Председниче,

Новине су јавиле да сте, после сусрета с Филипом Вујановићем у Њујорку, изјавили да „свако ко се осећа Црногорцем може да користи право говора на свом језику и да га назива по имену свог народа”, да је то „право загарантовано и повелоМ УН”, да је оно „везано за европске стандарде” и да, „што се тиче Србије, сви који говоре црногорским језиком имају право да уче тај језик и да га уче у школама” (*Вечерње новости*, 25. септ. 2010, 3).

То о чему сте се сагласили с Вујановићем могло би много лепше звучати – да није, макар, проблематично.

А да то јесте проблематично, могу Вам навести само два једноставна разлога.

Први је „домаћи”: на *српској језичкој ливади* један од тих „језика” никао је пре три године („црногорски”), један пре петнаестак година („бошњачки” / „босански”) а онај најстарији – пре нешто више од једног века („хрватски”). И при том је посебно занимљиво да су утемељитељи овога последњег (Иван Броз, Томислав Маретић и Фрањо Ивековић) признали да су му темељи *Букови* и *Даничићеви* и да „другијех извора” за њега „нису хтјели употребити” (како је рекао Маретић), а да се он одређује као „хрватски” само зато што су га „списали Хрвати” (како је то елегантно „објаснио” Ивековић). Када су, касније, (раз)браћа поделила *ливаду*, са својим деловима могли су чинити шта хоће, а једино им *језик* стално запире у грлу: шта год са њим учинили – он остаје, увек и једино, *српски*. И његова употреба може бити „загарантована” једино *истином* и никаквим другим *повељама*.

Други је разлог који имам на уму општији и он се никако не може „везати за европске стандарде” које сте поменули. Ти су стандарди, наиме, много одређенији и тичу се само *утемељених* језика. Поменућу овде тек понешто од онога што се таквих стандарда тиче: у Аустрији нема „аустријског језика”, а има *немачки*; у Швајцарској нема „швајцарског језика”, а има неколико *грутих*; у Америци и Канади нема ни „америчког” ни „канадског језика”, а има *енглески*; у Канади нема „квебекског”, а има *француски*; у Мексику нема „мексичког језика”, а има *шпански*; у Бразилу нема „бразилског”, а има *португалски*; много је арапских нација, а само

један *арайски* језик (нема, дакле, ни „либијског” ни „египатског језика”, на пример). У ред „људских права”, да не буде забуне, улази оно које, рецимо, Лужичким Србима омогућује употребу *лужичкој* језика у *немачкој* средини, али не и „право” Баварцима да „свој” део *немачкој* језика одреде као „баварски”. Ако се таква логика „преведе” на наше прилике, све међународне повеље морају гарантовати права Словака, Мађара, Румуна и других утемељених мањинских националних заједница на употребу својих језика у српској језичкој средини, али то не може важити ни за „хрватски”, ни за „босански” / „бошњачки”, ни за „црногорски” јер су сви ти „језици”, како рекосмо, никли на српској језичкој ливади и на њих се, најпростије речено, може гледати као на неутемељене територијалне варијетете *српскоја језика* (неки озбиљни лингвисти рећи ће да се сви ти „језици” своде на „један, полицентрични стандардни језик”, при чему је тај „један” језик *српски*, а сви они остали – тек његови заперци). На томе су, дакле, засновани „европски”, тј. светски, стандарди, а у њих се, на занимљив начин, уклапа, рецимо, кинески језик. Према наводима П. Л. Томаа (на чијој се париској катедри студирају *четири српска језика!*), наимае, у Кини постоји стотинак и више дијалеката, од којих се многи, по елементарном критерију разумљивости, могу представити као различити језици, али су сви Кинези (а има их мало више него Црногораца, „Бошњака” и Хрвата заједно) сагласни да је њихов стандардни језик једино *кинески* и не помишљају на то да га цепкају и парцелишу по мерилима која су се код нас „удомаћила”.

Ваше накнадно разјашњење, господине Председниче, да сте, уз ово што помињем, говорили и о бризи за очување српскога језика у Црној Гори и другде (*Вечерње новости*, 27. септ. 2010, 5) не може имати посебнога значаја за разумевање проблема о коме је реч: Ви сте се неопрезно упустили у арбитражање о темама за које нисте имали поуздана упоришта, а чињеница да Вас је ТВЦГ „цензурирала” отвара још један много озбиљнији проблем – онај који се тиче *истосити* механизма по којима функционише власт и у Црној Гори и у Србији. И то је, за наше прилике, сасвим „регуларан” образац понашања будући да је на обема странама власт „испала из Брзовог шињела” и њој још није допрла до свести могућност да власт може бити и друкчија, рецимо онаква какву су Срби, и Црногорци – док су били Срби, (за)памтили од Стефана Немање и Светога Саве – све до времена вашег Великог Учитеља: Црква

је Цару признавала власт, али је Цар у свим важним приликама испред себе истурао Цркву (јер је „власт од Бога”). Рефлекси тих односа сачувани су и после пропасти српске средњовјековне државе и огледали се у чврстој спони локалне власти (сеоски старешина) и цркве (поп – касније им се могао прикључивати и учитељ).

Понашајући се у складу с таквим обрасцима, Срби су се одржали кроз сва ропства – до комунистичкога времена. Е, то нису могли преживети: комунисти су схватили оно о чему смо горе говорили и као свој први задатак у сатирању Срба поставили су сатирање Цркве: они су, од преузимања власти до пре 25-30 година, побили више свештеника и архијереја (или им помогли да брже умру) него сви окупатори током оних ратних година заједно. После толикога терора којем је била изложена, Црква се такође почела „демократизовати” па сад неки архијереји имају царске резиденције и имаће где сместити Владика Римског кад га, за коју годину, призову да му се поклоне. И да му признају да су Јасеновац, Јадовно, Пребиловци и слична места била само атрактивне Степинчеве туристичке дестинације.

Јесте ли уверени, господине Председниче, да власт, чији сте Ви најистакнутији представник, није ништа припомогла да се такви односи макар проблематизују ако је већ извесно да се неких чудних политичких манира нисте одrekli?¹

¹ Послато Новостима 28. септ. 2010, необјављено.

ПИСМО ДОБРИЦИ

Поштовани господине Ћосићу,

Пишем Вам ове редове са жељом да ми помогнете да се снађем у разумевању неких чињеница српске језичке историје после 1945. године. Пропустио сам прилику да о томе питам свог Учитеља Павла Ивића (с Вама сам се од њега и опростио онога септембра пре једанаест година), многе сам ствари и после тога сазнавао, „немам више времена” да чекам да се о томе отворе архиве (а тешко је и претпоставити да би се у њима могло наћи и покоје аутентично, нередиговано, сведочанство), тренутно се (уз остало) бавим истраживањем путева којима је застирана ћирилица, јасно ми је све **како** је то текло, али не знам **зашто** се, и **по чијим налозима**, све то догађало. О свему томе остало је много сведочанстава, а ја, у вези с њима, помињем само две недоумице:

1) Кад је засниван македонски језик, Милован Ђилас ишао је у Скопље да убеђује македонске лингвисте (и политичаре) да га заснују **на латиничком писму**, да на тај начин Србе ставе „у хрватско-македонски сендвич” и да их натерају да и они преузму **латиницу**;

2) Новосадски договор (1954) озаконио је „равноправност латинице и ћирилице” (управо тим редом!), документ је исписан **латиницом** испод ћириличног меморандума Матице српске, а сад се сазнаје да су се српски и хрватски лингвисти „договарали” у Покрајинском комитету КП, а не у Матици српској.

Поштовани господине Ћосићу, прочитао сам све Ваше романе (имам их све и у својој библиотеци) и много Ваших публицистичких књига и списа (имам и њих подоста), знам да сте о многим догађајима у којима сте учествовали оставили драгоцене сведочанства, али већ не памтим да ли сте се дотицали и питања која сам овде назначио. А сви моји досадашњи увиди у догађања о којима је реч показују да се на њих може гледати као на елемент стратегије ослободилаца, тј. Броза, да се према Србији „имају понашати као према окупираној области”. Много је података о томе оставио Вл. Дедијер, али не знамо по чијем су налогу из Србије сељени индустријски капацитети у Босну, Хрватску и Словенију (а она војвођанска пруга повезала Драч и Елбасан), зашто је припремано „преграђивање Ђердапа и потапање Србије за случај совјетске агресије” (према сведочењу

Љубодрага Ђурића, у Ђердапу се још налази бетонска платформа на којој је било сложено 4 милиона кг. тротила!), кад је донесена наредба да (Срби-) **католици морају бити Хрвати** без обзира на то како се лично изјашњавали (такве су наредбе кружиле по Војводини током маја 1945), а с тим је у вези и „даривање” дубровачке књижевности Хрватима...

Све појединости које помињем, а могле би им се додати и многе друге, сведоче о томе да је **неко** врло систематски радио на разарању Србије и у тим „пословима” напад на српски језик и ћирилицу дошао је као удар на најдубљу суштину српскога народног бића, његове традиције, културе и духовности. После Новосадскога договора, наиме, почео је суноврат ћирилице (и ње је, у Новом Саду – рецимо, **пре пет година било само два процента**).

По **чијем** је налогу то учињено и **ко** је тада српски језик и његово писмо усмерио на беспуће? Ко је, у све то, „убедио” Александра Белића (да ли га је уопште требало „убеђивати”?) и зашто је он од априла до јула 1947. био склоњен с положаја председника САН?

С дубоким поштовањем.¹

¹ Писмо послато 4. дец. 2010. и остало без одговора (Добрица се, истина, јавио телефоном, лепо причао десетак минута, али одговоре на своја питања ја нисам добио).

ПОХАРА СРБА И СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Књига Ђорђа Јањатовића која се пред нама налази драгоцен је документ о свакоруким полозима који су Србе задесили током последњих шест-седам деценија и, како рече песник, довели их „довде”. И све то – по списима који су могли настати једино међу Србима (и, вероватно је, више ни међу једним озбиљно утемељеним народом на планети), а тичу се настојања мале групе њихових представника који сматрају да се на потоп српскога писма мора гледати као на претходницу затирања српскога националног идентитета и, тиме, упућивања Срба према тминама историје. Списи о којима је реч настали у оквиру деловања Удружења за заштиту ћирилице српског језика „Ћирилица” у Новом Саду, односе се на десетогодишњи период у раду Удружења (од његовог оснивања 2001. до почетка 2011) и представљају сведочанство о механизмима по којима су комунистички властодршци отворили и водили хајку на Србе и српску културу, а њихови демократизовани настављачи продужили тамо где су им се претходници зауставили. И Србе и њихов језик и писмо извели на беспуће.

Уз мноштво записа о најразноврснијим облицима деловања Удружења, у књизи се налазе и три опсежна и посебно значајна документа који осветљавају путеве и поступке којима је то чињено:

1) Језичко планирање после доношења новог Устава Србије 2006 : Тезе о српском језику и ћирилици као стожеру српске културе у 21. веку (32 стр.);

2) Данашња очигледна окупација српскога језика хрватском латиницом наложена је од комуниста, а (не)скривена је у Закључцима Новосадског договора из 1954. године (25 стр.);

3) Однос комунистичких власти према српском народу и српским националним институцијама (32 стр.).

У тим текстовима темељито су осветљене прилике у којима се данас налази српски народ, као и путеви који су до тога довели, при чему из њих издвајам више простих чињеница с којима се непаметно спорити.

Прва је она да је ћирилица била једино писмо православних Срба од првога њиховог сачуваног слова до пада у комунистичко ропство, а незаснована је тврдња да је снажан продор латинице почео „још у Краљевини Југославији”. О томе сведочи Јањатовићев навод да је „према једном библиографском прегледу српске штампе

за период 1915–1945. године 98% наслова српске периодике било на ћирилицу”, а ваља претпоставити да су онај „остатак” могли доносити *српски социјалисти* или њихове присталице као најаву онога што ће се дешавати од 1945. надаље. То, уосталом, не треба ни доказивати оним Србима који су још сведоци времена о коме је реч: ја сам, рецимо, у то време завршавао основну школу и био у гимназији и *не ћамћим да се српски језик називао друкчије нећо ћако и имао друћо ћисмо нећо ћирилицу*. И сваком писменом Србину, као и сваком њиховом суседу и/ли суграђанину, то није никад требало доказивати и о томе сведоче, свака на свој начин, макар две чињенице. Једна је од њих већ банална: сви су српски непријатељи, почев од окупације Босне 1878. па до наших дана, најпре насртали на *ћирилицу* и једнако је забрањивали и у Београду, и у Загребу, и у Сарајеву; она је друга необична: када су Швабе који су се 1945. повукли из Војводине протестовали против учешћа Немачке у ширењу демократије осиромашеним уранијумом по Србији, чинили су то носећи транспаренте исписане *ћирилицом*.

Друћа је чињеница она која се тиче времена кад је Србима почела систематски да се намеће латиница, али и „идеологија” која је иза тога наступала и „идеолози” који су је предводили. О томе Јањатовић доноси мноштво појединости, почесто таквих које, *и са истраживачкој сјановишћя*, представљају поуздану основу за много дубље увиде и у закулисне игре које су у вези с тим припремане, али и у заслуге „главних играча” који су то остваривали. Све се то грана у много праваца, сваки је од њих био једнако фаталан и за Србе, и за српску културу, и за српску будућност, а ја овде помињем само покоју појединост, при чему њихову хијерархију свако може одређивати према својим схватањима, а нека она у мом случају буде – произвољна.

1) Јањатовићев преглед комунистичких докумената, са разних конгреса и из различитих времена, показује да су њихови доносиоци планирали да Србију разбију на исти начин на који је то с Русијом учињено неколико година раније. Сетићемо се, наиме, да је Лењин из Швајцарске, преко ратом запаљене Немачке, а затим преко Шведске (са 20 милиона марака које су га тамо чекале) и Финске, доведен у Петербург да покрене „Октобарску револуцију”, а већ 1920. КПЈ хоће то исто да приреди и Југославији, с тим што су њене идеје „еволуирале” од схватања о „совјетском Балкану” до тога да „западне Србе” треба с тих простора „прогнати као окупаторе”. Јањатовићева је заслуга што је успоставио везу између данашњих

прилика у којима се налазе Срби и почетака утемељивања пројекта којим је све то припремљено. Неке су појединости у вези с тим посебно индикативне:

а) „Југославија је имала да се распадне на посебне државе – Хрватску, Црну Гору, Македонију, Словенију; Србија се и не помиње, док ће се мађарска и албанска национална мањина отцепити, јер је њихову земљу, наводно, »анектирала« српска буржоазија”;

б) КПЈ је подржала усташки устанак у Лици (1932); нешто касније у затвору у Сремској Митровици споразум о уништавању Срба потписали су Миле Будак и Моша Пијаде; на Бујанској конференцији (1943) Миладин Поповић и Душан Мугоша Косово и Метохију обећали су Шиптарима (непролазна је заслуга Сретена Вукосављевића, министра за аграрну реформу и колонизацију, што је одбио да потпише декрет о иселјавању тамошњих Срба када је 1947. Енвер Хоџа дошао да му се, у складу с договором, „преда Косово”; Енвер се тада вратио празних руку, али је после тога на Србе тамо укинут ловостај и он не престаје до данашњих дана);

в) На заседању Авноја у Јајцу, на коме је припремљена основа за дефинитивни слом Србије, она није имала својих представника и о њеној судбини тамо су одлучивали они који су се потписивали латиницом и планирали њен суноврат и који ће је касније у суноврат и одвести, тј. хрватски и словеначки комунисти, уз помоћ својих српских специјалиста за прљаве послове. На то указује и чињеница да су комунисти у Србији и Црној Гори тада имали само *йокрајинске*, а у Хрватској и Словенији *централне* комитете, а разлози за такав однос били су врло једноставни: Србе је требало држати под контролом и онемогућити им увид у све „стратешке замисли” о ономе што се српском народу припремало. И употребити их тамо где им „учитељи” нису могли стићи, рецимо – као „контролоре лијевих скретања” у Херцеговини и Црној Гори, тј. тамо где усташки нож није могао досегнути. (Не знам шта је све у Херцеговини постигао Петар Драпшин, али је упамћено да су у Црној Гори крваво коло заиграли М. Ђилас и Моша Пијаде и да је после њиховога боравка тамо почела да се исписује књига *Пакао и комунизам у Црној Гори*, да се прича о колашинском затвору и Пасјем гробљу, да се помињу Кечина јама и Мачкова јама, да је у ову другу „Јово Капа убацио 200 заробљених талијанских војника и 400 Срба” и много других страхаота.)

г) Све велике „партизанске победе и њихове офанзиве” вођене су по западним српским просторима и њихов је једини резултат

био сатирање тамошњих Срба и припрема терена за оно што ће се касније догађати, а за то се као потврда могу поменути и макар три посебно занимљива податка:

први је онај о споразуму који су у Загребу 1943. с Немцима потписали Милован Ђилас, Владимир Поповић и Владимир Велебит да их Немци „не узнемиравају” док не пређу Неретву и док на супротној обали не разбију велике четничке јединице које су их тамо чекале; Немци су поштовали споразум: партизани су седам дана прелазили Неретву, пренели преко ње 4.500 рањеника, разбили 20.000 четника, а после тога, док су „вртели прсте” чекајући искрцавање савезника на Јадрану, Немци их опколили, сатерали на Сутјеску и тамо обавили оно што су пропустили на Неретви урачунавајући у то и оних 4.500 рањеника;

други се податак тиче предлога Николе Демоње Владимиру Бакарићу да нападне и ослободи Јасеновац; Бакарић је тај предлог одбио, а кад га је Демоња поновио, њему је у потиљак објашњено зашто то не треба чинити (после је Демоња проглашен за народног хероја, без прилике да своју идеју понови и трећи пут, а Јасеновац је „врло успешно функционисао” до краја априла 1945, тј. и у време кад су већ сви Хитлерови концентрациони логори били ослобођени и крематоријуми погашени);

трећи је податак већ из времена када су се западни савезници са Стаљином договорили о подели интересних сфера, престали да подржавају Дражу Михајловића и уклонили и последње препреке за дефинитивни полом Србије: Коча Поповић позвао је западне савезнике да својом авијацијом разоре све веће градове и важније индустријске центре по Србији (и они су то врло успешно извели – *на Васкрс 1944!*), а после тога се и Броз договорио са Стаљином да руске трупе прегазе оно што је од Србије остало и да тако отворе пут његовим „ослободиоцима” за преузимање власти и завођење неконтролисаних репресија над српским народом; Брзова је наредба била да се према Србији „ослободиоци” имају понашати „као према окупираној области”, при чему је занимљиво поменути да се у саставу руских трупа наша и она елитна усташка јединица коју је Марко Месић, после покоља над Србима по Хрватској, одвео да помогне Немцима под Стаљинградом, а вратио се с Русима да свој посао клања Срба настави уз Западну Мораву. (Марко Месић је, иначе, стрикан онога Стипе који и сад Србима прети „јасеновачком демократијом”, а ја не знам да ли у Крушевцу она улица још носи његово име.)

2) Кад су, иза руских трупа (и уз помоћ Марка Месића), комунисти „ослободили” Београд, преко онога моста (који су „Прле и Тихи” разминирали и спасли од рушења) прешла је једна српска јединица, али је брзо враћена и тамо послата „хрватска” на челу с Иваном Рукавином (са задатком да прва уђе у „хрватски Земун”; лепу паралелу тај догађај добио је и приликом ослобођења Загреб: 7. маја ушле су у град српске јединице, али су одмах враћене и тек за сутрадан „пронађена” је нека „хрватска” – која је дочекана кантама вреле воде и ђубрета, за разлику од Немаца 1941 – који су дочекани црвеним теписима, цвећем и таламбасима; тако је Загреб ослобођен *један дан пре Берлина* и због тога му је касније Броз доделио „Орден Града хероја”). Та је епизода била врло симптоматична у светлу каснијих догађаја: комунисти су својим ратним стратезима наложили да се на сремској равници мало „поиграју и фронталног ратовања” и у ту сврху успоставили тзв. „Сремски фронт” – и претворили га у гробницу српске младости. На некаквом тамошњем споменику, подигнутом више деценија после сремске погибије, наиме, нашло се нешто преко 12.000 имена, други извори веле да их је тамо убијено више од 40.000, а неки помињу чак и 70.000! (комунисти су, и иначе, увек волели оперисати „великим цифрама” и зато ћемо узгред поменути и још једну: у јаму Понор код Фоче они су, негде у то исто време, бацили 20.000 (негде се помиње и десетак хиљада више) присилно мобилисаних дечака који су се из Босне враћали у Србију, а оно што је отуд успело да побегне – дочекано је и побијено на Златибору). Иза таквог „ратовања” остали су сакривени неки елементи најчистије злочиначке комунистичке стратегије и они се огледају, рецимо, у следећим појединостима:

а) Као „војници” тамо су мобилисани и слани на прву борбену линију голобради дечаци из Србије и Војводине, без иједног дана војничке обуке, с циљем да се и тамошњим Србима „пусти мало крви” због тога што се партизански покрет међу њима, после преласка у Санџак крајем 1941, сводио на безначајне епизоде и спорадичне провокације које су, једино, доводиле до немачких репресалија (као у Крагујевцу и Краљеву, рецимо); такви су „војници”, најпростије речено, употребљавани као топовско месо (према неким сведочанствима, и натеривани на минска поља – кад за то више није било оваца);

б) Армија маршала Толбухина, с тим циљевима, уместо да пође преко Срема, спржи немачке ровове и код Вуковара пређе преко Драве

у Барању, упућена је преко Бачке и, форсирајући Дунав на Батини, изгубила 15.000 људи. Тако се и могло догодити да су Толбухинове трупе биле ближе Берлину него Брозове Ђакову кад је у априлу 1945. коначно пробијен Сремски фронт, при чему је занимљив и још један детаљ из тог војевања: тај фронт је пробијен тек кад су се немачке трупе из Грчке, преко северне Босне, пробиле до Хрватске и отвориле пут до Аустрије – да тамо положи оружје пред западним савезницима, а у вези с тим могао би се поменути и бизаран детаљ везан за освајање Ђакова: иако се у торњу Акшамовићеве (некад и Штросмајерове) катедралне цркве налазило митраљеско гнездо, ослободиоци су имали наредбу да на цркву не смеју испалити ни један једини метак – због њеног значаја за „повијест хрватске духовности и културе”. А колико су комунисти „скрупулозно” водили рачуна о таквим појединостима, сведочи и чињеница да су они, кад су преузели власт, Грачаницу унапредили – у *зайвор*, Милешеву – у *коњушницу*, а Морачу – у *клозеџ*, при чему ваља поменути и то да су спалили и пребогату библиотеку тога манастира и око тако уприличене „логорске ватре” заиграли козарачко коло. (Не знам је ли и која друга манастирска библиотека имала сличну судбину, али је и то довољно за поређење с оним што су Немци учинили 6. априла 1941. с Народном библиотеком у Београду, с јасном Хитлеровом поруком: кад се народу униште културни и духовни ослонци, за две-три генерације он престаје да постоји као народ.)

в) Као најоданију чланицу хитлеровске коалиције, комунисти су Хрватску „престројили” у победнички табор и Стипе Месић имао је основу да изјави да је Хрватска „двапут побиједила у Другом свјетском рату” (и 10. априла 1941. и 8. маја 1945), свакако на основу ватиканско-усташко-комунистичког договора М. Будака и М. Пијаде, и уместо да буде денацификована (заједно са својим „муслиманским цвијећем”), као што је то учињено с Немачком и Јапаном, Хрватска је, одмах после рата, за злочине над Србима награђена Барањом, Западним Сремом, Истром и приморјем до Бококоторског залива (сад је то „Заљев хрватских светаца”, с црквама оријентисаним по православном канону), а убрзо после тога Ђиласова Комисија за разграничење даровала јој је и Илок „јер су тамо Хрвати имали већину”. Ђиласа није занимала чињеница да је та већина створена „пресељавањем” Срба у Јасеновац и Павелићевом колонизацијом усташких кољача из Херцеговине; тиме је, уз остало, директно погажена народна воља изражена на Великој народној скупштини

25. новембра 1918. у Новом Саду да се Војводина (у чијем су саставу били Барања и **цео** Срем) прикључи Србији, при чему су на томе скупу, поред 84 Буњевца, учествовала 3 Шокца и **2 Хрвата** (тада их у Војводини није било ни 2.000!) и они су се „намножили” тек после **наредбе** комунистичких власти од маја 1945. **да сви католици у Југославији морају бити Хрвати**. (И сад Хрвати траже границу иза Бачке Паланке и Апатина и, узгред, денацификацију Срба због Јасеновца, Јадовна, Пага и више стотина јама по Хрватској, Херцеговини и Босни...)

г) Док су по Србији „пуштали крв”, комунисти су прегли да створе „новог човека” (данас се с таквим „прегнућем” најизразитије срећемо у Црној Гори), у том смислу лансирани крилатицу да је „религија опијум за народ”, конфисковали црквена имања, завели терор над архијерејима и свештенослужитељима (и побили их више него што је то у рату успело свим српским непријатељима заједно), забранили верске обреде и над „непослушнима” завели најразноврсније облике тортуре: у неко послератно време, Срби су у војсци уписивани као „Југословени” и „без вере”, Хрвати били – „католици”, а данашњи „Бошњаци” – „неопредељени” и „муслимани”; у Качеру једна старица, са сузама у очима, сведочила ми је о синовљевом вапају: „Мајко, ако оћеш да ме имаш, одустави славу” (знало се: они који су славили после су, почесто, налажени по јаругама и поточинама и никад се није могло утврдити како су тамо стигли); или причицу о детету које је видело да се „баба и деда љубе преко астала” (сами ломили славски колач – да не угасе славску свећу); та чудна времена добро памти и сваки старији Србин макар по томе што су за све веће црквене празнике увек заказивани „важни састанци” по установама и предузећима и о томе потписник ових редова може сведочити сопственим искуством: кад је једне давне године, у родитељској кући, на Св. Николу, крстио децу – њихова мајка није могла напустити „важан састанак” Наставничког већа (и свекрва јој то није могла опростити – није се жена разумевала у оно чему су је поучавали Ђилас, Кардељ и Коса).

д) Колико су комунисти „бринули” о Србији када су учврстили власт, показују и неке појединости које још нису разјашњене нити њихови данашњи наследници показују жељу да то учине. Рецимо: ко је наредио да се она бетонска платформа изгради у Ђердапу и да се на њу сложи четири милиона кг. тротила те да се, у случају „совјетске агресије”, прегради Дунав и Србија потопа? Или: по чијим су налозима, пре тога, по Србији демонтирани сви индустријски

капацитети и пресељени у Босну, Хрватску и Словенију? Или: ко је најзаслужнији за некадашњу „сечу директора” (ако добро памтим, то је било негде 1963–1964, и то пре неког „важног партијског Пленума”) када је 4.000 најуспешнијих предузећа по Србији обезглављено и њена привреда дефинитивно разорена.

Све су то, међутим, питања за неко будуће време и одговори на њих, бојим се, неће више никога интересовати, а овде ћемо даље осматрити неке Јањатовићеве доприносе разумевању данашњих српских језичких прилика. Рекли смо већ да су планови за *разарање* Србије, *негде тамо*, написани *лајиницом*, и да је *српским разарачима* припала једино улога извођача прљавих послова.

Да видимо ко су ти разарачи и како су своје послове обављали.

Најистакнутији је међу њима био већ, више пута, помињани Милован Ђилас и под његовим надзором „у Београду су комунисти спровели чистке у Српској краљевској академији и на Београдском универзитету и у те институције на руководећа места већином поставили партијски проверене кадрове” уклањајући, у првом налету, из њих све оне научнике који су *имали и име и дело*. Тада је, рецимо, већ у новембру 1944. убијен Милош Тривунац (Јањатовић га помиње као уредника *Огледне свеске Речника српској књижевној и народној језика*, Београд, 1944) зато што је био, као изузетно угледан германиста, члан међународне комисије која је, на захтев Немачке, оформљена са задатком да утврди чињенице о стрељању више хиљада пољских официра у Катинској шуми – за шта су Совјети оптужили Немце; Тривунчев грех био је у томе што је потписао налазе комисије у којима се потврдило да су злочин извршиле совјетске трупе. (Тако се Тривунац прикључио Живојину Павловићу, који је, неколико година раније, такође платио главом књигу у којој је открио да код Стаљина „пшеница више не рађа шест пута годишње”, али и још понешто.) Не зна се да ли је сличну судбину имао и још неки угледни научник, ни ко је све тада уклоњен из Академије и Универзитета (*о томе „мудре”*, комунистичке, *хронике*, и данас, *ћуије*), али на те чињенице гледамо као на добру основу за поређење с оним како су се Павелићеви кадрови после 8. маја 1945. глатко „уписали у комунисте”: сви су они остали тамо где су се затекли, а аутори и уредници *Хрватске енциклопедије* (чија су три тома штампана за време НДХ), после коју годину, мирно се „преселили” у *Енциклопедију Југославије!* И продужили да тамо, по већ устаљеној навици, лажу и фалсификују чињенице и о српској и о хрватској историји.

О томе шта се у то време све догађало у Академији ми данас не знамо ништа, а изгледа да ће у Јањатовићеве заслуге остати записано да је први покушао да разбије глувило које деценијама прати тај период у деловању највише српске националне институције. Јањатовић наводи да су, крајем 1944. године, А. Белића посетили Милован Ђилас и Едвард Кардељ и том приликом „вероватно га тешко ученили”, да је „прихватио да извршава њихове налоге” и „обавезу да сачини и комунистима достави Извештај о држању Српске академије наука за време окупације у коме јој је избацио Краљевско име и, прилично, због личне међусобне нетрпељивости, опањао Велмара Јанковића, помоћника министра током окупације.” У тим пословима Ђиласу је помагала и његова жена Митра Митровић тиме што је Министарство просвете (на чијем је челу била) „основало Одбор за сређивање стања у Академији. Тако су почеле чистке у Академији и пријем нових академика присталица комунистичке идеологије. У врло кратком року сломљен је отпор групе од 16 најхрабријих академика и САН је била под потпуном контролом комуниста. У редове САН морали су академици да приме чак и Душана Недељковића (1899–1984), комунисту од 1941, који је сам највише инсистирао на чисткама у Академији, а био је и председник Државне комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача”. (Поменутом Душану Недељковићу и његовим „настављачима” никад није пало на памет да проговоре ни реч о томе колико су Срба побили „нови комунистички окупатори и њихови помагачи”, шта су учинили с Главњачом и Јајинцима пошто су их ослободили од Немаца, где су све они утемељивали масовне гробнице, колико је стадиона или других објеката по Србији подигнуто на костурницама и сл.) „Президијум Народне скупштине НР Србије потврђивао је пуноважност или стављао примедбе и одбацивао одлуке скупштине Српске академије наука о избору нових редовних и дописних чланова, знатно је проширен круг установа и појединаца који су могли да предлажу кандидате за избор академика.“ А да би се заштитила „од комунистичке одмазде”, Академија је „за првог почасног члана на свечаној промоцији 11. новембра 1948. примила Јосипа Броза” и његово је име до смрти „навођено као прво на листи чланова САН(У).”

„Стављање под контролу Матице српске у Новом Саду комунисти су извели много брже и без неког значајнијег отпора”, али је у вези с тим занимљива, и неспорна, и општа Јањатовићева

опаска да је „политика разбијања српског етничког простора и српског националног јединства вођена из Централног комитета КПЈ (СКЈ), а усаглашавана само са Загребом и Љубљаном (остали су те договоре послушно спроводили)”, да је „подстицање сепаратизма у Војводини спровођено преко државних органа и политичких структура”, а да „током целог периода комунистичке диктатуре Матица српска није добијала неке значајније политичке задатке (осим »великог задатка« формалне организације Новосадског договора 1954), већ је остављена да извршава своје законима утврђене активности”.

*

Два претходна покушаја „обједињавања” језика Срба и Хрвата (онај Скерлићев из 1913. и онај Белићев из 1929) завршени су без резултата јер Хрвати нису никад ни помишљали на то да напусте оно што су „преузели” од Срба кад су напуштали своју чакавску језичку основу (као и ону кајкавску коју су „преузели” од Словенаца), а Србима није падало на памет да се одричу своје десетовековне ћириличке традиције. Када су, међутим, пали у комунистичко ропство, „одговорним” Србима је „објашњено” да то баш и није нека дуга традиција и да могу бирати хоће ли се одрицати ње или сопствених глава. То су, како смо видели, Ћилас и Кардељ најпре „објаснили” Белићу, после на Голом отоку и другде и свим оним Србима који су то теже разумевали, а на крају је Летопис Матице српске о томе анкетирао и Србе и Хрвате који су најбоље разумели и Ћиласове и Кардељеве идеје. И показало се да су то много боље разумели Хрвати него Срби: од свих позваних одазвало се нешто мање од половине Хрвата и тек сваки пети Србин (а међу њима они који су били уцењени и они који су најмање знали и никада нису успели ни да уђу у лингвистику нити да се упишу у лингвисте, али су зато увек показивали „високу комунистичку свест”).

А шта се све догађало око Новосадскога договора, како је он припреман, где је одржан, зашто га је обезбеђивала ОЗНА и сл., засад остаје непознато, а једино што је Јањатовић у вези с тим могао учинити – учинио је савесно и исцрпно: представио је схватања главнине учесника у Анкети, пренео све битне детаље из завршних разговора (8–10. децембра 1954), цитирао 3. тачку Закључака о „равноправности *лајџинице* и *ћирилице*” (управо тим редом, при чему су Закључци формулисани *лајџиницом* – испод ћириличног

заглавља Матице српске!), утврдио да су њоме „српски лингвисти прихватили увођење латинице у Србију, али су тражили да »то време само донесе«“, показао главне механизме по којима је „то време” латиницу све жешће почело да „доноси” Србима и да је они данас **имају**, као што је извесно да ћирилице више – **немају**.

Као што немају ни **речник** свог језика.

Према опсежним наводима Јањатовића, вишедеценијски послови на **Речнику српскога језика**, чију је припрему покренуо 1888. Стојан Новаковић, са огледним свескама 1913. и 1944, под тим насловом рађен је још 1953, али се његов први том 1959. појавио под насловом **Речник српскохрватскога књижевног и народног језика** – као резултат „једињења језика” на Новосадском договору. Јањатовић, при том, помиње Белићеву идеју (1925) да се у грађу за речник укључе и хрватски писци (после Маретићевог приговора), али то, по свему судећи, није чињено све до 1948. када је „дат налог” да се, уз хрватске изворе, „унесе и грађа из литературе Народноослободилачке борбе и послератног периода”. Све што се с тим речником догађало током много следећих година, и поред сталних притисака „комунистичких надзорника” да се у њему повећа удео хрватске грађе, према Јањатовићевим истраживањима, није ни у најмањој мери могло сакрити чињеницу да је то **речник српскога језика** (једнако као и онај који је Даничић засновао као *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, а ЈАЗУ га завршила стотинак година касније) будући да су оба прављена од српске језичке јапије, а Хрвати и преко језика и преко речника прелепили само „хрватску етикету”. Да би се то показало, довољно је поменути само чињеницу да су „хрватски језик” утемељили „хрватски вуковци” И. Броз, Т. Маретић и Ф. Ивековић у целини преузимајући **српски језик** онако како су га разрадили Вук и Даничић и без икаквих „хрватских натруха” у њему, при чему то они сви отворено и поштено признају и не покушавају сакрити ниједну једину чињеницу. Погледајмо како су то они учинили.

1) У предговору свом правопису (1892) Иван Броз записао је и ове редове: „Што се првога дијела тиче, ја сам израдио *јравила у главном према начелима, којих се држао Вук и Даничић*, а само гдјешто одступио сам од њихова писања”.

2) Још је изричито у том погледу Т. Маретић у Предговору својој *Грамајници* (1899): „Ако сам хтио, да ова књига буде онакова, какова треба, морао сам грађу за њу узимати из дјела писанијех

најбољим књижевним језиком. Сви људи, који о тој ствари могу судити, слажу се у томе, да је Вук Стефановић Карацић до данас први наш писац, што се тиче правилна и добра језика, *да је он за књижевни наш језик оно, што је Цицерон био и јест* за књижевни латински језик. Будући да о Вуку и ја ово мислим, за то је требало, да из његовијех дјела саберем што потпунију грађу за ову моју књигу. Вуку се од свих других писаца у правилности књижевнога језика највише приближио Даничић; за то сам ја обилно употребио и она Даничићева дјела, која су за тај посао најзгоднија. Напокон сам употребио народне умотворине, што их је на свијет издао Вук познатом својом вјештином, у којој га нитко није достигао. Другијех извора нијесам хтио употребити”. Тим схватањима Маретић је брзо после тога додао и опаску: „*Ја ујраво не знам, којеја бих писца још ујоштребио, јер онако добро и љавилно као Вук не љише ни јеган*” додајући да ће се „врло тешко наћи штогод у српском језику, што је добро и правилно, а у мојој се граматизи не налази само за то, што нијесам употребљене изворе боље претражио, а не у томе, што нијесам употребио и дјела другијех писаца.” Маретићеви критерији за избор грађе на којој је засновао своју граматику, дакле, показују да се он не двоуми ни о томе да се бави *српским језиком* нити да у тим пословима може имати поузданије изворе од оних за које се определио.

3) Да су Вукова и Даничићева дела била једини извор за Ивековићев и Брозов *Рјечник хрватскога језика* (1901), потврђује и сам Ивековић: „Покојни нећак мој, гимназијски професор Др. Иван Броз, с намјером да напише рјечник Хрватскога језика много је година скупљао грађу за њ из свијех књижевних дјела Вука Карацића и Ђура Даничића, т. ј. из онијех која су они сами написали и из онијех која су само издали на свијет, као народне приповијетке, пословице, пјесме и т. д.” Ивековић, даље, наводи да је Броз исписао 103.161 цедулицу, а да је сам томе додао још 23.875 цедулица из оних Вукових и Даничићевих дела из којих грађу није исписао Броз. У *Изворима љисменим овоме Рјечнику*, уз неколико речника страних језика, Ивековић наводи 74 јединице, од којих би се само за једну или две могло рећи да су „хрватске”, а све су остале српске (уз дела Вука и Даничића, у *Изворима* се налази Његошев *Лажни цар Шћейан Мали* и пет наслова Милана Ђ. Милићевића). Уз све то, Ивековић истиче да је „за темељ” његовој „радњи постављен *Српски Рјечник*” Вуков (1852) и у вези с тим наглашава две појединости. Прва се тиче

његовог „признања” да је, практично – дословце, преписао тај Вуков речник: „Како у сам темељ нијесам хтио много да дирам, прешло је из њега којешта у ову радњу, што по мишљењу мом не иде у рјечник за обичнога књижевника”, а међу њима „имена властита”, „Гурске ријечи”, „падежи од замјеница личних” итд. Друга је појединост, међутим, и неразумљива и апсурдна: „Ово дјело могло би се звати и *рјечник Српскога језика*, и да су га написали Срби, јамачно би се тако звало; али му је... име *рјечник Хрватскога језика*, јер су га списали и на свијет издали Хрвати. Није се дометнуло *или Српскога*, јер тај дометак не би задовољио ни једнога Србина а озловољио би многе Хрвате”. (Логика је, дакле, једноставна: ако једнога дана Хрвати направе речник *јапанског* језика, „по једнаком праву”, моћи ће му дати „име рјечник *Хрватскога* језика”.)

Тако су, дакле, *уштемљивачи* модернога „хрватског језика” оставили најчвршћа сведочанства о томе да су свој посао обавили искључиво на *српској језичкој траћи, да су од слова до слова ипреписали Вуков речник и, углавном, његова иправописна иправила* и да су преко свега тога, како рекосмо, само – прелепили „хрватску етикету”. На те је чињенице овде имало смисла подсетити и зато што је „нова хрватска лингвистичка памет”, посебно она после *Декларације о иоложају и називу хрватскога језика* (1967), почела тврдити да „хрватски језик има тронарјечну димензију” (по једначини */буква + траб + лија = орах/*), да је хрватски језик „стандардизиран у 17. стољећу”, да током „повијести” није било више од 50 „хрватских језика” него, можда, неки мање и да су „хрватски вуковци” били *свиње* зато што се у ту науку нису разумевали. Помињем те појединости не да бих потврдио Јањатовићеве закључке о томе да је, „и после убацивања хрватских писаца по налогу комунистичких властодржаца”, Речник САНУ сачувао свој „српски карактер”, већ да бих могао прецизирати: тај је речник *ио себи*, једнако као и онај ЈАЗУ, тезаурис *српскога језика*, при чему је онај други „*и хрватски*” једино по томе што су га, идући за Даничићем, „(пре)списали и на свијет издали” Хрвати, а онај први – нема ни таквог упоришта. Свесни су тога и сами Хрвати будући да „хрватска национална етикета” никако није могла прекрити српску језичку суштину и Хрвати се никако нису могли извући испод „тешке вуковске сјене” Томе Маретића нити одбранити од „прејакe вуковске компоненте” Стјепана Ившића. Тих се оптерећења Хрвати никако не могу ослободити нити се „хрватски језик” може „одбранити” од свога српског порекла и

идентитета, а једини начин да се то покуша постићи заснива се на сталним „декларацијама”, „промеморијама” и сличним вербалним подупирачима о његовој различитости од српскога. (Потписник ових редова зна за шест таквих „подупирача”, при чему се у последњем тражи „заштита” од енглеског језика, а у онима другим образлаже тврдња да „хрватски није ни налик” српском језику и да његови утемељитељи нису били при свести кад су кад су радили послове које смо напред представили.)

Полазећи од свега што је речено, логичним сматрам закључак да се на термин „српскохрватски језик” мора гледати као на *неуку* политичку бесмислицу и отуда је потпуно неразумљиво истрајавање САНУ на таквом „имену” њеног великог речника који је и заснован, и шест деценија припреман, као *Речник српскога језика*, а тек деценију мање излази у свет „под српскохрватским самаром”. Колико је то ближе простој патологији него елементарној памети, показују и неки свежи спорови о томе да ли данашњи Вукови потомци говоре *српским* или „*српскохрватским*” језиком. Такве је спорове, рецимо, у Хрватској потпирила једна књига тврдњом да се тамо, као и у Босни, Црној Гори и Србији, говори *једним језиком* који је „полицентричан”, што је схваћено као да Хрватима „неко из њихове куће” поново жели натурити „српскохрватски језик” и повукло жестоке полемике па чак и захтеве за судску заштиту „хрватског језика”. Подоста је о тим споровима преносила и штампа у Србији, али то није било довољно српским лингвистима да се умешају у свој посао и требало је да се појави млади специјалиста за *нека друга знања* (*Лейтоиис Мајице српске*, мај, 2011) и да *разори* схватање о томе да је онај „полицентрични” језик „српскохрватски”, да он постоји од краја 19. века, тј. откад су се на *српски* „накачили” Хрвати, да тај језик има своје „центре” у свим „штокавским републикама бивше Југославије” итд. И да покаже да ауторка, напосто, не зна шта је написала будући да у свој тој папазјанији постоји једино *српски језик* и ако је он „полицентричан”, онда су и „хрватски”, и „бошњачки”, и „црногорски” само његове неутемељене варијанте, тј. заперци, а о њиховој „самосталности” моћи ће се говорити тек кад се проговори „*аусџријским*”, „*америчким*”, „*канадским*”, „*аусџралијским*”, „*мексичким*”, „*бразилским*”, „*еџијским*” или сличним „језицима”.

*

Оставићемо овде по страни мноштво других Јањатовићевих разматрања која су заслуживала да се о њима каже реч више, али смисао таквога казивања тањи се пред чињеницом да су силе зла свој посао са Србима завршиле и да више никакве „дијагнозе” немају сврхе. Јасно је једино шта нам се догодило, а за мене није спорно ни зашто се то догодило ни ко је у свему томе био „главни извођач радова”.

Јањатовић мисли да су за све што нам се десило криви српски лингвисти, а ја бих рекао да су они недужни будући да од свега што им се приговара(ло) ништа нису разумевали нити су икад покушали да схвате нешто од онога што се догађало с њиховим језиком и са судбином њиховог народа. Једини је то покушао Павле Ивић када је неке од ових проблема назначио у књизи *Српски народ и његов језик* (1971), али су му Јосип Врховец и Душан Драгосавац одмах „објаснили неке ствари”, узет му је пасош и он је ускоро, у 51. години живота, присилно пензионисан („из здравствених разлога”); после тога он је, као најздравији, радио још скоро 25 година, али је био склоњен (да студенти од њега не би научили да мисле). Много је, међутим, била невеселија судбина и неких других најбољих лингвиста нашега времена, таквих, рецимо, као што су били Ирена Грицкат и Митар Пешикан – који никад нису могли одржати ни једно универзитетско предавање.

Најбољим нашим лингвистима, дакле, било је узето право на реч, они други – нису имали шта рећи, а они међу њима који су (се) накнадно (рас)причали лепше би задужили свој народ – да су ћутали. Макар због тога што се не би нашли у ситуацији да им основне чињенице о ономе што је био њихов најпречи задатак откривају (и разјашњавају) историчари, теоретичари књижевности и економисти, а дубљу његову историју инжењери, атомски физичари, енолози, антрополози, археогенетичари... (Уосталом, је ли била случајност да је на ону хрватску „Декларацију” из 1967. гласно реаговала једино група српских *књижевника* својим „Предлогом за размишљање”, али да су то комунисти одмах оценили као „израз српског национализма”, при чему исту тољагу не испуштају из руку ни њихови данашњи следбеници?)

Мислим да своје улоге у свим тим догађајима није био свестан ни Ђилас као главни разарач Срба и њиховог националног корпуса, да су он и његова „српска сарадничка свита”, напосто, били „заражени

идејом” и пристали на то да буду упрегнути у нечасне послове. Он се касније „покајао”, почео да у правом светлу представља своје „другове налогодавце”, они га осуђивали на вишегодишње затворске казне, стекао репутацију „првог великог европског / светског дисидента” и идеја о његовој рехабилитацији може се, евентуално, тицати само разлога због којих му је суђено, али не и онога другог што је учинио на разарању Срба. Он је из српског националног корпуса издвојио Македонију (и сад она има и своју „Цркву” – коју не признаје ниједна Православна црква), „направио „црногорску нацију” (а власт јој додала и „Цркву” – коју најжешће заступа једино цетињска полиција), с Немцима упазарио Сутјеску за Неретву, с Мошом Пијаде утемељио „Пакао и комунизам у Црној Гори”, с Кардељом разорио САНУ и Београдски универзитет, Хрватима поклатио Барању и Западни Срем до Илока, припремио Новосадски договор и полом српског језика (а у Бјелопавлићима се, чак, причало да је, после неког „важног договора”, пуцао у чобанче које је у близини чувало десетак оваца, да би лично показао како се треба борити „против ситносопственичког елемента”). И, после свега, изругивао се црногорској нацији, Матија га на најлепши начин увео у српско поетско памћење (Унук Алексе Маринкова плаче над Црном Гором), „умро као Србин” и сахрањен по православној обреди, по благослову Његове Светости Патријарха српског Павла. Срби не могу знати како је Ћилас, после покајања, прошао на Највишем Судилишту, али знају да после онога што им је он оставио – више немају будућности. Зато се његова рехабилитација може разумети и као спрдња са српским страдањима.

Видели смо како је, по Јањатовићевим наводима, Ћилас уцењивао Белића, а на основу свега што је овде речено јасно нам је и зашто је то чинио: они који су Србима наметнули комунизам учинили су то с циљем да Србе дефинитивно уклоне с балканских простора, тј. исто оно што је као стратешки циљ поставила католичка црква одмах после раскола (1054) ставом да је „ћирилица ђавољи изум” или онај ватикански каноник у 14. веку кад је рекао да Србе треба уништити, а Грке бацити у море. Планери светске историје (тј. они који су у Русију отпремили Лењина, а нама довели Броза) проценили су да су прилике за остварење тих пројеката коначно сазреле, а непосредни „извођачи радова” (претпостављам да су то били Броз, Кардељ и Бакарић, можда и Кидрич) истурили су Ћиласа за обављање оних послова за које је он био „много погоднији” и зато је он 1945. и ишао у Скопље да убеди Македонце да свој језик заснују

латиницом (те да Срби тако буду убачени „у хрватско-македонски сендвич” и натерани да и сами напусте ћирилицу). Зашто је то било битно, показаће се касније кад се распламсао терор и над народом и над црквом и лако је било очекивати да ће се то пренети и на језик и његово писмо и да ће тако бити отворене све бране којима се Срби неће моћи одупрети. Да се та стратегија показала плодотворном, показује све оно што се са Србима дешавало током 20. века:

1) Из првог рата они су изишли без боље половине својих мушких глава, током другог их је ватиканско-комунистичко-усташка интернационала темељито, и неселективно, проредила, а током овога последњег само је довршено оно што је раније претекло: до пре двадесетак година Срби су се налазили на тридесетак километара од Загреба, а сад су несигурни и у Лијевчу пољу;

2) У потпуном складу с давно утврђеном стратегијом, Срби су нестали у Хрватској, у Босни и Херцеговини још ће се, *не задуго*, задржати на танкој омчи код Брчког, у Црној Гори претписује им се оно што се десило у Хрватској и Босни („Од Тополе па до Црне Горе / свуд су врбе да вјешамо Србе” или „Ко ће за мном, ја ћу први / да пијемо српске крви”), на Косову и Метохији ону преосталу шачицу Срба београдска власт већ је изручила ширитељима уранијум-демократије и трговцима људским органима, Војводина је спремна да се склони под хабсбуршку стражњицу, а Шумадија и Поморавље или изумиру или се селе на Теразије, тј. примичу се Ади Циганлији;

3) Ватикан и његови геостратези обавили су, дакле, све главне послове с православљем на Балкану: Срби су сломљени и већ су почели да се кандидују за уједињење „под окриљем Владике Римског”, у Бугарској већ имају два патријарха (један је ватикански), у Македонији се граде католичке цркве за три верника, црногорски председник однео је у Ватикан Књажев конкордат из 1886. и кандидовао Црну Гору за католичење, а Цетињској Митрополији претписује се судбина оне на Превлаци. У приликама, дакле, кад је православље на Балкану дефинитивно посрнуло (Васељенска патријаршија и Атинска архиепископија о томе су се с Ватиканом давно споразумеле), ватикански геостратези могу прећи на „следећу фазу” и први знак о томе дали су Хрватима папским декретом да се она „хрватска бискупија” преда у надлежност талијанским бенедиктинцима; Хрвати су се због тога мало љутнули, али кад им је Бозанић објаснио неке ствари, они су заћутали као заливени и такви ће бити и кад папа од њих затражи и Истру и Задар и сва

„хрватска острва” која су „некоћ” Талијани сматрали својима. Срби још не схватају све те игре, али ће им то папски емисари, или он лично, објаснити кад, за две године, дођу на (про)славу Миланског едикта, испод онога великог „латинског крста” код Ниша – за који је речено да ће бити толико импозантан да ће се најбоље видети из Ватикана.

А и без тога, Срби више не морају бринути за своју будућност, њих предводи и световна и духовна власт које им је утемељивао Ђилас и које их могу одвести једино тамо куд су их и одвеле. У нестајање.

Данашњи баштиници комунистичке идеје, преобучени у демократе, социјалдемократе, либералне демократе, хришћанске демократе, трговачке демократе, наркоманске демократе, пљачкашке демократе, грађанске демократе, социјалисте, грађанске иницијаторе, покретаче обнове, напредњаке и сличне специјалисте за марифетлуке, довели су Србију у ситуацију у каквој се она није никад налазила у својој историји, при чему се најчешће не зна ни чиме се баве њихови челници ни из којих се средстава финансирају њихове странке, ни како су се они уопште нашли на политичкој сцени Србије и дошли у ситуацију да одлучују о народној судбини, али је извесно да се њихово понашање своди тек на ситну реторичку разлику у поређењу са оном коју су са политичке сцене потиснули: они су један тоталитаризам („комунистички”, тј. *ћрикривено фашистћички*) само реторички заменили другим („демократско-мондијалистћичким”, тј. *нескривено фашистћичким*) и продужили да се према српском народу понашају на исти начин. Да би се то показало, довољно је само осмотрити оно што се данас догађа и са Србима посебно и у свету уопште: ако се фашизам специјализовао за уништавање туђих народа, а комунизам највеће домете достигао уништавајући сопствене, ваља рећи да је „модерна демократија у интерпретацији мондијалиста” у том смислу потпуно неселективна: она с једнаком лакоћом планира уништавање и једних и других. За то се уверљива потврда налази у предлогу филозофа религије С. Кина Светском форуму 1996. да се еколошки проблеми планете Земље реше тако што би се „становништво Земље смањило за 90 процената” – што је било „дочекано бурним аплаузом присутних”.

Планерима судбине света и „утеривачима демократије” довољно је, дакле, седамсто милиона робова и у светлу те чињенице треба гледати и на све оно што се са Србима догађало током много

последњих деценија и што им се и сада догађа: њихово загирање почели су фашисти, продужили га комунисти, а послове својих претходника завршавају носиоци „уранијум-демократије”, уз несобичну помоћ домаћих „чикашких момака” и других протува и пробисвета, тј. оних који су у Србији уништили и/ли покрали све чега су се дохватили, почев од моћних српских финансијских институција (место њих доведене су десетине страних пљачкашких банака), преко индустријских гиганата (у српским градовима данас више не постоји категорија „индустријски радник”), уништили војну индустрију и свели војску на ватрогасне дружине (и јављају Шиптарима да не мисле ратовати нити, за почетак, бранити ни Врање ни Ниш), обезглавили просвету, науку и културу (ових дана јављају да затварају 800 школа!), обogaљили здравство, испразнили више хиљада села, а у своја највиша достигнућа уписују евроинтеграције, корупцију, наркоманију, „параде поноса” и сл. И да ће у „Европу без алтернативе” увести „Другу Србију” (са свим њеним знаним и „незнаним јунацима”), тајкунску Србију, „заштићену Србију”, педерску Србију, полатиничену Србију, тј. онај сој њених грађана који су се одавно *исцисали* из српског корпуса и отишли у „нешто друго”.

Србија која *џамџи* да је била у Европи кад Европе није било, Србија које је *било* док је имала своју световну и духовну власт, Србија породична, домаћинска, ћирилична – остаће тамо где је вазда била. Јањатовићева књига сабира памћење – за такву Србију.

А Европа нека онима који су је уобличио на великом злочину. Или се великим злочином за њу квалификовали.¹

¹ Објављено у: *Ђорђе Јањатовић, Борба за ћирилицу : Документи Огбора за службену и јавну употребу српске ћирилице (Удружење за заштити ћирилице српског језика „Ћирилица“ Нови Сад). Нови Сад (Прометјеј), 2011, 467–484 ; пренето и у: Слово, Часопис за српски језик, књижевност и културу, Никшић, Год. VIII, бр. 34–35 (новембар 2011), 227–246; *Свети кнез Лазар*, Београд, Званично гласило Епархије рашко-призренске и косовско-метохијске у егзилу, 2012, Година XVIII, Број 6 (72), 131–152]; www.ljudigovore.com: Часопис *Људи говоре*, бр. 21–22, 21. децембар 2014, Торонто); (преведено на енглески: *The Robbery of Serbs and the Serbian language*. In: Ђорђе Јањатовић, *Борба за ћирилицу : Насиљак*. Нови Сад (Удружење за заштиту српског језика „Ћирилица“), 2016, 813–827).*

ЗНАМО ЛИ ШТА СМО, И ЗА КОЈИ ЈЕЗИК, ЧИНИЛИ?

Овај наш разговор уприличен је „на силу” и зато нека ми буде дозвољено да на његовом почетку изречем неколико неконвенционалних реченица.

У овом послу, и на овом месту, ја се налазим од почетка деловања Одбора за стандардизацију српскога језика и његових двеју комисија, али сам у међувремену заборавио како се оне тачно зову и који је био смисао њиховога заснивања; памтим да је нешто требало радити, књигама којима је требало опремати стандардни српски језик и ми смо приложили свој удео и чинили много других ствари.

И сад можемо рећи да не знамо ни шта смо чинили, ни зашто смо то чинили, ни за који смо то језик чинили.

Мислили смо да то чинимо за Србе и њихов језик, а сад видимо да нема ни Срба ни њиховога језика.

Као ни њихове државе.

Они који су водили државу, током последње деценије, распродали су и опустошили и народ и државу. И све чега су се дохватили.

А дохватили су се свега и ништа им није измакло.

И издају инсталирали као највиши морални принцип.

Уз подршку и оних од којих се морало очекивати и више памети и не мање морала.

Рецимо – Српске академије наука и уметности.

Или Српске Православне Цркве

А за обе се показало да више одавно нису оно што што им прва реч у имену најављује.

У САНУ, како је давно рекао угледник, има много мање Срба него масона, мондијалиста, трговаца и педера.

Као што у врху СПЦ има само неколико духовника, а сви су остали, према увидима »инсајдера«, или комунисти или педери. Или носиоци »бискупских прстенова« и њихових »напрсних крстова«.

Шта то значи, постаје јасно ако се каже да је Срба било док су имали најбољу спрегу *своје* световне и духовне власти, док је цар испред себе увек истурао патријарха, српски слом кренуо је кад су комунисти почели да бирају и владике и патријархе, а доведен до краја кад су се демократе и Синод удружили против народа

и одлучили да продају Косово, као што су то учинили најпре са западним Србима, потом са Црном Гором, сутра ће с Војводином и Санцаком, с Прешевском долином – и сатерати све Србе на Аду Циганлију.

И све нас то доводи до питања: зашто би језик морао имати бољу судбину од народа као његовог носиоца.

Утолико пре што о језику много више одлучују они који се с језиком „сексају”, који то међусобно чине „одостраг”, а с народом „у главу”

Који су Србе поделили на поносне Србе, на заштићене Србе, на Соросеве Србе, на наркотизоване Србе, а на нормалне Србе укинули ловостај.

И узели им и право на наду. И будућност.¹

¹ Уводна реч на седници Комисије за стандардни језик у школству, администрацији, издаваштву и јавним гласилима Одбора за стандардизацију српског језика 16. марта 2012.

„ХРВАТСКА ЋИРИЛИЦА” – НА ЛОМАЧИ?

У Хрватској академији знаности и умјетности, под општим насловом „Хрватска ћирилична баштина”, 26–27. новембра 2012. одржан је „Међународни знанствени скуп поводом 500. обљетнице тискања прве хрватске ћириличке књиге”, књигу сажетака са скупа уредио је акад. Стјепан Дамјановић и у уводном тексту назначио да се „обично говори о три типа / подврсте хрватске ћирилице – дубровачкој, босанској и средњодалматинској (пољичкој)”, али да се ћирилица „и у неким другим хрватским срединама употребљавала у значајном временском раздобљу (нпр. све што је за вријеме Турака у Славонији писано хрватским језиком писано је ћирилицом)”. Ту је општу причу Аница Назор конкретизовала прилогом *Дубровачки ћирилични молићвеник из 1512. године* додавши на крају податак да је Милан Решетар 1938. године, у издањима Српске краљевске академије, тај споменик објавио као *Српски молићвеник од 1512. године*.

Тако је, дакле, један српски молитвеник постао „хрватски”, а исконско и једино писмо православних Срба притврдило се као „хрватско”. И све се то дешава, и данас и у последњих двадесетак година, у главама „хрватских академика Радослава Катичића и Едуарда Херцигоње, те бескомпромисне и суставне палеографкиње Бенедикте Зелић-Бучан, чије је врједновање хрватске ћирилице означило прекретницу у проучавању те табу-теме”. Посебне заслуге за „хрватску ћирилицу” стекао је, међутим, и академик Недјељко Михановић, министар културе и образовања, касније и председник Сабора, који је непосредно помогао да се из хрватских библиотека избаци и спали **три милиона** књига штампаних „хрватском ћирилицом” (по сведочењу Анте Лешаје које преноси Ратко Дмитровић; досад се говорило само о **два** милиона).

Испоставља се, дакле, да се хрватски академици не могу споразумети ни међусобно ни са својим народом: народу је речено да је ћирилица „влашко писмо”, одмах после поделе хришћанства Ватикан је ћирилицу прогласио за „ђавољи изум” и забранио и да се помиње и то је једина лекција коју су бивши Срби, прелазећи у католичанство, научили боље од свих хрватских академика. О тако

крупним темама плебс не уме ни да лаже ни да фалсификује. За то су надлежни, и квалификовани, хрватски академици и енциклопедисти.

Хрвати су током последњих неколико векова имали педесетак „својих језика” и, на крају, узели **српски**, „обукли га” у латиничко рухо које су им приредили Вук и Даничић; сад веле да им то није довољно и да не могу ни без ћирилице и да су је имали и у Дубровнику, и у Босни, и у Далмацији, и у Славонији. И то им је, може бити, тачно, али уз једну ситну ограду: **док су је имали – они су били Срби**.

А што се Хрвата у Дубровнику тиче, о томе наводим само две „ситнице”. И обе су необичне: за њих се први пут тамо чуло на прослави тристогодишњице Гундулићеве смрти кад је Франо Супило, уредник *Црвене Хрватске*, објавио да је тај град „освојен за хрваство”. Питање је: а чији је дотле био? Ако се некоме не допада одговор да је био **српски**, чиме ће се доказати да је био хрватски будући да се **своје** није никад **освајало**. На истој линији нашао се и Рафо Богишић записујући да се „коначна **асимилација** Гундулића и његов свеукупни **улазак** у хрватску културу одиграо на прагу новог времена, у вријеме препорода”. И двоструко преварио: кад је, „у вријеме препорода”, у Загребу објављен Гундулићев „**Осман**” (1843), он је тамо примљен као свака друга књига на страном језику (у овом случају тај страни језик био је **српски**). Дубровник се „интегрирао” у Хрватску 1939. на основу споразума Цветковић–Мачек, а Гундулић у хрватску културу на прагу „новога препорода” када су у мају 1945. комунисти наредили да сви Срби-католици „морају бити Хрвати без обзира на то како се лично изјашњавали”. Тако је Гундулић први пут „**чуо да би могао бити Хрват**” триста година после своје смрти, а педесет година касније дефинитивно добио и „хрватску домовницу”.

О „хрватству” у Босни такође нема помена све до последњих деценија 19. века и о томе је податак „да је име Хрвата по Босни и Херцеговини сеоском свијету посве непознато” оставио са својих путовања и Антун Радић, као и нешто раније фра Иво Франо Јукић записујући да Крајишници „од Хрватах не знају нит имена”. Уосталом, и први врхбосански надбискуп Штадлер „устоличен је [1882] у малој дрвеној цркви, пошто друге није било”, а десетак година раније боравио је у Босни и Херцеговини с циљем да „опширно у посебној споменици обавијести надлежне о стању ствари у тим још слабо познатим крајевима”. Исти Штадлер, уосталом, резигнирано

се жалио на то да ни фрањевци „данас више нису никакви Хрвати, сви они себе сматрају Србима”. И логично је зашто је то било тако: они су били Срби-католици и писали најчешће српском ћирилицом („босанчицом”). Да Хрвата није ни било по Босни сведочи и један податак од пре двадесетак година: највећи број католичких цркава по Босни није старији од 70 година, што значи да су грађене тек после Првога светског рата. Када је један високи функционер ХДЗ-а за Босну (иначе – син требињског проте) саопштио ту појединост, одмах је искључен и из политике и из јавности (и побегао у Немачку – да не би био искључен и из живота).

Да су босански фрањевци били Срби и да су писали српским језиком и српском ћирилицом, лепо сведочи писмо фра Грге Шкарића из Широког бријега дворској канцеларији Обреновића (1869) у коме се наводи „да народ Ерцеговачки вас то је народ србски, без да икаква другога у истоме умјешана има: и то сами они исти признају из своји обичаја; из свога наричја, и из причања од памтивјека своји прадједова”.

На тим се чињеницама ломе и хрватске фантазме о томе да је таквих „*Хрваџа*” било и у западној Бугарској, да су „припадали провинцији Босни Сребреној” и да су их „водили босански фрањевци, који су... у XVII. и XVIII. стољећу организирали школе за бугарску дјецу на *хрвајском језику*”. У време о коме је реч треба рећи да хрватскога језика није било ни у Загребу, а фрањевци у „Босни Сребреној”, према Штадлеровом сведочењу, још крајем XIX века били су Срби (а *Хрваџи* постали, вероватно је, тек после загребачког Католичког конгреса 1900. и своје хрватство почели доказивати покољима Срба у Мачви у Првом светском рату, а двадесетак година касније – свуда где су стигли).

Да се у Славонији није знало за хрватско име и да је оно, чак, тамо „било зазорно као у Хрватској име крањско”, сведоче многи стари писци славонски. Тако је, рецимо, Матија Антун Рељковић (1732–1798) у свом *Саџиру* оставио директно сведочанство да се тамо знало само за *срѣски језик* (Ваши стари јесу књигу знали / *срѣски шѣили*, а *срѣски ѣисали*), а Петар Матија Катанчић (1750–1825) из Валпова, нешто млађи његов савременик, сведочи да „*Илири сами себе зову Србима, ља да их и друѣи истио љако зову Србима, а и Илирима, а и Власима*” и он је, „као и сви његови Славонци, сматрао свој језик за *језик срѣски*”. Уз све то, он наводи да је „*кајкавшѣина (Carniolica) језик словеначки*, док му је *чакавшѣина*

језик *хрватски*”, при чему „Хрвати живе западно од линије повучене од Драве, па кроз Мославину до утока реке Цетине у Далмацији”, а да „Црногорци, Србијанци, Бошњаци (наравно разумевајући ту и Ерцеговину) и Срби у Угарској – и то са обе стране Дунава, говоре једним истим језиком којим и Далматинци” и за штокавштину „изречно каже, да је језик *илирски* – *Illyricus*” [I:236–237]. На истој линији налазио се и Игњат Алојзије Брлић (1795–1855), тиме што „за свој матерњи језик, којим говоре и сви остали Славонци... изрично каже *да је језик српски*”, да је Вуков *Нови завјет* у Славонији дочекан с нескривеним задовољством, при чему је за њега Вук „*classicissimus Pirus*” [I:103–104].

Све поменуте појединости могле би се потврдити и неким другим наводима. Истакнути правашки политичар Исидор Кршњави, 1902, невољно признаје да је „славонском сељаку сељак у Банату и Барањи несумњиво ближи него Загорац, а овај се осјећа сроднији Крањцу него Славонцу”; с друге стране, „сељак из околине Загреба не само да не зна да има људи који се називљу Хрватима у Далмацији, Славонији, Истри, па чак и у Босни, него не зна ни за се, да припада извесној хрватској народности”. На истој линији налази се сведочење Аугуста Харамбашића који је, како вели 1904, би[ва]о „на скупштинама у Славонији и дивио се (чудио се) оним сељацима, који још прије 15 година нису ни знали да су Хрвати”; о томе су остали и други записи по којима су „многи сељаци истицали да су »Славонци«, и да говоре »славонски«, а да су Хрвати у Хрватској”. Исте се чињенице потврђују и када се ради о „хрватству” у Срему, о чему, рецимо, Јулије Бенешић 1911. године записује да се „још стиде сријемски момци да гласно за себе рекну, да су Хрвати”. Смисао тих навода потпуније ће се разумети ако се каже да Срем „никад није био под хрвацком државом, под српском био је: био је и деспотовина српска; био је и војводина српска. Старосједиоци у Сријему су чисти Срби, дошљаци су већином Нијемци; има нешто Словака и Мађара, а Хрвата, изузимајући чиновнике [по варошима], баш ништа”. Да би се, међутим, број Хрвата и тамо повећао, „на послетку су од Римокатолика Нијемаца почели градити Хрвате” и „под плаштом римокатоличкијем хтјели су им Хрвати дати своје име”. Сличне су прилике биле и у Бачкој међу Буњевцима и Шокцима и тако се десило да је 1912. године у Суботици, рецимо, пописано само 26 (и словом: двадесетшест) Хрвата, а шест година касније, на Великој народној скупштини у Новом Саду, која је 25.

новембра 1918. изгласала присаједињење Барање, Бачке и Баната Србији, нашла су се 84 Буњевца, 3 Шокца и 2 Хрвата. У Бачкој није било Хрвата, а Буњеваца и Шокаца било је преко 70.000. Њихову вољу 1945. комунисти су погазили сатерујући их у „хрватску националну торину” (као и све католике које је њихов демократски топuz дохватао).

А што се тиче „далматинских Хрвата”, може се поменути као посебно занимљиво оно што је о потомцима њихових „сународника” у покрајини Молизе забележено 1885: они су „Слави Срби”, има их око 4.000 становника који су задржали стари српски језик и обичај налагања божићњег бадњака на ватру, »у [њиховим] одличнијим кућама стоје слике... краља Милана и краљице Наталије, а од књижевника српских имају слике Доситејева, владике аутора Горског вијенца и кнеза Меда Пуцића... и слике Бранка Радичевића и Вука«⁴. (У то време српским језиком говорили су само најстарији Молижани, али су и пре педесетак година међу њима ипак „пронађени неки Хрвати” на основу чијега је говора пункт Молизе укључен у мрежу *Ойшїесловенскої линївисїичкої айласа*.)

*

Хрватска се данас понаша према обрасцима које јој је одредио Павле Ритер Витезовић у својој књизи *Croatia rediviva* (1700). По њему, Хрватска се налази у „границама од Балтичког до Црног мора”, при чему је „сав териториј сјеверно од Дунава *Сјеверна Хрвајска*, јужно од Дунава *Јужна Хрвајска*, која се потом дијели на *Бијелу* и *Црвену*, с тиме да *Бијела* обухвата Приморску, Средишњу, Међуријечну и Алпску, а *Црвена* Србију, Македонију, Бугарску и Одризију (Румуњску)”, „сви су Славени хрватскога, тј. илирскога подријетла”, а „међу Славенима управо је хрватски језик средишњи”. Због таквих фантастичних конструкција, као и због утицаја који је имао на Гаја и Старчевића, данашњи хрватски историчари налазе основу да Ритера прогласе „конструктором нације”, тј. њеним „својеврсним утемељитељем (founding father)”. У одређивању хрватске (и српске) судбине, како видимо, одлучну реч имали странци, најчешће „похрваћени” Немци (Павле Ритер Витезовић из Алзаса, Људевит Гај из Бургундије, Јосип Јурај Штросмајер и сарајевски, касније и загребачки, надбискуп Штадлер из Горње Аустрије, Јеврејин Јосип Франк из Мађарске, а њима би се могли прикључити

и „похрваћени Срби” Анте Старчевић и Анте Павелић, обојица из Лике, Павелић по рођењу из Херцеговине, а обојица старином из Старога Влаха).

*

Народ који нема сопственог утемељења мора посегнути за оним што никад није било његово па су, тако, Хрвати од Словенаца преузели три жупаније а касније од Срба Дубровник, велики део Босне, Далмацију, Славонију и, с њима, цео српски језик и сву српску културну традицију. И уписали се у немачко историјско памћење у Тридесетогодишњем рату изреком *Сачувај ме, Боже, њаги, кује и Хрвајца*, а Србе задужили само за првих осамнаест месеци Другога светског рата (април 1941 – август 1942) за 600.000 глава, при чему треба знати да је Јасеновац угашен после свих Хитлерових концентрационих логора и, према изјави Исидора Левија Миломиру Марићу (*Деца комунизма*), сâм прогутао преко милион Срба.

За то су, неспорно је, најзаслужнији бивши Срби: Павелићи, Мајсторовићи, Шакићи. Будаци. Лубурићи, Филиповићи, Старчевићи и други Месићи, Орићи, Готовине, Изетбеговићи, Читаковићи, Катичићи, Михановићи, Дамјановићи, Зелићи, Самарције – које су Ватикан и Хаг одликовали за недосегнуте заслуге за ширење демократије, па и за оне милионе спаљених књига штампаних „хрватском ћирилицом”. А Ђукановићи, Кривокапићи, Вујановићи, Брковићи, Вуковићи, Тадићи, Јовановићи, Пајтићи и други Драшковићи, Ћиласи и Динкићи за то су се одликовање веома темељито препоручили.¹

¹ Текст је 4. дец. 2012. разаслат на више новинских адреса и остао необјављен.

ХРВАТИ И „ХРВАТСКИ ЈЕЗИК” – ГДЕ ТОГА ИМА?

Хрвати су „једва историјски народ” и све битне дијалекатске чињенице указују на то да су они били периферно српско племе распоређено углавном по јадранским острвима, местимично у узаном појасу на средњодалматинској обали и у нешто пространијем појасу Горског котара. О томе сведоче све структуралне карактеристике чакавштине (основни гласовни системи, систем облика, мноштво лексичких појединости сачуваних и у чакавским и у западноштокавским говорима, и отуд њихови рефлекси у суседним кајкавским зонама), а то потврђују и налази антрополога и палеопатолога (Србољуба Живановића, рецимо) да Поморавље и Сусак припадају истом антрополошком типу који се простире до међе са кајкавштином у околини Бузета. Хрватско име касније се почело местимично ширити по узаним зонама у штокавском суседству (према Касеровим налазима, на пример, у околини Перушића), а од XVIII века и на три кајкавске (тј. словеначке) жупаније.

Те је појединости овде имало смисла поменути да бисмо се могли подсетити старих хрватских граница (најпре оне Шишићеве из 1606. од Питомаче на Скрад, Доњи Косињ, и „уз Велебит до близу Новиграда”, а затим и оне, знатно млађе, Матије Петра Катанчића „од Драве, па кроз Мославину до утока реке Цетине у Далмацији”), које су се после, под утицајем Ритерових великохрватских фантазија, „размакле” до Балтика и Црног мора, а онда се, пре коју деценију, „смириле” по линији додира ијекавско-екавских масива од Скадра до Краљева и преко Суворора и Ваљевских планина до Дрине код Лознице. Како наша разматрања показују, те се хрватске границе могу срести једино у прегрејаној правашкој машини будући да нигде по штокавским просторима нема хрватскога имена источније од оне Катанчићеве линије и о томе сведоче многе лако проверљиве чињенице:

1) у Славонији то је име још 1867. „било зазорно као у Хрватској име крањско”;

2) Јулије Бенешич забележио је 1911. да се „још стиде сријемски момци да гласно за себе рекну, да су Хрвати”;

3) према попису 1912. у Суботици је било 36.000 Буњеваца и само **26 Хрваџа**, а приликом присаједињења Војводине Србији 1918.

године, на Великој народној скупштини 12/25. новембра у Новом Саду, нашла су се 84 Буњевца, 3 Шокца и **2 Хрваџа**;

4) по Босни и Херцеговини за хрватско име први пут се чуло при крају 19. века, а највећи број тамошњих католичких цркава подигнут је тек после Првога светског рата; у Мостару су 1890. „живјели чисти Срби од три вјере”, а за Хрвате нико није чуо; 1887. „херцеговачки мухамеданци” пишу „Хрватима”: „*Знамо ми своје њорекло које већином као и ваше њошиче од њравославних њраоца, а знамо и њо, да је наш језик чисти српски*”;

5) у Дубровнику истих година од 11.177 житеља 9713 „у кући је говорило српски”, а није било ни једног јединог Хрвата (не зна се кад је дошао први, али је остао запис да их је 1896. било укупно – **четири!**); за Хрвате се није знало ни у Боки;

6) у Далмацији једва да се понегде могло наићи на хрватско име (тамо су се обично сретали „Хрвађани” ‘хрватски Срби, Срби из Хрватске’, а по Кварнеру и Истри у пописима се срећемо једино са Србима, католицима и православнима, или Морлацима, али се Хрвати нигде не помињу.

По свим тим просторима, с друге стране, забележено је више десетина регионалних имена, али се (осим *хервајској*, *харвајској*, *хорвајској*, *орвашкој*, *арвашкој*, *кробајској* и сличних „хрватских” варијација) сви они односе на српске штокавске просторе, а по комунистичком декрету од 14. маја 1945. сви су – „даровани” Хрватима. Међу њима посебно треба поменути **илирско** име, за које постоји мноштво потврда да се односи на Србе, али нема **нијегне једине** која би се могла тицати Хрвата, почевши од онога који је познат као **Codex Illirico 4**, с почетка 14. века, преко Завода Св. Јеронима (који се најпре звао **словенским**, а касније **илирским**), до тврдње И. А. Брлића из 1848. да је и Вук „classicismus Ilirus”. Сва та имена данас се „читају као хрватска”, али је занимљиво да у таквом „читању” нема места за Србе католике нити за њихове доприносе утемељивању „хрватске” културе. Добро су то знали и херцеговачки католици и херцеговачки мухамеданци, а и једни и други почели постајати заборавни кад су праваша тамо кренули да Србима католицима натурају „хрватско име”, а Сафвет-бег Башагић покренуо лист „Бошњак” и окренуо се и против Срба православних и против Срба католика, тј. „Новохрвата”.

Настојање таквих „Хрвата” да се прошире по просторима на којима их није никад било до последњих стотинак година завршили

су се трима страшним одливима српске крви и уписом „Новохрвата” и „њихове Католичке цркве” у регистре непревазиђених злочиначких заједница: они су само у оквиру НДХ 2.480.000 Срба пре 1941, свели на око милион на крају рата, при чему је у томе истакнуту улогу имало и преко 1.400 кољача у мантијама, најчешће оних из фрањевачког реда које су за тај посао припремили бискуп Штросмајер и сарајевски (касније и загребачки) надбискуп Штадлер. Занимљиво је, при том, да су „Новохрвати” прекрили простор Срба католика и преузели сву њихову културну традицију, али се никако не могу помирити с том чињеницом и упорно истрајавају на тврдњи да су и то „све били Хрвати још од млађег каменог доба”. Будући да се то тешко може доказати, а да и међу Хрватима и међу Србима још има много живих сведока који добро памте да су, рецимо, Дубровник и Барања први пут у састав Хрватске ушли 1939. године, ваља очекивати да ће се макар неки „Новохрват” замислити над том појединошћу и покушати да утврди шта су *Хрвати сами* уградили у темеље сопствене културе. И показаће се да се од тих напора неће преморити: хрватска књижевност на чакавштину сама се угасила током 18. века, кајкавска свесно напуштена у време „илирског препорода”, а све по чему се данашњи „Хрвати” могу распознати утемељили су им Срби (Дубровчани, Херцеговци, Босанци, Далматинци, Славонци); Срби православни који су им исписали свако ћирилско слово ма где да је нађено, а после га неговали и Срби католици (заједно са глагољашима и глагољицом) до тренутка када је код њих превладала латиница; Срби који су писали и српски, и илирски, и далматински, и славонски, и славјански, и словински, тј. онако како се то код Хрвата никад није могло замислити; Срби који су се уписивали на културну мапу Европе док су се Хрвати уписивали у трагично немачко памћење („Сачувај ме, Боже, глади, куге и Хрвата”); Срби који су изнедрили Марина Држића, Ивана Гундулића, Руђера Бошковића, Николу Теслу док су Хрвати наступали за А. Старчевићем, Ј. Францетићем, М. Лубурићем, П. Брзицом, Т. Мерчепом, Б. Главашем и сличним „славним Новохрватима”. (Тако се, рецимо, догодило да је владика Никодим Милаш засновао српску гимназију у Задру, а Срби су им пре сто година чак основали и фудбалски клуб „Хајдук”. Хрвати за такве послове „нису имали времена” јер је њихова црква од њих једино тражила да буду добри католици и, кад их она позове, добри кољачи.)

Кад су се издвајали из српског етничког корпуса, дакле, Хрвати су престајали да буду *народ* и постајали *кашолоци*. Једино се тако може објаснити њихово бестијално понашање и у Тридесетогодишњем рату и у ратовима у време Павелићеве и Туђманове НДХ (али и у временима која су им и претходила и која су им следила). То што су они чинили, наиме, може се разумети једино као последица помућене свести изазване налогом да се јединоспасавајућа католичка вера мора ширити и тамо где је никад није било и да су сва средства у тим настојањима дозвољена. Као злочиначка заједница, Католичка црква у том је смислу одгајала и предводила зликовце и све што су њени „дојенци” чинили мора се директно књижити у заслуге Ватикана, јер ваља претпоставити да би се у људској врсти макар неко морао побунити против толике количине безумља којом су се Хрвати одликовали и у сатирању протестаната и у сатирању православних Срба и о томе се може поменути тек покоја појединост. Кад је потписник ових редова, рецимо, пре четрдесетак година боравио по Банији и Кордуну, чуо је причу о усташком заповеднику који је, у Слуњу, од мајке отео дете и растргао га хватајући га за ножице, да би показао како са Србима треба поступати; после се потврдило да су његови преци то исто чинили и у Магдебургу [facebookreporter.org/2014/01/30; Сачувај нас Боже куге, глади и Хрвата... 02 February 2014]. Ако се томе дода и 1.400 кољача у мантијама, које су благословили Ватикан, Степинац, Шариф, Акшамовић и други католички великодостојници, тешко ће се моћи разјаснити да ли су у тим злочинима учествовали *Хрвати* или *њихови представници и предводници* и коме од њих треба одати „признање” за недомашене геноцидне подвиге над српском нејачи. Кад је својевремено В. Крестић „отворио” ту тему, одмах му је приговорено да је цео хрватски народ означио као геноцидан. Не зна се где су то у његовом тексту нашли критичари и оспораватељи, али ако се сагласимо да хрватски народ није геноцидан, мораћемо се запитати у чије заслуге треба убројити 620 хиљада покланих Срба само за првих 17 ратних месеци 1941–1942. на територији НДХ и да ли су кољачи били хрватски или ватикански представници (о којима пише Ђуро Виловић у својој „Крвавој цркви”) и по чему су се разликовали Павелић и Туђман или Степинац и Бозанић? Сведоци смо да међу њима није било разлике, а и најновији догађаји не пружају одговоре на питања која нас занимају: како то да се геноцид наставља тамо где се пре више деценија зауставио и да се

његови носиоци данас ни по чему не разликују од оних од пре пет деценија или оних од пре три и по века.

Биће да су у свему томе у великој мери заслужни и Хрвати сами, а не само њихови предводници и за то би се овде могле поменути само две потврде. Прва се тиче онога лоптача чији је усташки поздрав на стадиону за само 24 сата „на друштвеним мрежама потписало” 150.000 његових истомишљеника (касније им се на некаквој „интернет страници” прикључило још скоро 300.000). Друга је потврда још необичнија: за прогон ћирилице из Вуковара за неколико дана прикупљено је више од 650.000 потписа, уз захтев да се, *на референдуму*, цензус за „службеност ћирилице” подигне изнад 50% (у свету се тај проценат обично креће око 10, у Финској је 8). Те су цифре индикативне и ваља претпоставити да иза њих стоје и *Хрвати* и *њихови предводници*, на челу са усташком црквом, тј. они који мисле да је геноцид над Србима само застао – до прве следеће прилике. Ако се на основу таквих појединости, као и поменутих цифара, не може рећи да Хрвати *јесу геноцидан народ* (будући да они немају других преокупација мимо оних да Србе треба „поклати и истријебити”), много ће се теже доказати да *нису* на основу податка да су се, рецимо, против прогона ћирилице и за друкчији однос према Србима у Хрватској изјаснила – два књижевника и три новинара.

Да *нису народ*, међутим, први пут је устврдио Никола Стојановић 1902. године, а коју деценију касније његово схватање притврдио чакавац Ђуро Виловић ставом да „нема Хрвата»: постоје само Срби и Словенци” и да „они који се називају Хрватима једно су или друго”. У светлости чињеница о којима овде говоримо, Виловић је у праву: као периферни појас штокавштине, чакавштине је сумњиво утемељена као основа „хрватскога језичког израза” и зато се Хрвати ни на њу не могу поз[и]вати. Као што се не могу позвати ни на шта нити и на кога: хоће да су штокавци – а неће да су Срби, хоће да су кајкавци – а неће да су Словенци; Хрватима је угодније да буду народ без темеља и без идентитета и да својим проглашавају оно што им никад није могло припадати, одрекли су се свега по чему су се, можда, и могли распознавати, а сад хоће да се удену и у туђи генетски код и да преузму туђи идентитет. То се свугде у свету зове крађа идентитета и кад се у таквом подухвату ухвати појединац, он се одмах одређује као *крађивац*, *лојов*, *лујез*; на исти начин третира се и *група крађиваца*, али ако се она

идентификује као *лујешка народносна їруїа* – такву привилегију, у нашем случају, засад могу имати једино *хрваїска*, *босанска* / *бошњачка* и *црнојорска*, а њихове државе означиће се као *лујешке државе* или *државе-лујези*.

Видели смо како су Хрвати „освајали” српски језик и српске етничке просторе, али треба рећи да су они штошта чинили не знајући ни зашто то чине ни чему ће им послужити то што украду, а најбоља је потврда за то крађа српске народне поезије у серији „Хрватске јуначке пјесме”. Матица хрватска и Академија издале су много књига таквих песама иако се добро знало да Хрвати такву поезију никад нису неговали (како рече Дучић, они су народ тамбурашки и једино знају за поскочице), гусле су имали једино док су били Срби, али кад је католичка црква наложила својој пастви да „не смије под проклетством држати гусле у своме дому”, тада је дефинитивно нестала и „хрватска јуначка пјесма” (можда се уз тамбурицу могло славити клање деце, жена и старца, али уз гусле – то је увек било незамисливо.)

*

Народ који своје постојање заснива на великом злочину (*magnum crimen*), као што су га Хрвати засновали на Јасеновцу, осуђени су на то да своју будућност обележе и највећим злочином (*magnissimus crimen*), тј. програмираним заборавом, после којег је опет на реду неки следећи велики злочин и опет програмирани заборав. И тако стално у круг: „Хрвати” су само у 20. веку прошли три таква „циклуса”: 1914–1918, 1941–1945 и 1991–1995, у сваком од њих наступали као *кољачки ешалон* за туђим војскама (први пут – иза Аустроугарске, други пут – иза Немачке, трећи пут – иза Америке), све их је утемељила Католичка црква на оном свом загребачком конгресу 1900, а Ватикан „пренео божја овлашћења” на сваког жупника или редовника да дају „опрост” за сваки покољ Срба увек водећи рачуна о томе да, по могућности, ти покољи што дуже трају – ако се већ не може уредити да не престају.

С обзиром на назначене појединости, а налазећи се на сталној вртешци између *великој злочина* и *великој заборава*, „Новохрвати” никад нису имали времена за *їамћење* нити смисла за рационалније понашање: Католичка црква од њих је тражила да буду *каїолици*, али не и да буду *народ*, и у том смислу разумљиво је да она није

водила рачуна о таквим ситницама какве су њихово историјско и културно памћење, па ни о ономе што су у њихову „својину” уградили Срби, најпре православни (ћирилицу, на пример), а потом и католици – пре него што су добили „хрватску путовницу до млађег каменог доба”. Одбијајући такве српске доприносе, „Новохрвати” пристају на то да се изједначе, рецимо, са Шиптарима, који ће за скоро хиљаду година присуства на својим садашњим балканским просторима остати уписани по томе што су једино разарали оно што су Срби уградили у темеље европске и светске културе и цивилизације, а сами нису створили ништа по чему би се могли прикључити озбиљно историјски заснованим народима.

Без Срба у својим духовним темељима, ни „Новохрвати” се немају на кога позвати више него Шиптари.¹

¹ Овај текст представља, у неким појединостима измењено и допуњено, поглавље из ауторове књиге *Српски језички зајерци* (ИК „Мирослав“, Београд, 2013, 164–168), а наслов му је такође измењен и сведен на питања на која чакавац Ђуро Виловић одговара ставом да „*нема Хрваџа*“ и да се зато још мање може говорити о „*хрвајском језику*“.

ДОКЛЕ ЋЕ СРБИ[ЈА] НЕГОВАТИ СВОЈЕ ЈЕЗИЧКЕ ЗАПЕРКЕ?

Претходна напомена. Српски језик размножио се дељењем: на „хрвајски” – пре стотинак година (кад су Хрвати „пресписали” Вуков Рјечник и из Вукових и Даничићевих дела исписали више од 125.000 картица), на „бошњачки” – пре тридесетак година (сад им се више допада „босански” и хоће га свуда где има „Бошњака”), на „црнојорски” – пре петнаестак година (кад су бивши Срби-Зећани и бивши Срби-Херцеговци изгубили памћење о томе ко су им били очеви, а држава им амнезију оверила Уставом).

Сви они имају право на то да са „својим језицима” раде шта год хоће (и у то им се нико не може мешати), али им Срби, једном и коначно, морају рећи да то не могу радити са *српским* и да се његов статус у тим државним новотворима не може разликовати од немачког у Аустрији и Швајцарској, од енглеског у Америци или Аустралији, од шпанског и/ли португалског по Латинској Америци (а „Бошњаци” могу проверити колико данас има арапских нација, а колико у њима „арапских језика”). И обавестити Парламентарну скупштину Савета Европе да је „њихов Б(ЦГ)ХС језик”, како се год остваривао и како се год именовао – увек био и остајао *српски*. Ако су католици и муслимани највише националне узлете постигли у Јасеновцу и другде по НДХ (а „Новоцрногорци” се спремају да крену за њима), за пљачку српске културне традиције не треба им измишљати еуфемизме и затварати очи пред неконтролисаним насртајима на територијални интегритет Србије. Одсуство државне воље да се стане на пут даљем растакању српскога језика и свеукупном урушавању српскога народа, међутим, тешко да може бити гаранција да ће се у томе било шта променити.

О проблемима који су нас окупили на ове разговоре све су дијагнозе давно постављене: Срби имају државу какву су заслужили па ни од њиховог језика не треба очекивати да има бољу судбину од оне која је задесила његове носиоце. Српске политичке протуве, како их је означио Дучић, пре Другога светскога рата засновали су Хрватску бановину и поставили темеље Јасеновцу, а комунисти га бранили до последње капи

српске крви и у време када су сви Хитлерови концентрациони логори били затворени и крематоријуми погашени.¹ И да је макар пола године пре тога Броз могао најавити да ће се „ослободиоци” према Србији понашати као према „окупираној области”, а Крцун и Ђилас додати да је „Србији пуштено мало крви” и да ће то „они надокнадити”.

И сви испунили обећања: Броз се са Стаљином договорио да руске трупе преко Бачке крену на Батину и да им тамо, приликом форсирања Дунава, изгине 15.000 војника; док је Броз „уређивао Бели двор”, његови генерали у Срему играли су се „позиционог ратовања” и тамо сатрли више десетина хиљада српских дечака (натеривали их на минска поља кад више није било оваца);² док је Крцун „пуштао крв” где је год стигао (а стизао је свуда), Ђилас је (сам или с Кардељем) „чистио” Академију наука, а са Митром Митровић (случајно – својом женом) Београдски универзитет и отуд „склонио” многе истакнуте књижевнике и научнике (Веселина Чајкановића, Радослава Грујића, Перу Слијепчевића, Миленка Филиповића, Николу Радојчића, Јована Ердџановића, Душана Ј. Поповића, Николу Поповића, Бранка Милетића, на пример), а неке и из живота (Светислава Стефановића и Милоша Тривунца, рецимо) и на њихова места довео своје политичке комесаре и марксистичке курсисте. (Занимљиво је узгред поменути да су тада у ХАЗУ и на Загребачком свеучилишту сви Павелићеви научни кадрови продужили своје послове и под комунистичким настављачима његове политике: професори – где су се затекли, а енциклопедисти – своје фалсификате из *Хрватске енциклопедије* пренели у *Крлежину Енциклопедију Југославије*.)

За сатирање Срба Ђилас има макар још две незаобилазне заслуге.

Прва се своди на његово „одређивање границе између *Војводине* и Хрватске” током јуна 1945. када је комисија коју је предводио утврдила да у Западном Срему и Барањи Хрвати „имају

¹ Кад је Никола Демоња први пут предложио да нападне Јасеновац, Вл. Бакарић је то забранио, а кад је то поновио и други пут, њему је „објашњено у потиљак” зашто то не треба чинити (после је Демоња проглашен за „народног хероја”).

² На некаквом споменику у Срему, веле, има око 12.500 имена; према неким изворима, тамо је изгинуло око 40.000 српске деце, а према другима чак 70.000; с друге стране, у Понорима код Фоче побијено је 20.000 присилно мобилисаних дечака који су се враћали у Србију, а оно што је отуд успело да побегне – дочекано је и побијено на Златибору.

већину”, али ништа не веле о томе да је таква „већина” стечена пресељењем Срба с тих простора у Јасеновац и Павелићевом ратном колонизацијом усташких кољача из Херцеговине и да та граница за Хрвате представља награду и корак ка њиховој амнестији за све злочине које су починили над Србима у време Павелићеве (као и утирање путева за њихово настављање) и у време Туђманове НДХ. (Да је Ђилас оставио Срем и Барању Србима, као што су они сами одлучили на Великој народној скупштини 25. нов. 1918, сад би Срби имали Вуковар и тамо не би имали рат, а не би их ни многе десетине, ако не и стотине, много *йре йочейка райних гејстџава* око Вуковара, без глава запливали низ Дунав и као „НН лица” сахрањивани по успутним гробљима.)

Друи Ђиласов допринос сатирању Срба тицао се његовог настојања да се Срби преведу на латиницу и у том смислу вреди, опет, поменути две појединости.

Прва је „домаћа”: када је утемељиван македонски језик, Ђилас је походио Скопље с циљем да македонске лингвисте и њихове комунистичке налогодавце убеди да нови језик заснују на латиници и да тако Срби буду убачени у „хрватско-македонски латинички сендвич” и присиљени да се и сами одрекну ћирилице. Ђиласова мисија тада није успела, али идеја за коју се он залагао, по комунистичком налогу, нашла се касније у Новосадском договору, у коме је, под *ћириличким* заглављем Матице српске, *латиницом* „проглашена равноправност латинице и ћирилице”.³

Друа је појединост „интернационална” и њу нам открива Василије Клефтакис, „рођен у Краљевини Југославији од оца руског белогардејског емигранта и мајке Српкиње”, који је из иностранства Удружењу *Ћирилица* у Београду „електронском поштом послао један амерички магистарски рад, и уз њега следећи коментар: Ради се о томе да је хрватска абецеда данас толико преовлађујућа у Србији (новине, часописи, књиге, саобраћајни знаци, фирме итд.) и да се против тога треба борити. Свестан сам да су ствари одмакле толико далеко да ће без активне и политичке и законодавне подршке од стране српских државних власти ћирилица бити изгубљена и вероватно, кроз 20–30 година, потиснута на ниво готице у немачком језику. То и јесте био подмукли план југословенских комуниста у

³ Недавно је покренут судски поступак за Ђиласову рехабилитацију и комунисти могу пристати на то да су према њему били неправедни, али за оно што је учинио Србима и њиховој науци и култури – он никад не може бити рехабилитован.

чему су српски комунисти били најсвесрднији учесници. О томе се узгред говори у једној америчкој магистарској тези писаној на основу аналитичких извештаја ЦИА о раскиду Тита са Стаљином (Mehta, Coleman Armstrong, *A Rat Hole to be Watched? CIA Analyses of the Tito–Stalin Split 1948–1950* – <http://repository.lib.ncsu.edu/ir/bitstream/1840.16/1006/1/etd.pdf> – стр. 148). У разговору са тадашњим југословенским министром културе, службеник ЦИА га је упитао: »Па ако сте толико жељни да са њима [Совјетима] раскинете, да ли то што кажете да ће се у школама учити ћирилична и латинична слова, уз постепено *йойискивање, ијј. елиминацију ћирилице*, значити да сте раскинули с Русијом?«. Министар је одговорио: »Па, у извесном смислу то је тако. Ми контролишемо да свако дете у Југославији научи латиницу, па ће се на крају свега тај проблем тако и решити.«

*

Тако је „комунистичко-ватиканска интернационала” припремила терен за свакоруко разарање српскога народа и његовога језика као темеља националне културе и духовности, на почетку наметањем Новосадског договора, а потом ширењем „равноправности латинице и ћирилице”, најпре у војсци, полицији, администрацији, а онда у школству, издаваштву, новинама, на телевизији. И довели и Србе, и њихов језик и његово писмо до руба нестајања.⁴

А кад су тај језик, у освит XX века, „хрватски вуковци” заснивали и за Хрвате, учинили су то на језику „нашега Цицерона” (како је Вука назвао Маретић) и његовога сарадника Ђ. Даничића; с друге стране, Ф. Ивековић признаје да је за свој (и Брозов) *Рјечник хрвајскога језика* преписао Вуков *Српски рјечник* (1852), али се он зове „рјечник Хрватскога језика” јер су га „(пре)списали и на свијет издали Хрвати”. Те су појединости, уз кратку НДХ-епизоду, признавали и многи каснији „хрватски вуковци” (М. Храсте, И. Брабец, Стј. Тежак, Стј. Бабић), а тек је у последњих неколико деценија почело да се шири схватање да „хрватски језик” никад није био ни у суседству са српским, а камоли да („недајбоже”!)

⁴ Ове последње појединости (али даље и многе друге) преносим из своје књиге *Српски језички зајерци* (Београд, 2013, 185–186), при чему нисам покушавао утврдити који је то био министар културе, а да је његов пројекат био успешан – посебни нам докази не требају. (Накнадно се показало да је то био Родољуб Чолаковић.)

на себи носи толико неуклоњивих потврда да је „пре(с)писан” са *српскоја*. Таква схватања утемељио је Брозовић конструкцијом о „тронарјечној димензији хрватског језика”, касније их својим ауторитетима оверавали ХАЗУ и Матица хрватска „декларацијама”, „изјавама”, „променијама” и сличним вербалним подупирачима,⁵ а Катичић устврдио да „хрватска култура припада трима круговима” (јадранском, подалпско-подунавском и балканско-анатолијском), при чему је „та тројност... уочљива већ у млађем каменом добу”. Те се Катичићеве фантазије могу упоредити с онима Ритеровим по којима су „сви Славени хрватскога подријетла” и да је међу њима „управо хрватски језик средишњи” иако и Хрвати сами знају да им је и „јадрански круг” сумњиво утемељен, „подалпски” је словеначки (као и кајкавщина у целини), у Подунавље Хрвати су први пут стигли 1939 (а дефинитивно у пролеће 1945) и ако то Катичић одређује као „млађе камено доба” – онда може бити у праву. Сви су ти његови „кругови”, дакле, једнако бесмислени будући да се уз сваки од њих (осим подалпскога) „од искони” може говорити једино о Србима, а о „Хрватима” само у последњих пет-шест деценија када су Ватикан (својим механизмима најтемељитије разрађеним у Јасеновцу и другим стратиштима по НДХ) и комунисти (државним терором) Србе-католике натерали у хрватску националну торину.⁶

⁵ Такав је научни манир утемељио 1941. године Крунослав Крстић (1905–1987) као *Начела покрета за хрватски књижевни језик* (Хрватски народ, год. 1, бр. 115, 9. липња 1941, стр. 15) и тиме постао претеча свих декларација о којима говоримо. У тачки 1. свог текста, рецимо, он је записао да је „књижевни хрватски језик саставни дио хрватскога народнога бића и једна од темељних ознака хрватске народне самосталности. Хрватски је књижевни језик потпуно самосвојан и од сваког сличног језика независан књижевни језик, који има своју властиту повијест, свој властити дух и право на своје властито хрватско језично законодавство“. Дефинишући „начела“ замишљеног покрета, он је у тачки 6. предвидео да ће „темељ нове словнице бити хрватска књижевност *илиризма* (! – ДП) до данас, а и сви примјери у словници узет ће се из хрватских књижевних дјела. Вуков и Даничићев пријевод св. Писма те Вукове збирке народних умотворина престају бити врелима словничких правила и примјерима за та правила“. Тиме је припремљена основа за „Законску одредбу о хрватском језику, о његовој чистоћи и о правопису“, коју су 14. коловоза 1941. објавили „Поглавник Независне Државе Хрватске Др. Анте Павелић [1889–1959], Министар наставе Др Миле Будак [1889–1945] и Предсједник законодавног повјеренства Др. Милован Жанић [1882–1946]“.

⁶ О томе где су се Хрвати налазили у сам освит прошлога века, лепо сведочи згодица везана за настојање далматинских праваша да се, у расправи на Царевинском већу у Бечу 1900, „нагласи правно припадање Далмације Хрватској на темељу хрватскога државног права“ будући да је тај захтев наишао на необичну реакцију: „Такове ће се државноправне лакрдије морати оканити господа Далматинци, ако желе да се добри новац аустријски инвестира у Далмацију... Ако ли пак хоће да и

Као основа за такве закључке могао би нам послужити давнашњи Вуков навод да се Срби од Хрвата („чакаваца и кекаваца“) „разликују тијем: 1) што не говоре ни *ча* ни *кај*, него *шио* или *шиа*, и 2) што на крају слогова *л* претварају у *о*, н. п. мјесто *кошал*, *казал*, *жешелци*, говоре *кошао*, *казао*, *жешеоци*“, те да се Хрвати „у осталоме врло мало разликују од Срба“. Ако се, дакле, најизразитије разлике између чакавштине и штокавштине своде на такве ситне појединости, то би могло значити да та два дијалекатска блока припадају истом типолошком масиву, при чему је чакавштина у свом развоју „заостала корак“ за штокавштином и као периферна (штокавска и – словенска!) област сачувала доста дубоких архаизама. Помињем овде само нека најизразитија чакавска обележја, с циљем да покажем да су и на њој Хрвати сумњиво утемељени, толико чак да се у неким њеним зонама, уз Србе, и не помињу.

1) По својим основним карактеристикама, чакавски акценатски систем не разликује се од прилика у неким периферним југозападним штокавским говорима, као што су, рецимо, неке зетско-сјеничке зоне – са слободном дистрибуцијом двају старих акцената, или таквима као што су Посавина, Подравина, мањи делови Подунавља, Поибарје, већи део Западног Поморавља, у којима су, као и у неким чакавским говорима, сачувани контрасти између старог циркумфлекса и неоакута у другим слоговима (а у неким источнобосанским говорима тај контраст је сачуван и у краткима – што за чакавце, колико знам, досад нико није поменуо).⁷

2) Чакавски вокалски систем такође се не разликује од штокавскога: на обема странама основни су системи петочлани и то је последица чињенице да су рефлексии полугласника, носних

даље с хрватским државним правом праве државу, онда им не бисмо могли дати никаква другог савјета, него да се обрате на хрватску »државу« ради инвестиција. Засада бар постоји ова хрватска држава само на мјесецу, јер Хрватска, коју ми знамо, није држава него *pars adnexa* угарске круне“. На истој линији налази се и изјава мађарског државника Лајоша Кошута (1802–1894) да он „не зна гдје је Хрватска јер је не види на земљовиду“. Кад се не може директно избећи помињање те изјаве, хрватска „правашка памет“ протумачиће је „не у геополитичком него у уставноправном контексту“ (Марко Самарџија, *Шокчевићев смирен поглед на заједничку њовијест* : *Хрваћи у очима Мађара, Мађари у очима Хрваћа* : *Како се у погледу њреко Драве мијењала слика другоја*. – Хрватско слово, Загреб, 2. ожујка 2007, 8 – лат.).

⁷ По томе, дакле, чакавски акценатски систем и није много различит од штокавскога и да би утврдили разлику између циркумфлекса и акута, А. Белић није морао ићи у Сењ нити П. Ивић у Кастав јер су им много ближи били Копаноник, Јастребац или Рудник.

вокала и »јата«, углавном, исти (за разлику од кајжавскога, у коме су неки од тих вокала имали специфичан развој и основни је систем у њему седмочлан). По тој појединости могло би се рећи да је чак и кајжавштина (за коју ће се показати да је словеначка), по развоју »јата« – на пример, ближа штокавштини него „хрватској” чакавштини: по северним штокавским областима сачуван је мести-мично, као и у кајжавском, посебан рефлекс тога старога гласа као нека „средња вредност” између [e] и [и], тзв. „затворено” [e] (*семе, вера, деца, деџе, цев*), а такав развој обичан је и у релативно широком појасу од западних београдских предграђа до Дрине. Заслуга за то откриће припада Слободану Реметићу и после његових истраживања коначно је „затворена прича” о пореклу икавизма у западној Србији, на коме су се, скоро цео век, саплитали и најугледнији и страни и домаћи лингвисти, а ту појединост овде помињем због тога што су, проценивши све аспекте проблема о коме је реч, три најугледнија хрватска дијалектолога свога тренутка (штокавац Д. Брозовић, чакавац Б. Финка и кајжавац А. Шојат) честитали Реметићу на успешном решењу једнога сложеног лингвистичког проблема и „једногласице” закључили да – „тамо Хрвата није било”.⁸

3) Систем облика исто је тако близак, али је и у њему сачувано доста архаизама (као, уосталом, и у другим периферним српским говорима); мноштво лексичких архаизама обележје је и чакавских и западних штокавских говора (а многи од њих „пружили” су се и до границе с Арбанијом, с једне стране, али и по кајжавштини, с друге).

Вук је, дакле, био у праву кад је рекао да се чакавци „врло мало разликују од Срба” и то значи да је сумњиво заснован чак и

⁸ Овде се та појединост помиње као куриозитет јер једна „бескомпромисна хрватска палеографикиња“ тврди да су Хрвати отуд *јројџерани* мада им се трагови ни по Славонији, ни по Босни, ни по Херцеговини, ни по Далмацији, као ни по Кварнеру и Истри, нигде не срећу до краја XIX века, а у то време „хрватског имена“ није било ни у Загребу (тамо су „хрватски племениташи“ радије сматрали Хрватима своје *коње* него своје *кмејове*) и није јасно како је „то име“ могло стићи до других икавских зона по штокавским просторима. Како се, и кад, почело ширити „хрватско име“, ... показује се у писму „Неколико Херц. Мухамеданаца за све остале“ објављеном у задарском *Српском листу* 1887. Посебно је у том спору занимљив навод који се „тиче тог новог вашег *хрвајског имена*, за *које се до окујаџице овђе никад чуло није*“ и да „ми као ни ви не знамо ни одкуд је ни како је оно постало, дочим смо за *српско име* од увијек знали... што ће и вама познато бити. Ви остајете међу нама они стари латини и ништа више, а ви можете разметати се како год хоћете. На пошљетку *знамо ми своје јорекло које већином као и ваше јојиче од јравославних јраоца, а знамо и јо, да је наш језик чистио српски*. Хоће ли вам ово доста бити? Ако усхтијете приправни смо иако вакат није да вам и уз друге можда *српскије* јусле загудимо“.

ејнојенейски иденїиїейї чакаваца као „хрвайски”, као што је идентитет „Хрвата-кајкаваца” уверљивије одређен као *словеначки*. Отуда се може рећи да су и штокавци и чакавци на својим и данашњим и давнашњим просторима чинили јединствену (или, макар, врло блиску) етногенетску целину и сви су могли имати „заједничку” упитно-односну заменицу **čato*, која је касније (када су се чакавци „смирили” по јадранским острвима и понегде у узаном обалском појасу на континенту) регуларно сведена на *ча*, а код штокаваца се развила у *шио*. Хрвати су, показује се, народ који је свој етнојезички идентитет, у целини, засновао на сумњивим темељима – одвајкада на *српским*, у последња два-три века и на кајкавским *словеначким*, а у последњих стотинак година опет се „вратио” својим српским коренима. Ако су, дакле, Хрвати *сумњиво* утемељени и у чакавштини и ако многи озбиљни страни лингвисти у кајкавштини виде *словеначку* основу, како се може догодити да десетине различитих штокавских регија могу бити „хрватске” ако се у њима за хрватско име уопште није знало до „комунистичкога времена”? Одговор на то питање врло је прост: *може* – ако ћемо се лагати и извртати чињенице које су јасне сваком осим хрватским лингвистима.

А да је тако, показује се и тврдњама озбиљних антрополога и палеопатолога да, рецимо, *Поморавље и Сусак љријагају исиом анијројолошком ииїу* и да се његова граница налази на линији додира с кајкавским говорима у околини Бузета! Тим појединостима потврђује се оно што дијалектолози знају одавно: *чакавиїина је „їризнаїа као хрвайска” – иако се њена најважњија сїрукїурална обележїа у мало чему разликују од шиокавских, иїї. српских* (и по томе би се на Хрвате могло гледати једино као на периферно *српско* племе), док је контраст према словеначкој кајкавштини много оштрији, а она много ближа словачким говорима него чакавштини. (Колико су Хрвати несигурно утемељени у „својој кајкавштини”, показало се крајем осамдесетих година прошлог века кад је познати словеначки лингвиста Јакоб Риглер неке словеначке акценатске изофоне почео да „превлачи” и преко „хрватске кајкавштине”. Тада је међу хрватским лингвистима настала узбуна и они су с олакшањем одахнули кад је стигла вест да је Риглер умро не завршивши своја истраживања.⁹)

⁹ Треба очекивати да ће Риглерова истраживања неко наставити, али је много занимљивије да Хрвати не истражују ни штокавштину иако је „својом“ сматрају

Хрвати данас неће ни да чују за своје српске корене иако су им комунисти после 1945. даровали све исконске српске просторе и сву српску културну традицију и не желе „полемизирати с онима који мисле да су сви штокавци (били) Срби и који су присташе оне политике која је уложила велике напоре и средства а постигла мале успјехе у настојањима да *створи* »Србе католике«. Да је такво понашање ирационално, могле би показати макар следеће две појединости:

1) „По попису од 31. децембра 1890”, у Дубровнику и његових 14 „одломака” пописано 11.177 житеља, од којих 10.327 римокатолика, 546 православних, 1 унијат, 225 евангелиста и 79 Јевреја, при чему од њих 9.713 „говори у кући” *српски*, 716 талијански, 19 словеначки, 2 руски, 52 чешки, 6 пољски, 285 немачки и 384 мађарски. Како се види, као ни по Истри и Кварнеру педесетак година раније, ни у Дубровнику тада није било *ни једној јединој Хрваџа*, а било је 9.713 *Срба*;

2) После прославе Гундулићеве тристогодишњице, уредник *Црвене Хрвајске* Франо Супило могао је да „рече да је Дубровник за хрваство *освојен*”, а Рафо Богишић да касније дода да се „коначна *асимилација* Гундулића” и његов „свеукупни *улазак* у хрватску културу и књижевност одиграо на прагу новог времена, у вријеме препорода.”

Ако у српском (као, ваљда, и у „хрватском”) језику глагол *освојити*, између осталог, значи и ‘узети туђе, (пре)отети’, јасно је да Дубровник дотле *није био хрвајски* и да је он некеме *оштећ*. На сличан начин може се гледати и на Богишићев навод да се Гундулићев „свеукупни улазак у хрватску културу и књижевност одиграо на прагу новог времена” јер ће се одмах поставити питање: ако је томе знаменитом дубровачком песнику требало 300 година после смрти да први пут „чује да је Хрват”, природно би се било упитати – *коме је гојле њријагао?* Хрватима, свакако, није и о томе постоји необична потврда: „Када се појавило издање Гундулићевог *Османа* 1844. у

сву од Скадра до Краљева и, преко Ваљевских планина, до Дрине код Лознице. Прошло је више од једног века, наиме, откад су своје велике расправе објавили Решетар и Ившић, а после њих појавиле су се тек неколике монографије о штокавским говорима из пера хрватских аутора (Мате Шимундића о говорима Имотске крајине и Бекије, Јосипа Баотића о говору Дервенте, Далибора Брозовића о говору Фојнице, Ивана Брапца о говору тузланске околине). Хрвати могу „обележавати свој простор“ (као што то чине и неке друге врсте), али још не знају шта ће с њим чинити, макар док се не нађу у прилици да чине оно исто чиме су се потврдили у Јасеновцу.

Загребу, није му указана посебна пажња, јер језик у њему није био познат у тадашњој кајкавској Хрватској” и тек ће се „са победом” Вукове и Гајеве реформе увидети да је овај њихов језик (Гајев »сербизам«) исти као и језик *Османа*”. У време „хрватског препорода”, као и много деценија после њега, на Гундулићев језик, дакле, у Хрватској се гледало као и на сваки егзотични страни језик и само чудно изврнута памет може ауторизовати тврдњу да се Гундулић „асимилирао” у нешто чему никад није могао припадати: он је тамо одвучен силом комунистичкога декрета, у истом пакету с одлуком да се Хрватска, као најоданија чланица хитлеровске коалиције, преведе на „страну ратних победница” и за све злочине над Србима буде награђена Барањом, западним Сремом, Конавлима до улаза у Бокоторски залив и Истром. Заједно с тим ишла је и наредба да сви католици српскога језика *морају бити Хрвати* без обзира на то како се лично изјашњавали, а одмах иза тога и она да се сва стара „католичка” (дубровачка, далматинска, босанска, славонска) књижевна традиција „преда у надлежност” Хрватима без обзира на то што је на тим просторима српско име било једино обично, а хрватско потпуно непознато.

Као народ „с растројеним идентитетом”, разуме се, Хрвати морају имати и „језик без идентитета”: напустили су чакавштину (а и на њој им је Хекторовић нешто причао „о певању на српски начин”), проширили се на кајкавштину и брзо схватили да им је то оскудан добитак, а кад су Вукове народне песме „освојиле Европу” – засновали су „илирски препород”, одн. накану да „пређу” на „*илирски*”, тј. *српски* језик. Кад су им комунисти даровали сву стару српску књижевнојезичку традицију, показало се да у њој има мноштво *регионалних* имена (*илирски*, *илирички*, *славонски*, *јосавски*, *јодравски*, *словински*, *јриморски*, *далмајински*, *дубровачки*, *буњевачки*, *шокачки* и макар још четрдесетак других), али на тим просторима нигде нема *хрватској*, па су хрватски енциклопедисти и други мајстори за поправљање историје свако такво име почели „читати као *хрватској*”.

Као и са својим „језицима”, Хрвати имају озбиљне проблеме и с њиховим писмима: писали су *глагољницом* (а и њу су им донели Срби), после им је *лајиница* постала основно писмо, а последњих година веле да је њихова и *ћирилица*. И неодмерено руже и најугледније истраживаче историје српске ћирилице тврдећи да свако ћирилично слово улази у историју хрватске писмености (*Повеља Кулина бана*,

Мирослављево јеванђеље, Хвалов рукопис, Чајничко јеванђеље), али се још не могу договорити о томе шта ће с ћирилицом чинити: угледници Хрватске академије знаности и умјетности помогли су да се баци на ломачу три милиона ћириличких књига, а сад се досетили да организују научни скуп „*о првој ћириличкој књизи*” код Хрвата, за коју је другде давно речено – да је *српска*. Све те правашке конструкције, међутим, тешко ће се усклађивати с чињеницама језичке и политичке историје: на свим штокавским просторима о Хрватима нема помена до краја XIX века, али се зна да је *православних Срба* било свуда тамо где је пронађено макар једно ћирилично слово. Одбијање Хрвата и да помену Србе католике, наиме, постаје већ „фројдовски мотивирано”, без обзира на мноштво потврда познатих сваком осим Хрватима да их је, ипак, било, као што „хрватског језика” није јер је био „нека врста приватне конфесије, услед чега се није налазио ни на листи наставних предмета у средњим школама по Хрватској” (није му тамо било места поред других „хрватских језика”, какви су били латински, талијански, мађарски и/ли немачки).

Извесно је, дакле, да су данашњи „Хрвати” били *Срби католици*, али пре тога и *Срби православни*, па ако то не могу „преболети”, мораће се помирити с чињеницом да се сва њихова културна историја своди на *нишџа* и да се по томе могу „поравнати”, рецимо, са Шиптарима који су, за скоро миленијум свога присуства на Балкану, једино успешно затирали српске трагове, а нису створили ништа чиме би се уписали на мапу европске културе и цивилизације. Ако се одричу онога што су им у државне, националне и културне темеље уградили Срби, Хрвати ће се пред Еуропом најбоље представити Јасеновцем, а као најгласитији међу њима остаће записани Јуре Францетић, Макс Лубурић, Степинчев поузданик „фра Сотона” Мајсторовић или „витез србоклања” Петар Брзица или оних 1.400 фрањеваца-кољача – којима су Ватикан и Степинац, уместо *крижа*, у руке турили „*србосјечину*”.¹⁰ Кад се тако гледа на „хрватски национални идентитет”, могло би се рећи да га они и *немају* јер су после издвајања из српског националног корпуса престали бити *народ* и постали *католици* и једино што би им могло послужити као некакав „национални конституенс” јесте патолошка мржња према

¹⁰ Осим речју *србоклање*, „хрватски језик“ обogaћен је и таквим „лексичким новотворима“ као што су *србосјек*, *србосјечина*, *вадиoko*, „хрватска национална кухиња“ – јединственим специјалитетима какви су *устјашки бурек*, *српски бурек*, *српски мозак*, *ишџа од очију*, а „хрватска национална иконографија“ – *вијенцем од гјечјих очију* или *вијенцем од српских језика*.

ономе што су и сами били, макар њихов највећи „штокавски део”, до пре педесет или сто година.

Тако – Хрвати.

*

А што се „Бошњака” тиче, њихова је позиција исто тако проста и једнако бесмислена: они су садашње своје „име” преузели пре двадесетак година, а са њим прокламовали и „бошњачки језик” не знајући да је етником *Бошњак* означаван ‘Србин из Босне’ још у оно време док су сви „мухамеданци” *знали* (а што је и Хрватима „било познато”) да своје порекло воде „од православних праоца”, као што су знали и то да је њихов „*језик чистио српски*”. Ови данашњи „Бошњаци” постали су, међутим, заборавни (једнако као и Хрвати) па су почели да мењају и језике, најпре им је био „*бошњачки*”, а сад би хтели да им је „*босански*”, а куд се год окренули – не могу без *српској језика* и *српској имена*. У том смислу њихова „Национална библиотека” почела је широко засновану књижевнојезичку пљачку превођењем српских писаца у „Бошњаке” и на „бошњачку обалу” досад су преведени Шантић, Кочић, Ћопић, Селимовић, Куленовић, али и сви други, и старији и млађи, *српски* писци по којима се БиХ може распознати на културној мапи Балкана (и Европе). О томе је Меша Селимовић оставио сасвим јасан завет: „Ја сам из муслиманске породице из Босне, али по националној припадности сам Србин. Припадам српској литератури, док књижевно стваралаштво у Босни и Херцеговини, којем такође припадам, сматрам само завичајним књижевним центром, а не посебном књижевношћу српскохрватскога језика”. Скендер Куленовић сличан запис није оставио, али неке његове песме не могу се изузети из српске литературе (а „Бошњаци” их, ионако, не би могли „разумети” будући да су сами заслужни за настанак потресних Куленовићевих стихова). А могли су се позвати и на Османа Ђикића (1879–1912), који је лепо умео разликовати *веру* од *нације* („Ислам ми је вјера света / Ал ми она ништ не смета / Да ми куца српско било”).¹¹ Знали су, дакле, припадници исламске

¹¹ Тиме су се они сви нашли на истој линији са својим прецима с почетка последње деценије XIX века кад је загребачки *Вијенац* (1890) позвао „мостарске Хрвате” на „народно славље у Макарску”, а један савременик записао да тамо нико не зна за Хрвате и додао: „Ђе ће у Мостару бити Хрват, кад је Мостар главни град »Војводине св. Саве«, у коме су вазда живјели чисти Срби од три вјере.” Покоју појединост наводим, овде и даље, по тексту: Владимир Димитријевић, *Побега*

вероисповести у Босни да су били **Срби** и говорили **српским** језиком, а то и данас знају они њихови представници који не пристају на то да им вера буде једини национални конституенс. Најмаркантнија је у том смислу појава Емира Кустурице, а њему би се могао прикључити још покоји интелектуалац чије видике пред историјским чињеницама не може замрачити никаква ригидна идеологија (уп. Салих Селимовић: *Пројадамо јер смо се одрекли њихових предака*).¹²

*

И, тако, излазимо на чистину: као што у Хрватској нема „хрватскога”, ни у Црној Гори „црногорскога”, ни у Босни нема ни „бошњачкога” ни „босанскога”, а на свим тим странама постоји једино, и искључиво, **српски**, и то онај који је најјаче одјекнуо с Филипових гусала, а никад се није могао чути ни у песми Тренкових пандура ни Сафвет-бегових сејмена (а и Милови перјаници засвирали су у неке друге дудуке).

Ако српска држава, од Броза до јутрос, упорно ратује против Срба и њихових националних интереса, јасно је да се она никад није сетила, ни да се пошали, да о томе како решавати неке од тих проблема макар припита специјалисте за тзв. „националне научне дисциплине” и провери не би ли се у њеним пројектима штошта могло засновати друкчије од онога што диктира њихова „сува политичка памет”. Таква је „памет”, како се показује, оверила „право” Црногорцима да која десетина њихових ђака „црногорски” уче у Ловћенцу, а пустила низ воду више од 40% Срба у Црној Гори којима су **Уставом** одузета сва људска права и они гурнути у грађане деветог реда.¹³

калајевској европејска. – Печат, Београд, бр 257, 1. март 2013, 24–25 (наднаслов: *Босански језик у нашим школама*).

¹² О „црногорском језику“ рећи ћу само да он још није стигао до фазе писмености будући да га је утемељио незналица и плагијатор, а у устав га увела иста таква памет. По томе учењаку, веле, назван је и нечесов институт за црногорске језичке аветлуке и тамо сад („научно“) рабутају неки мајстори чији ће задатак бит да продуже тамо где им се учитељ зауставио. И да лажу и краду успјешније но је он то чинио. (Ако се деси да то не умједну, нај ће се на „црногорску националну пљацу“ бољи од њиго.)

¹³ На ранијем попису **српским језиком** говорило је чак 64% црногорских грађана, а на последњем тај број пао је за нешто више од двадесетак процената и у вези с тим присећам се записа онога Његошевог секретара да „од Црногораца нема већих јунака у боју, ни већих кукавица пред строгом влашћу“ (мада треба додати да је то било у време кад је у Црној Гори живело 95% Срба и 5% Арбанаса).

Колико Србија води рачуна о Србима „у окружењу”, нека покажу и прилике у којима су се Срби и њихов језик нашли у Македонији. Кад су комунисти успостављали границу између Србије и Македоније (не знам је ли и њу одређивао Ђилас), она је доведена до прага Манастира Св. Прохора Пчињског, а не зна се колико је десетина српских насеља „предато у надлежност” Македонији од Куманова (и источно и јужно од њега) до арбанашке границе; не зна се, такође, ни колико је Срба тамо македонизовано ако их је по попису од 1991. било 45.000 (десет година касније – 36.000), али су готове чињенице да у Скопљу већ одавно нема „више основаца ни средњошколаца који уче на матерњем српском језику”, да је „у деветолетки »Вук Караџић« у Куманову, после више деценија, угашена настава на српском језику”, да „пројекат »Споне« за одрживост процеса факултативне наставе на српском у Скопљу и Речици, одлуком Комисије владине Канцеларије за односе с дијаспором и Србима у региону, из матице *није добио подршку*”.¹⁴ Однос Србије према својој националној мањини у Македонији парадигматичан је и за прилике у другим „републикама и покрајинама” некадашње заједничке државе у толикој мери чак да се о њима деценијама ћутало све до тренутка кад су избегличке колоне, с више стотина хиљада Срба, отуд стигле „у своју матицу” и кад су многи „модерни” Срби први пут „сазнали” за некакве своје „западне сународнике”. Србија се, уз све то, никад није заинтересовала ни за судбину својих држављана које је Словенија, одмах пошто је прогласила државну самосталност, избрисала из списка живих; за србијанску власт давно је речено да је „обележена фаталним дефицитом националног прагматизма” и у томе треба тражити разлоге за српско национално посустајање (да се не каже – за национални слом): после Првога светског рата о српској судбини одлучивале су трговачке протуве, њих су наследили комунистички злочинци чије је понашање одређивала идеологија, а у много последњих година ти су послови припали њиховим шегртима обележеним танушним интелектуалним и моралним капацитетима или, народски речено, „људима без главе”.

Ти су људи у бесцење распродали земљу и све њене природне ресурсе, опустошили економију, разорили школство, науку, здравство, опљачкали народ и гурнули га у безнађе. И, узгред, преселили Косово и Метохију у „жуту кућу”. И све то у име демократије и

¹⁴ Младен Станчић, *Српски сведен на симболику*. – Вечерње новости, Београд, 15. септембар 2013, 16.

европских интеграција. И све по диктату најмоћнијих мондијалистичких криминалаца и њихових бриселских и стразбуршких бирократских пиона.

У таквим околностима, на страдање српскога језика треба гледати као на ситну колатералну штету: ако су његови носиоци осуђени на нестајање, ни њихов језик не може имати друкчију судбину, а о томе како се он разапиње, уз прилике у Хрватској, Црној Гори, Босни – показује надирање његовога „босанског заперка” у школе по Рашкој области: Есад Џуџевић тражио је од Љиљане Чолић увођење „босанског језика”, државни секретар Мухедин Фијуљанин неовлашћено је послао налог за покретање наставе на том језику у основним и средњим школама у Новом Пазару, Тутину, Сјеници и Пријепољу, без учбеника, без наставника, без инструкција Министарства просвете. И све то уз тврдњу да је „држава донела законе који дозвољавају наставу на босанском и она своје законе мора да поштује”, при чему је закон уредио да се настава може изводити за најмање 15 ученика у одељењу, али ако је један од њих „Бошњак” а оних осталих 14 Срби – настава ће се изводити за онога једног (на „босанском”), а оних 14 Срба могу се исписати из школе или пристати на то да се „школују на босанском језику”; колико је развој догађаја доведен до апсурда, показује чињеница да је поднесена кривична пријава против директора новопазарске гимназије зато што није ученицима омогућио наставу на „њиховом матерњем – босанском језику”, а ученици „Бошњаци” бојкотују наставу на српском.¹⁵ Не знам кад је Србија донела законе на које се бивши „Срби-Бошњаци” по Рашкој позивају, али знам да је Одбор за стандардизацију српскога језика давно пресудио да „босанскога језика” не може бити ни у Босни и ако „Бошњаци” никако не могу без „свог језика”, онда он једино може бити „*бошњачки*”, а никако „*босански*” јер га тамо не прихватају ни православни ни католици. Куд се год окренули, дакле, и за који се год од тих „језика” определили, он може бити једино *српски* и никакве бошњачке предизборне флоскуле и конструкције не могу прекрити његову *српску* суштину. „Бошњаци” могу „сањати исламску Босну” (и ја сам то први пут поменуо пре више од двадесет година), али им ни отимање српскога језика ни пљачка српскога културног наслеђа неће помоћи да такву своју „државу”

¹⁵ О томе шта се са српским језиком догађа у Србији наводим тек покоји запис из дневне штампе: *Вечерње новости*, Београд, 15. август 2013, 4; 18. август 2013, 7; 7. септембар 2013, 5, 1. новембар 2013, 27; 27. новембар 2013, 4; 13. децембар 2013, 5; *Наше новине*, 3. октобар 2013, 9; 12. децембар 2013, 7.

препознатљивије утемеље од Хрвата или Црногораца: сви се они отимају око онога што може бити једино *српско* и у том смислу чак ће и Арбанаси у Европи од њих бити препознатљивији: они имају *језик*, Хрвати, „Бошњаци” и Црногорци хоће да покраду *српски*, јер без њега немају шта однети у Европу – мимо оних трагова које о Србима нису стигли да затру (Арбанаси ће се представити српским средњовековним манастирима, Хрвати и „Бошњаци” Јасеновцем, а Црногорци се тек припремају за слично „национално утемељење”¹⁶). Српски језик у Босни стар је много више од миленијума (ако се може веровати Плинију Старијем – биће стар макар и миленијум више), а „бошњачки” тек двадесетак година („босански” – ни толико) и једнако је *српски* и у Новом Пазару и у Сарајеву и само га посувраћена и плитка памет, на основу исламских империјалних претензија, може представљати као „босански”, „бошњачки”, „муслимански”, „исламски” или слично. (Ако „Бошњаци” као исламизовани Срби хоће исламску државу, нека се угледају на арапски свет и тамо ће наћи много исламских држава, али неће ни „алжирски”, ни „либијски”, ни „египатски језик”.)

*

Све изложене чињенице показују да српска власт, у последњих стотинак година, не показује никакву накану да макар покуша успорити нестајање српскога народа и затирање његових културних, духовних и свих других вредности. Чињенице о томе како је српски слом припреман одавно су познате, покоја је од њих и напред поменута, али да ће модерна српска „демократска власт”, уместо

¹⁶ Ако Шиптари почињу присвајати српске средњовековне манастире које досад нису успели срушити, Хрвати и Црногорци одавно су почели да се раскубају око најстаријих српских ћириличких споменика, а у најновије време у томе пљачкашком походу прикључили су им се и „Бошњаци“ и сви хоће да су *Кулинова џовеља*, *Мирослављево јеванђеље* и сва српска ћириличка традиција једино „њихови“ иако су, макар до краја 19. века, сви они били Срби (а само Сафвет-бег Башагић певао да /Од Требиња до Бродскијех врата / Није било Срба ни Хрвата/). И све то још док је ћирилица била и фрањевачко и беговско писмо, и док је то било добро познато и Штадлеру и Мехмед ефендији Спахићу (иако су то они доживљавали на различите начине: онај први – с огорчењем, а овај други – као реалну чињеницу). Помињем ове појединости да бих могао упозорити: ако сви они те споменике представе као „своје“, не мисле ли да их Европа неће питати од кога су то све успели покрасти, утолико пре што је ислам у Босну стигао тек у 15. веку, Хрвати тек крајем 19. века, а Црногорци – тек до Металке, и то у време док су Срби крварили на Брегалници (краљ Никола послао патроле да му „шире државу по Санџаку”).

да покуша зауставити пропадање народа на чијем се челу наша-ла, наставити политику својих претходника и у народу убити и последњу жишку наде у некакав опоравак – мало је било оних који су то могли очекивати. „Срљање у демократију и европске интеграције”, које је засновала претходна владајућа гарнитура, нова „радикалско-напредњачка власт” довела је до краја: одрекла се Косова и Метохије, одрекла се Срба „из окружења”, одрекла се српске историје и традиције, бацила на сметлиште српски језик и све што је вековима на њему о Србима записивано. И завитлала народ према тминама историје.¹⁷

На демографски (и сваки други) суноврат Србије указују само неке појединости: око 1.000 села у Србији остало је без иједног житеља, а у 1.500 није рођено ниједно дете; просечна старост прешла је 42 године, 250.000 стараца више је него деце, а 225.000 мање нас је него пре десет година. Србе су на те гране вишеденцијским „третманом” довели *комунистџи*, а њихове пројекте дефинитивно довршили њихови *демокрајџизовани* наследници који су, од онога чувеног „петооктобарског преврата”, уништили све што су од претходника преузели: за багателу распродали странцима најпрофитабилније фабрике, разорили велике индустријске гиганте и без посла оставили 800.000 висококвалификованих индустријских радника, уништили неколико моћних домаћих банака и на њихово место довели буљук страних пљачкашких, опустошили пољопривреду и испразнили села која зарастају у коров и шуме. (И зато ће ускоро „неки други народ” морати поново да крчи Шумадију.) Што се тиче оних који су за то најзаслужнији, о њима нећемо говорити јер они то свакодневно чине боље од икога.

А у таквим приликама непаметно је говорити о језичкој политици, језичким истраживањима, научноистраживачким пројектима, судбини научних публикација, неговању научног подмлатка, судбини српских лектората на иностраним универзитетима и сличним научним тричаријама. Ако смо се одрекли и прошлости и будућности, нека и Срби и њихов језик у томе буду колатерална штета.¹⁸

¹⁷ Радоје Драговић, *Несџајемо као народ*. – Вечерње новости, Београд, 7. јул 2013, 10–11 (с наднасловом: *Све је више исџражњених села и џрадова, Србија на рубу демоџрафске џројасџи, за десетџак џгодина биће нас само шесџ милиона*).

¹⁸ Објављено у: *Светџи кнез Лазар* : Званично гласило Епархије рашко-призренске и косовско-метохијске у егзилу. Београд, 2014, Год. XIX, бр. 13 (79), 91–109.

БИТКА ЗА ЋИРИЛИЦУ ИЛИ БИТКА С ВЕТРЕЊАЧАМА

Ђорђе Јањатовић не посустаје у напорима да нас подсети на то да су Срби некад имали и језик и писмо и да су се, сва је прилика, нашли у ситуацији да се одрекну и једнога и другог: наша власт има прече послове од бриге за судбину народа и много више води рачуна о томе да нас преведе на европско демократско сметлиште него о томе колико је то смислено једино за оне народе и њихове предводнике за које је то сметлиште једино природно окружење.

Својој књизи *Борба за ћирилицу* (Нови Сад, 2011) Јањатовић овде придружује њен други део, са мноштвом докумената упућиваних лингвистима и политичарима, које види као „главне актуелне кривце за разбијање српског језика на више језика и за прогон ћирилице”, али и многим установама и/ли институцијама културе, с циљем да их упозори на непоштовање уставне одредбе о имену језика и о ћирилици као његовом једином писму. Многе појединости које Јањатовић помиње и о којима расправља неспорне су за свако нормално људско поимање, али када су Срби или њихове институције у питању, од њих нормално понашање не треба ни очекивати нити се у институције уздати. Многи документи које је приредио (а у књизи их има шездесетак) показују да се наша власт понаша по дубоко утемељеним комунистичким обрасцима и она законе доноси не да би их поштвала него да би их примитивно игнорисала. О томе лепо сведочи опсежна анализа Закона о службеној употреби језика и писма (**документ 12** – на више од 26 страница густог рачунарског слога, даље скраћено Д са бројем документа), али и шегачење Уставног суда у вези с неким врло проблематичним одлукама извршне власти којима су нарушавани и српски национални интерес и национални суверенитет, а некад тај суд није знао ни о чему суди ни какве пресуде доноси. За ово последње добар је пример његова пресуда којом се одбија иницијатива да се оспори примена латиничког писма као другог службеног писма српског језика, а суд потписао да националне мањине имају право на употребу латиничног писма у својим језицима иако се у иницијативи о којој је „пресуђивано” нигде не помињу ни националне мањине ни њихови језици и писма! Уосталом, „организованом државном акцијом”, наводи Јањатовић, одредба о ћирилици избачена је из Устава Србије још 1947 (Д 1) и

већ тада било је јасно да се, уз редукацију етничког простора и преко језика и писма, припремао слом и Срба и православља: Академија наука и Универзитет били су поробљени, Милован Ђилас и његова жена прогнали су отуда све најугледније научнике и на њихова места довели комунистичке шегрте и Брозове шифранте, комунисти су тада одвојили Македонију и македонски језик, Црногорцима „даровали нацију”, за злочине над Србима Хрвате наградили Барањом, Западним Сремом и Конавлима до улаза у Бокототорски залив, Косово и Метохију на Бујанској конференцији обећали другу Енверу (а у пролеће 1945. прогнаним Србима забранили да се тамо врате), Србе у Босни и Хрватској ставили под усташко-комунистичко старатељство, припремили терен за Новосадски договор и ширење латинице. И у свим тим разарачким пословима најажилнији је био управо Ђилас и тако стао у ред најнеспорнијих српских злочинаца и ако комунисти хоће да га рехабилитују, нека то учине према својим и његовим комунистичким рачуницама, али за своје доприносе разарању српскога језика и српске културе њега Срби не могу рехабилитовати. Као усташки савезник и експонент, уз оно што смо напред поменули, он је Хрватима накнадно даровао и узан појас низ Дунав до Бачке Паланке јер су, вели, тамо „имали већину”: од 18.000 житеља – било их је 6.000! При чему је занимљиво напоменути да су ти „Хрвати” били синови оних очева који су се још 1911. године, према сведочењу Јулија Бенеша, „стидели да за себе рекну да су Хрвати”, сад су спремни да се суде због неких ритова који су, према аустроугарским картама, због померања дунавског тока према западу, остали у Србији заборављајући да су Дунав први пут видели 1945, и то захваљујући усташко-комунистичким зверствима над Србима.

На исти начин према Србима понаша се и актуелна власт и њој као отирач служи и Уставни суд на исти начин на који је служио и њеним претходницима и у вези с тим овде се могу поменути две појединости: о реформи правосуђа (која је довела до распада правосудног система) тај се суд огласио тек кад га је, вели Јањатовић, на то присилила Европска унија, а потписник ових редова не може се сетити је ли тај суд икад оцењивао уставност Бриселског споразума којим су Косово и Метохија изручени Тачију иако је било иницијатива да се тај споразум оцени по хитном поступку. Тим споразумом, наиме, српска власт се одрекла Космета будући да се сагласила да „ниједна страна неће блокирати или подстицати друге да блокирају напредак друге стране на њеном путу ка ЕУ” и тиме су се бриселски преговарачи одрекли и Косова и српске историјске

и духовне вертикале без обзира на сталну вербалну звоњаву да „косовску државу никад неће признати”. Признали су је глатко и без остатка, а имали су узор за много рационалније поступање: могли су донети проглас да је Космет окупиран и оставити могућност да се касније залажу за његово ослобођење – као што се то десило и „за турскога вакта”.

Дописујући се с разним личностима и институцијама које су се нашле на позицијама да нам уређују живот и одређују судбину, Јањатовић је отворио многе проблеме и почесто саопштио податке за које би се могло рећи да проширују наше увиде макар у покоји аспект питања о којима се расправља. Понешто од тога поменућемо касније, а овде ћемо се најпре осврнути на врло честе случајеве у којима се помиње *службена* и *јавна* употреба језика, посебно када се ради о законском прецизирању уставних одредаба о мањинским језицима и њиховим писмима. Потписник ових редова, међутим, мора признати да никад није успео схватити која је разлика између тих „двеју употреба” и вероватно је то измислио неки комунистички законодавац да би могао терорисати здрав разум носилаца српскога језика и то су много боље разумевали Павелић и његова свита кад су, припремајући се за геноцид над Србима, као један од својих првих закона донели онај о забрани ћирилице и у *јавној* и у *ћивајној* употреби. Таква се дистинкција може разумети и у том смислу српски Уставни суд нашао се у блиском сродству с оним Павелићевим: он је ћирилицу забранио само утолико што јој је, и поред прецизне уставне одредбе, сасвим равноправно присојузио и латиницу (Д 40–44).

Много простора, и у разним документима, посветио је Јањатовић и имену језика и овде ћемо се осврнути на његово спорење с Белићем и Ивићем (Д 31 47), с тежиштем на питању је ли икад постојао *српскохрватски* језик и у чему се разликују схватања П. Ивића и Ф. Конта о неким давнашњим проблемима словенске етнојезичке историје. Јањатовићево настојање да докаже да српскохрватски језик никад није постојао лако се може прихватити и о томе је потписник ових редова објавио недавно кратак текст у коме се то неспорно потврђује. „Српскохрватски” је био језик Срба православних и Срба католика и у том смислу он је могао бити једино *српски*, а „*хрватски*” само по налогу Католичког конгреса кад су се Срби католици, тј. задрти Латини међу њима, почели конвертовати у „Хрвате” пошто су се најпре одрекли *своје чакавићине*, потом

и *словеначке кајкавијине* и коначно се, пре стотинак година, намакли на *српску шћокавијину*. Зналац је, при том, као периоде развоја српскога језика назначио *српскословенски*, *рускословенски*, *славеносрпски*, *српски*, *српскохрвајски* и, опет, *српски* (била је ту и кратка „*српскохрвајскословеначка*” епизода, али на њу треба гледати једино као „терминолошки инцидент”) и ту је комунистичка диктатура, како је одређује Јањатовић, уиграла „српскохрватски” као међуфазу кроз коју је у српски језик уведена латиница. Тај „језик” Хрвати су прећутно трпели тек неку годину, а онда током 1967, поверовали да је наступио тренутак да затирање Срба наставе тамо где су се 1945. зауставили. И одрекли се и Новосадскога договора и „хрваткосрпскога језика”. Показало се, међутим, да је тада неки „петао прерано кукурикнуо”, тај је њихов пројекат тада одложен за следећих двадесетак година, али то за физиономију „хрватског језика” није имало никаквог значаја: он је и тада и данас био и остао једино *српски*. „Српскохрватскога језика” као лингвистичког ентитета, дакле, није било, али је он као „*terminus technicus*” на српској страни „поживео” до последње деценије прошлог века с, неоснованом – показаће се, надом да ће, такав какав је, послужити *Србима у Хрвајској* као мањи изазов пред налетима усташизације него што би то био случај с термином *српски*.

Јањатовићево спорење с Белићем и Ивићем око термина „српскохрватски” није, дакле, посебно утемељено („Срби говоре српскохрватски од 11. века”) и сви су га српски лингвисти тих неколико деценија редовно и доследно употребљавали, неки с доброћудним, тј. наивним, уверењем да он обележава ону реалност која је најближа разумевању њених и српских и хрватских носилаца, а неки свесни да се такав („технички”) термин неће моћи дуго одржавати. Неспорно је, уосталом, да су православни Срби кроз сву своју историју свој језик звали српским и писали га ћирилицом, да су две пробне свеске српскога речника (Иванићева 1913. и Тривунчева 1944), и по Јањатовићевим наводима (Д 31), објављене као свеске српскога речника, али је комунистички терор пресудио да се први том тога речника 1959. појави под српскохрватским именом и то се десило по сили оне памети која је 15 година раније стрељала Милоша Тривунца, а 1954. наредила да не постоји *оно* што безмало цео миленијум нико није никад довео у сумњу. И све је то уређено под непосредним надзором Брозове полиције (не знам је ли то још била ОЗНА, ако је била променила име – памет и понашање сигурно

није) и у покрајинском партијском седишту, а не у Матици српској, при чему су латиницом Договор потписали сви Хрвати, али и многи Срби, вероватно да потврде да су научили и „то друго српско писмо”.

О имену речника Јањатовић расправља и посебно (Д 50) и чини то понекад острашћеније него што би било нормално да се о проблемима изложи рационална аргументација. Тај речник, без обзира на то како га звали, јасно сам то и раније записао, може бити једино речник *српскої* језика будући да свака штокавска реч улази у његов корпус, па међу њима, рецимо, и *Госїюга Глембајеви* и *Повраїаџ Филиїа Лаїиновића* (а око *Балага Пеїрице Керемїуха* Хрвати треба да се договарају са Словенцима). Ја овде помињем Крлежу зато што га Хрвати не сматрају „својим писцем” (знају да је по пореклу био Цинцарин и ожењен Српкињом), а и да има друкчији третман, то ни у чему не би могло променити његову позицију у књижевности на српском језику: он ће се тамо наћи поред Меше Селимовића и Скендера Куленовића (али и Мака Диздара, рецимо, иако је он у Хрватској затражио азил као „њихов писац”), једнако као и Мила Будака или Петра Шегедина или било којег другог „хрватског” писца). У том смислу јасно је да је и „одбрана српскохрватског језика” у Речнику САНУ бесмислена: све оно што је у Речник укључено тамо треба да остане и једино што из њега треба искључити јесте онај други део сложенице на његовој корици и на његовом нултом табаку. Мењати, међутим, наслов речника у тренутку кад је његово издавање стигло до половине лексичкога корпуса једнако је бесмислено као и инсистирање на његовом досадашњем неадекватном наслову. Тај су речник утемељили лингвисти који су се најмање бавили истраживањем лексике и пристали да са знатно ширим корпусом приређују речник према правилима примењеним у *Рјечнику ЈАЗУ* не водећи рачуна о томе да се речници стандарднога језика не могу радити по истим „мерама” по којима и дијалекатски и то је у нашем случају много теже огрешење о *лексикографску истину* него питање хоће ли се тај речник звати речник *српскоїа* или *српскохрваїскоїа* језика: како га год звали, он је *српски* речник јер у њему друге лексике осим српске нема без обзира на то да ли се о њој може лагати и на „хрватском”, и на „босанском” / „бошњачком”, и на „црногорском” језику. И кад о томе говоримо, поменимо да су велики речник сличан нашем били засновали и Руси, али су они брзо схватили да се такви послови не могу на исти начин методолошки утемељити, издвојили дијалекатску лексику

и досад објавили *Речник руских народних њовора* у 48 књига (од 1965. до 2015), на преко 17.000 штампаних страница, до краја посла остало им је неколико „слова”, више књига и, може бити још која хиљада штампаних страница. Помињем ту руску паралелу зато што се Срби нису досетили да са својим речником поступе на исти начин па сад немају ни дијалекатских речника нити вишетомног речника стандардног језика, а имају, могло би се показати, највећи светски лексикографски пројекат – на погрешним темељима. (А такав је, углавном, и РЈАЗУ, с тим што је и он једнако *српски* као и овај САНУ и што и он има једнако „погрешно име”).

Много је уверљивији и утемељенији Јањатовићев преглед *Уйошребе ћирилице у Сомбору од њоштеривања Турака 1687. до данас* (Д 44) од његових разматрања о сеобама Срба према Балкану, као и о погледима П. Ивића и Ф. Конта на тај проблемски комплекс, пре свега зато што те приче треба оставити за решавање носиоцима много специјализованијих знања од оних којима се понекад слабије обавештени читаоци могу похвалити. У такве читаоце, рецимо, ја убрајам и себе, али сам спреман да питам оне који више знају хоће ли бити тачна тврдња да се „нордијска наука” одрекла „*џеорије*” о сеобама Словена према Балкану јер је превише сигнала, из многих области знања, о томе да би Срби могли бити балкански староседеоци, да су они носиоци винчанске културе, археогенетичари веле (рецимо – Анатолиј Кљосов) да су Срби на Балкану стари макар 12.000 година, а други додају да је то *џек један циклус* Миланковићеве „небеске механике”. Мене не треба питати шта то значи, ја о томе не знам ништа, али очекујем од оних који *знају* да ми то разјасне. Као што ми не треба разјашњење онога Плинијевог списка од 27 херцеговачких „племена” из 12. године после Христовог рођења – у коме се налази мноштво данашњих српских презимена (таквих као што су *Деуре, Деурићи, Денде, Дермасџије, Деретије, Деретићи, Грабари, Грабовци, Геруми / Керуми, Ђеранићи, Глинџићи, Сјеклоће, Шешељи* и многи други). Ако су Срби испод северноевропског леда на Балкан стигли у шестом веку, откуд их толико по Херцеговини у време кад је Син Божји био дечкић од 12 година? А не треба ми ни разјашњење Контове тврдње о (западним) Македонцима „као посебном народу” будући да лингвогеографске чињенице показују да су они са Србима у Црногорском поморју са зетско-скадарском равницом чинили јединствен ареал који су Арбанаси прекрили ширећи се током средњег века од Драча према северу и допирући

до Малесије и зетске равнице. Осим тога, ако су Македонци били „посебан народ”, како се могло догодити да им Немањићи тамо изграде толико манастира и то таман онако како су то чинили по оној земљи за коју нико није могао рећи да није српска. Све поменуте појединости сведоче о томе да се термин *српскохрватски* употребљава[о], нагласимо то још једном, само као *технички* и он мимо тога нема никаквога другог суштинског значења, као што посебнога смисла немају ни тумачења да је „Ивић цео радни век провео у времену комунистичке диктатуре” и да је „неко на њега извршио политички притисак” да термин о коме говоримо протегне од 11. века до данас. Као човек који је уз Ивића, као његов ђак и касније непосредан сарадник, провео више од четири деценије, ја могу сведочити да на њега нико није могао „вршити политички притисак”, могли су му узимати пасош, могли су га пензионисати у 51. години да не би студенте учио да мисле, али је он био врло прагматичан и термин због којег се Јањатовић на њега љути он је употребљавао као и сви весели Срби његовог времена: зато што су на то пристали неки договарачи којима он није припадао и то на неким договорима на којима он није учествовао. Ивића су могли терорисати ситни комунистички апаратчици или научни аутсајдери, могли су га нервирати и повремено одвајати од озбиљних научних послова и пројеката, али му нису могли наудити: он је био члан десет светских академија наука и научних друштава и члан редакција у многим најугледнијим светским лингвистичким часописима и сваки оштрији полицијски поступак према њему могао је значити и довођење „светских новинарских ајкула” на српске полицијске прагове – од чега су сви наши моћници врло озбиљно зазирали и пред таквим „опасностима” лако узмицали.

Знао је Ивић веома добро која је вредност свакога техничког термина, али се њиховим смислом никад није оптерећивао и увек је био окренут проблемима језичких структура и тумачењима чињеница у језичким системима и дозвољавао слободу да се такав појединачни термин употреби у складу са личним схватањем. Помињем те појединости зато што оне омогућују да се у проблеме о којима говоримо укључе и неке друге чињенице, а међу њима и тврдња да латиница није била *и српско писмо*. Инсистирати на томе схватању није нарочито рационално посебно због тога што је латиница била писмо *Срба католика*, она је тако означена и у првом издању Вуковог Рјечника, и то у облику који се од данашње

разликује у четири или пет појединости док је тадашња „хрватска латиница” практично била подударна с мађарском. Зарад научне истине, дакле, мора се рећи да латиница јесте била *и српско писмо*, али да је она престала да то буде онога тренутка кад су Срби католици, на таласу правашке идеологије, *оџишли у Хрватије*, а оних који тамо *нису хтели ићи* одрекла се Српска Православна Црква својим „тумачењем” да су Срби једино православци. Ваља очекивати да ће нам некад о томе више појединости саопштити они који о проблему знају много више од нас, а треба се надати да ћемо тада сазнати нешто више и о томе је ли одрицање од Срба католика имало каквога значаја за интензитет злочина Католичке цркве над православним Србима у Другом светском рату. Када се говори о тим проблемима, треба се подсетити на схватање које је формулисао Лујо Бакотић да су „клерикалци, тј. они којима је вера занат, и њихови следбеници, највише мрзели Србе католике” додајући да „смо ми одбацивали принудни поредак који нам се хтео наметнути у име слабо схваћених и нимало истинских осећаних принципа једне очевидно лажне теологије, и нисмо хтели да мешамо веру са националним осећајима и са политичким радом. Истичући своје српство, ми нисмо питали ни католичке ни православне свештенике да нам признају оправданост тог свог осведочења, јер смо били уверени да имамо право да га истичемо.” Одричући се Срба католика, Српска Православна Црква пристала је да се одрекне многих знаменитих Срба, али и Дубровника као српске приморске престонице (у коме, подсетимо се, 1890. године није било ни једног јединог Хрвата, као што их није било ни по многим другим областима штокавштине, тј. *српскога језика*). Треба, уз све то, рећи да је „међу Србима католицима било угледних свештених лица, који ни на који начин нису доводили у питање своју вјерност римокатоличкој вјери и папској столици. Били су то, међу осталим, Иван Стојановић, Јаков Групковић, Перо Франасовић, Стијепо Шкурла, Иван Рајић, Перо Дежуловић, Јозо Брили, Перо Фицовић, Андро Мурат, Бернارد Марковић, Аугустин Павловић”, а припадали су им и истакнути бискупи Франо Учелини Тице и Мато Водопић. Пошто су такви свештеници сишли са животне сцене, на њихова места дошли су питомци бискупа Штросмајера и надбискупа Штадлера и касније је Католичка црква једино неговала попове-кољаче (а међу њима и 1.371 фрањевца који су од своје цркве у Другом светском рату направили најстрашнију кољачку заједницу).

Јањатовићева разматрања често су врло занимљива и знају донети и неке увиде који би се пре могли очекивати од истраживача историје српскога језичког стандарда него од финансијског експерта. Такав је случај, рецимо, и с његовим текстом *Одговорности ђолићичара (извршне власћи) за данашње стање српској језика и српске ћирилице* (Д 26), у коме он помиње неке неспорне паралеле с приликама у другим државно-правним окружењима у којима се налазио српски језик (време од Карађорђа до 1918, Хабсбуршку монархију, Војводство Србију и Тамишки Банат, Књажевину/Краљевину Црну Гору, Краљевину Југославију 1918–1941. и језик у њеним бановинама). У вези с последњом појединошћу која је овде поменута треба одмах рећи да се чињенице које Јањатовић помиње не могу „срести на сваком кораку” и ја се, рецимо, не могу сетити јесам ли у литератури на њих негде наилазио, при чему Јањатовић показује да је словеначки језик био у употреби у Дравској бановини, у Дринској, Врбаској и Приморској бановини „задржана је равноправност ћирилице и латинице из периода аустроугарске окупације” док су у Дунавској, Моравској, Вардарској и Зетској бановини „ћирилицом писали сви Срби и све што је штампано штампано је на ћирилици” (многе појединости о томе Јањатовић наводи према истраживањима Џ. Јузбашића и В. Драговића). Занимљиве су у вези с тим и статистичке чињенице које саопштава Василије Клефтакис: у Краљевини Србији (1912–1915) „све што је штампано било је на ћирилици, а у фонду Народне библиотеке Србије на српском језику из овог периода је само 28 »латиничних« књига и пет периодичних издања и све је то штампано на територији ондашње Аустроугарске монархије.” Такви су односи касније, у Краљевини СХС/Југославији само делимично промењени па иако су у њен састав ушле многе области у којима је латиница већ два века пре тога силом наметана, проценат ћириличних издања задржао се изнад 85 процената.

Касније су, у време комунистичког терора, ти односи почели да се драстичније мењају и Јањатовић наводи да се то десило пошто је, после интервенције ЦК СКЈ, у Новом Саду „основан јак лингвистички центар и 1954. по партијској директиви потписан Новосадски договор”. Тешко је данас говорити о томе колико су та два догађаја повезана, али неспорном треба сматрати чињеницу да је налог за потписивање Новосадског договора био планиран и изведен са циљем да се деструкцији српскога етничког простора дода и културно-цивилизацијска и духовна компонента, одн. да се

проблематизују темељи на којима је изграђена сва српска културна традиција. Тиме је отворен пут за потискивање ћирилице и све агресивније ширење латинице, а Јањатовић вели да заслуге за то „равноправно деле српски лингвисти тог времена и српски комунисти борци против »великосрпског национализма« који су спроводили партијске чистке и из својих редова искључивали »ћириличаре«“. (У комунистичким пројектима за разарање православља један је од најпречих путева био је прогон ћирилице и то је покушано и у Русији, али са слабашним резултатима јер тамо није било латиничке потпоре каква је у Срба, уз комунистичко насиље, пресудно утицала на потискивање ћирилице.) Да су лингвисти у тим пословима „недужни“, ја сам записао у поговору и за прву Јањатовићеву књигу, али он и даље истрајава на својим судовима не схватајући заправо на шта су све комунистички терористи били спремни: они су одмах стрљали Милоша Тривунца и Светислава Стефановића и из Академије наука и с Универзитета прогнали многе најугледније научнике и на њихово место довели, како рекосмо, комунистичке шегрте. Поменули смо напред да су те послове обавили М. Ћилас и његова жена, а да су за било кога од прогнаних имали „дојаву“ да је некога од комуниста и попреко погледао – такве би прогнали и из живота. Занимљиво је свему томе додати и једну загребачку паралелу: тамо су сви Павелићеви кадрови остали на својим местима и у Академији и на Свеучилишту и мирно продужили да се баве истим послом и под Бакарићем као што су то радили под Павелићем и тако оверили усташко-комунистичку сарадњу која није прекидана од првога до последњег дана рата па се, како видимо, наставила и после њега – и траје до данас. Комунисти су, наиме, били део велике католичке интернационале, чији је политички програм био затирање православља и Срба као његових носилаца и оптуживати српске лингвисте да су криви за протеривање ћирилице у најмању је руку неправо: комунисти су *после рата* ислеђивали и прогнали три милиона Срба и од њих сваком шестом не зна се гроб, али се зна да је 80.000 усташа при крају рата пришло Брозовој војсци и свима је њима признат усташки ратни (тј. кољачки) стаж као и свим другим партизанима (не знам, право говорећи, да ли им је тај стаж признаван у двоструком трајању и да ли су им за то припадале и Споменице 1941). Тиме се потврдило оно што је Арсо Јовановић, начелник Штаба Брозове војске, потписао у наредби од 27. децембра 1941: да партизани неће ратовати ни с Немцима ни с усташама јер

су они први превише моћни, а они други сатиру српски народ (који је листом против комуниста), окупатора ће протерати савезничке трупе, а комунисти морају сачувати снаге да преузму власт кад им за то савезници отворе пут. И комунисти су се тако заиста и понашали: до јесени 1944. сатирани западне Србе, од октобра 1943. до септембра 1944. у непрекидним савезничким бомбардовањима разарали српске градове, а после Броз призвао руске трупе да прегазе Србију и да комунистима обезбеде преузимање власти. И да суровом репресијом разоре све оно што су Срби стварали вековима, посебно оне индустријске капацитете који нису разорени у савезничким бомбардовањима (а оно што је од њих сачувано касније преселе „у братске западне републике” док су ону банатску пругу пренели у Арбанију – да тамо повеже Драч и Елбасан), да потпуно униште најбоље српске домаћине (само кроз Забелу прошло их је 86.000!) и сву српску интелектуалну и духовну елиту.

Занимљиво је, међутим, додати и то да је своје „ослободиоце” народ називао комунистичким олошем. И то је темељено на најпростијим чињеницама: ударну комунистичку песницу чинио је робијашки друштвени талог који је 1941. пуштен из затвора, да тамо не би изгинуо током немачког бомбардовања. Њихова главнина прикључила се комунистима јер је тамо могла најбоље задовољити своје лупешке и убилачке атавизме, а онај виши „командни слој” довела им је Коминтерна тражећи од својих „савезника Немаца” (било је то пре 22. јуна 1941. кад је Хитлер напао Совјетски Савез) да из својих затвора ослободи проверене „шпанске борце” и да им омогући да у Југославији стигну до оних места у којима ће бити „најупотребљивији”. И тада су из европских затвора стигли каснији највиши Брозови команданти Пеко Дапчевић, Иво Рукавина, Иван Гошњак, Владимир Поповић, Коста Нађ, Вељко Ковачевић, Владо Ћетковић, Роберт Домани, Срећко Манола, Стјепан Милашинчић, Драго Штајнбергер-Адолф, Иван Хариш (чувени Брозов Илија Громовник!), Изидор Штрок, Јаков Кршчевић, при чему неки извори веле да је таквих робијаша у Србију стигло између 150 и више стотина. Њихово пуштање на слободу тражио је Броз и од Павелића и од Коминтерне, а они тај захтев непосредно проследили Хитлеру и тако се догодило да су *елиитни робијашии* преузели команду над положарама, јајарама, сецикесама и убицама и од њих направили окосницу елитних јединица ослободилачке комунистичке војске, да би им се, коју годину касније, према налазима Животија

Ђорђевића, прикључило и оних 80.000 пролетера-усташа, којима је Броз 2. јула 1943. гарантовао и безбедност и чинове које су стекли као народноослободилачке усташе, а отворио им и могућност да и у комунистичкој војсци стигну до највиших командних положаја, ако не да је у једном тренутку и у целини преузму. (Изгледа да на оним робијашким списковима није било „познат[ји]их Срба” па се може поставити питање колико је њих уопште било јер је тешко поверовати да су сви они успели да у Србију стигну пре Павлићеве и Хитлерове интервенције.)

Све је то чињено по обрасцу провереном у Совјетском Савезу, а Иван Иљин представио га на следећи начин: „Привремена Влада је амнестирао криминалце... ослобађајући место у затворима за »контрареволуционаре« – и стални станари тамница слили су се са револуцијом. Криминалци који су прихватили комунистички програм брзо и лако су урастали у партију, посебно у ЧЕКУ... Криминалитет се учинио природним корективом у комунистичкој лудници... У револуцији политичко ураста у криминално. У социјалној и социјалистичкој револуцији политика и криминал постају неразлучни” (Иван А. Иљин, *У њојрази за њраведношћу : Хришћанско-јолићички есеји о историји, друшћиву и кулћури*. Цетиње, 2001, 25–28). А занимљиво је да су се на највишим комунистичким положајима и у Русији и код нас налазили Јевреји па се, рецимо, десило да у четири најважнија Лењинова комитета није било Руса и о свему су одлучивали Јевреји. У нашем случају зна се једино да су Јевреји били Едуардо Кардели и Владимир Куперштајн, у нас прозван Бакарић, а ваља претпоставити да је Броз то био више од обојице: он се по европским дворовима кретао као у свом најприроднијем окружењу, пред британском краљицом музицирао на клавиру као прави виртуоз, а један његов ађутант (ако сам добро запамтио, био је то извесни генерал Узелац) оставио је сведочанство о томе да је пољски говорио боље од Гомулке, а немачки боље од Хонекера – што би, ваљда, морало бити и превише за „кумровечког бравара”!

Јањатовићеве погледе о „кривицама” српских лингвиста и политичара треба осмотрити и у светлости свих појединости које помињемо. То што наши политичари чине од српскога језика и ћирилице не може се одређивати као **кривица** него као свесна намера, одн. **јолићички пројекат**: комунисти су дошли у Србију две године пошто су сломили Русију, али се показало да међу Србима они са својим идејама одмах „нису могли проћи” и били су брзо потиснути

у илегалност, али су се пред почетак рата појавили као кандидати за неконтролисано сатирање Срба, пре свега у сарадњи с усташама, којима су „чували леђа” у Јасеновцу и око њега до онога тренутка кад је то велико српско стратиште престало да функционише (22. априла 1945), при чему је и Сремски фронт успостављен с јединим циљем да се тамо уништи што више српске младости (Брозов историчар А. Милетић вели да их је тамо побијено 80.000, а Новица Војиновић помиње чак 180.000!), при чему су тим покољима командовали они Брозови народноослободилачки усташе, као што су, после неколико година, на Голем отоку били главни преваспитачи српских логораша они њихови припадници који су закаснили да се прикључе Брозовим „ослободиоцима” и завршавали по његовим казнионицама. Уосталом, ваља очекивати да ћемо једном сазнати је ли постојао и неки други разлог за успостављање Сремског фронта осим онога за затирање српске младости. Ја мислим да таквог разлога није било, а тешко се може веровати да је требало обезбедити извлачење немачких трупа из Грчке и чекати да оне преко северне Босне и Хрватске стигну до Аустрије и да тамо положи оружје пред западним савезницима.

Тако, дакле, треба гледати на понашање наших политичара и на њихов однос према Србима и њиховој традицији и култури. Они су наследници својих предака и случајно су се нашли на местима народних предводника будући да не знају ништа осим да слушају наредбе великих комбинатора који су им и очеве инсталирали на високим државничким функцијама које сада, „ни криве ни дужне” – њих западају! Толико о политичарима „као главним кривцима” за садашње свеукупно стање српскога народа и његове културе и традиције. А што се лингвиста и њихове „кривице” тиче, ја сам и у слову за претходну Јањатовићеву књигу рекао да су они *недужни* будући да многи од њих нису разумевали природу комунистичке стратегије за разарање Срба, они који су то разумевали и остајали упорни у непристајању на оно што се Србима припремало могли су завршити или пред стрељачким водом или на Голем отоку, али не и у позицији с које се могло утицати на то да се онемогући (или макар коригује) нешто од онога што су комунистички моћници планирали. Уосталом, у Јањатовићеве заслуге ја уписујем и прве целовитије информације о томе шта се дешавало с Академијом наука пошто су у њу Ћилас и Кардељ разбојнички упали одмах после „ослобођења” Београда, али још не знамо шта се с Белићем као њеним председником догађало од тада па за следеће три године, тј.

не знамо је ли Белић био председник и у време кад су из Академије прогоњени њени најугледнији чланови и ко је одлучивао о томе кад су их наслеђивали Брозови марксистички курсисти и шифранти. Од Јањатовића сазнајемо и још понешто о томе шта се дешавало између Срба и Хрвата када је у питању и језик и његови речници и за то је занимљив текст анонимног аутора од 14. фебр. 1955. под насловом *Поводом сѝора између Мајѝице срѝске и Мајѝице хрватѝске ѝо ѝиѝтању новој речника*, који је Јањатовић нашао у Белићевој архиви (Д 32), а у коме се помиње мноштво података сличних онима који су и у овом тексту напред изложени. Знали су људи, неспорно је, и онда шта се са Србима догађа и ко им на сваком кораку спрема и затеже омче, али пред комунистичком силом могао је говорити онако како је мислио само онај ко се припремао на самоубиство.

Аутор текста о коме говоримо био је човек широке културе и неспорно врло информисан: он сведочи да је Хрватска, као најоданија чланица хитлеровске коалиције, прошла кроз рат без икаквих разарања, али да је од немачих ратних репарација добила 250 демонтираних фабрика, а Србија само једну (ону у Железнику); Хрвати снимају филмове „у којима се по иностранству цео комунистички покрет приказује као хрватски” иако се зна податак да се „Загреб држао јуначки” и пао као последње фашистичко упориште у Европи, некако истовремено кад и Берлин. С друге стране, оно што је Србија стварала 150 година Македонија је добила „преконоћ” (језик, литературу, универзитет), при чему је, кад је српска војска тамо улазила, Македонаца било „негде 10%, негде 5%, а негде ниједан”. Нећемо овде помињати необичне судове о Црногорцима, сумњиви су и наводи о преимућствима екавштине над ијекавштином, али се као неспорни могу прихватити они да без муслимана никад не би било ни НДХ, да је „данас хрватско-муслиманско братство у Босни и Херцеговини још јаче јер је без контроле”, да је Србија „са данашњим комунизмом изгубила све оно што је стекла за 150 година ратовања” (овде долазимо на ону мисао коју је касније формулисао Д. Ћосић: Србија је у миру губила све оно што је у ратовима стицала). Итд.

Свему томе могле би се додати неке опсервације у вези с текстом који нам представља Јањатовић, као и са свим трагичним околностима у којима се Србија нашла кад су ратна разарања престала и започела она још суровија обележена комунистичко-ушастким терором. Србија је издржала оба та разарања и после петнаестак

година надокнадила све губитке и кренула у силовит економски успон пред којим је паника захватила све „креаторе братства и јединства” и они су га зауставили тако што су посмењивали директоре у 4.000 најуспешнијих фирми и на њихова места довели комесарске дудуке и комунистичке штеточине. Тај слом српске економије остао је записан као „сеча директора”, претходио је уклањању Ранковића, касније и „либерала”, и био импулс за „расцветавање Кардељеве самоуправљачке памети” – од које се српска привреда више никад није могла опоравити. Тако се догодило да је Србија онемогућена да оствари онакав индустријски развој какав је касније остварен у Јужној Кореји, а све с циљем да се успон Србије на сваки начин онемогући и да се она по сваку цену задржи на повоцу који јој је исплела комунистичко-ушашко-муслиманска интернационала с циљем да се она свакоруко уназади, а православље по темељу затре. Једно од средстава да се то постигне било је и наметање латинице и Срби данас могу бити сигурни да су се нашли на крају своје историјске стазе: с латинцом је долазио фашизам, комунизам је представљао његову малигну фазу, а актуелне приче о колаборацији српскога покрета отпора с окупатором мораће се померити у музеј старина: српски национални ослободилачки покрет у Србији предводио је једино ђенерал Дража, а комунисти и ушаше, много више него Немци и други српски крвници (Мађари, Бугари, Арнаути, Талијани), од почетка до краја рата, само су ратовали против Срба и српског православља. И ослобађали Србе од њихове интелектуалне, економске и духовне елите, од најбољих домаћина и највиших домета националне традиције.

Такав поглед на све што се касније догађало са Србијом и њеном свеукупном судбином, па у том склопу и с њеном привредом, показао је да је она, и тако уназађена, била много отпорнија него што се могло очекивати па се десило да су „демократе” после свргавања Милошевића имале шта да пљачкају и развлаче: Милошевић им је „оставио” десетине, ако не и стотине, индустријских гиганата и сад је њихов највећи део зарастао у коров; оставио им је 800.000 индустријских радника, а сад ако је од њих остала још која десетина хиљада; „демократе” су то најпре све обезвредили, а онда „буразерски” развукли и опљачкали; они су опустошили „Службу друштвеног књиговодства” и неколико најмоћнијих српских банака, а довели више десетина страних банкарских пљачкаша (недавно је саопштена необична паралела: Србију данас *пљачка* више од *џригесеџ* банака, а у Канади *послуже* их тек *сегам*); они су за багателу распродали све

најпрофитабилније фабрике и најмоћније пољопривредне комбинате (све цементаре, рецимо, а Железара у Смедереву продата је за 21 милион долара, да би у Америци одмах била укњижена на 580 милиона – што је вероватно био тек део њене праве вредности). Све заслужнике за разарање српске привреде требало би наградити за оно што су учинили: повешати их испред оних банака или на капијама оних гиганата које су разорили (па макар то било за ноге и голих стражњица – кад су укинули ону казну којом се вазда одмеравала велеиздаја). И испитати могућности да се донесе закон о новој национализацији.

*

Јањатовићева књига о којој овде говоримо књига је о судбини обеспућеног народа коме су крвници, само у XX веку, побили више од три милиона бољих представника, а оном остатку испрали свест па сад са њим витлају и млате као са сваким другим бесловесним створовима и продужавају посао на његовом дефинитивном затирању. У таквим приликама на судбину језика треба гледати као на „коллатералну штету” и све што се с језиком догађа небитно је ако се посматра у светлу трагичне судбине његових носилаца.

Срби су доведени до ивице биолошког опстанка и тога никако да постану свесни: сваке године славе победу над фашизмом, а сваке године фашизам их проређује за по неколико десетина хиљада душа („за период 1992–2015. укупан број умрлих већи је од броја живорођених за 626.000” – *Полиџика*, 1. јул 2016); субнорци-ушаше и даље их тероришу питањима „зашто се није вијорила застава Титове армије” на тамо-неком-скупу иако се зна да је та армија ратовала једино против Срба, и то од пролећа 1941. па за следећих педесетак година.

А док се не разјасни има ли за Србе будућности – језик може и да причека. Макар док се не одговори на питање: треба ли, уопште, језик опустошеној Србији, обеспућеној Србији, обезљуђеној Србији, осрамоћеној Србији, Другој Србији, сорошевској Србији, наркоманској Србији, педерској Србији.

Србији која изумире зато што јој је убијен инстинкт за самоодржање.¹

¹ Објављено у: Ђорђе Јањатовић, *Борба за ћирилицу : Насијавак*. Нови Сад (Удружење за заштиту српског језика „Ћирилица“), 2016, 765–777 (преведено на енглески: *Fighting for the Cirilic or Tilting at Windmills*. *Исио*, стр. 873–885).

О СТАРОЈ СРПСКОЈ ЛЕКСИКОГРАФИЈИ – НЕШТО ДРУКЧИЈЕ

Драгоценом серијом текстова под општим насловом (СА) *ЧУВАЈМО СРПСКИ ЈЕЗИК Полиџика* је учинила редак искорак у бризи за очување српскога језика и омогућила носиоцима разноврсних знања о многим његовим аспектима да се својим погледима представе не само специјалистима за поједине домене српскога језика него и много широј културној и научној јавности. Неке појединости формулисане у тим расправама могу се разматрати и нешто друкчије, а ја овде издвајам ону која се тиче старине српских лексикографских подухвата.

У прилогу Рајне Драгићевић (*Полиџика*, 6. 9. 2015) наводи се да Срби до краја 18. века нису имали речника и да је „један од најстаријих” био *Речник мали*, објављен у Бечу 1793. године. Тај податак био би потпун да је речено да се то односи на речнике штампане ћирилицом и намењене српској *ј*православној читалачкој публици. Ту појединост сматрам битном због тога што је, после 1945, сва западна српска књижевнојезичка традиција „предата у надлежност” Хрватима и тада су они, ни криви ни дужни, постали власници свега онога што припада традицији *српске* писмености и за чије су уобличавање Хрвати били заслужни таман колико и Ескимима (изузевши, разуме се, њене танке чакавске фрагменте). Такве појединости ваља рашчистити одмах јер су Хрвати, током више последњих деценија, „навикли” на то да „хрватским” сматрају све оно што је икад и игде написано на оним просторима на којима се *данас* налази и један једини „Хрват”. И због тога се може рећи да су они народ који данас има макар педесетак „хрватских језика”, али је њихова невоља у томе што се сви они међу њима који се срећу по штокавштини једино могу представити као – *српски*.

О томе најбоље сведочи комплетна „илирска лексикографија”, коју Хрвати доследно „читају” као хрватску, о чему сам другде говорио детаљније, а овде ћу од тога поменути само неке појединости:

а) Јаков Микаља (1600/1601–1654), „талијански језуит који је, као мисионар у Темишвару и у Далмацији, научио хрватскосрпски”, објавио је „Благо језика словинскога (*Thesaurus linguae Illyricae sive Dictionarium Illyricum*), рјечник хрватскосрпско-талијанско-латински с малом граматиком рађеном према Кашићевим *Institutiones linguae*

illyrica” (Лорето-Анкона, 1649–1651), при чему у предговору „тврди да је »босански језик«, који упоређује с тосканским, најљепши међу нашим дијалектима”. (У време о коме говоримо за „хрватски језик” није се знало ни у Загребу, а у Босни за њега се чуло – тек три века касније!)

б) *Lexicon latino-italico-illyricum* Јоакима Стулија (1729–1817) представља се као хрватско-латинско-талијански рјечник, у његовој је основи „штокавски (ијекавског говора)”, али се у њему нашла и грађа из дела Доситеја Обрадовића, Јована Рајића, Орфелина и др; предговор речнику написао је Франо Марија Апендини и у вези с тим може се истаћи једна посебна занимљивост: он реч „»илирски« преводи са »serbico« не помињући реч хрватски”;

в) Арделио дела Бела (1655–1737) „написао је и 1728 у Млечима издао овећи талијанско-латинско-хрватски рјечник (*Dizionario Italiano, Latino, Illirico*, на 785 стр.) с латинско-талијанским индексом ријечи на крају и с кратком граматиком »илирскога језика« на почетку рјечника (*Istruzioni grammaticali della lingua Illirica*)... За рјечник је скупио грађу из преко 40 рукописних и штампаних дјела дубровачких и далматинских писаца XVI и XVII ст., тако да је то први наш рјечник, који је израђен на основи писаца и потврђен цитатима из књижевних дјела”.

Могли бисмо томе додати и неке друге сличне „хрватске речнике” (Бартола Ђурђевића, Фауста Вранчића, Јосипа Волтића) и ни у једном од њих не помиње се хрватско име, а свако регионално име одређује се као *илирско*, тј. *српско*. И јасно је зашто је то тако: Хрвати кажу да су они, *као чакавци*, западно хришћанство примили пре 13 векова, а по штокавштину, ни у траговима не појављују пре краја 19. века и о томе најбољу потврду налазимо у Дубровнику, у коме је, према „попису од 31. децембра 1890”, у његових 14 „одломака” пописано 11.177 житеља, од којих 9.713 „говори у кући” *српски*, 716 талијански, 19 „словенски” (тј. словеначки), 2 руски, 52 чешки, 6 пољски, 285 немачки и 384 мађарски. И *ни један једини хрватски!* Католички мисионари, дакле, међу Хрватима нису имали потребе нити да мисионаре нити да шире католичанство, али су то могли чинити *међу Србима* и за те су им послове били неопходни речници *српскога* језика.

А колико су у томе имали успеха, могу показати три појединости: а) мостарска бискупија основана је 1625. године без иједног верника, без иједног попа и без иједне цркве; б) надбискуп сарајевски Штадлер устоличен је 1882. године у некој бараци јер

у Сарајеву католичке цркве није било; в) главнина католичких цркава по Босни саграђена је после Првога светског рата и кад је то један функционер ХДЗ неопрезно открио, једва је успео да се спасе – бекством у Немачку.

Хрвати не признају да су били Срби-католици, а без тога у Европу нису имали шта однети мимо онога што су од Срба *преоштели*. Срби им не морају потписивати признање да су им то *поклонили*.¹

¹ Објављено у: *Политика*, Београд, 11. октобар 2015, 14 (серија [СА]ЧУВАЈМО СРПСКИ ЈЕЗИК); поновљено и у: [Додатак *Политике*, 10. новембар 2015, 10].

СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК НИКАД НИЈЕ ПОСТОЈАО

Ако су Хрвати били периферно српско племе, а све дијалекатске чињенице на то упућују, разумљиво је да и „хрватски језик” нема утемељења: њега су се Хрвати одрекли сами у оно време кад им се учинило да ће им словеначка кајкавштина донети много богатији „род” од онога који им је доносила „домаћа чакавштина”, али су брзо схватили да су им добици једнаки, тј. никакви, и окренули се српском језику лепећи преко њега „своју” етикету. Будући, међутим, да нису знали ни њу да прелепе, сачекали су крај 19. века да им и тај посао обаве „вуковци” И. Броз, Т. Маретић и Ф. Ивековић и да их тако преведу на *српски* језик. Хрвати су, дакле, преузели *српски језик*, неко време тепали му као „хрватском”, после неколико деценија, по комунистичком налогу, накратко пристали да га зову *хрвајскосрпски*, а онда опет продужили да га *лажно* *представљају* као „хрвајски”. И да се диче оним што су од Срба преузели заборављајући да су, искључујући се из српскога етничког корпуса, могли однети само капу, гаће и опанке, а језик (и све што уз језик иде) оставити онима који су га створили и однеговали.

У том смислу јасно је да „српскохрватски језик” може постојати као „термин за невољу” којим су Хрвати тражили прилику да туђи садржај обележе „својим именом”, а „међународна славистика” и танка српска памет (подупрта комунистичком силом) омогућили му да претраје и у временима кад га нико озбиљан више није узимао у обзир. Језик је датост која се не може лако сагонити у калупе према жељама оних који би да од њега неки део „одсеку” или да из њега нешто „оскубу”. За те послове Хрвати су се кандидовали почетком прошлога века, „Бошњаци” – пре коју деценију, а Црногорци – пре коју годину. И сви се надметали у томе ко ће уверљивије и успешније лагати не водећи рачуна о томе да су пре тога сви они до јуче *били Срби* и сви говорили *српским* језиком. Ако у том смислу одбијемо Црногорце који још нису стигли до фазе писмености, можемо рећи да је Маретић оставио директну потврду да је (на)писао граматику *српскога* језика, а 10–15 година пре њега „херцеговачки мухамеданци” написали својим комшијама „Латинима” да знају „своје порекло које већином као и њихово потиче *од православног праоца*” и да знају и то да је њихов „*језик чисто српски*”, а да им није јасно какво

се то „хрватско име” у Босни намеће кад се за њега „до окупације овђе чуло никад није”. „Новим Хрватима” и „новим Бошњацима” те појединости није лепо помињати, као ни све оне међу њима који још увек памте оно што је главнина њихових сународника врло успешно заборавила (Мешу, рецимо, или Емира – да друге не помињемо).

Због тога их овде, и једне и друге (оне треће и овде намерно заборављам), ваља подсетити на то да свака штокавска реч улази у корпус српскога језика, па међу њима, рецимо, и *Господа Глембајеви* и *Поврајак Филија Лајиновића* (а око *Балага Пејрице Керемџуха* Хрвати треба да се договарају са Словенцима). Јасно је, наиме, да Хрвати Крлежу не сматрају „својим писцем” (знају да је по пореклу био Цинцарин и ожењен Српкињом), а и да има друкчији третман, то ни у чему не би могло променити његову позицију у књижевности на српском језику: он ће се тамо наћи поред Меше Селимовића и Скендера Куленовића (али и Мака Диздара иако је он у Хрватској затражио азил као „њихов писац”). У том смислу јасно је да је и „одбрана српскохрватског језика” у Речнику САНУ бесмислена: све оно што је у Речник укључено тамо треба да остане и једино што из њега треба искључити јесте онај други део сложенице на његовој корици и на његовом нултом табаку.

Прича о „БХС / БЦХС језику” као некаквом „изразу пословичне америчке прагматичности” представља увреду здраве памети и о томе је један истакнути европски славистички трговац пре седам-осам година изјавио да они „прате политичка догађања” и чим је „црногорски језик” ушао у Мијатов Устав – за њега је истога часа отворена равноправна катедра са онима на којима су се дотад „студирали БХС језици”, с образложењем да се више плаћа превођење „с четири језика него с три” и више „на четири језика него на три”. Тај трговац, међутим, није разјаснио да ли то исто важи и за *немачки* и *аустријски* или за *енглески* и *амерички* – да друге паралеле не помињемо.

Исти трговац, међутим, заслужан је за формулисање и једне необичније паралеле: кад је укључио „црногорски језик” у наставне планове својих студија, он је саопштио да у Кини постоји око 240 различитих дијалеката, од којих би макар 100, *по критерију разумљивосћи*, могао имати и статус језика, али да и поред свега тога, иако их има мало више него свих наших „БЦХС народа”, Кинези знају само за *један кинески језик* (онај мандарински) и не знам како је наш трговац успео да „у кинеску мустру” не удене своја четири

„БЦХС језика”? Посебно ако се зна да је Парламентарна скупштина Савета Европе, пре коју годину, тражила да се лигвисти договоре о томе колико има „српских језика”, а да њеним чиновницима препусте да одреде како ће се звати.

Тој Скупштини одмах треба јавити да се не замаара: тај се језик једино може звати – *српски*.¹

¹ Објављено у: Политика, Београд, 19. октобар 2015, 7 (серија [СА]ЧУВАЈМО СРПСКИ ЈЕЗИК).

НЕМА ДОКАЗА ДА ЈЕ ЋИРИЛИЦА [ИКАД БИЛА] ХРВАТСКА

Хрвати се опет распричали о ћирилици и хоће, веле, да је утуре у школе и да је уче боље него што су то досад чинили. И то је лепо формулисао ректор Загребачког свеучилишта Дамир Борас: „Ћирилица је увек била хрватско писмо и сматрам да ће у тренутку кад постане уобичајено писмо које се учи у школи изгубити политичку тензију и постати оно што заиста јест, писмо којим су се наши људи користили од памтивека”.

Ректорова изјава ипак је мало неопрезна будући да хрватски домољуби, у Вуковару и другде, то знају од њега много боље. И они подсећају на то да је ћирилица, одмах после поделе хришћанства 1054. године, проглашена за „ђавољи изум” и била забрањена свуда тамо где се са њом могао срести макар и један католик. Ректор је у праву кад каже да је ћирилица „писмо којим су се наши људи користили од памтивека”, али је заборавио да дода да је то било онда кад се за Хрвате није знало нигде по штокавским просторима и кад су сви они били Срби и сви православни, и по Славонији, и по Босни и по Херцеговини, и по Далмацији и по Истри. И за то су добра потврда прилике у Дубровнику у коме се, рецимо, на самом крају 19. века „у кући говорило” српски, талијански, немачки, мађарски, словеначки, пољски, чешки, руски, а за *хрвајски* – нико чуо! А зашто је то било тако, најбоље нам је објаснио Јулије Бенешић 1911. године наводом „да се још стиде сријемски момци да за себе реку да су Хрвати”. Тај Бенешић је то рекао, дакле, и за Вуковар и то је знак да су од тада потомци „сријемских момака” изгубили осећај стида. И сад сви они за појасом носе чекић – да уче ћирилицу свуда где се са њом сретну.

А што се Бенешића тиче, његову науку наставио му је унук Радослав Катичић тиме што свим Хрватима потписује „путовнице до млађег каменог доба”, па чак и онима који су покатоличени од 1941, али и онима који се и сад покатоличавају. Нису Хрвати, уосталом, „погинули” ни за латиницом будући да се много боље разумевају у неке вештине којима су овладали, рецимо, у Магдебургу током Тридесетогодишњег рата и у немачко историјско памћење уписали се по оној чувеној „Сачувај ме, Боже, куге, глади и Хрвата”. Да им овога пута не помињемо ни Јасеновац ни оне логоре за децу кроз

које су провели 110.000 логораша од пелена до 15. година. И на јединствен начин прославили „хрватску уљудбу“.¹

¹ Послато *Политици* 27. јануара 2016, необјављено.

„ЋИРИЛИЦА ИЗМЕЂУ ИСТОКА И ЗАПАДА”

Драгоценом и врло информативном тексту В. Станишића под горњим насловом (*Полиџика*, 24. нов. 2016, 13), у коме се разматрају различите фазе српске ћириличке писмености, могла би се додати и покоја појединост из „најновије историје проблема”.

Станишић вели да се „постепено одумирање културног памћења [...] најупадљивије испољава у виду конкурентне синхроне диграфије – истовремене и алтернативне употребе двају писама”, што је „класичан и добро познат пример графичке смене домаћег националног писма туђим графичким обележјем, које се пропагира као космополитско и престижно. Кроз такву диграфичну ситуацију прошли су сви они народи” који су се нашли на путу „империјалном ширењу латиничког писма и стварању космополитског латиничког комонвелта у који су милом или силом ушле нове културне колоније широм света”.

Србе су у ред таквих колонија уписали комунисти који су им стигли с истих оних адреса с којих и Русима две године раније и с истим циљем с којим и Русима: затрти и православље и његове носиоце. У „руском случају” то је значило зауставити и незабележен економски успон започет Столипиновим реформама, а кад је о Србима реч – одбацити православље од загребачких предграђа (или чак много западније од њих) и учинити то у првом налету макар до Дрине. О томе је КПЈ већ 1920. записала да „западне Србе треба прогнати као окупаторе”, при чему је „Југославија је имала да се распадне на посебне државе – Хрватску, Црну Гору, Македонију, Словенију; Србија се и не помиње, док ће се мађарска и албанска национална мањина отцепити, јер је њихову земљу »анектирала« српска буржоазија”. Све што се касније догађало кад су комунисти преузели власт своди се на то да се српски етнички простор раздоби: Македонији су признати и нација и језик; Црној Гори само оно прво (оно друго „стекла је” у наше дане); интензивна сарадња комуниста с усташама крунисана је тиме да су Хрватској поклоњени Барања и западни Срем и сав простор од Конавала до улаза у Бококоторски залив (према истраживањима Ж. Ђорђевића, од 2. јула 1943. до 6. априла 1944. у Брозовој војсци нашло се 80.000 народнослободилачких усташа, а до краја рата тај број морао је

бити увећан макар за још коју стотину хиљада њихове кољачке сабраће и „под крижом и под полумјесеком” и углавном су послати у источну Босну да сатру оно Срба што је тамо било преостало); Косово и Метохија даровани су Шиптарима, а Војводина остављена да о њеној судбини, у наше дане, одлучују ЛСВ, ЛДП и слични либерални трговци; у Хрватској и Босни Срби су остављени на милост и немилост истој коалицији која их је и у рату сатирала, али је то сада чинила у мало „демократичнијој форми и у име братства и јединства”. Уз све то, сва западна српска књижевна традиција, у пролеће 1945, „предата је у надлежност” Хрватима мада су они за њено уобличавање заслужни једнако колико и Ескимима. И све то чињено је у складу с Брозовом наредбом да окупационе трупе под командом Пека Дапчевића према Србији не смеју имати милости (по комунистичком налогу, ето, и Црној Гори дарована је у Србији улога окупатора), при чему су у тим пословима врло активно учествовали и представници највише комунистичке власти наводима, рецимо, да је Србији „пуштено премало крви”, али да још „има времена да се та грешка исправи” (како су о томе говорили Ћилас и Крцун) и да се тако једино треба понашати „према примитивним Србима” (како су то чинили Коча Поповић и Благоје Нешковић).

У таквим околностима, разуме се, ћирилица се морала наћи у „врху приоритета” на чије су се разарање комунисти устремили и за то је довољно поменути три појединости: а) кад је „установљен” македонски језик, Ћилас је ишао у Скопље да убеди македонске политичаре и лингвисте да га заснују на латиници, да тако Срби буду убачени у „хрватско-македонски латинички сендвич” и принуђени да и сами пређу на латиницу; б) Македонци на то нису пристали, али су комунисти и за то нашли пречицу и Новосадским договором „прогласили равноправност” латинице и ћирилице, а актима државне принуде (увођењем латинице у администрацију, војску, полицију, повлачењем ћириличких писаћих машина) довели до тога да се ћирилица сада нађе на издисају; в) то што су тада учинили комунисти су неколико година раније обећали функционерима ЦИА-е као једну од етапа у раскиду Тита са Стаљином када је министар културе најавио да ће свако дете у Југославији морати научити латиницу, „па ће се на крају свега тај проблем тако и решити”. Да би се разумела настојања комуниста, треба рећи да су они покушали да латиницу природе и руском језику, у првом налету то им није пошло за руком, али су Србима успели да „утуре маглу у главу” и да проблем реше тако што су посмицали све оне међу њима који се с прогоном

Ћирилице нису слагали и који су знали да се латиницом једино и доследно потписивао фашизам, а са њим, ето, и комунизам, па је у мом најранијем дечјем искуству за њих остао назив *јамари* и реч да „нема бољих фашиста од комуниста”.

И није случајно да су они исписали књигу *Пакао и комунизам у Црној Гори*: крваво коло тамо су заиграли М. Ђилас и М. Пијаде јер је требало закрвити народ тамо где усташка кама није могла досегнути. И све то треба схватити као предигру за послератно сатирање Срба када их је ислеђивано, шиканирано, пребијано три милиона и од њих се сваком шестом не зна гроб.

На нестајање ћирилице у таквим приликама може се гледати као на колатералну штету, при чему најбољи део Срба није стигао да „научи латиницу”.¹

¹ Текст послат *Политици* 26. нов. 2016, необјављен.

ГОСПОДИН *ЈЕЗИК* И [ЊЕГОВИ] ДЕКЛАРАТОРИ

Декларацију о заједничком језику уобличио су и потписали мајстори који о језику знају таман онолико колико и много хиљада оних који су им се накнадно прикључили, али треба рећи да је у њој тачно једино то да тај језик јесте заједнички свима онима који се њиме *сћоразумевају*. За оне, међутим, којима језик служи *за мукање, блејање, њљубање* и сличне „комуникационе потребе” додајем овде и покоју друкчију опсервацију.

1) Декларатори веле да „свако има право да слободно и самостално кодифицира своју варијанту заједничког језика”. Ја сам са тим ставом сагласан, али ми није јасно да ли они тиме тврде да свако право мора бити „искоришћено”, па међу њима и оно да „свако има право да муче и/ли блеји”. Нормални људи на такво право не пристају, али ако неко мисли да се о њега треба отимати, они неће имати разлога да се мешају у сваки неспоразум с памећу.

2) Декларатори, даље, веле да су „све четири тренутно постојеће стандардне варијанте равноправне и не може се једна од њих сматрати језиком, а друге варијантама тога језика”. Е, ту смо већ на ономе што сам означио као неспоразум с памећу: то може важити само за оне „језике” (или њихове „варијанте”) којима се зна и датум рођења, и отац, и кум, и бабица, али им се мајка нигде не помиње. У такве *језике* (да у овом тренутку по страни оставимо македонски), спадају „хрватски”, „бошњачки / босански” и „црногорски”. Да то покажемо, кренућемо „од задњег краја”.

а) „Црногорски језик” рођен је пре десет година и још му Рајка и Тања (уз надзор „академика Брана и академика Мијата”) свакодневно „мијењају пелене”. И никако да му прође жутица, да не кажемо – жутило.

б) Од њега је „бошњачки / босански језик”, може бити, старији тек који дан и њега повијају они који би да на своју памет преведу Мешу, Скендера, Емира, Салиха, Мехмедалију...

в) Најстарији је од њих „хрватски” и њега су, од 1892. на ову страну, *од српске јайије*, истесали „хрватски вуковци” Броз, Маретић и Ивковић.

Свим тим „језицима”, дакле, знају се „рођендани”, а једини коме се то не зна јесте *српски*. За њега се, међутим, зна да је стар

више хиљада година, да се простирао од делте Дунава до делте Поа и од Гемера до Пелопонеза, а прве податке о њему оставио нам је Плиније Старији кад је Син Божји био дечачић од 12 година. Плиније је тада донео спискове српских племена из Херцеговине која се и данас тамо налазе, али су се просула и по другим крајевима Српства (покаткад и по другим крајевима Словенства). Неки други зналци (међу којима нема Срба), уз све то, утврдиће да је „у готово читавој Европи од Исланда на северу па све до Грчке на југу, заједнички предак био исти” и да је његова прапостојбина – Балкан. „И то не просто Балкан, већ Србија, Босна, Хрватска, Македонија”, тј. сви они простори на којима су се, по комунистичком инжењерингу – током последњих деценија, из Срба истићиле „нације” за чије су се „језике” забринули наши декларатори и хоће да српски језик забране и да га сведу на ранг оних који су још у пеленама, тј. **усрани**.

Неће да може. Српски језик је **Језик Господин**. Не зна се колико је стар, али се зна да је старији од свих европских језика. И зна се да су на њему утемељене и Винча и Лепенски вир. И зна се да није **језик зликовац**, као што то многи од оних европских несумњиво **јесу**. И зато наши декларатори могу и да мучу и да блеје. И да то чине на којим год хоће „стандардним варијантама” којих год својих „језика”, али морају знати да на њихову памет никад неће моћи бити свучен **Господин Српски**.

Осим из Винче и Лепенског вира пре више миленијума, у наше време **Он** је најгласније одјекнуо с Језерскога врха и Филипових гусала и никад се није могао наћи ни у песми Тренкових пандура, ни Сафвет-бегових сејмена, ни Милових перјаника.

Пред њима, као и пред деклараторима који би да га снижу на своју памет и своју величину, он једино може да окрене главу.

И да зачепи нос. Док се деклараторски смрад не развеје.¹

¹ Објављено у: *Печаш*, Београд, бр. 465, 7. април 2017, 56–57 (у оквиру блока: Јово Бајић, *Трајом Сарајевске декларације о српском језику*).

СИРОМА ЧОМСКИ

„Политика” је известила да је Чомски проговорио „заједничким” енглескоамеричкоканадскоаустралијским језиком и за то је, вели, највећа заслуга Сњежане Кордић и њених сплитскоподгоричкосарајевскобеоградских декларатора о нашим заједничким домаћим језицима.

И то је лепа потврда народног искуства да заслужни и честити људи заслужују да умру на време јер им се, ако предуго потрају, може догодити да посениле и да на њихово име падне сенка коју они ни по чему нису заслужили.

Чомски ниже 90. годину и не знамо како оним заједничким језиком није проговорио пре десет или двадесет година кад никакву менталну слабост није показивао.¹

¹ Објављено у: *Политика*, Београд, 12. мај 2018, 20.

КАКО ОСРАМОТИТИ ЈЕЗИК

У настојањима да се обатали и осрамоти српски језик идеја неће никад недостајати, а последња је она да би му требало „наденути” ново име које ће одмах пригрлити и Тренкови пандури и Сафветбегови сејмени и Милови перјаници (*Полиџика*, 5. мај 2018). Мислим да се такво име не може наћи и за тај посао треба имати и друкчију врсту памети, рецимо – ону која би била макар мало мање осмуђена и отрована од оне која се за кумовање кандидује.

Кад тако говорим, имам на уму врло просту чињеницу: да је та памет имало нормалнија, она не би ни тражила друго име поред онога које јој је први пут неспорно записано у некој књизи Плинија Старијег из времена кад је Син Божји био дечачић од 12 година. Тада је, наиме, у Херцеговини први пут поменуто 27 племена чија је главнина своје *срѣско* име носила макар следећих деветнаест векова и довела га и до освита двадесетого. И за све то време по западним штокавским просторима, у много последњих векова, није се знало ни за други народ осим *Срба* (не мислим при том на окупаторе – којих никад није недостајало) ни за други језик осим *срѣскоја*. И нека то потврде неке појединости из новијих времена:

- група „херцеговачких мухамеданаца” поручиће 1887. године „Херцеговачкијем Латинима” да се за њихово „ново хрватско име *до окуџације* [1878 – Д. П.] *овђе никад чуло није*” и да „ми као ни ви не знамо ни одкуд је ни како је оно постало, дочим смо за *срѣско име* од увијек знали... Ви остајете међу нама они стари латини и ништа више, а ви можете разметати се како год хоћете. На пошљетку *знамо ми своје ѿрекло које већином као и ваше ѿѿиче од ѿравославних ѿраоца, а знамо и ѿѿо, да је наш језик чистио срѣски*”;

- када је, три године касније, загребачки *Вијенац* позвао „мо-старске Хрвате” на „народно славље у Макарску”, један савременик записаће да тамо нико не зна за Хрвате и додати: „Ђе ће у Мостару бити Хрват, кад је Мостар главни град »Војводине св. Саве«, у коме су вазда живјели чисти Срби од три вјере”;

- према „попису од 31. децембра 1890”, у Дубровнику и његових 14 „одломака” пописано је 11.177 житеља, од којих 9.713 „говори у кући” *срѣски*, 716 талијански, 19 словенски, 2 руски, 52 чешки, 6 пољски, 285 немачки и 384 мађарски. И *ни један једини хрвајски*;

- кад је 1882. године Јосип Штадлер устоличаван за надбискупа сарајевског, уприличено је то у некој брвнари јер католичке цркве у томе делу Босне није било (мостарска бискупија основана је 1624. године без иједне цркве, без иједног свештеника и без иједног верника, а кад је током последњег рата у Босни високи функционер ХДЗ-а неопрезно открио „своје велико изненађење” сазнањем да је највећи број католичких цркава по Босни саграђен тек после Првога светског рата, одмах је био смењен са свих функција и једва успео да спасе главу бекством у Немачку);

- у Славонији хрватско име било је „зазорно” још у другој половини 19. века и хрватски племениташи радије су своје коње сматрали припадницима хрватске нације него своје кметове; Јулије Бенешки оставио је 1911. запис да се „још стиде сријемски момци да гласно за себе рекну, да су Хрвати”, а Стј. Ившић за исто време наводи речи једнога старог Посавца да „кажу, да се зовемо Рвати”;

- као Хрвати и „мусломани”, на почетку прошлог века легитимисали су се и Црногорци: 1911. године 95% њих били су Срби (оних осталих 5% били су Арбанаси); данас њихови унуци, под барјаком „Црногорскога покрета”, траже нове очеве јер су им мајке „изгубиле конат” о томе ко их је таквима могао „направити”.

То су чињенице: „хрватски вуковци” Броз, Маретић и Ивековић утемељили су „хрватски језик” као *српски* 1892, 1899. и 1901, „бошњачки” / „босански” приредио је, од исте јапике, Авдо Чампара пре двадесетак година, а „црногорски” је прогласио секретар општине колашинске тек пре неку годину (и томе језику Рајка и Тања, уз секретаров надзор, како напред рекосмо, „још мијењају пелене”).

Шта је тим језицима „заједничко”, нека утврђују њихови утемељитељи, нека им кумују како им се свиди, могу да их руже или сунете по свим мерама које су им одредили, али ништа од тога не може се тицати *српскога* језика: две хиљаде година од његовога првог помена тапија му је да га „заједничари” не могу свући на своју осмуђену памет.

Нити са „својих језика” уклонити Вукове бркове.¹

¹ Објављено у: *Политика*, 6. јун 2018, 20, као одговор на покушај да се српском језику „освежи крштеница”.

КАКО СЕ РУГАТИ ЈЕЗИКУ

Поново сам прочитао свој текст и није ми јасно где је у њему Е. Зерем нашао оно о чему се са мном спори: ја сам рекао да је *српски* језик први пут поменут пре два миленијума, да је *хрватски* преписан с њега пре стотинак година, да је пре двадесетак година, од исте јапије, А. Чампара приредио „*бошњачки / босански*”, а да „*црногорском*” Рајка и Тања „још мијењају пелене”. Ја нисам поучавао никога шта да ради са „својим језиком” и како да га крсти и уређује, али јесам устврдио да све то што се с таквим „језиком” може чинити неће важити за *српски* и да му је за то гаранција потписана пре оних двадесетак векова. У том смислу Зеремов поглед на Игићев „покушај тражења компромисног решења за језик којим говори највећи део славенских народа на Балкану” може се тицати само оних „језика” који су се *ис[ко]јилили* из *српској*, али ће он сâм остати *изван* свих тих игара и *изнад* свих ситних „заједничких” трговачких рачуница.

У проблеме о којима се споримо, дакле, Зерем уводи неке појединости за које у мом тексту, напросто, нема утемељења: ја ником *не напурам* назив језика јер знам да се то не може учинити. И за то имам један баналан разлог: кад је друг Авдо први пут поменуо могућност да би „Бошњаци” вољели да им се „призна босански језик”, у Одбору за стандардизацију српског језика ја сам се сагласио са ставом да то име не може бити прихваћено зато што су тамошњи Срби и Хрвати такође Босанци и такав „језик” не би ни по чему могао бити „и њихов”. У том смислу Зеремова прича о „злоупотреби језика и његово гурање у раље »светосавског национализма« као језика »једног народа, једне религије у једној држави«, уз „успостављање српске православне теократије од »Купе до Вардара и од Дунава до Јадранског мора«”, може се разумети једино као терорисање елементарне памети и о томе је Зеремов истоверник и поредник Мехмедалија Нухић записао две много уверљивије реченице: „Српство не потиरे ниједан облик практиковања осећаја нечије припадности духовном индивидуалитету. Напротив, Срби су народ који кроз историју није никада показивао аспирацију према туђим духовностима”. То су знале десетине, или стотине, Зеремових предака, таквих као што су Осман Ђикић, Мехмед ефендија Спахић, најгласнији међу њима Меша Селимовић, Скендер Куленовић, а од

наших савременика – Емир Кустурица, или Салих Селимовић, или већ поменути Мехмедалија Нухић. Озбиљни људи пре ће поверовати њима него другу Авди и Википедији.

Из Зеремове расправе понекад ће се наметнути утисак да он не прати ни сопствену мисао, а једна од појединости која на то указује јесте и она о „српском језику као најстаријем и претечи свих наших језика”. Њему, наиме, није јасно „да ли је то потпуно нови оригинални језик” који „није проистекао нити из једног другог језика” и да ли то „значи да људи на овим просторима нису уопште знали говорити док се није појавио тај оригинални »српски« изум”; идући за том идејом, Зерем се пита да ли тај језик „треба имати статус религијске догме и да се до »судњег дана« његов статус не може мењати те да из њега не може настати нити један нови језик”.

Такво је размишљање неразумљиво. Уз чињеницу да је један језик стар 20 векова тешко се могу разумети питања јесу ли људи пре тога знали да говоре и да ли на њега треба гледати као на „религијску догму”: језик је такав какав јесте, он је „својина” једне друштвене заједнице као темељ комуникације у њеним оквирима, из те заједнице могу се издвајати неке њене групе, оне могу мењати капу, гаће и опанке, али ће то много теже чинити с језиком којим се такви детаљи одеће именују. У такве односе Зерем „уиграва” Американце и Аустралце и њихов енглески језик наводећи да „они у сваком тренутку могу одлучити да промене назив свог језика и да их у томе нико неће спречавати”. Та је Зеремова тврдња свакако тачна, али иза ње остају макар две недоумице: зашто то нико од њих, ипак, *не чини* и шта би то значило за позицију енглеског језика? Да би поробили свет, Американцима је, ето, довољан *шуби језик*, 200 милиона Бразилаца могу сасвим спокојно да живе с португалским језиком, од двадесетак арапских нација ниједној не пада на памет да се одрекне арапског језика, а само „Бошњаци” (стављам их овде под наводнике јер су, према сведочењу оних „херцеговачких мухамеданаца”, тим именом означавани становници Босне кад тамо других народа није било осим Срба), Хрвати и Црногорци хоће да два миленијума стар језик свуку на своју памет и да га – увију у своје националне пелене.

Зерем се може залагати за такво решење, може нудити „компромис у вези с називом језика”, али би било добро да у тим својим настојањима „не поправља” чињенице језичке историје. Он вели да „натурање другима имена језика силом већ имамо на

сцени готово сто година”. И не зна се где је то чуо: током последње деценије 19. века Хрватима су „хрватски вуковци” подастрли *српски језик*, а они га „прочитали као *хрвајски*”, Бошњацима је друг Авдо *српски језик* потурио као „*бошњачки / босански*”, а друг Мијат исти језик окрстио као „*црногорски*” и само Зерем зна како се то може разумети као „натурање имена језика силом”: Срби немају ни моћи ни потребе да то име натурају ни Хрватима, ни „Бошњацима”, ни Црногорцима, али их могу подсећати на то да једино представници малих и искомплексираних народа могу мењати *име језику*.

На исти начин на који могу променити име свом магарету, рецимо.¹

¹ Текст послат 16. јуна 2018. *Полијици*, необјављен.

СРПСКИ УЦБЕНИЧКИ ВАШАР ИЛИ СРАМОТНА ШКОЛА СРАМОТНЕ ДРЖАВЕ

Завод за уназађивање образовања и васпитања (ЗУОВ), у сарадњи с Лабрисом и његовим педофилским, некрофилским, зоофилским и сличним асоцијацијама, приредио је 286 нових уцбеника за 22 предмета које ће српска деца „изучавати” у првом и петом разреду основне школе. Многе од тих књига „креирали су инострани издавачи”, најзаступљенији је међу њима немачки *Клеј* и његове хрватске и словеначке филијале, што не значи да су њихове књиге „најквалитетније јер има бољих уцбеника од њихових, али су дефинитивно међу издавачима који су окупили најбоље ауторске тимове”. О томе шта се дешава на српском уцбеничком вашаришту на другом месту говорио сам више пута и детаљније, своје записе слао највишим представницима српске власти, њиховим министарствима и надлежним службама, понешто од тога објављено је у новинама или на Интернету (неки од тих текстова нашли су се у мојој књизи *Расијети народ*, Нови Сад [ИКЗС], 2018, 303 и даље), а овога пута то чиним само да бих притврдио своје давнашње увиде у проблематику пред којом се налазимо и да бих позвао српску државу, ако је још има, да макар покуша да скине срамоту са српскога школства и да своју ропску послушност окупатору не залива фразама о демократији и евроинтеграцијама

Као земља којој су узети и образ и достојанство, по свему судећи, Србија се нашла под влашћу која јој је изабрана у оним демократским борделима у каквима је заснована, рецимо, Трилатерална комисија и није чудно да су чланови те комисије три најзначајније личности на челу српске владе: председница и њена два потпредседника, а не знам има ли у влади још таквих. И при том су сви они мало чудно „обележени”: председница и потпредседница немају породицу, а за потпредседника није извесно да је Србин (као што Српкиња, по свему судећи, неће бити ни председница). Помињем те детаље зато што су Срби некад знали да се према својој земљи односе с поштовањем и то показивали, рецимо, тиме да су многи представници највише власти у Први светски рат послали своје синове у исто време кад и друге њихове вршњаке („Кад Србија зове, позив важи за све”

– говорио је тада председник Скупштине). Садашња српска власт, међутим, инсталирана је тако да Србима обезбеди пречицу до беспућа, тј. према безданима историје. Зато је Билдербершки клуб на своје последње заседање (Торино, јун 2018) позвао председницу српске владе да је поучи како да те послове најефикасније обави, а председник државе најавио да ћемо се, „уколико се не разграничимо с Албанцима, за 40 година бранити у Врању”. Тако смо се нашли у ситуацији да они који нас предводе не знају ни шта причају, ни шта раде, ни куд ударају. А да је тако, закључујем на основу једне баналне појединости: изгледа да председнику још „није јављено” да се ми већ бранимо у Нишу и да то чинимо управо од онога „5. октобра” кад су се он и његови коалициони партнери договорили да демократски опустоше Србију и да опљачкају све оно што су добили као готовину кад су запалили Скупштину и преузели власт.

А за 40 година које он помиње, то је много изгледније од свега другог, Срби ће сви стати под ону шљиву на Ади Циганлији. Зато на судбину српскога школства треба гледати само као на претходницу дефинитивнога српскога полома: немачким и хрватским плачкашима српскога уџбеничког тржишта садашња демократска власт помогла је да она *џри ѝеноцига* које су у прошлом веку над Србима извршиле њихове злочиначке државе, у наше дане, површе и *четвртим*, духовним. У ту сврху немачки издавачки концерн „окупио је најбоље ауторске тимове”, али је чудно да њима још не полази за руком да припреме и најбоље уџбенике. Разлог за то наћи ће се у чињеници да њима до уџбеника није ни стало колико до тога да српску децу духовно опустоше и да их свуку на сопствену памет. За Немце је (као и за германске народе уопште), наиме, давно речено да „имају комплекс Агаре [1Мој 16, 21], још од неолита, јер знају да су на зачељу стварања цивилизације у Европи” и да, „духовно празни, оспоравају хришћанско предање, подривају све што чини личност, народну самобитност, полове, узраст, трују човечанство”. Таквом менталном склопу, дакле, нису потребни добри уџбеници, њему је довољно већ и то што „има паре” па може корумпирати учитеље и наградити их за то што ће натерати родитеље да купују смеће које испада испод „Клетовог” чекића.

А такву ендемску корупцију инсталирао је закон овлашћујући учитеље да бирају између смећа и ђубрета и да тако непосредно одређују српску судбину и српску будућност. По неким својим појавним облицима ендемској корупцији сличан је ендемски сифилис

и он се среће тамо где се на проституцију гледа као на природан поредак у односима међу половима и где се она може „практиковати” без икаквих рестрикција. Тако је закон у српске школе увео педагошку проституцију која нам је донела 79 лиценцираних пљачкаша на српском уџбеничком вашаришту и овластио Завод за уназађивање српске памети (ЗУСП) да уништи и оно што је од те памети још остало неосмуђено.

Другде сам у вези с тим записао да се у свакој озбиљној држави војска, полиција, народно здравље и просвета налазе под највишом државном заштитом и једино у окупираним земљама та четири државна стуба може „уређивати” *окуйајтор*. И у нашем случају показује се да то окупатор ради врло успешно и уз штедру подршку највиших органа српске власти и за то помињем само једну појединост: министар образовања квалификовао се за своју садашњу функцију тиме што је био учитељ председниковог сина и што је, својевремено, подржао међународни безобразлук (да не кажем – међународни бандитизам) онога известиоца ЕУ за Србију да се један закон о уџбеницима, у последњем тренутку, повуче из скупштинске процедуре зато што „отежава живот” немачким пљачкашима на тржишту српских уџбеника. Очекујем, због свега тога, да ће тај председник и тај министар предложити српској Скупштини да закон који је „онда” заустављен буде враћен и да се њиме уреди да у Србији може постојати само *један „лиценцирани” издавач* и уџбеника и наставних средстава, а сви они остали „издавачи” нека се „лиценцирају” за све друго што им се чини профитабилним, а што са српском школом и српском памећу неће бити ни у каквом дослуху. Људи који су сачували способност нормалног расуђивања и у којима није убијена жишка о припадности сопственом националном колективитету сасвим добро знају да се тај колективитет може неговати и развијати једино ако је заснован на *једном и јединственом буквару* и ако је припремљен по најбољим мерилима и снабдевен непомеривим печатима сопственог националног колективитета. А то, даље, значи да у припреми тога *једног* буквара (а под букваром овде разумем све књиге и сва наставна средства која се деци и омладини стављају у руке од предшколског узраста до пунолетства) не могу учествовати национални крвници, какви су у нашем случају Немци са својим хрватским и словеначким сателитима. Тиме би се дефинитивно завео ред на тржишту уџбеника, родитељи спасли од беспримерне пљачке, уџбенички садржаји били би усклађени с оним што се

може означити као српски национални идентитет, тај јединствени издавач објављивао би *све* уџбенике, и оне „профитабилне” за које се немачки (и сви други) пљачкаши једино отимају, и оне који то нису и које ти пљачкаши, једино и „великодушно”, препуштају званичном „државном издавачу”, тј. Заводу за уџбенике.

И тако би се догодило да се сва средства која се од уџбеника зараде задрже у Србији и тада би се Завод могао договарати с Државом о томе који би њихов проценат могао ићи у буџет, а који би остајао Заводу за остваривање оних пројеката по којима је та кућа била препознатљива пре него што је била изложена пљачкашком насртају „Клета” и његових хрватских и словеначких прирепака, српски родитељи били би спасени од педагошке проституције каквој су сада изложени, а српска школа пружила би српској држави привид да се сматра макар мало мање срамотном.

Јер срамоту коју је донело оних 286 уџбеника за само два разреда основне школе тешко би поднели и они школски системи који су од бруке и за бруку једино и прављени.¹

¹ Српски уџбенички вашар или срамотна школа срамотне државе. – <https://vidovdan.org/aktuelno/dragoljub-petrovic-srpski-udzbenicki-vasar-ili-sramotna-skola-sramotne-drzave/> (12. септ. 2018).

РАСПРОДАЈА СРПСКОГ ЈЕЗИКА – „ПО СЛУЖБЕНОЈ ДУЖНОСТИ”

Текст Дијане Црњак о „српској латиници” у каталозима наших библиотека (*Полиџика*, 8. окт. 2018) показује сву беду српске националне памети: Бранко Ћопић пише „босански”, девет „хрватских књига” написао је Момо Капор, истим језиком писани су *Моји њроналасци* Николе Тесле, *Козарачка дјеца* и *Ријечи које нису заклане* у Јасеновцу; „српски и хрватски” писали су Његош, Б. Радичевић, Мркаљ, Стерија, Сремац; „хрватском ћирилицом” потписивали су се Змај, Дучић, Меша, Иво Андрић, а то још увек чине Р. П. Ного, СПЦ и САНУ.

Српски језик и његово писмо, последњи пут и темељито, осрамотили су Народна библиотека Србије и Институт за стандардизацију Србије („17. липња 2008”) када су, „на захтјев Националне и свеучилишне књижнице у Загребу... измјеном постојећих трословних ознака хрватског и српскога језика из нормe ISO 369-2 у међународну класификацију језика коначно уведена два потпуно раздвојена језика и то: хрватски језик с кодом hrv и српски језик с кодом sgr. Дотад је за хрватски језик вриједила ознака scr (Serbo-croatian-Roman), а за српски језик scc (Serbo-croatian Cyrilic) које су ознаке третирале та два језика као један језик”; тај трговачки аранжман „супотписао је и Институт за стандардизацију Србије и Хрватски завод за нормe”.

Другде сам тим поводом записао да су Народна библиотека Србије и Институт за стандардизацију Србије, потписујући Хрватима „признање” да српски и „хрватски” нису један језик, истовремено „потврдили да не знају ни шта је језик, ни шта је књига ни шта су то стандарди”.

Појединости које је поменула Д. Црњак показују да српске националне библиотеке данас још успешније срамоте и српски језик и српску нацију. И треба их запитати да ли они знају и нешто мимо тога.¹

¹ Текст упућен 26. окт. 2018. на више новинских адреса, необјављен.

СРПСКИ КУЛТУРНИ ПРОСТОР И КАКО ГА [ОД]БРАНИТИ

Данашњи српски културни простор, дефинисан *Повељом* коју су потписали министри културе Србије и Српске, прилично је редуциран у односу на нека ближа (а посебно на она далека) времена и сад се протеже „од Хиландара, преко Скопља, Арада, Темишвара, Котора, Дубровника, Пеште, Будима, Сент Андреје”, али га има и тамо „где год живи српски народ и где год постоје српски културни трагови”. Са својим скромним знањима, по тим *Ђурајевима* ја сам се запутио одавно и током последњих година и саопштио неке увиде до којих сам дошао, а за ову прилику понудићу, и то само у облику скице, понешто од онога чиме се западни свет, и српска наука – уз његову потпору, руга(ју) и Србима и српском народу.

Они веле да су се у шестом / седмом веку Срби искобељали испод северноевропског леда и дошли на Хелм / Илиричко полуострво / Балкан, али не објашњавају како се могло догодити да се они одмах „распоредје” од делте Дунава на истоку до делте Поа на западу и од средње Словачке на северу до Пелопонеза (и Крита) на југу. За онај први правац њиховог „ширења” ми имамо карту за коју није речено ко ју је приредио и где је први пут објављена, али да она „не лаже”, потврде налазимо у неким другим областима знања, као што су, рецимо, археологија, антропологија, лингвогеографија, археогенетика. На неке од тих налаза ја сам се посебно освртао, а о томе како је „крст” на коме су се нашли на свим његовим „краковима скраћиван” и Срби испод њих прогоњени и нестајали, могла би се додати тек покоја опсервација. Тако се, рецимо, зна сасвим добро како је тај простор „скраћиван” са запада и севера, а знатно мање како је то чињено с југа и истока.

Понешто ћемо од тога овде назначити само у основним линијама.

Најпре – Грчка. Међу појединостима које имам на уму посебно је занимљива она да данас у Грчкој, рецимо, нема ниједне српске душе иако имамо толико сведочанстава о тамошњем српском присуству и у грчком ономастикону и у апелативној лексици; осим тога, сачувани су и подаци да пре 1878. у Егејској Македонији „готово да није било Грка”, према турском попису 1904. Срба је било скоро 900.000 (85%), 1920 – пола милиона, 1949 – двеста хиљада, а данас

– тек „десет хиљада Грка-Словена” (<https://www.srbija-danas.net/kako-je-izvrшено-etnicko-ciscenje-srba-u-egejskoj-makedoniji>); тако се види да у Грчкој, после грађанског рата, иза „Маркосових партизана” није остао ниједан Србин.

Потом – Бугарска. У Бугарској прилике су биле нешто друкчије, а судбина тамошњих Срба утолико боља што нису физички затрти као у Грчкој, али јесу темељито однарођени и избрисани из српског националног корпуса. Енглески путописац записаће почетком XIX века да је „староседелачко хришћанско становништво у овој земљи, раније познатој као Меџија, сада подељено на две области, Србију и Бугарску, скупно се зову Срби и говоре славонским језиком (Slavonian language). Прави Бугари били су татарски народ који је дошао с Волге у V веку и постепено усвојио славонски дијалекат (Slavonian dialect) од својих нових суседа Срба задржавши само неке речи из њиховог бившег језика” [Мекмајкл 1819: 132–133]. У вези с тим наводима ваља прецизирати да термине Slavonian language и Slavonian dialect треба овде разумети као *српски језик* и *српски дијалекат* јер од Немањића (и чак пре њих) до XIX века на тим просторима није било другог народа осим српског и он се простирао по целом Шоплуку преко данашње српско-бугарске границе до иза ушћа Искра у Дунав па одатле правцем према југозападу на Пиринску Македонију. Свему томе може се додати и податак да „стари лингвисти сматрају... да се у Софији и другим градовима Дарданије говорио »шопско-маћедонски дијалекат«, за разлику од Пловдива до Црног мора где је прави »бугарски дијалекат«; Стефан Немања освојио је Софију од Византије, краљ Милутин подигао тамо „највелепнију цркву по угледу на цркву Св. Софије у Цариграду” (и по њој је Софија и добила име); у Видину и Софији српски патријарси постављали су владике (<https://sr.wikipedia.org/sr-ec/Софија>; 7.5.2019). Главнина те простране српске области, према одредбама Санстефанског мира (1877) и с парафом Берлинског конгреса (1878), припојена је Бугарској, а знатан део онога остатка, после Другога светског рата, комунисти су „преселили” у Македонију (Доњу Пчињу, кумановски крај до Штипа, Скопску Црну гору, Шару до тетовског краја). Због доминантних српских обележја целог Шоплука о коме овде говоримо, после Берлинског конгреса бугарска престоница пресељена је из Трнова у Софију управо с циљем да се та обележја држе под контролом и да се ефикасније сузбијају. На одлуке „великих сила” Србија није могла утицати, али изгледа да није ни знала колико велики простор препушта Бугарској.

И тако се, рецимо, могло догодити да прођу многе деценије и да се те чињенице не помену, а у српској дијалектологији остало је записано да граница између источне и западне јужнословенске области пролази од Видина до Тустендила, али „сродност говора најзападније зоне Бугарске с нашим језиком представља само лингвистичку, а не и национално-политичку чињеницу”. Тако је то „осмотрено са српске стране”, али овде треба одмах додати две посебно занимљиве појединости.

Прва се „ишчитава” из Цвијићеве карте коју доносимо: границе Шоплука налазе се много источније и од Видина и од Софије, при чему нам пасионирани истраживачи српске прошлости саопштавају и такве појединости из тамошње народне духовности као што су славе, побратимства, прослављање Видовдана, „лазарице” и слични српски обичаји – какви су међу Бугарима сасвим непознати.

Друга је појединост, међутим, неразумљива: ако Ивићев став о односима западних бугарских говора према српским „представља само лингвистичку, а не и национално-политичку чињеницу”, поставиће се питање одрживости таквога схватања будући да Бугари од санстефанског времена до данас упорно присвајају све српске говоре тзв. призренско-тимочког дијалекта, а српска држава и српска наука на то се не покушавају ни осврнути. На такав однос покушао сам упозорити крајем 1979. године кад је у НИИ-у објављено да су „бугарски издавачи покушали да на недавном сајму књига у Београду »прошверцују« два наслова у којима се директно доводе у питање темељи југословенске државности и интегритет земље”. Тих година ја сам, као члан Југословенске комисије за израду *Ойшесловенскої лингвистичкої атласа* (ОЛА), био у прилици да се непосредно упознам са тврдњама бугарских дијалектолога да се „бугарска језичка територија” некад на западу граничила са Франачким царством и на југу стизала до Пелопонеза, а после се мало „сузила” и зауставила на линији Неготин–Сталаћ–Прешево–Гњилане–Качаник–Призрен. На бугарско посезање за српским говорима ја сам тада упозоравао и предводника бугарске делегације Ивана Кочева подсећајући га на рационалнији став тада водећег бугарског дијалектолога Стојка Стојкова, „који бугарским сматра говоре становништва бугарског по националној опредељености, а српским оне говоре којим говори становништво српске националности”, али је он одговорио да не жели да доживи судбину Ст. Стојкова (који се после операције слепог црева – није пробудио). Не памтим да ли су тада, или коју годину

касније, Бугари заштрили проблем због позиције македонског језика, југословенска комисија томе се успротивила и Бугари су тада иступили из свих великих лингвогеографских пројеката у којима су учествовали (осим ОЛА, ту су још били *Евројски лингвистички атлас* – АЛЕ и *Ојштинекаријатски дијалектолошки атлас* – ОКДА). Ослањајући се, дакле, на оне две горе поменуте бугарске књиге, ја сам покушао да томе додам и бугарске претензије према српском дијалекатском простору назначене на два картама привијеним уз књигу Стефана Младенова *Историја бујарској језика*, која је

управо тада била преведена с немачког језика и објављена у издању Бугарске академије наука. Мој текст о тој књизи, с посебним освртима на марифетлуке њеног преводиоца Ивана Дуриданова, НИН није објавио, вероватно зато што *черујање Србије*, ни пре ни после тога, *није* „доводило у питање темеље југословенске државности и интегритет земље”; тај текст публикован је знатно касније и у њему сам записао, а то рекао и Кочеву, да су „типично српске језичке особине много ближе Софији него типично бугарске – Крушевцу или Нишу”, а сад се, како рекох, види да оне сежу много даље према истоку, и низ Дунав и иза Софије (в. горе Цвијићеву карту Шоплука), при чему ваља признати да се покоји „бугаризам” може срести и с наше стране границе, па ће бити врло занимљиво утврдити када су они наста(ја)ли, тј. која је њихова старина с обзиром на све појединости које смо досад помињали. А све ће се то лакше разумети ако се има на уму чињеница да је Бугарска с немачким династима на свом престолу била миљеница и фаворит „великих сила”, а Србија тек полако ступала на европску политичку сцену и своје „признање” на Берлинском конгресу подмирила Шоплуком

и била „поучена” да је на Балкан „стигла у шестом / седмом веку с оне стране Карпата” и да је ту затекла Бугаре, који су век или два пре тога, како рече Мекмајкл, стигли с Волге, а Стојан Новаковић већ 1879. својом студијом *Српске области X и XII века пре владе Немањине* подупро нордијску историјску памет не размишљајући о томе како је таква Србија, „сабијена у неке планине данашње средишње Србије, одједном, из чиста мира, могла достићи државне, политичке, војне, културне, градитељске и сваке друге вредности немањићког времена” и наћи се, по Кашаниновој речи, „на нивоу Тоскане, ако не и испред ње”.

Овде је прилика да се помену и неке појединости које се о Шоплуку и његовим језичким карактеристикама у последње време шире у неким круговима из којих су српски дијалектолози искључени, а из којих је потекла иницијатива да Унеско „призна” националност *Шој / Торлак*, да „на списак угрожених језика стави и *шорлачки*” (<https://wikipedia.org/sr-ec/Софија>; 6.5.2019) и да тако *српском* језику дотури још један заперак, али је занимљиво да се међу онима који све то „гурају” налази само један озбиљан познавалац лингвистичких особености те области, а да они други, сасвим је вероватно, не знају ни шта је Шоплук ни где се налази. И то нас доводи до апсурда који је утемељио шеф једне француске „српско-хрватско-босанско-бошњачке катедре” наводећи да „они прате политичка догађања” и да ће у своје наставне програме уврстити и „црногорски језик” чим он буде уведен у црногорски уставни закон. Са том изјавом, међутим, он није ускладио ону – формулисану истих дана, али вероватно за другу публику – да у Кини има 240 дијалеката од којих би макар 100, по критеријима међусобне разумљивости, могли имати статус језика, али да Кинези знају само за *један кинески* језик – и то онај мандарински. Мудре и разложне странице о тој новој српској лингвистичкој памети сасвим недавно потписао је П. Радић истичући онај српски сој који се много боље сналази у трговачким марифетлуцима него у интерпретацији лингвистичких чињеница.

Понешто о Румунији. С Румунијом Срби су, изгледа, увек имали најмање суседских неспоразума (за српска страдања у Барагану негде је речено да нису заслужни Румуни него комунисти); то је била „једина суседна фашистичка земља чије трупе нису умарширале у Југославију априла 1941. Она је остала по страни и приликом поделе југословенских земаља. Међутим, непосредно после окупације, генералска влада Антонескуа нагло потеже питање

српских крајева у којима живе Румуни и Власи измешани са српским становништвом”, а таква се настојања почињу назначавати у оним правцима који се битније не разликују од оних које смо представили када смо говорили о приликама у Бугарској. Румунија, наиме, све енергичније тражи „влашке просторе” у источној Србији и у вези с тим могу се поменути два проблемска комплекса, од којих се *први* тиче чињенице да је Румунска Православна Црква тамо већ почела да оснива „своје парохије” и тако повредила канонску територију СПЦ, а онај *други* по многим својим импликацијама у најмању је руку необичан: румунска држава наложила је својим научним институцијама да прате све „румунске језичке трагове” на Балкану и оне зоне у којима се покаже да су они изразитији она ће означити као делове своје језичке територије. На шта се све то може свести, засад је тешко предвиђати, али неке појединости у румунском лексичком репертоару такву ће комбинаторику тешко моћи подржати. Једна је од таквих зона и она коју одређујем као „средњоморачку” (Кучи, Пипери, Братоножићи) у којој је сачувано више топонимијских и мноштво антропонимијских паралела с румунским језиком – с њиховим јасним одблесцима и у суседном арбанашком појасу. Такве ће појединости, наиме, пре сведочити о томе да је романизација ту област можда тек само дотакла или да је уопште није било и то може једино значити да су све те особености *Румуни преузели од Срба* и зато све ономастичке чињенице које сведоче о српско-румунским паралелама треба додати на списак оних много хиљада речи за које Румуни никад нису спорили да су „словенске”, тј. у највећој мери – српске.

Румуни су, иначе, уз све оно што су досад „освојили”, сад као „своје” означили само Банат и тимочки појас (Valea Timocului), при чему су се у овом другом случају озбиљно „умешали и у бугарски атар”, али о томе како су раније ширили своју територију, мноштво незаобилазних потврда налазимо у двома књигама посвећеним осветљавању проблема о коме овде говоримо, при чему су, као румунски династи, Хоенцолерни с Румунијом чинили оно исто што и Кобурзи с Бугарском.

*

У поређењу с оним што се са Србима догађало на западу и северу, оно што је обележило њихову судбину на југу и на истоку

могло би се оценити као назнака онога што им се припрема као будућност. А о томе се међу мојим папирима нашао и следећи запис: „Један од кључних докумената Новог светског поретка Агенда 21 Уједињених нација поставила је као свој циљ: до 2020. године успостављање апсолутне контроле над водом, земљом, биљкама, минералима, инфраструктуром, средствима за производњу, едукацијом, енергијом, информацијом и – популацијом. Контрола популације у контексту Агенде 21 за Србију подразумева насилну промену демографске структуре становништва, Нови светски поредак је Србе ставио изван закона, а спречавање развоја Србије унео у своје стратешке планове и документе”; у том смислу вреди поменути експлицитну изјаву Клауса Кинкела из 1998 (после некаквог НАТО скупа у Братислави) да ће Србија, у складу са вечитим немачким претензијама према српским просторима, бити „сведена на балканску енклаву” и, према писму Вилија Вимера Герхарду Шредеру (2.000. године), „трајно искључена из европског развоја”. А пут којим ће се до тога стићи у Србији се обично представља као *рејонализација* и она предвиђа да се Арбанасима, уз Косово, прикључи и прешевски регион, Босни и Турској – Рашка област (то је онај коридор који су „велике силе” на Берлинском конгресу оставиле између Србије и Црне – да се њиме Аустрија пробије до Солуна и, узгред, као гаранцију да се те две српске земље неће ујединити, а после га други означили као „зелену трансверзалу”, тј. трасу за надирање ислама у Европу), Војводина ће бити прикључена Мађарској или обновљеној Хабсбуршкој монархији (за коју су се, иначе, борили и дедови неких њених најжешћих садашњих заговорника), Румунији и Бугарској биће препуштени источни региони (<https://ovderadiosrbija.com/> 21. фебр. 2014). И занимљиво је, при том, нагласити да ће за оним Шоплуком који је већ искључен из српског националног корпуса отићи и онај његов најсамосвеснији део који је у Србији још преостао. И који се препознаје по двама несвакидашњим обележјима: то је српска област која је „најгушће насељена” часописима за културу, науку и друштвена питања (*Врањски иласник*, *Лесковачки зборник*, *Пиротски зборник*, зајечарски *Развиџак*, нишка *Градина*, *Нишки зборник*, *Зборник Народног музеја* Ниш, *Пешчаник* Историјског архива Ниш, алексиначки *Караџић*, сврљишко *Бгење*, *Власојиначки зборник*, *Белойаланачки зборник*, књажевачки *Тимочки зборник*, зајечарски *Торлак*), али и по томе што за тај простор имамо више дијалекатских речника него за све друге просторе од Поморавља до Истре – заједно.

А оно што од Србије остане, тј. Шумадија и, евентуално, делови западног Поморавља, планирано је за пресељавање Цигана и из Европе и из бивших југословенских република – који ће сви бити уписани у матичне књиге као да су у Србији рођени иако пре тога нису ни знали где је Србија. С друге стране, фаворизује се масован одлив младих образованих људи из Србије (па се ових дана, рецимо, саопштавају неки подаци о томе шта нам се све догађа: у иностранство нам одлазе медицинске сестре, возачи аутобуса; 50 српских лекара запослило се само у Дрездену и околини; скоро 90% српскога уџбеничког тржишта преузели су немачки пљачкаши и њихове хрватске и словеначке филијале; 50 српског извоза преузеле су стране фирме; по Србији инвестирају и граде само странци... Дакле, све оно што је записано у оној агенди коју смо горе поменули

И тиме ће се остварити обећање Благоја Нешковића америчком „официру за везу” при Врховном штабу да ће они, комунисти, кад пострељају све Србе, по Србији населити Кинезе (он тада није могао знати да ће им, у наше дане, Сорош додати Арапе, а Европска Унија, ето, и Цигане. А у свему томе наћи ће се и место за изјаву Коче Поповића да се „они једино тако могу борити против примитивних Срба”.

Све нам то пружа основу да кажемо да су се Срби дефинитивно нашли пред оживотворењем онога пројекта чију је прву фазу представљало формирање арбанашке нације последњих година XIX века и енглески прогон Срба из Скадра после Првога балканског рата, то се продужило каснијом инсталацијом комунизма, најпре у Русији, а двадесетак година касније и у Србији. Треба, при том, рећи да је формални носилац тога пројекта био амерички демократски председник Вудроу Вилсон који је, из неке канадске луке, у Русију послао Леибу Бронштајна (познатији је као Лав Троцки) са 275 присталица и налогом Лењину да, кад сруше Русију, у прву комунистичку владу уведе 90% Јевреја јер ће Руси после тога „хиљаду година писати да су им Јевреји уништили државу и побили становништво”, а неће се сетити да је за то заслужна америчка влада. Неки каснији извори притврдиће да је све то Вилсон радио по налогу неке моћне силе из Лондона, или би се макар могло рећи да је то чинио у координацији са њом, али ће бити неспорно да су у „игру” биле укључене и Француска и Немачка јер је руски економски успон претио да преузме примат над свим „великим западним економијама”, а то је требало свим средствима онемогућити. Отуда постаје јасно да је Први светски рат и планиран с циљем

да се сруши православна Русија (као што је Други планиран да се васпостави јеврејска држава), а у свим тим догађајима Срби су се нашли као узгредна жртва јер [је] пред одсудни удар на Русију треба[ло] неутралисати и православну Србију (на челу осталих балканских православних држава налазиле су се немачке династије) и то је учињено устоличењем комунизма, опет уз вишеструко важну улогу Енглеске: Брозове трупе склониле су се у НДХ и тамо је њима командовао Черчил (његов син Рандолф био је изасланик код Броза) и с аеродрома код Бос. Петровца шеткао га, између осталог, на шестосатну аудијенцију код Папе, а после га преселио на Вис, да се тамо сунча чекајући да руске трупе прегазе Србију и да од њих потом комунисти преузму улогу окупатора – како је то Броз лично формулисао, а Арсо Јовановић као циљ најавио у оној својој знаменитој „строго пов. наредби бр. 39 од 27. децембра 1941”.

Комунизам су Србима донеле, како видимо, „западне демократије”, при чему је Ватикан, преко хрватске бискупске хијерархије, усмеравао и подстицао сатирање Срба и православља и то у НДХ чинио темељито проређујући западне Србе удруженим снагама усташа и комуниста, а после су се тој коалицији прикључили и други „народи и народности” и врло успешно одиграли улогу окупатора Србије па је Ранковић могао да се похвали да је за неколико година „после ослобођења” у Србији побијено 586.000 „народних непријатеља” (при чему се не зна да ли у тај број улазе жртве усташке ослободилачке бригаде Марка Месића од Чачка до Београда у јесен 1944. и убиства 55.000 српске деце средином маја и почетком августа 1945. код Фоче – чијим су се бацањем у јаме прославиле Шеснаеста ослободилачка СС Ханцар дивизија и Десета херцеговачка). Од свега тога, међутим, много је значајнија чињеница да се комунизам у Русији извргао у жестоку „опасност” пред којом су се „западне демократије” нашле и одмах после Другога светског рата у Америци је почео „прогон комуниста”, та је појава тамо остала забележена као „макартизам”, а извођена је по истим обрасцима по којима су комунисти у Совјетском Савезу и другде прогонили своје непријатеље и за шта је била довољна само сумња „за нелојалност, субверзивност и издају”. Тиме се комунизам „вратио својим творцима”, али они у њему нису „препознали своје дело” и сва светска догађања последњих деценија обележена су настојањем да се „баук комунизма” задржи тамо где је испоручен и да му се онемогући да се као бумеранг врати својим утемељитељима (24.

авг. 1954. амерички председник Двајт Ајзенхауер потписао је акт којим се америчка Комунистичка партија ставља ван закона). О настојањима да се злочини осуде „на комунистичкој страни”, а да се таква сопствена „достигнућа” или забораве или заодену у демократску одору, више података доноси Метан: „Стаљинов прогон људи у пустиње централне Азије био је ужасан злочин, наравно. Али зар прогон двадесет осам милиона Африканаца, који су извели Шпанци, Португалци, Французи и Енглези, личи на угодна крстарења у организацији великодушних тур-оператора”; „судбина руских кметова није била нимало завидна” (до укидања крепосног права 1861), „но да ли је судбина америчких црних робова, којих је на десетине милиона депортовано до 1865, била боља”; исти аутор помиње и белгијске злочине у Конгу и америчке над Индијанцима, али не наводи податак да је у оба случаја побијено по десет милиона људи и да је за оно прво, како саопштава Чомски, одговоран краљ Леополд „као највећи убица у историји света”, а оно друго Токвил означио као „крчење шума и Индијанаца”. Таква двострука мерила имају још један аспект на који вреди указати: Стаљина су инсталирали и на злочине упутили управо они који су се злочинима једино потврђивали и сада треба тражити меру у односима између онога што су Американци (и њихови „демократски савезници”) сатрли у више од две стотине малих и великих ратова које су потпирили само у двадесетом веку и онога што за исто време иде на комунистички рабош. Ја не могу знати како би та статистика изгледала, али сам склон да верујем да демократски зликовци нису нимало заостајали за комунистичкима. А нису ни могли јер су наста(ја)ли на истом месту и нападали се на истом извору.

У вези са свим тим догађањима као врло занимљив показује се још један детаљ: иако се очекивало да ће у Русији бити дигнут устанак против онога што су тамо чинили Јевреји предвођени Троцким и Лењином, а после њих Стаљином, испоставило се да се „такав устанак против јеврејског ропства догодио не у Русији него у Немачкој” и познато је да су и Американци и Енглези одмах послали своје синове да би отели Јевреје из руку Немаца којима су „попуцала трпила”. После су Немци оптужени за „холокауст над Јеврејима”, Јевреји веле да их је побијено шест милиона, у Јад-Вашему на списку их се нашло три (или четири) милиона, али још нема списка на коме би се нашло оних шездесет милиона Руса и три и по милиона Срба за чија су убиства заслужне, пре свих, Енглеска и Америка као највеће злочиначке државе нашега времена.

*

Назначио сам овде опште околности у којима се Срби налазе у садашњем тренутку: њих су напустиле и световне и духовне власти и запутиле се оним стазама које су Срби у својој историји увек избегавали, при чему они први „хоће у Европу”, а они други „у[з] Ватикан”. Иако ни једни ни други не знају ни куд су кренули ни шта их тамо очекује.

Да знају, окренули би се себи и не би дозволили да им се, рецимо, једна Винча, уместо у престоницу светске културе и цивилизације, претвори у највеће ђубриште на Балкану. Народ који то не може схватити треба макар упозорити на то да се запутио према – тминама историје. Заједно са свим својим културним простором.¹

¹ Објављено у књ.: *Српски културни простор: усиројство, проблеми, вредности* : Зборник радова [са скупа одржаног у Матици српској 17–18. маја 2019], књ. 1. – Нови Сад, 2020, 167–178 (овде испуштена техничка апаратура текста).

ЗИДА ЛИ ЗУКОРЛИЋ ЗИНДАН ЗА МЕШУ?

Бранећи „босански језик” (*Danas*, 17–18. avg. 2019), Муамер Зукорлић наводи много сведока о ономе што не разуме и то од Константина Порфирогенита до Авде Чампаре, тј. до Свебошњачког Сабора 27–28. септембра 1993. у Сарајеву. И сви су му сведоци или непоздани или их он није добро схватио или их, може бити, непрецизно цитирао.

Један је од њих фра Антун Кнежевић, који 1870. године о Србима и Хрватима говори као о „комшијама и пријатељима”, али је остало нејасно какав је он то „Босанац” и који језик има на уму; сведочанство о томе да је „име Хрвата по Босни и Херцеговини сеоском свијету посве непознато” оставио је са својих путовања и Антун Радић, као и нешто раније фра Иво Франо Јукић записујући да Крајишници „од Хрватах не знају нит имена”. Постоји о томе и мноштво других записа, а овде наводимо само покоји драстичнији: годину дана пре Кнежевића фра Грго Шкарић из Широког Бријега чак је „покушао да убиједи римокатоличку младеж у Босни и Херцеговини да подржи припајање Србији” тврдећи да „народ Ерцеговачки, вас то је народ Србски, без да икаква другога у истој умјешана има: и то сами они исти признају из својој обичаја; из свога наричја, и из причања од памтивјека својој прадједова”; надбискуп сарајевски Штадлер резигнирано се жали да чак ни фрањевци „данас више нису никакви Хрвати, сви они себе сматрају Србима”. А о свему томе сведочи и још покоја појединост:

а) „Неколико Херц. Мухамеданаца за све остале” објавило је у задарском *Српском листу* 1887. године писмо о томе да се у „фратарском ... »Narod. Listu« од неког времена повела ријеч и о нама мухамеданцима, као тобожњим Хрватима. Одавно смо се накањивали, да вам једну за увијек речемо, но оклијевали смо све дотле, док и ваши безобразлуци нијесу границу прекорачили. Сад, кад сте се поштено и на сву мјеру налагали, ево вам овдје отворено кажемо, да ћемо све бити прије, само Хрвати никад ни довијека”, а што се „тиче тог новог вашег *хрвајској имена*, за које се до окујаиције овђе никад чуло није, ... ви остајете међу нама они стари латини и ништа више, а ви можете разметати се како год хоћете. На пошљетку *знамо ми своје йорекло* које већином као и ваше *йойиче од йравославних*

ѡраоца, а знамо и ѡ, да је наш језик чистио српски. Хоће ли вам ово доста бити? Ако усхтијете приправни смо иако вакат није да вам и уз друге можда **српскије** љусле загудимо”;

б) кад су 1882. године „мостарски Хрвати” позвани у Макарску на неко славље, одговорено им је да је „Мостар је главни град »Војводине св. Саве«, у коме су вазда живјели чисти Срби од три вјере”;

в) Мостарска бискупија основана је 1624. без иједне цркве, без иједног попа и без иједног верника, а сарајевски надбискуп Штадлер устоличен је 1882. године у некој брвнари – јер католичке цркве у Сарајеву није било.

Хрвата у [Босни и] Херцеговини, дакле, није било, а „Мухамеданци”, **и за себе и за њих**, тврде да су били Срби. „Босанска народност” почела се ширити кад је покренут лист *Бошњак* (у јулу 1891), а Сафвет-бег Башагић у њему објавио песму „у којој се истиче босанство и напомиње да пре 15 година / Од Требиња до бродскијех врата / Није било Срба ни Хрвата / А данас се кроза своје хире / Оба странца к’о у своме шире / ... Оба су нас госта салетила / Да нам отму најсветије благо / Наше име поносно и драго”. И биће да се ту Сафвет-бегово размишљање мало „ишчашило” јер се за тако кратко време, од онога писма до његове песме, могла променити једино танка идеолошка памет, али језичке и друге прилике то никако нису могле.

Срби и њихов језик први пут су забележени у оном делу српскога језичког простора који се данас назива Херцеговином и то пре више од 2.000 година кад је Плиније Старији донео попис 27 херцеговачких племена од којих се знатан део тамо и данас налази, а многа од њих просула се по свим крајевима Српства (понека стигла и у друге крајеве Словенства). Из тих спискова данас бележимо следеће далеке српске потомке Христових савременика: *Деуре*, *Деуриће*, *Дејуриће* (Deura), *Деретије*, *Деретијиће* (Deretini), *Дермасијије* (Deraemistae), *Диндаре* (Dindari), *Глиндиће* / *Глинџиће* (Glinditiones), *Сјеклоће* (Siculotae), *Варде* (Vardaei), *Денде* (Denda), *Шеше*, *Шешелје*, *Шешлије* (Sasaei), њима би се, можда, могли додати и *Шејаровићи* (Separi?), *Керуми* / *Геруми* или *Теранићи* или *Церјани* (Cerauni?), *Секул[ов]ићи* (Siculi), *Рудињани* (Rudini), *Грабари* / *Грабљани* / *Грабовци* (Grabaei), *Колендићи* (*les Colentins*), *Буни* / *Буњевци* (*les Bunes*). Јован И. Деретић наводи и више других, али ја признајем да за њих нисам чуо и не знам којим би то Плинијевим записима одговарало.

„Бошњаци” веле да њихова историја почиње од онога Свебошњачког Сабора 27–28. септембра 1993. у Сарајеву кад је друг Авдо утемељио „свебошњачки језик”, али изгледа да тамо није било ни Меше Селимовића, ни Скендера Куленовића, ни оних педесетак истакнутих „Бошњака” које помиње Мехмедалија Нухић (<http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/reportaze/aktuelno.293.html:572624-Mehmedalija-Nuhic-Nasao-sam-svoje-srpske-korene-meni-neka-sudero-mojim-delima-ali-se-istine-odreci-nescu>) и није познато ко је тамо учествовао ако међу њима није било оних најистакнутијих. Зна се, с друге стране, да је ислам у Босну стигао у 15. веку, да до краја 19. века тамо није било ни другог народа осим Срба ни другог језика осим српскога (а најугледнији „Бошњаци” до нашега времена сасвим се угодно осећају као Срби) и није јасно по каквом се „инжењерингу” такве појединости могу преуредити – осим ако се у њих не учита сужени видик (да не кажемо – сужена свест) данашњих њихових тумача. И о томе сведочи све оно о чему Зукорлић говори, а овде ће бити довољно о томе издвојити тек покоју појединост.

Ускуфијев речник као „*босанско-џурски*” означили су они којима је једини циљ био да преваре необавештену публику, у оригиналу он се зове *Magbul-i-'arif* или, у преводу, „*Што се свиђа разумнима*”, а „Ускуфи је језик којим је говорио и писао називао *српским*, што се може видети из његових „побожних песама, које је назвао *»Илахије на српском језику«* (*Ilahi be zeban-i srb*) и *»Позив на вјеру на српском језику«* (*Beran davet-i iman be zeban-i srb*).” Те појединости ја сам преписао од другог аутора, а могао бих им додати и више других које сведоче о томе да је у Ускуфијево време, као и пре и после њега, у Босни могао постојати само *српски* језик, да је он на султановом двору имао статус дипломатског језика, да је у библиотеци џамије Сулејманије сачуван четворојезични уџбеник арапског, персијског, грчког и *српског* језика, да је султан Мехмед II у младости учио арапски, персијски, латински, грчки и *српски* језик, да је... Итд.

А на причу о томе да су Кочић, Белић и Исидора Секулић размишљали онако као што то данас чине „Бошњаци”, треба гледати као на забаву за малу децу и ћаскање у доколици: Белић је истраживао *српски* језик више од шест деценија и никад није био толико сањив да каже оно што му Зукорлић учитава: Белић је тамо поменуо „*босански* језик заједно с Вуковим *херцеџовачким* и Даничићевим *војвођанским*” као „народну основицу нашег (тј.

српској – Д. П.) књижевног језика” и није јасно шта Зукорлић жели доказати тврдњом да је „за основицу заједничког стандарда узето наречје босанског језика старе Херцеговине” ако је горе речено да се ту ради о „*тврима језицима*” („*босанском*”, „*херцеговачком*”, „*војвођанском*”), а он сад уједињује „*босански*” с „*херцеговачким*” јер је неко, јуче, од Босне и Херцеговине направио једну државу (па, ваљда, она мора имати и један језик), иако су Зукорлићеви истоверници давно рекли да тамо нема другога језика осим *српскоја*.

Зукорлић није ни најповршније обавештен о ономе о чему расправља. Он вели да су се бечки договарачи сагласили да за основицу „заједничког стандарда” узму „босански језик”, а не зна да се Вук бавио једино питањима *српскоја* језика и да су Хрвати тада изразили жељу да га и они преузму (јер су већ давно били напустили своју *чакавијину* и схватили да ништа нису добили кад су потом преузели (словеначку!) *кајкавијину*. Кад тако размишља, Зукорлић превиђа просту чињеницу да су основе „вуковског *српској* језика” успостављене тридесетак година раније, да су Хрвати, захваљујући својим „вуковцима”, преузели српски језик током последње деценије 19. века, а да „босански језик” од Бењамина Калаја до Авде Чампаре нико никад није ни поменуо. И то с озбиљним разлогом: колико је тај простор био „шарен”, тј. некомпактан, показала су каснија истраживања (и за њих нису били заслужни ни Хрвати ни „Бошњаци”), за разлику од Херцеговине, која је (уз све оно што је Зукорлић означио о њеним границама) обухватала и Дубровник, у коме је „31. децембра 1890” пописано 11.177 житеља, од којих је 10.327 римокатолика, 546 православних, 1 унијат, 225 евангелиста и 79 Јевреја, при чему од њих 9.713 „говори у кући” *српски*, 716 талијански, 19 словенски, 2 руски, 52 чешки, 6 пољски, 285 немачки и 384 мађарски. Како се види, као ни по Истри и Кварнеру педесетак година раније, ни у Дубровнику тада није било *ни једној јединој Хрвајца* (а не зна се да су „Бошњаци” игде помињани; а и тамо где су помињани – могли су бити поменути једино као *Срби*).

Неразумевање суштине проблема о којима расправља Зукорлић умотава у општу причу о томе да су „данас, у 21. столећу, у српском народу присутнији Александар Белић, са неспорном свјетском репутацијом, Петар Кочић и Исидора Секулић, те многи други сјајни српски писци који научним чињеницама, интелектуалном ширином и досљедношћу поштивају и уважавају истину, хисторијски

континуитет и владавину права него протагонисти паралингвистичке идеологије... Одбора [за стандардизацију српског језика]”.

А кад говори о „паралингвистичкој идеологији” Одбора за стандардизацију српскога језика, Зукорлић свакако има на уму „лингвистичке темеље *арайских језика*”: он је исламске студије завршио у Алжиру и Либану и тамо научио *алжирски* и *либански* и после му је било лако да савлада и оних осталих двадесетак арапских језика (неко ми је рекао да их има чак 22 и све њих Зукорлић „течно говори, чита и пише”), говори турски, служи се енглеским, америчким, канадским и аустралијским језиком (а не помиње да, уз *босански*, говори *српски*, *хрватски* и *црногорски*) и има потпуно квалификоване увиде у то кад пресуђује да „учестала потенцирања на негацији сродних несрпских језика („босанског”, „хрватског” и „црногорског”) уводе српски народ и српску културу, а посебно српски језик, у својеврсну агонију из које није могуће изаћи без тешких последица. Негирање других неминовно ће све њих окупити против негатора, тако да ће Бошњаци. Хрвати и Црногорци у циљу одбране сопствене самобитности и својих језика заправо имати пресудну ријеч у формирању међународног става према статусу ових језика. Највјероватније је да заговорници ових ставова нису свјесни да би прихватање њиховог става неминовно довело до реципрочнога односа према српском језику на подручју БиХ, Хрватске и ЦГ, а то би значило: »Пошто ви не признајете босански, хрватски и црногорски језик, они у тим земљама неће признати српски«. Кад тако говори, Зукорлић је свакако у праву, али у вези с тим не примећује једну баналну појединост: Хрвати и „Бошњаци” већ више од сто година не признају ни Србе ни српски језик и за то време, заједнички и уз помоћ својих савезника, побили су их око три и по милиона и уредили да их *од јединог народа 1887.* данас у „БХ Федерацији” остане 40.000, а у Хрватској можда стотинак хиљада више (тај је пројекат засновала Аустрија кад је на почетку Великог рата одлучила да у Подрињу формира санитарни кордон и да тамо истреби „нелојалне Србе” и тај посао поверила јединицама муслиманске милиције, тзв. „шущкорима”, а после се никад није сазнало за колико су од милион и по убијених Срба они непосредно заслужни). Те чињенице, међутим, неће имати никаквога значаја за одређивање статуса *српског језика*: први помен тога језика стар је, рекосмо, већ више од два миленијума, претрајао је многе окупаторе и терористе, стигао да се, на почетку,

испод њега најпре потпише Плиније Старији (требаће сачекати да видимо јесу ли то учинила и Св. Браћа Ћирило и Методије) па после и Велики Кнез Мирослав, и Свети Сава, и Бан Кулин, па на нашем крају и Његош, и Иво Андрић, и Меша Селимовић и многи други знаменити ствараоци којима је било много лепше да језику служе него да се с њим изругују. У том смислу потпуно је бесмислена Зукорлићева тврдња да ће „Бошњаци. Хрвати и Црногорци у циљу одбране сопствене самобитности и својих језика заправо имати пресудну ријеч у формирању међународног става” према српском језику будући да њега могу угрозити неке друге силе, али ће онда његову судбину доживети и недужни заједно с онима који су се на њега устремили. А из Босне Србима ће, уз Мешу, остати и Скендер Куленовић својом „Стојанком мајком Кнежепољком” (коју му „Бошњаци” тешко могу опростити), Хусеин Тахмишчић (и његова песма о Кузњецком мосту); Срби ће, уз све то, памтити да је, рецимо, Господин Мехмед Беговић био редовни члан САНУ (а Дедијери чивчије његових предака); Салих Селимовић уписаће се у српско памћење тврдњом да су неки његови истовјерници негде загубили идентитет „јер су се одрекли предака”, а биће упамћени и многи од оних које је, у више наврата, помињао Мехмедалија Нухић. (При чему ће „Бошњацима” као мера остати Абдулах Сидран кад је Мак Диздар затражио књижевни азил у Загребу.)

Ако „Бошњаци” *хоће* да забораве своје порекло и да свесно живе у неистини, њима то нико не може забранити (као ни „Новоцрногорцима”), али да би неистинама могли бранити своје поступке – то ће се већ теже моћи разумети: они хоће „босански језик” у Расу иако таквога нема ни у Сарајеву, њихова „Национална библиотека” на своју обалу превлачи Кочића и Шантића, хоће Мешу силом да сведе на своју памет иако је он у САНУ оставио тестамент да припада српској књижевности и да пише српским језиком...

Зукорлић се залаже за *идеју*, не за *истину*. И за све то налази упориште у она 22 арапска језика (које „течно говори, чита и пише”).

Не схватајући да неће, ни он ни његови „мали Бошњаци”, за Мешу моћи припремити зиндан, као што ни у Русији својевремено није могао бити сазидан затвор за Толстоја.

PS. Овај текст послат је редакцији новина *Danas*, с молбом да га „стави уз онај Зукорлићев од 17–18. августа 2019.” Следеће суботе (24–25. VIII 2019), међутим, Зукорлићу се прикључио Мехмед Слезовић прекоревачући га да неке ствари није разумео. И разјаснио:

„СЛУЖБЕНА” И „ЈАВНА” УПОТРЕБА ЈЕЗИКА

(Политика, 13. октобар 2019)

„Политика” је опет задужила српски језик, овога пута тиме што је прекинула тринаестогодишњи мук о уставној одредби (и закону којим се то уређује) да је „у Републици Србији у службеној употреби српски језик и ћирилично писмо”. Показује се, наиме, да ту одредбу у Србији нико не поштује, па ни Скупштина која је тај Устав донела. Кад тако говорим, имам на уму баналну чињеницу да су некад правници знали рећи да је Устав „највиши закон” у једној држави и док се нешто не пропише „законом нижег ранга”, мора се поштовати онај „највиши”, али то, изгледа, не важи кад је у питању српски језик и свако у овој земљи према њему може се понашати по мери сопствене памети, па ће неки министарски чиновник „пресудити”, рецимо, „да је црногорски језик службени језик у Црној Гори, коју Република Србија признаје и са којом остварује међународне односе и сарадњу” и при том ће глатко превидети чињеницу да се законском регулативом о којој говоримо не „уређује” језик у Црној Гори него у Србији.

За разговор о тој теми „Политика” је окупила компетентне саговорнике и за њихове ставове штедро отворила своје странице, а ја ћу се овде осврнути само на један аспект тих разговора и на крају додати и једну недоумицу.

Доношење закона о језику, према неким интерпретацијама, „запело је” око тумачења појмова „службена” и „јавна употреба језика” и та је бесмислица лансирана да би се могло чинити управо оно што се са српским језиком чини током много последњих деценија: неко је, некад, *српски* језик прогласио *српскохрватским*, а кад су се Хрвати тога термина брзо одрекли (и вратили се „*хрватском*”), Срби су наставили да га „експлоатишу” (да сународницима у Хрватској не би „отежавали живот”) и после се показало да су они заборавили и свој језик и своје писмо и дозволили онима који су их дотле терорисали да то и даље чине као да се ништа у међувремену није догодило. А основни је проблем у томе што су *службена* и *јавна* употреба бесмислени синоними: језиком се нешто *објављује*, *обзнањује*, *саопштава*, чини се *јавним* оно што *јавношћу* треба да

зна и то се увек чини у облику који је примерен знању, писмености и свим другим особеностима личности која информацију формулише. И та је информација адресована на сваког појединца до кога допре и реакција ће на њу бити различита: онај на кога се она односи реаговаће на један начин, а онај други проћи ће поред ње као и поред свега што га се не тиче, при чему информација може бити објављена на осмој страници новина или у 13. минуту ТВ Дневника, а може и на бандери на раскрсници код Мијине кафане.

И све би то била **јавна** употреба језика, а поред ње може да постоји још једино **приватна** употреба језика и за њу се не могу успостављати правила јер нико не може учити бабу како ће тепати унучету или ружити деду због тога што је у кућу ушао у прљавим чизмама. Биће да у свему томе ипак нема неке посебне мудрости и то у неким демократијама није требало посебно разјашњавати: првим законом после успостављања НДХ усташки законодавац ћирилицу је забранио и у **јавној** и у **приватној** употреби и то њеним носиоцима после образлагао у Јасеновцу, Јадовну, Пребиловцима, као што су то комунисти чинили у Кечиной јами на Радовчу (и/ли Мачковој јами на Штитову). Или: кад је у Арбанији дошао на власт Ахмет Зогу, тамо су Србима били забрањени и језик и писмо, и имена и презимена, и вера и слава, и све оно што их је карактерисало као народ. И све то, дакле, и **јавно** и **приватно**. И тиме се разјашњава све оно што нашим „тумачима закона” није јасно и на чему истрајавају у настојању да над српским језиком задрже турску позицију и да му одређују и мере и обележја.

Све се то потврђује и оном „додатном појединошћу” коју сам горе поменуо: нацрт закона о језику припремљен је не пре две године, како је сад саопштено, него још пре него што је донесен Устав у чијем је чл. 10 поменута одредба о језику формулисана. Та ми је појединост добро позната јер сам о њој имао информацију „из прве руке” и док је нацрт закона припреман и знао кад је предат Скупштини. Те је послове припремао Бранислав Брборић, тада помоћник или саветник министра културе Којадиновића и секретар Одбора за стандардизацију српског језика у САНУ; ми смо у то време били у сталном контакту и он мене „терорисао” да почнем писати српску фонологију, а ја њега да покуша уредити статус српскога језика према обрасцима који су у том погледу успостављени свуда у цивилизованом свету.

Брборић се упокојио 2005, годину дана касније донесен је Устав – с његовом формулацијом чл. 10, српска фонологија појавила се 2010, а његов нацрт закона о језику негде у Скупштини још скупља прашину.

На овај законски нацрт прашина пада тек две године.¹

¹ Објављено у: *Политика*, Београд, 26. окт. 2019, 18.

СПОР О ЋИРИЛИЦИ

Спор о ћирилици (који су Д. Збиљић и В. Павловић „мало заоштрили“) могао би се осмотрити и нешто смиреније, а ја ћу покушати да то учиним полазећи од Павловићевог „суштинског питања: која је то лоша последица српског двоазбучја?“

На то питање одговор не може бити ни једноставан ни једнозначан будући да се последице могу осмотрити тек кад се дефинитивно испоље, тиме што ће, рецимо, у једном тренутку латиница са својих садашњих 90% „наскочити на стотку“ и тиме ћирилицу дефинитивно потопити. И у том случају ми ћемо моћи процењивати односе између онога што смо „добили“ и онога чега смо се одрекли па ће се показати да ће нам, на пример, Хари Потер бити мера за „Мирослављево јеванђеље“, а трактат о „дупеувлачењу“ једнога нашег савременог писца нашао би се на месту „Горског вијенца“.

То би, дакле, могла бити једна од последица српског двоазбучја, али би се уз њу одмах могло додати и питање: како је оно што је *(пре)прајало хиљаду* година могло тако глатко одступити пред оним што је први пут *назначено* тек пре *стоишинак* година? Разуме се да те промене не могу бити резултат „природног развоја“ и несумњиво је да су оне морале бити подупрте неким посебним рачуницама и оверене истим таквим средствима. Могла је, рецимо, српска династичка памет поверовати (или је нека моћна сила са стране у то уверити) да се нека државна заједница може засновати на религијској нетрпељивости и/ли етничкој мржњи, али на отржењење од такве заблуде никад није требало дуго чекати: Срби су такву заблуду први пут платили с нешто мање од милион и по глава, други пут им додали макар још два милиона, а сасвим недавно све то Милосрдни анђео оверио, и обогатио, осиромашеним уранијумом.

И увек се у свим тим ломовима ћирилица појављивала као колатерална жртва и она је убијана заједно с етносом чије је била најизразитије обележје. Срби су све то лако и брзо заборављали па им ни сад није јасна природа инжењеринга по коме се на сатирање ћирилице мора гледати као на претходницу сатирања њених носилаца.

И није извесно како се на све то може гледати као на „слободу избора“: језик и писмо ипак нису ни „турска сарма ни италијанска пица“, а нису „ни фолк ни рок“. И неће бити да је „комунистичка власт само наставила и додатно формализовала ту праксу, није је измислила и »наметнула« више него што су је наметнули творци

прве Југославије”: у комунистичкој војсци и полицији знало се једино за латиницу; у „савезним институцијама” увек се водило рачуна о равноправности језика и писама, али се на питања о статусу ћирилице увек гледало као на проблем „српског национализма”; Милован Ђилас ишао је 1945. у Скопље да македонске лингвисте и политичаре убеди у то да новоформирани „македонски језик” заснују на латиници и да Срби тако буду убачени у „хрватско-македонски латинични сендвич” и да и сами буду присиљени да пређу на латиницу; из Бугојна су стизале једино латиничне писаће машине. Може ли неко објаснити шта је стајало иза свих тих комунистичких настојања и зашто је Новосадски договор 1954. формулисан и потписан под надзором партије и заштитом полиције – и то у згради Покрајинског комитета у Новом Саду? Или зашто је Брозев министар културе Родољуб Чолаковић, неку годину пре тога, најавио високом функционеру ЦИА-е да ће сва деца у Југославији морати да науче латиницу и да ће то бити „знак раскида с Русима”.

Показује се, ето, да су све те појединости пре биле елементи неке много осмишљеније стратегије него проста случајност: наивни српски монарх (истинитија би била нека друга реч, а од ње је мало мекша – *нејамејџни*) није послушао војводу Мишића да не улази у пазар с Хрватима (и Словенцима), опростио им онај милион и по српских глава, сваком официру који је против њега ратовао дао „чин више” од онога под којим је ратовао за Аустрију, а кад је схватио заблуду, покушао је да „ампутира” и Хрватску и Словенију, али су га и тада надиграли да би га, десетак година касније, оставили и без главе. Све су те игре, касније ће се показати, припремали и предводили Енглези: они су заслужни за стварање Хрватске Бановине, а приредили су и касније преуређење Југославије предлогом за успостављање седам федералних јединица (Словенија, Хрватска, Босна и Херцеговина, Србија, Црна Гора, Војводина, Македонија – да им друге заслуге за сатирање Срба овде не помињемо), при чему ће историчар Лидл Харт записати: „Черчил је постао велики само зато што је умео да за живот једног Енглеца жртвује читаве народе, што је иначе црвена нит британске спољне политике”.

И да закључимо причу: не ради се овде ни о сарми ни о пици: ради се о сатирању православља и Срба као његових носилаца. С циљем да се „пацификује Балкан” пред одсудни удар на руско православље.¹

¹ Текст послат Политици 7. дец. 2019, необјављен.

ДУБРОВАЧКА КЊИЖЕВНОСТ МОЖЕ БИТИ ХРВАТСКА САМО – УЗ ФУСНОТУ

Матица хрватска опет се узнемирила: не може никако да се одбрани од чињенице да је, према попису од „31. децембра 1890. године”, у Дубровнику било 9.713 Срба, 716 Талијана, 19 Словенаца, 2 Руса, 52 Чеха, 6 Пољака, 285 Немаца, 384 Мађара и *ниједан једини Хрват*; прва *четири* „Хрвата” тамо су се појавила тек 1896. и на основу тога Франо Супило прогласио да је „Дубровник освојен за хрваство”.

Матица хрватска, уз све то, не може да докаже ни где се све Хрватска налази[ла], и откад је тамо где вели да јесте, јер многи познаваоци њених прилика никако не могу да је пронађу „на земљовиду”; Хрватска је давно кренула у „потрагу за самом собом” и засад утврдила да је примила хришћанство пре 13 векова, али још није стигла до тога да су средњодалматинска острва била српска, макар до X века; да „у уговору из 1308, склопљеном између Карла од Валоа и краља Милутина... пише да је краљ Милутин владао и Далмацијом и Хрватском (*„Урош Божијом милошћу краљ Далмације, Хрвајске, Диоклије, Србије и Рашке и јосїодар целе њриморске земље”*); да је према попису аустријског статистичара др Адолфа Фикера... у Далмацији 1857. године живјело 88,92% Срба (католика, православаца и мухамеданаца), 10,84% Талијана и 0,24% Арнаута; да је „Свети апостол Паво” на Мљету проповедао хришћанство међу Србима (неки веле да није на Мљету него на Малти, а неки рекоше да на Малти нема отровница); да се по Далмацији и дубље у њеном залеђу налази много православних цркава из времена које је претходило ономе за које Хрвати веле да су примили хришћанство; да Поморавље и Сусак припадају истом антрополошком типу и да се тај појас додирује са словеначком кајкавштином у околини Бузета; да је Фердо Шишић утврдио да 1606. године источна хрватска граница иде линијом Питомача–Грђевац–Стеничњак–Слуњ–Доњи Косињ и уз Велебит до близу Новиграда у залеђу Задра; да су „Сињску алку” утемељили Срби и да је „алкарски војвода” могао бити само најхрабрији војник и најчеститији домаћин, а откад је она постала „хрватска” – ту је „дужност могао обнашати” сваки кољач деце, жена и немоћних стараца (па и онај генерал који је због таквих подвига постао „почасни грађанин” у сваком трећем хрватском граду); да

је мостарска бискупија основана 1624. године без иједне цркве, без иједног попа и без иједног верника; да је фра Иво Франо Јукић средином XIX века утврдио да православци у Босни за себе знају да су *Срби*, а католици једино да су – *католици*; да је надбискуп сарајевски Штадлер 1882. године устоличен у некој брвнари јер католичке цркве у Сарајеву није било (а после Давор Периновић, предводник ХДЗ у Босни, иначе унук требињског проте, неопрезно признао да су све католичке цркве по Босни, или бар њихов највећи део, саграђене после Првог св. рата и – главу једва спасао бекством у Немачку); да је Рељковић давно признао да су његови Славонци „српски штили и српски писали”, други после дода[ва]ли да је по Славонији „било име Хрватско све до близу 1867. зазорно, као у Хрватској име Крањско”, а колико су у Хрватској поштовани и хрватско име и хрватска нација, показаће и то да је „кружила досјетка да је један хрватски племић говорио да би радије свога *коња* сматрао припадником хрватске нације, него свог сељака”; да је 1911. Јулије Бенешкић записао да се „сријемски момци још стиде, да за себе рекну, да су Хрвати”; да је неку годину раније Стјепан Ившић поменуо да Славонци из околине Ђакова „кажу, да се зовемо *’Рвати*”; да је у то време у Суботици било укупно 26 (и словима 26) Хрвата и 36.000 Буњеваца. Итд.

Могли бисмо овде поменути и многе друге појединости које Матици хрватској или нису познате или на питања о њима нема одговор, али и ово ће бити довољно да се на њене муке привије мелем: све на шта Хрвати данас гледају као на „своју културну тековину” приредили су им Срби (било православни, било католици) јер они, Хрвати, за то „нису имали ни времена ни афинитета”: они су се много боље сналазили у клању нејачи (рецимо, у Магдебургу у Тридесетогодишњем рату и тамо се на необичан начин убележили у немачко памћење: „Сачувај ме, Боже, глади, куге и Хрвата”) него у питањима духа и чувању некаквога друкчијег памћења. Тако су, по данашњој Хрватској, свако ћирилично слово оставили православни Срби и о томе сведочи и Миховил Павлиновић записом да је „прича у пуку да у давне вијеке и Пољичани су били источног обреда, као што је добар дио далматинских Загораца”. То је Павлиновић рекао пре него што је подигао правашки барјак, а Матица хрватска сад га не може поучити сопственој памети.

Нити сама може много да бира: ако Хрвати неће да се помире с тим да су били Срби, они могу полагати право на то да су Гундулић

и Држић „хрватски писци” само под условом да уз онај Супилов навод да су они „освојени за хрва[т]ство” у фусноти назначе да су они пре тога више од триста година били Срби, али да никако нису могли одбити хрватску путовницу до млађег каменог доба коју им је потписао Радослав Катичић.

И да су само због тога, и толико векова после своје смрти, пристали да се „упишу и у Хрвате”.

Све ово ја причам с пакосним предумишљајем: ако је Хрвата некад било, они су били периферно српско племе, распоређено, вероватно, по деловима западнијих јадранских острва и у велебитском залеђу и на то указује, пре свега и изнад свега, типолошка подударност чакавштине и старе штокавштине и чињеница да се за Хрвате источније од напред оцртаних граница није чуло до пре стотинак година (иако онај Колиндин десетар-савјетник Лошо вели да су се Хрвати простирали до Балтика и Урала иако их почесто зналци нису могли наћи ни у Загребу – и то с разлогом јер су тамо живели Словенци). Стари шантави Вук у тај атар није залазио, није знао ни за Марулића ни за Хекторовића, као што „Хрвати” нису знали ни за Држића ни за Гундулића до последњих година XIX века (тј. до онога загребачког „Католичког конгреса 1900). Ако су комунисти 1945. наредили да сви католици под њиховом командом морају бити Хрвати и ако су им у мираз утурили и сву стару српску „католичку” културну традицију, онда Срби морају прогласити да је таквим наредбама „истекао рок важења” и да је дошло време да се „нека памет” стави на решето и да се види шта ће од ње остати: Вук се „дохватио” Дубровника и ми и сад, као и пре комуниста, видимо да је то учинио с разлогом. И Матица српска те његове разлоге оверила враћајући „старе Дубровчане” из прогонства и увршћујући их у своју едицију „Десет векова српске књижевности”. И надам се да ће се тамо наћи и сви они стари писци који су икад признали да су „српски штили и српски писали”.

И да се, при том, нико не мора извињавати и тражити разлоге за такве поступке, какав је, рецимо, онај да та књижевност „има двојну припадност и да је истовремено и хрватска и српска”. На таква „оправдања” може се гледати као на покушај да се спорови о проблемима не заоштравају, али ја бих рекао да такво тактизирање, у нашим приликама, може бити непаметно и своје схватање заснивам на простој чињеници да „хрватске компоненте” у тој књижевности није било ни кад је настајала, ни много векова после тога, и ако

Хрвати тврде да никад нису били Срби, онда то само може значити да се они аутоматски одричу и књижевности која је настала на српском језику, и свих граматика тога језика, и свих његових („илирских“, „далматинских“ или сличних) речника.

О тим граматикама и речницима писао сам у другим приликама и овде то нећу помињати, али неки српски неспоразуми с памећу не могу се заобићи. Један од њих, пре годину-две, назначила је Дијана Црњак на страницама *Полиџике* наводећи да „у каталозима наших библиотека“, рецимо, Бранко Ћопић пише „босански“, девет „хрватских књига“ написао је Момо Капор, истим језиком писани су *Моји проналасци* Николе Тесле, *Козарачка гјеца* и *Ријечи које нису заклане у Јасеновцу*; „српски и хрватски“ писали су Његош, Б. Радичевић, Мркаљ, Стерија, Сремац; „хрватском ћирилицом“ потписивали су се Змај, Дучић, Меша, Иво Андрић, а то још увек чине Р. П. Ного, СПЦ и САНУ. И идући тим трагом, тада сам записао да су „српски језик и његово писмо, последњи пут и темељито, осрамотили Народна библиотека Србије и Институт за стандардизацију Србије („17. липња 2008“) када су, „на захтјев Националне и свеучилишне књижнице у Загребу... измјеном постојећих трословних ознака хрватског и српскога језика из нормe ISO 369-2 у међународну класификацију језика коначно уведена два потпуно раздвојена језика и то: хрватски језик с кодом hrv и српски језик с кодом srp. Дотад је за хрватски језик вриједила ознака scr (Serbo-croatian-Roman), а за српски језик scc (Serbo-croatian Cyrillic) које су ознаке третирале та два језика као један језик“; тај трговачки аранжман „супотписао је и Институт за стандардизацију Србије и Хрватски завод за нормe“.

Другде сам тим поводом записао да су Народна библиотека Србије и Институт за стандардизацију Србије, потписујући Хрватима „признање“ да српски и „хрватски“ нису један језик, истовремено „потврдили да не знају ни шта је језик, ни шта је књига ни шта су то стандарди“, а појединости које је поменула Д. Црњак показују да српске националне библиотеке данас још успешније срамоте и српски језик и српску нацију. И треба их запитати да ли они знају и нешто мимо тога.

Те сам редове записао пре годину и по, а навод Слободана Владушића од пре који дан доноси нам потврде да „наше“ националне библиотеке ништа друго и не знају. „Ево скорашњег примера. Ради се о књизи *Историја Дубровачке књижевности* академика Злате Бојовић. Језик – српски, писмо – ћирилично, издавач – Српска

књижевна задруга. Овој књизи се у предметном каталогу Народне библиотеке Србије (НБС) додељује шифра 821.163.43, што значи да за НБС књига Злате Бојовић спада у – хрватску књижевност. Дакле, док је за све институције у Србији које се научно баве историјом српске књижевности књижевност Дубровника и српска и хрватска – што је и став ауторке књиге – неко је у НБС одлучио да буде *само* хрватска, Зашто?

То је питање за управу Народне библиотеке Србије.

Да није у питању грешка већ доследност надлежних у НБС, потврђује и књига *Поезија Дубровника и Боке Котворске у доба ренесансе, барока и њросветијшњелствива* (приредила Злата Бојовић), која је објављена у оквиру едиције *Десет векова српске књижевности* (Издавачки центар Матице српске). Ова књига је такође означена шифром 821.163.42, што значи да припада – хрватској књижевности. Наведени примери показују у ком правцу се ствари крећу када људи пристану да буду равнодушни према судбини националне књижевности. Равнодушност тада води ка осећању културне инфериорности, а самим тим и мирења са свим облицима националног понижења, који се тада прихватају као нешто нормално и заслужено. После тога, наравно, следи одрицање од идентитета који више не може да се брани, јер је из њега избрисана свака вредност”.

*

Сл. Владушић вели да би то могла бити „питања за управу Народне библиотеке Србије”, али ја мислим да би се о томе свему ваљало распитати и на неким другим адресама. Па, између осталих, и на оној из које се постављају управници те библиотеке, а затим и на оној која одређује правила по којима се код нас попуњавају „национални књижевни претинци”.

И проверити да ли та правила одређују Срби или њихови окупатори.

То сматрам врло битним за развезивање чворова о којима разговарамо: ако то чине ови други, даља разјашњења биће ми сувишна, али ако о томе одлучују они први – биће занимљиво сазнати макар која их је памет на ту позицију истурила. За то ће ми добро доћи позивање на реч умнога Јована Ђаје (на њу ме је другар ових дана упозорио) којом је честитао Митри Митровић постављење за министра српске памети подсетивши је узгред да се наша на

месту на коме су се пре ње налазили и Св. Сава и Доситеј. Јована Ђају често сам помињао по његовим погледима на то како државу треба организовати тако да она увек остане у рукама (нај)бољих и да никад не сме пасти у руке „оних других”. С Митром и њеним Милованом (Ћиласом) наступили су „они други” и још никако да им видимо крај: последњи се за то место квалификовао тиме што је био учитељ председниковог сина, а у историју српске памети уписао се тиме што је наредио да се „црногорски језик” призна на Новосадском универзитету с образложењем да је то „службени језик у Црној Гори коју Република Србија признаје и са којом остварује међународне односе и сарадњу”.

Биће да је на тој памети утемељено и оно што нам потписује Народна библиотека Србије.¹

¹ Објављено на: <https://balkanskageopolitika.com/2020/06/03/dubrovačka-knjizevnost-moze-biti-hrvatska-samo-uz-fusnotu/>; <https://www.in4s.net/dragoljub-petrovic-dubrovačka-knjizevnost-moze-biti-hrvatska-samo-uz-fusnotu/>.

„КАД ЋЕ КРВЦА ИЗ ЗЕМЉЕ ПРОВРЕТИ”

„Новости” су објавиле да су на неком сајму књига у Франкфурту два уџбеника из Србије понела ласкаво признање »Најбољи европски уџбеник« у својим категоријама” (*Ликовна култура 1* и *Биологија 5*). „Новости” су, при том, известиле да су те уџбенике објавиле издавачке куће „Фреска” и „Нови логос”, али су пропустиле да саопште да су те две куће чланови великога немачког концерна Klett, под „домаћим називом” Grupa Klett Србија, и да тај концерн, са својим хрватским и словеначким филијалама, „држи” скоро девет десетина српског уџбеничког тржишта. Према неким проценама, то је тржиште „вредно” око 200 милиона евра и поменуте награде додељене су немачком пљачкашу српског уџбеничког тржишта, а не српским уџбеницима. А да је Србија и са те стране безнадежно окупирана, сведочи и податак да је у њој за издавање уџбеника „лиценцирано” 79 пљачкашких фирми, при чему је некадашњи моћни Завод за уџбенике претворен у ћепенак за изругивање и српском школству и српској памети. Њему су, наиме, ти пљачкаши оставили само она „нерентабилна издања”, обично уџбенике на мањинским језицима и у малим тиражима, а директор тога Завода више придржава скуте ситним политичарима или капуте телевизијским водитељкама него што брине о томе да пропадање српске школе макар успори ако га већ зауставити не може. У ту срамотну позицију српску школу довела је некомпетентна власт и исто такво министарство за образовање и науку, при чему би се њихово понашање могло оквалификовати и као најочитија завера против будућности.

О свим тим проблемима ја сам писао често и многим поводима, али сада постаје извесно да се овде ради о налозима Алена Далса и/ли Џорџа Кенана, формулисаним некако при крају прве половине прошлога века, да треба уништити и школу и омладину и да се то приређује као претходница уништења цивилизације. И да је, отприлике у исто време, све то почело да се остварује педофилским пројектима Алфреда Кинсија (уз богату финансијску подршку Рокфелерове фондације), а у наше дане „освежено” налогом њиховога наследника Бајдена да ће „они” инсталирати „ЛГБТНЗ идеологију као саму срж демократије” и да их неће занимати како се на то гледа у култури и традицији појединих народа.

Као земља којој су узети и образ и достојанство, по свему судећи, Србија се нашла под влашћу која јој је изабрана у оним демократским борделима у каквима је заснована, рецимо, Трилатерална комисија и није чудно да су чланови те комисије три најзначајније личности на челу српске владе: председница и њена два потпредседника, а не знам има ли у влади још таквих. И при том су сви они мало чудно „обележени”: председница и потпредседница немају породицу, а за неке од њих није извесно ни да су Срби. Помињем те детаље зато што су Срби некад знали да се према својој земљи односе с поштовањем и то показивали, рецимо, тиме да су многи представници највише власти у Први светски рат послали своје синове у исто време кад и друге њихове вршњаке („Кад Србија зове, позив важи за све” – говорио је тада председник Скупштине). Садашња српска власт, међутим, инсталирана је тако да Србима обезбеди пречицу до беспућа, тј. према безданима историје. Зато је Билдербершки клуб на своје заседање у Торину (јуна 2018) позвао председницу српске владе да је поучи како да те послове најефикасније обави, а председник државе најавио да ћемо се, „уколико се не разграничимо с Албанцима, за 40 година бранити у **Врању**”. Тако смо се нашли у ситуацији да они који нас предводе не знају ни шта причају, ни шта раде, ни куд ударају. А да је тако, закључујем на основу једне баналне појединости: изгледа да председнику још „није јављено” да се ми већ бранимо у **Нишу** и да то чинимо управо од онога „5. октобра” кад су се он и његови коалициони партнери договорили да демократски опустоше Србију и опљачкају све оно што су добили као готовину кад су запалили Скупштину и преузели власт. А за 40 година које он помиње, то је много изгледније од свега другог, Срби ће сви стати под ону шљиву на Ади Циганлији. Зато на судбину српскога школства треба гледати само као на претходницу дефинитивнога српскога полома: немачким и хрватским пљачкашима српскога уџбеничког тржишта садашња демократска власт помогла је да она **три теноцига** које су у прошлом веку над Србима извршиле њихове злочиначке државе, у наше дане, површе и **четвртим**, духовним. У ту сврху немачки издавачки концерн „окупио је најбоље ауторске тимове”, али је чудно да њима још не полази за руком да припреме и најбоље уџбенике. Разлог за то наћи ће се у чињеници да њима до уџбеника није ни стало колико до тога да српску децу духовно опустоше и да их свуку на сопствену памет. За Немце је (као и за германске народе уопште), наиме, давно речено да „имају

комплекс Агаре [1Мој 16, 21], још од неолита, јер знају да су на зачељу стварања цивилизације у Европи” и да, „духовно празни, оспоравају хришћанско предање, подривају све што чини личност, народну самобитност, полове, узраст, трују човечанство”. Таквом менталном склопу, дакле, нису потребни добри уџбеници, њему је довољно већ и то што „има паре” па може корумпирати учитеље и наградити их за то што ће натерати родитеље да купују смеће које испада испод „Клетовог” чекића.

А такву ендемску корупцију инсталирао је закон овлашћујући учитеље да бирају између смећа и ђубрета и да тако непосредно одређују српску судбину и српску будућност. По неким својим појавним облицима ендемској корупцији у српској школи сличан је ендемски сифилис и он се среће тамо где се на проституцију гледа као на природан поредак у односима међу половима и где се она може „практиковати” без икаквих рестриција. Тако је закон у српске школе увео педагошку проституцију која нам је донела оних 79 лиценцираних пљачкаша на српском уџбеничком вашаришту и овластио Завод за уништавање српске памети (ЗУСП) да осмуди и оно што је од те памети још остало неосмуђено.

Другде сам у вези с тим записао да се у свакој озбиљној држави војска, полиција, народно здравље и просвета налазе под највишом државном заштитом и једино у окупираним земљама та четири државна стуба може „уређивати” *окујайтор*. И у нашем случају показује се да то окупатор ради врло успешно и уз штедру подршку највиших органа српске власти и за то помињем само једну појединост: министар образовања квалификовао се за своју садашњу функцију тиме што је био учитељ председниковог сина и што је, својевремено, подржао међународни безобразлук (не знам је ли истинитије рећи – међународни бандитизам) онога известиоца ЕУ за Србију да се један закон о уџбеницима, у последњем тренутку, повуче из скупштинске процедуре зато што је „отежавао живот” немачким пљачкашима на тржишту српских уџбеника. Очекивао сам, због свега тога, да ће и председник и министар предложити српској Скупштини да закон који је „онда” заустављен буде враћен и да се њиме уреди да у Србији може постојати само *један „лиценцирани” издавач* и уџбеника и наставних средстава, а сви они остали „издавачи” нека се „лиценцирају” за све друго што им се чини профитабилним, а што са српском школом и српском памећу неће бити ни у каквом дослуху. Људи који су сачували

способност нормалног расуђивања и у којима није убијена жишка о припадности сопственом националном колективитету сасвим добро знају да се тај колективитет може неговати и развијати једино ако је заснован на *једном и јединственом буквару* и ако је припремљен по најбољим мерилима и снабдевен непомеривим печатима сопственог националног колективитета. А то, даље, значи да у припреми тога *једног* буквара (а под букваром овде разумем све књиге и сва наставна средства која се деци и омладини стављају у руке од предшколског узраста до пунолетства) не могу учествовати национални крвници, какви су у нашем случају Немци са својим хрватским и словеначким лопужама. Тиме би се дефинитивно завео ред на тржишту уџбеника, родитељи би се спасли од беспримерне пљачке, уџбенички садржаји били би усклађени с оним што се може означити као српски национални идентитет, тај јединствени издавач објављивао би *све* уџбенике, и оне „профитабилне“ за које се немачки (и сви други) пљачкаши једино отимају, и оне који то нису и које ти пљачкаши, једино и „великодушно“, препуштају званичном „државном издавачу“, тј. Заводу за уџбенике.

И тако би се догодило да се сва средства која се од уџбеника зараде задрже у Србији и тада би се Завод могао договорати с Државом о томе који би њихов проценат могао ићи у буџет, а који би остајао Заводу за остваривање оних пројеката по којима је та кућа била препознатљива пре него што је изложена пљачкашком насртају „Клета“ и његових хрватских и словеначких лопужа, српски родитељи били би спасени од педагошке проституције каквој су сада изложени, а српска школа пружила би српској држави привид да се сматра макар мало мање срамотном.

Министар који је дефинитивно покопао и српско школство и свеколику српску памет остао је на месту саветника српскога председника и српске премијерке – да се осигура да му неко, у последњи час, не поквари рачуне и не покуша спасти макар нешто од онога што је он тако систематски и темељито разарао: он је и српску школу и сву српску децу изручио онима који су, само у прошлом веку поклали макар три и по милиона Срба, а сад им је припремио терен да доврше и оно што су раније пропустили. И о томе читамо *најновије вестии*: Завод за уџбенике биће ликвидиран, Ликвидатор ће од зграде Завода направити хотел (с много „звездица“), Ликвидаторови министри-револвераши тамо ће добити апартмане, а српска памет – оно што је заслужила: да се нађе на Клетовом уџбеничком ђубришту.

Србима се и раније догађало да се нађу пред уништењем. И тада су дизали *устанке*.

Сад им је остало једино да чекају и виде „кад ће крвца из земље проврети”. Ако, у међувремену, и не ослепе. И не дочекају да то и виде.¹

¹ Објављено на: <http://balkanskageopolitika.com/2020/11/25/otvoreno-pismo-vucicu-predsednici-njegove-vlade-i-njihovom-ministru-za-osmudjenu-pamet/>; – vaseljenska.net/2020/11/26/otvoreno-pismo-vucicu-predsednici-njegove-vlade-i-njihovom-ministru-za-osmudjenu-pamet/; Отворено писмо Вучићу, председници његове владе и њиховом министру за осмуђену памет. – <https://srbinaokup.info/?p=115257/>. – <http://www.koreni.rs/otvoreno-pismo-vucicu-predsednici-njegove-vlade-i-njihovom-ministru-za-osmudjenu-pamet/>.

МЕРА МИНИСТАРСКЕ ПАМЕТИ

Министар који је дефинитивно покопао српско школство, с позиције саветника председника државе и његове премијерке, продужује свој разарачки посао, при чему то чини на прилично непристојан начин: једини лек за Завод за уџбенике, који је некада био национална кућа у којој се штампају школске књиге, а последњих година се ближи рубу пропасти, јесте „да почну уљудно да се понашају, улажу средства у развој на тржишту и боље рецензенте, али и коначно се запитају зашто најквалитетнији аутори неће да пишу за њих”. Велим да је такво умовање непристојно зато што су страни пљачкаши предвођени Клетом, под министровом диригентском палицом, опустошили српско уџбеничко тржиште, корумпирани школе и разгранали педагошку проституцију до невиђених размера и зато су се „најквалитетнији аутори” претворили у најјевтинију најамну педагошку сорту, прикључили им се и (нај)бољи рецензенти, сви „покрили” 87% српскога уџбеничког простора и министар сад треба да објасни која то „средства” Завод треба да „улаже у развој тржишта” ако су њему остављена само она издања за која велики пљачкаши нису *заинтересовани*, а Заводу „притврђена” *обавеза* да на њима „зарађује губитке”. Министар вели да је „давно прошла” прича о томе „да држава од суноврата спасава издавача који је припремио и одштапао 400 милиона уџбеника” и тиме се министар-саветник прикључио оним разарачима српске културе и српске памети који су пре тога уништили Просвету, Нолит, БИГЗ, Рад, ИП Матице српске, суботичку Минерву и не знам које још све, али је извесно да је уништавање Завода већи злочин од свих осталих заједно јер је њиме немачким и усташким кољачима припремљен терен да на она *три јеноцида* која су њихове злочиначке државе извршиле над Србима у прошлом веку додају и *четврти* – *културни и духовни*. Министар вели да је „после либерализације тржишта школских књига Завод за уџбенике постао јавно предузеће које не зависи од државног буџета”, да је та кућа „ван домашаја Министарства просвете... и да мора да се избори за своје место у слободној тржишној утакмици”. И ваља му приметити да не зна шта прича: Завод баш и није много оптерећивао државни буџет, а доносио му је макар оних 87% уџбеничког динара који сад „одлази преко границе”. Министар, уз све то, има и неспорне трговачке таленте, основао много приватних

школа, „у Србији и региону”, са знатним власничким уделима, и није извесно колико је своју министарску позицију „употребио у приватне сврхе”, тј. је ли се нашао „сукобу интереса”, као што није јасно чиме се, мимо тога, квалификовао за позицију уређивача српске памети. Уз успешно разарање школства, он ће остати упамћен и по томе што је и високо школство и науку свукао на врло танке гране. Поменућу овде само неке његове подвиге којима је помогао да се осрамоти српски језик.

а) Наставни план и програм за босански језик за 1. разред основне школе и план уџбеника објављени су 15. маја 2013, за мандата Жарка Обрадовића; он је томе додао такве планове за 1. разред гимназије (Службени гласник бр. 12, 5. јула 2018), а ни он ни његов претходник нису питали ни Српску академију наука и уметности ни лингвисте како се такав „језик” може појавити у Рашкој области ако га је и у Босни бивши комунистички функционер Авдо Чампара „утемељио” тек кад су Срби тамо истребљени (у БХ-Федерацији остало их је још 40.000 па се сад Босна мучи „с великим бројем странаца, међу којима је највише Срба, Хрвата, Црногораца и Херцеговаца”).

б) Министар је у Србији „озаконио и »црногорски језик«“ тиме што је, мимо свих нострификационих правила, дозволио упис на мастерс студије кандидатима који су студије „црногорског језика” завршавали пред истим учитељима пред којима и Мирашеви попови. И то учинио с „образложењем”: то је службени језик државе с којом Србија има нормалне дипломатске односе (а колико су ти односи „нормални”, показало се ових дана кад су Црногорци прогнали српског амбасадора).

в) Министарство већ деценијама терорише и науку и може се рећи да је садашњи државни саветник довршио разарачке послове својих претходника: оно мало памети што је у Србији још преостало полако се одлива у иностранство, а оно што тамо не може отићи „скупља бодове” за чемерне научне каријере уређене по трговачким мерама министра-саветника. Познато је, наима, да су некад те мере одређивали најистакнутији научници, а сад су се за то специјализовали чиновници из министровог предсобља; некад су о неговању научног подмлатка бринули проверени учитељи, а сад су млади таленти предати у руке министарским секретари[ца]ма и куририма и морају „задовољити многе [њихове] захтеве” (при чему се они који се тичу науке обично налазе – при дну листе); министрови

курири „прописују” да се до неког звања не може стићи без радова објављених у неким („референтним”) међународним часописима, а заборављају да то може имати смисла за оне науке за које се (нај)-бољи мајстори налазе [и] у иностранству док је за српске националне науке такав захтев, најпросто, бесмислен: најбољи такви часописи налазе се у *Србији* и они су много значајнији од оних које такав глас „бије” негде по иностранству. И та нас линија доводи до још једног апсурда: уместо да процењују научне проблеме, министар и његови курири постројавају научне часописе (од М1 до М9, при чему веле да су они дебљи бољи од тањих, а зелени препоручљивији од сивих), а прописали су да је и *менџорсџиво* услов за избор у више звања мада се увек знало да се то питање поставља тек када се појаве *џема* и *кандигаџи* и тада се ментор одређује према правилима научне компетенције: неко може бити компетентан за сремску ономастику, али не и за баскијску или еолску. Та правила, да и то додамо, нису важила у оним временима која су обележили, рецимо, Белић или Ивић: тада смо имали и науку и лингвистику, а сад имамо министра-саветника и његове „мере”. (И прилику да подсетимо на народну причицу: постројили се коњи на ливади, вели она, и притрчи магарац: – Шта ћете да радите? – Да се *џркамо*. – Штета, ја мислио да се *меримо*.) И да додамо недоумицу доброг познаваоца Ивићевог дела: Ивић је био члан десетак светских академија наука и научних друштава, али му се чини да толико пута није би[ва].о *менџор* (те податке озбиљни научници никад нису уписивали у своје би[бли]ографије).

г) Као што је уништио Завод за уџбенике и српско школство и науку, министар-саветник најуспешнији је био у својим трговачким подухватима везаним за ширење приватних школа. Он се, како смо видели, хвали тиме да је основао више приватних школа („у Србији и региону”), али не помиње оне које је за то време затворио (и не каже да ли је таквих било више десетина или више стотина), а нека овде буде поменута само она из Дојевића код Краљева: „Привредни суд у Краљеву, решењем Фи. број 99/2016 уписао је у судски регистар, у регистарском улошку број 5-288-00, ОШ Khalifa bin Zayed Al Nahyan, податке: Брише се Основна школа »Растко Немањић Сава«, Дојевиће. Уписује се Основна школа Халифа бин Заид Ал Нахјан (Khalifa bin Zayed Al Nahyan), са седиштем у Дојевићу, Фи број 99/2016 – из Привредног суда у Краљеву, А–1250”. Министар нам је остао дужан одговор на питање колико је таквих школа затворио,

а ја ћу подсетити на то „како се учи” у оним школама које он (и његова врста) оснивају по киосцима и железничким станицама (неки веле – и испод оне букве на Златару). Сведочила ми је колегиница која је у некој таквој „школи” предавала страни језик: на испит јој дошао кандидат који није знао ни азбуку, она га вратила, и тада и још једном, али јој директор није дозволио да то уради и трећи пут: „Он је, колегинице, уплатио сву школарину”.

Проф. Миливоје Павловић, председник Надзорног одбора Завода за уџбенике, саопштио је и неке друге појединости о подвизима министра-саветника, али су од свега тога новине нагласиле да он „ућуткује јавни дијалог”. Мислим да његово деловање заслужује знатно конкретнију квалификацију, али уместо тога ја ћу поменути само две појединости.

Прва: министар-саветник завршио је географске науке за три године, а после, више деценија, усавршавао своје трговачке капацитете.

Друга. Не зна се који су капацитети у министарску фотељу довели његовог наследника, али ако покуша поправити оно што је његов претходник упропастио, стећи ће име које ће се помињати и заслуге које ће се поштовати.

А пут да то постигне врло је једноставан:

а) да најпре у скупштинску процедуру врати онај Закон о уџбеницима који је, пре више година, „зауставио” МекАлистер (да би отворио пут пљачкашком налету Клета и његових хрватских и словеначких сателита) и да, узгред, покуша утврдити ко данас у Србији најжешће брани Клетове, а ко Жужулове интересе;

б) да Заводу за уџбенике врати апсолутну одговорност за судбину српскога школства, а да оних 77 пљачкашких фирми на челу са Клетом протера са српскога уџбеничког тржишта (ако не зна како да то учини, нека се распита код својих румунских и мађарских колега-министара како су то они постигли) и тако укине и корупцију и педагошку проституцију које су инсталирали његови претходници и да, уз остало, утврди која се то директорка београдске основне школе *крије* иза иницијала М. С., а *појављује* као „предавач и аутор” на семинару Центра за савремено образовање БИГЗ и има налог „да издејствује да сви купе” Жужулово уџбеничко смеће и да наставника који то изабере „награди таблетима, скупим телефонима и кешом” и да испита ко, по тим „механизмима”, може бити награђен летовањем на Хавајима, а ко кућицом на мору или на

планини; в) да повуче оне бесмислене одредбе о „бодовању научне памети” и да те послове остави научницима који се у то много боље разумеју од курира и секретар[иц]а министра-саветника, да укине оне одредбе о „међународној научној памети” као и оне које се тичу „обавезног менторисања”;

г) да макар понекад запита САНУ или њен Одбор за стандардизацију српског језика шта да се чини с „босанским” или „црногорским” језиком у српским школама; или с лекторатом за „хрватски језик” заснованим на Филозофском факултету у Новом Саду истих дана кад је у Загребу угашена Катедра за српски језик основана 1874. године; и да пажљиво мотри на то како ће се у Новом Пазару „акредитовати” катедра за језик којег нема нигде на дуњалуку, а најмање у престоници старе немањихке државе.

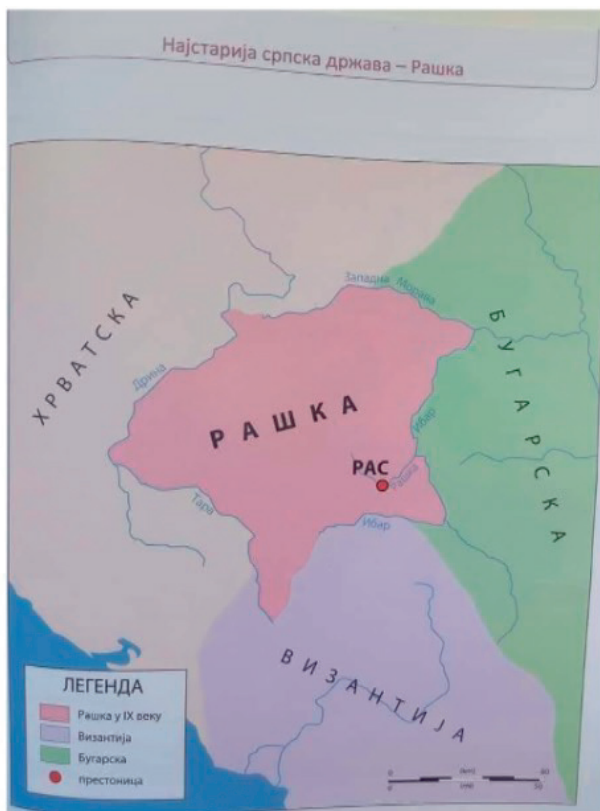
Ако се не покуша понашати у складу с овим назнакама, нови министар морао би се одмах искључити из посла који му је поверен јер неће имати шта уништавати: његови су претходници то већ урадили – врло темељито.

А Срби се навикли на то да стално померају границе издржљивости пред оним што се, другде, одређује као национална срамота.¹

¹ Објављено на: <https://balkanskageopolitika.com/2020/12/05/mera-ministarske-pameti/> ; <http://www.koreni.rs/157357-2/>; – vaseljenska.net/2020/12/06/ministar-koji-je-definitivno-pokopao-srpsko-skolstvo/.

УЏБЕНИК ПО МЕРИ УДРУЖЕНИХ ИЗДАВАЧА

Удружени издавачи хвале се да праве „уџбенике по мери савременог ученика”, да они у тим пословима „ангажују највеће ауторитете, искусне уреднике, врхунске дизајнере, илустраторе, преламаче”, да су њихове књиге шарене јер се не сме дозволити да „деца уче из црно-белих копија, што би у данашње доба естетике и афирмативности било скарадно, а при томе и погубно за учениково поимање градива”. А како то изгледа конкретно, тј. по мери

Удружених издавача, нека покаже само један пример. Издавачка кућа НОВИ ЛОГОС, чији је власник некада блиски Туђманов пријатељ Данијел Ждерић, објавила је књигу *Природа и друштво: Уџбеник с тематским атласом за четврти разред основне школе*.

Књигу је потписао ауторски колектив који предводи Александар Кандић, рецензентски је оверило неколико редовних учитеља основних школа, да је књига паметна – притврдио ЗУОВ, а све их благословило српско Министарство за трговачку памет (на челу са Мл. Шарчевићем). И тамо објављена карта Рашке, „најстарије српске државе” (из деветог века), на којој се види да се она налази између Ибра, Западне Мораве, Дрине и Таре и да се с истока граничи с Бугарском, с југа Византијом, а са запада и севера хрватско-бугарска граница на западу допире негде до Ариља, на истоку пресеца Велику Мораву пре њеног утока у Дунав, али се не види да ли се према северу и (северо)истоку заиста простире до Балтика и Црног мора – како је то давно утврдио Павле Ритер Витезовић, а после притврдили Анте Старчевић и нова правашка памет.

Помињем те појединости да бих могао прецизирати: у IX веку Хрватске нема „нигдје на земљовиду” и свугде тамо где се данас са њом срећемо – за следећих десет векова *знало се једино за Србе* (а на кајкавском простору – за Словенце). И то, засад, потврђују све лингвистичке, антрополошке, археолошке, археографске и археогенетске чињенице, а овде ћу им додати и неке које с њима могу бити у некој посреднијој вези.

Прва је она која се тиче навода Ф. Шишића да се 1608. године Хрватска налазила *зайагно* од линије која је ишла од Питомаче (на Драви) преко загребачке околине, Скрада и Слуња до подножја Велебита у задарском залеђу; како се Хрватска тада почела „ширити” по српским просторима, показују и још неки необични детаљи, рецимо, такви да је Мостарска бискупија основана 1624. године без иједног верника, без иједног свештеника и без иједне цркве; или да је надбискуп сарајевски Штадлер 258 година касније устоличен у некој брвнари јер католичке цркве у Сарајеву није било и да се жалио да босански фрањевци „нису никакви Хрвати”, да су „сви они Срби” и да сви пишу ћирилицом; или да је високи функционер ХДЗ у Босни (иначе изданак требињске свештеничке породице) током последњег рата изразио „изненађење” због сазнања да су скоро све католичке цркве по Босни (изузев неких манастирских) саграђене после Првог светског рата (после тога био је одмах смењен са свих функција, а главу сачувао бекством у Немачку). Толико о „хрватским границама у IX веку”, не знам докле су тада досезале границе Византије, Бугарска се у то време тек почела „гнездити” између Дунава, Искра и источних падина Старе планине. А Срби

се простирали од Црног мора до Венеције (или бар до Трста) и од средње Словачке до Крита.

Друџа је исто тако занимљива: у Славонији су „многи сељаци истицали да су »Славонци« и да говоре »славонски«, а да су Хрвати у Хрватској”, као и да је тамо „било име хрватско све до близу 1867. зазорно, као у Хрватској име Крањско”. А колико је, у том сасвим недавном времену, била поштована „хрватска нација”, сведочи и навод „да је један хрватски племић говорио да би он радије свога **коња** сматрао припадником хрватске нације, него свога **сељака**”. С тим је у вези и запис Стјепана Ившића с почетка прошлог века да су му његови Посавци сведочили да „кажу, да се зовемо Рвати”, слично записује и Аугуст Харамбашић десетак година раније, а 1911. Јулије Бенешкић жали се на то да се „сријемски момци још стиде, да за себе рекну, да су Хрвати”.

Трећа се тиче податка да је „31. децембра 1890”, у Дубровнику и његових 14 „одломака” пописано 11.177 житеља, од којих је 10.327 римокатолика, 546 православних, 1 унијат, 225 евангелиста и 79 Јевреја, при чему од њих 9.713 „говори у кући” **српски**, 716 талијански, 19 словенски, 2 руски, 52 чешки, 6 пољски, 285 немачки и 384 мађарски. И *ни један једини хрватски* (а педесетак година раније тога „хрватскога соја” није било ни по Истри и Кварнеру).

Таква „Хрватска”, које до пре стотинак година, како рекосмо, „нема ни на земљовиду”, нашла се, ево, у *деветом веку* од Таре до Мораве (и даље до Балтика?), и то у *хрватском* уџбенику за *српску* основну школу. И тако се показало да границе до којих се може ићи у срамоћењу Срба и српске памети – не постоје. И да те границе врло успешно размиче управо Удружење издавача уџбеника, наставних средстава и учила Србије припремајући овакве уџбенике и одређујући, по сопственим аршинима, и „меру памети савременог српског ученика”. Удружење вели да тако послује пошто је „тржиште уџбеника постепено монополизовано од 2003. до 2011. године у складу са позитивним искуствима најразвијенијих земаља” (и кад су шиптарски и бошњачки уџбеници ушли у немачке и енглеске школе, а црногорски у француске и швајцарске). Полазећи од тих чињеница, Удружење подсећа да је „до тада Завод за уџбенике био једини издавач уџбеника” и да се у то време „највећи број уџбеника годинама није мењао, многи уџбеници и радне свеске су штампани у црно-белој техници. Исте грешке понављале су се деценијама у уџбеницима”. На тај „грех” Завода може се гледати – рационално: добар уџбеник не може се подерати ни за три године – као што добре

патике могу за три сата („фудбала на асфалту”), при чему је некад важило и правило да се добар уцбеник мења кад се појави – *бољи*; Удружени издавачи завели су праксу да се лош уцбеник замени *неујошребљивим*. И да се то чини сваке године и у 78 варијаната неупотребљивости. Они веле да је „црно-бела” техника у уцбеницима „скарадна”, а не примећују да је њихова „шарена” (тј. вишебојна) техника „скарадна вишеструко”: уцбенику вредност одређује оно што је у њему изложено, а не његово шаренило. Све те ситнице Удружени издавачи могли би нам објаснити мало темељитије, али им додати и понешто о чему у своме тексту не проговарају. Рецимо: како су у Немачкој примљени „бошњачки уцбеници”, а како у Румунији они немачки („Клетови”)? И да ли су Бошњаци успели да корумпирају Немце макар онолико колико и Клет Румуне и Србе?

Одговоре на та питања ми брзо нећемо добити ни од Удружених издавача нити од оних који су их инсталирали као – *удружени злочиначки ѱодухвај*: другде сам записао да се на судбину српскога школства може гледати као на претходницу дефинитивнога српског полома: немачким и хрватским пљачкашима српскога уцбеничког тржишта садашња „демократска власт” помогла је да *ѱри ѱеноцига* које су у прошлом веку над Србима извршиле њихове злочиначке државе, у наше дане, површе и *четвртим*, духовним. И може им бити кад се та „власт” одрекла и српског народа и српског националног образа. И сасвим успешно тргује српском будућношћу: *све шћо је Србе одликовало као Народ она је ѱрогала њиховим вечићим крвницима*.

При чему на те тзв. Удружене издаваче треба гледати као на *окујајторске ѱаулајѱере*. Они се „жалe” да српско уцбеничко тржиште вреди једва 30 милиона евра, пре много година чуо сам процену да вреди 80 милиона, после тога – 150 милиона, а у једном тренутку поменуто је чак и 200 милиона. Ја заиста не знам колика је та вредност, али чињеница да се за њу отима 78 „лиценцираних издавача”, могла би макар изазвати сумњу у цифре којима ти Удружени гаулајтери оперишу: ако је та „бара тако мала и безвредна, откуд у њој 78 крокодила”?

Свака озбиљна држава такву би бару морала *исушити*. Ако нови министар у том правцу ништа не предузме, биће то знак да је и он укључен у – *удружени злочиначки ѱодухвај*.¹

¹ Под редакцијским насловом *Злочиначки ѱодухвај Удружених издавача*, објављено у: *Вечерње Новости*, Београд, 3. јануар 2021, 18 (делимично скраћено, наслов редакцијски; потпун текст на И-нету, с картом: *Вечерње Новости*, 3. јануар 2021).

КАКО РАЗОРИТИ НАУКУ

Некад давно, кад је Београдски универзитет почео да показује изразитије знаке непоштовања власти, високи државни функционер „призвао” је ректора (Зорана Пјанића) и упозорио га да „они” то неће трпети и да он, ректор, „учини нешто” да они не би Универзитет – разорили. Наиван какав је био, ректор је одговорио да се Универзитет не може разорити, али га је „државник” брзо отрезнио: може, нарочито ако се то разарање покрене – изнутра!

А како се то чинило, није требало ни дуго чекати да се то догоди нити имати много маште да се види како ће се то изводити. Они који дуго памте сећају се, рецимо, „степенасте наставе” (која је кратко потрајала и брзо укинута), а много је више оних који знају једино за „болоњске науке” – које предуго трају и никако да им сагледамо крај; после онога првог експеримента уведене су двогодишње последипломске студије које су доносиле научни степен *мајисџар* док је „болоња” скратила науке на годину, а научни степен на *масџер*.

Помињем ове појединости зато што се чини да нашим „државницима” не недостаје маште кад је у питању разарање и памети и науке: некад је звање магистра представљало озбиљан почетни научни степен, а сад је неизвесно да ли је мастер уопште научни степен или само „стручно” и/ли „академско” звање; министарски чиновници (и њихови секретари и секретарке) све су „прописали” (и број ципела и обим струка, и боју очију), све нормирали и свему одредили шифру, само су памет пустили низ воду или је (п)окренули преко границе. На то указују неке просте чињенице, а ја између њих издајам три као посебно бесмислене.

Прва се тиче „бодовања” научних часописа, односно „министарске пресуде” да рад објављен у једном часопису „вреди пет бодова”, а у другом само „пола бода”, при чему се и „научник” и „министар” баве једино „сабирањем” (бодова), а ако се наука у ту рачуницу не уклопи – онда и није наука. Колико је то бесмислено, нека покаже просто поређење: три кратка текста у часопису „од пет бодова” (за чију припрему може бити довољно три недеље или три месеца) више ће вредети него две књиге за чију је припрему потребно 10 година. Док се нису намножили садашњи министарски рачунџије, важило је правило да је за избор у свако научно звање

било неопходно имати *нову књићу* и (по)дужи списак краћих радова, а сад је довољно – „сабрати бодове”! И некад се знало: „правила научности” успостављали су Цвијић, Белић и Ивић и тад су Срби имали науку; кад су до речи дошли рачунције, наука је отишла или под лед или низ воду, а остали само они који су најбоље знали да „сабирају (бодове)”.

Друћа је с њом везана утолико што су министарске секретареше прописале да научни часопис који броји и више од сто година излажења (и који је надживео много министара и министарских протува) може бити укинут зато што није прављен „по мери актуелне секретарске памети” да мора излазити „редовно” па ако се деси да се тај „ред” поремети – часопис се више неће финансирати. Министарским незналицама и штеточинама (и њиховим секретарушама) треба узети право да одлучују о судбини српске науке и српске националне памети: озбиљни научни часописи припремају се и уређују по много темељитијим критеријима од оних на којима је устоличена таква министарска бирократска памет.

Трећа је појединост коју имам на уму бесмислена вишеструко и тиче се менторског ангажовања као услова за избор у наставна и научна звања. У нормалним временима знало се да се ментор одређује кад се „појаве и тема и кандидат” и да се све друго може свести, рецимо, на припрему за пеглање гаћа – на туђој стражњици. (Или ће друго поређење бити уверљивије: некад је о развоју младог научника бринуо учитељ, а кад је ту бригу преузела „болоња”, показало се да су се намножили „доктори”, а наука се безнадежно истањила, пре свега зато што су млади препуштени сами себи па се не може знати да ли то чине зато што су уверени у сопствену изузетност или зато што не знају где могу пронаћи путовођу до циља који су одредили. Српска министарска памет наредила је да незавршени ђак мора бити унапређен у – недовршеног учитеља),

Помињем ове три формалне бесмислице које су незналачки натурене српској науци, али мислим да су за њу много погубније неке суштинске за које се вели да су уређене по „енглеским мерама” и по њиховим правилима, да им је „циљ да се финансирају најбољи пројекти, а о њима одлучује комисија састављена од страних рецензената”, при чему они треба да процене „колико су актуелни, колико се уклапају у потребе Србије, али и у светске научне токове”. Тако, дакле, Енглезе и Немце треба унапредити у „мераче потреба” Србије и они ће „измерити” да су Србији неке науке потребне „мало”,

неке „мало више”, а неким се уопште не треба бавити. Према трећим „мерачима”, међутим, предвиђене су много радикалније мере за сатирање српске памети и ја разабих да су се српски министри за осмуђену памет у њу врло лепо уклопили: „Спровешће се хуманизација образовања, а као резултат тога, значај предмета који структурирају мишљење коришћењем леве и десне хемисфере мозга, биће умањен и деструиран”. Ту спадају *језик и литература* и *физика и математика*, а „о историји се нема шта ни говорити: даћемо *стоици* свој поглед на историју у коме ћемо показати да се сва људска еволуција кретала ка томе да се Богоизабрани јеврејски народ призна за владаре над целим светом. Уместо националних вредности, даћемо вам патриотизам балалајки и пијаних суза. И овде ће наш циљ бити да заменимо црвено-смеђу елиту (тј. *словенску* – ДП) нашом”. Ти ће „мерачи”, дакле, тако одмеравати српску (читај: и словенску) памет и свему томе додати: „У словенским земљама нећемо дозволити развој науке, а језгро научника (Академију наука) чиниће наши људи. Нећемо допустити никакве високе технологије, што ће довести до потпуне пропасти индустрије коју ћемо свести на производњу предмета који су неопходни за ограничен број робова који нама обезбеђују сировине”.

И „у том смислу”, према наводима поменутих „мерача”, министарска секретарица најављује да ћемо добити и „Центар за вештачку интелигенцију у шта улажемо велике наде, јер то тржиште у свету вреди 500 милијарди долара” и оно ће нам („вештачки”) омогућити да постанемо паметнији и да се не замајавамо развојем пољопривреде (кад нам је ту Лидл) или да мислимо на производњу својих вакцина (кад се и од оних Фајзерових и/ли Гејтсових сасвим успешно умире). А да би се сви ти циљеви остварили, неопходно је „подмлађивање научне заједнице, како би се млади задржали у земљи, а да би се то постигло, релаксиран је флексибилнији избор у научна звања и заснивање радног односа”. Шта то све може значити, није сасвим јасно, али ваља очекивати да ће се све свести на то да ће за изборе у звања бити потребно „мање бодова” (а колико тачно – одређиваће енглески и немачки мерачи, уз евентуалну помоћ својих, може бити – хрватских и/ли „бошњачких”, тумача и саветодаваца).

И кад о свему томе размишља, човек може бити доведен у недоумицу питајући се да ли они тако раде зато што не *знају* или зато што *слушају* налоге оних који су намислили да Србе треба макнути не само с балканске мапе него и из историје светске цивилизације.

Као заробљеници комунистичке идеје, наине, они су навикли на то да *не мисле* и да све оно што *не знају* посматрају као највишу меру памети. Па ће, рецимо, „по својој глави”, признати да Нови Пазар не може живети без „*босанског* језика” иако они који о томе више знају веле да „тога језика” нема ни у Сарајеву, а министар ће потписати наредбу да постоји и „*црногорски* језик као службени језик државе с којом Србија одржава редовне дипломатске односе”. Тако се догађа да министарске незналице израстају у врхунске националне штеточине па ће се у једном тренутку морати поставити питање исправљања онога што су они упропастили (ако се не покаже да су многе њихове штете – непоправљиве). У ове последње могу се уклопити оне о многим језичким заперцима који су се истићили из српског („хрватски”, „македонски”, „црногорски”, „бошњачки” / „босански”), при чему је посебно проблематично „босанско / бошњачко” језичко двојство по томе што његови носиоци *хоће* да су „Бошњаци”, али да им језик буде „босански” јер планирају да тамо затру и Хрвате као што су (заједно с њима) затрли Србе и да, кад буду мењали националну кожу и постајали „Босанци”, већ имају „готов језик”. Будући да је „бошњачким лингвистима” учитељ Авдо Чампара, они су његову науку, по благослову српских министарских штеточина, пренели и у Нови Пазар и сад се те памети не могу ослободити. А колико то може бити озбиљан проблем, показаће се у оном тренутку кад се затражи „акредитација” студијске групе на *нейостјојећем* језику и „овера научне памети” оних мајстора који ће друге поучавати механизмима по којима се успостављају структуре тога *нейостјојећег* језика. Такви ће мајстори, међутим, потражити „упориште” у неким европским универзитетским центрима (нпр. у Паризу и/ли Марбургу, а не знам да ли и другде) у којима се „студира” *ијет сриских језика* па се може рећи да је та европска трговина „петоструко исплатива” док се међу Србима она може свести само на *једну истину* и на *четири лаж*. (За студије тих пет српских језика везана је и једна занимљива „лингвистичка згодица”, а за њу је заслужан Пол-Луј Тома, шеф оних пет „париских српских катедара”. Он је, наине, остао упамћен по изјави да „они прате политичка догађања” и чим Мијат Шуковић упиша „црногорски језик” у црногорски уставни закон, и он ће га уписати у свој наставни план и прикључити га оним другим „српским језицима”. И то не би било посебно занимљиво да он тих дана, али за неку другу публику, није поменуо и „могућност друкчије памети”: он нам „открива” да

у Кини има 240 дијалеката и да би, по критерију разумљивости, од њих макар 100 могло *имати стайтус језика*, али да *Кинези знају само за један кинески језик* – онај мандарински.)

На европској научној пијаци, дакле, много више вреди пет српских језика него један мандарински и необавештени министри за српску трговачку памет и њихове секретаруље не знају да су „мераче” те памети турили у руке вечитим српским крвницима, онима који знају да постоји један енглески или немачки језик (и још нису чули ни за „амерички” ни за „аустријски”), али упорно „уче” да *српски језик*, засад, може имати макар четири крштенице – на којима се матичарски потписи још нису ни осушили. Осим оних тапија које се потписују у Паризу и Марбургу, често се среће и једна из Осла (позната је и као „Менесландова тезга”), с које су досад приређени научни скупови о „босанском” (нисам сигуран у памћење да их је било чак *два*) и „црногорском језику” и њиховим посебностима, али отуд још није стигло објашњење да ли се то чини с Бизмаркових или Хитлерових позиција (као што је извесно да се оне не могу довести у везу с онима за које се залагао Хердер).

У Србији има много десетина разних наука и оне се класификују тако да човек понекад мора уложити озбиљан напор да међу њима пронађе оне које страни рецензенти-мерачи не могу оцењивати јер се њихови најбољи познаваоци налазе „овамо” а не „тамо”. И што на озбиљан *морални исцйић* мора ставити и те стране мераче и домаће мајсторе који им та мерења поверавају (мада се у *морал* и једних и других неупутно заклицати). Кад тако говорим, имам на уму сасвим конкретне појединости: страни „мерачи” изместиће Лепенски Вир и Винчу „у Европу” и представити их као „загонетку *евројске йодунавске* цивилизације”, а неће рећи да је та цивилизација *настала на Балкану и да су је створили Срби* и да она може бити „европска” једино под условом да је „страни мерачи” покраду и да је представе као „своју, тј. *евројску*, тековину” (а да Србе, без глава, пусте низ Дунав). Помињем ту појединост зато што српско Министарство за науку и његова секретарка *хоће* „вештачку памет”, а *неће* оно што су Срби уградили у темеље и Европе и модерне светске цивилизације; они *хоће* да развијају инжењерство за заштиту животне средине, а *неће* да с Винче уклоне највеће балканско *љубришиће*; они *хоће* да менаџмент и бизнис представе као науку, а *неће* да помену ниједан српски *национални* научни пројекат; они *хоће* да служе окупатору, а *неће* своме народу.

И у својој послушности окупатору, они пристају, рецимо, на тврдњу да су велики делови јужне руске низије и Украјине „у ствари исконске земље древне јудејске Хазарије то јест Израела, које је освојила Кијевска Русија у 10. веку. Словени су овде привремени гости и они подлежу иселјавању. Ми ћемо вратити ту територију и на тој благодатној земљи ћемо саградити Велику Хазарију – јудејску државу исто онако како смо пре 50 година саградили Израел потискујући Палестинце. Овде ћемо преселити део Израиљаца, а *словенску сџоку* ћемо прогнати далеко на север, иза граница Москве. Тамо ће бити мала северна територија – резерват са компактним становништвом, сличан индијанским резерватима у Америци”.

Да се та „великохазарска памет” макар мало „префорсирала”, показује археогенетика, тј. ДНК-генеалогичка. А она вели да је први предак Руса и Украјинаца на оној руској низији забележен пре пет хиљада година, да је он тамо дошао с Балкана (одн. с оних простора које су настањивали Срби као утемељитељи Лепенског Вира и творци Винчанске цивилизације), а отуда стигао до Урала и даље до Индије, Ирана, Арабије и Етиопије.

И можда се тек тада, тамо, негде, „додирнуо” с Хазаријом. При чему сам негде „налетео” на податак да су Хазари „крнули у освајање света” пре 6.000 година док све друге чињенице сведоче да су Срби, као Протословени, од њих старији макар још – **6.000 година**. (И да су Хазари „на руску низију” стигли тек који век пре него што су се Троцки, Лењин и Стаљин уписали у ред њихових најзнаменитијих представника.)

Министарство за српску памет једнако успешно срамоти и српску науку, као што је то учинило и са српским школством. И могло би се рећи да то чини по обрасцима успостављеним онога тренутка кад су њену судбину почели да уређују „страни мерачи”, а нарочит замах добило кад је демократски запаљена српска скупштина и почела демократска пљачка свега онога што се у Србији могло опљачкати, разарање свих српских историјских и културних тековина, распродаја свих њених природних ресурса... И свему томе прикључена и – распродаја српске будућности: статистичари веле да сваке године 50.000 Срба одлази *из земље* и исто толико у *земљу* па није тешко израчунати кад их више неће бити ни *за један* ни *за групу* пут.

И тада ће оној државној секретарици припасти неки „паметни долар” од оних 500 милијарди, а онај „декан за роботичку и вештачку

памет” (о коме нас новине ових дана такође обавештавају) моћи ће школовати „роботе за наставнике на дну мора”.

И чиниће то на – енглеском језику. Јер *српске стиоке* неће бити. На њеном месту наћи ће се *нека мноџо већа*.

Која се људским језиком никад није умела споразумевати.¹

¹ Објављено на: <https://naukaikultura.com/>; <https://izmedjusnajave.rs/министарским-незналицама-треба-одуз/>; <https://borbazaistinu.rs/министарским-незналицама-треба-одузети-право-da-odlucuju-o-sudbini-srpske-nauke-i-nacionalne-pameti/>; <https://www.koreni.rs/министарским-незналицама-треба-одузети-право-da-odlucuju-o-sudbini-srpske-nauke-i-nacionalne-pameti/> (22. јан. 2021).

РЕФОРМАТОРИ-ПОНАВЉАЧИ И ДАЉЕ ЈАШУ

Предлогом стратегије развоја образовања и васпитања у Србији за период од 2021. до 2030. године, који је приредило Министарство просвете, науке и технолошког развоја, планира се даље разарање српскога школства и српске националне памети. Не знам како су изгледали такви Предлози за више претходних десетина година, али знам да је суноврат школства почео онога тренутка кад је основно образовање проглашено обавезним, кад су учитељи проглашени главним кривцима за то што им ђаци нису заинтересовани за то на шта су законом обавезани; и кад је укинута понављање разреда и почело превођење ученика „са тарабом јединица” у следећи разред. Биће да су данашњи реформатори школства науке завршавали по тим правилима јер се некад знало да се разред средње школе „завршавао” на полугодишту ако је ђак имао пет слабих оцена (заборавио сам како је то изгледало у основној школи, али памтим да су се они „тежи ђаци” звали негде *џонављачи*, негде *џо[в]џоравци*, али да их нико није силио да морају завршити школу коју не разумеју и која их не занима. И они су, после два или три понављања, сами одлазили из школе, били добри паори, врсни сточари или виноградари, одлични столари, дрвосече или угледни криминалци. И нису чекали да уђу „у оних 25 одсто ученика који се не уписују у средњу школу” и које садашњи реформатори на то хоће да натерају.

Свака нормална држава и сваки мудар државник заложит ће се за то да се свим најмлађим грађанима омогући да се школују, онима којима то „иде теже” треба помоћи да им се усвајање знања олакша, а давно сам рекао да је оне који „не могу” и, нарочито, оне који „неће” једнако непаметно нагонити у школу колико и „мачку у воду или рибу на грану”. Данашњи предлагачи да средња школа буде обавезна још нису научили оно што су пропустили док су као „преводиоци” (тј. *џовџоравци*) завршавали основну школу, а после у „елитним” приватним школама куповали сведочанства, па онда и дипломе на факултетима Испод Три Букве или у Киоску На Раскрсници Лево. Такви мајстори хоће да су реформатори, а не знају ни за које школе, ни за која занимања, ни за које ђаке, али хоће да дотуку и оно мало нормалне памети што је у Србији још остало и да потпуно деморалишу и демобилишу и оно мало учитеља што

и даље мисле да бављење учитељским послом улази у ред часних људских занимања.

Реформатори-понављачи, једнако као и они „преводиоци”, уништили су школу и из ње прогнали знање, а увели насиље. И насилнике прогласили „заштићеном врстом”: они који другару поломе вилицу или учитеља окаче на чивилук из школе не могу бити истерани већ само „преведени” у другу (да своје таленте и тамо прикажу). Тако се министарство за памет нашло у истом послу у коме и пендрек-министарство и почело да исправља памет по истим обрасцима по којима оно друго исправља ребра. А општа упутства за то стигла су с оних места с којих се оглашавају будући разарачи света, они који су приредили педофилски наступ Кинсија и његових „сексуалних револуционара”, а уз њих и Далса и Кенана, познатих по томе што су најавили да ће идиотизовати омладину и тако цивилизацију оставити без будућности.

Српски реформатори-понављачи појављују се као најбољи следбеници поменутих разарача памети и зато би их требало прогнати из српскога школства. Разорили су све чега су се дохватили и од њих се више нема шта очекивати. Српско школство могу сахранити и њихови „мање квалификовани” (и мање амбициозни) наследници.¹

¹ Објављено на: <https://naukaikultura.com/reformatori-ponavljaci-i-dalje-jasu/> (1. март 2021).

КАКО [ЗА]ШТИТИТИ СРПСКУ НАЦИОНАЛНУ ПАМЕТ

Јавности је пренета порука Председника Србије да „уџбеници за предмете од националног значаја – српски језик и књижевност, историју и географију – морају бити плод српског издаваштва”. И да ће с тим циљем бити покренута процедура „за измену закона којим би се створили услови” за оживотворење те идеје.

Процењујем да је то добар знак да ће се нешто озбиљно мењати у досадашњем српском школству и да ће се страни издавачи уџбеника искључити са српскога уџбеничког тржишта. Па нека Клет, и код нас као и у Америци, приређује уџбенике немачког језика као помоћну (тј. изборну, тј. необавезну) литературу за све нивое школовања, али да нашу децу не учи ни српском језику ни српској историји. И да Жужул и Ждерић уче мале Хрвате како су њихови *gegeki* у Јасеновцу витешки поклали 110.000 њихових српских, циганских и јеврејских вршњака од пелена до 14 година (а после исти занат усавршавали и њихови *шаптеки*); и да српску децу не уче да се Србија први пут помиње у 9. веку између Ибра, Западне Мораве, Дрине и Таре, а да се Хрватска у то време простира од Трста до Балтика и Црног мора. И нека се и немачки и хрватски издавачи мало одморе од толиких напора да *ћприма ѣноцидима* које су током XX века над Србима извршиле њихове злочиначке државе додају и *четврћи – духовни*. И при том би Немци могли објаснити како је настала она плоча на катедрали у Магдебургу и откуд на њој она чудна порука: „Сачувај ме, Боже, куге, глади и Хрвата”. За Хрвате, наиме, ваља претпоставити да су последњи пут били *народ* док су били периферно српско племе, а кад их је поробио Ватикан, они су се извргли у кољачку руљу и другим се пословима нису умели бавити. Те су њихове убилачке таленте Немци најбоље осетили у оном чувеном Тридесетогодишњем рату (1618–1648) и, осим „илустрације” коју доносим, овде се може додати и једно новије сведочанство о њиховим ненадмаш(е)ним злочиначким талентима: „Савремени летописци јадиковали су због немогућности да опишу страхоте које су претрпели, које су или биле сувише ужасне да би стале у речи или једноставно зато што у њиховом речнику није било довољно речи да адекватно опишу свеобухватност тога ужаса.

Плодови хиљадугодишње хрватске културе у Магдебургу (facebookreporter.org/2014/01/30)

Чак и након три века, страх од Тридесетогодишњег рата наставља да прогања немачку душу. Почетком 20. века мајке су још увек претиле деци злокобним казивањима о „окрутним хрватским најамницима” (Laffan, Michael Francis; Weiss, Max, *Facing Fear : The History of an Emotion in Global Perspective*. Princeton University Press, 2012, 10). Због тога Немце треба припитати да кажу макар нешто о томе која су битна обележја њихове националне карактерологије ако су у стању да се ослањају на „савезнике” какви су Хрвати или да олако допуштају онима моћнијим да их употребљавају као средство за обављање нечасних послова. Кад тако говорим, имам на уму, рецимо, чињеницу да су их Енглези (с Американцима), само у XX веку, двапут „гурнули” на Русе и тако изазвали и две светске катаклизме. (И оба пута им помогли да се брзо економски опораве зато што им „пред источном опасношћу” није одговарала „слаба Немачка”.) Тако се испоставља да се данас о Енглеској и Америци може говорити као о злочиначким државама (Енглеска се уписује у историју као држава која је своје рачуне најуспешније подмиривала – туђим главама, а у српском памћењу по томе што је као „савезник” Србима нанела више зла него Немачка као непријатељ), али је Немачка у том смислу остала малкице недефинисана: не зна се увек колико је она „Немачка – Хердера и Гетеа”, а колико „Немачка – Бизмарка и Хитлера”.

Помињем ове појединости зато што се такви „савезници” према Србима појављују једино као окупатори и пљачкаши и од њих треба заштитити не само „предмете од националног значаја” него и српско школство у целини и све родитеље од беспримерне

пљачке. А то значи да *све сѝранце* треба искључити са српскога уџбеничког тржишта и онемогућити их да корумпирају учитеље и да се баве и неким другим облицима педагошке проституције. За њихово потпуно искључивање из српскога школства, уз све то, постоји и највиши државни разлог: страни окупатори-пљачкаши не могу одређивати мере српске националне памети, као што не могу уређивати ни војску, полицију и здравство. У том смислу истичем две појединости које у овим питањима сматрам битним.

Прва. Не видим зашто би се закон о уџбеницима морао темељитије мењати и треба само осмотрити оне његове одредбе које су Мекалистеру својевремено засметале и због којих је он тај закон „зауставио”.

Друга. Не видим ни посебни смисао „позива ауторским тимовима... који ће припремити и израдити уџбенике” и мислим да би за почетак свих тих послова било довољно да се Заводу за уџбенике и наставна средства врате место и улога које је нека ранија власт осрамотила сводећи га на „јавно предузеће” (тј. снизала га на ранг Каленића пијаци), не водећи рачуна о томе да је то морала остати Институција највишега националног реда, значајнија и од Универзитета и од Академије наука будући да су од онога што је Она приређивала касније израстали и селектирани кадрови и за Универзитет и за Академију. Кад о томе говорим, ја претпостављам да је, пре најезде страних пљачкаша, Завод морао имати уџбенике за све школе у Србији, и за све разреде у њима, и за све предмете по министарским списковима и да је за почетак ових послова довољно *ѝе уџбенике* „постројити” и од њих кренути у поправљање онога што су страни пљачкаши уништили (уз благослов домаћих неуких министара-трговаца).

Постојећим „ауторским тимовима”, који би све те уџбенике могли поново „осмотрити” и у битним их појединостима побољшати, могао би се прикључити и покоји озбиљнији „рецензентски поглед” и кад на то упозоравам, имам на уму два чудна „случаја”. Први се тиче уџбеника из којег је преузета она карта Србије из IX века (поменута је напред) за коју сад имам само запис да ју је „рецензентски оверило неколико *редовних учийтеља основне школе*” и није чудно да су се они сагласили с Ритером да се у то доба Хрватска простирала од Трста до Балтика и Црног мора. Други је случај, међутим, „необичнији”: Klett је форсирао рецензенте једног уџбеника да рецензије доставе „до сутра у 14 сати”, а кад им је речено да ће рецензије бити негативне, стигао је необичан одговор: „То није битно: рукопис ће се поправити,

а и рецензенти се могу променити”. Таква се памет може признати Клету и Жужулу Ждерићу, али из уџбеника за српске школе она мора бити искључена. И мислим да је већ и то довољан разлог да се тим мешетарима узму *сви уџбеници* (а не само они *национални*) и да им се укине право да загађују српско уџбеничко тржиште. И да престану терорисати учитеље тврдњама да је без Клета и Ждере Жужулића и њиховога уџбеничког смећа српско школство осуђено на пропаст.

Кад се залажем за суверенитет српске националне памети, имам на уму и неке чудне чињенице чији ће нам значај разјаснити они који о проблемима знају више од мене и сагледавају их дубље него што је то мени „дато”.

Прва је од тих чињеница саопштена недавно, не знам по којим изворима, и своди се на то да Срби данас чине *0,1% светске ѿоулације*, а да се међу десет најзначајнијих умова у историји светске цивилизације налазе *два Србина*. Тај чудни несразмер може се осмотрити и с неких других аспеката којима се назначена диспропорција можда може разумети и као – *ѿприродна*: Срби су утемељили Лепенски Вир и Винчу и сад „Европа” хоће да их представи као „загонетку подунавске цивилизације” и да се упише као њен „творца” свесно забашурујући чињеницу да се та цивилизација среће једино по оним просторима по којима су се ширили преци данашњих Словена, а за које археогенетичари тврде да им се исходиште, тј. најдубља старина, налази *на Балкану*, и то „не просто на Балкану” него тамо где се, до нашега времена, налазе – *Срби*. И да су од њих, на руској равници пре 5.000 година, забележени најстарији преци данашњих Руса (и Украјинаца); да су „Словени” (читај: далеки српски преци) са те равнице, више векова касније, у неколико сеобених кракова, стигли до Индије, Ирана, Саудијске Арабије и Етиопије док су се у Европи раширили од Крита до Исланда, а на западу до Британских острва и по Пиринејском полуострву.

И о томе до нас стигла многа чудна сведочанства. Једно је од њих оно које је формулисао Велек: да су из српског језика настали грчки, латински и немачки (касније се он „мало предомислио” па рекао да ти језици имају „заједничко порекло”); после је Волански, половином XIX века, дешифровао етрурске археографске реликте „у словенском кључу” и макар донекле „оснажио” Велекове налазе; у наше дане Томецоли је, сâм или са сарадницима, и опет „у словенском кључу”, најпре решио „венетски проблем”, а потом минојску културу одредио као протословенску; фрапантне топонимијске паралеле српског језика са приликама на Британским острвима саопштио

нам је и Милош Црњански (уп. *Мосор, Ориен, Ком, Ловцин, Шар, Liig, Bar, Reukh, Сушља, Сана, Уна, Корана, Морача, Бојана, Варгар, Шолџа, Корнајџ, Пашман* и мноштво других).

Из наведених појединости ишчитавају се, између осталих, и оне да српски језик има неупоредиво дубље корене од неких који би да му се, у наше време, наметну као учитељи, али се показује да многи од њих једино владају неким „вештинама” којима се Срби никад нису поносили (или су поред њих пролазили зачепљеног носа). Таквима, дакле, не треба дозволити да српску децу уче „својим знањима и својим вештинама” јер у свему ономе што нам они могу понудити Срби су се давно показали као много упућенији зналци па ће и из физике и из „небеске механике” приредити бољи уџбеник од онога који „страни мајстор-преписивач” може приредити.

Свему томе треба додати и још један озбиљан детаљ битан за одређивање основних обележја српскога школског система: уџбеник се не износи на „шведски сто” и не може се *бирати*: он се мора *огредити*, *ипроисајти* и мора бити *најбољи*; и за то морају гарантовати и аутори, и рецензенти, и Министарство; и при том свака књига која „хоће да уђе у учионицу” мора најпре да „прође кроз Завод за уџбенике” (без његове овере не може ући „ни у школско двориште”). Такви захтеви пред Завод стављају врло озбиљне обавезе и њега могу водити људи који ће примати једино налоге знања и мудрости, људи који знају и шта је књига и шта је школа и које не треба уверавати у то да „јединствени буквар није роба” него инвестиција у будућност.¹

¹ Послато 5. марта 2021. на четири највише државне адресе „с молбом (и предлогом) да заштитите српско школство, тј. да га узмете из руку међународних лопужа, да Завод за уџбенике извучете из блата у које га је неки чудни закон свео на ранг Каленића пијаци и да му вратите улогу и достојанство Институције највишег националног реда. И да, при том, страним мешетарима, узмете из руку *школство у целини*, а не само она три „национална предмета”. Срби су знали утемељивати европску цивилизацију и знаће уредити и сопствени школски систем без помоћи оних који су их током историје задуживали једино злочинима”: објављено на сајту: <https://naukaikultura.com/reformatori-ponavljaci-i-dalje-jasu/>.

УЦБЕНИЧКА ПОРНОГРАФИЈА

Говорио сам досад често о разарању српског школства и сад ћу покушати да покажем како се то, и уз помоћ којих сила, чини преко уцбеника као основног – разарачког средства. И пратићу две врсте таквих уцбеника: оне који описују људску биологију и оне који отварају видике према људској души. (А после им додати само покоју појединост о томе како се уопште разара[ло] српско памћење.)

Оно прво почињем наводом да се у речницима српског језика *ѝол* дефинише као ‘анатомско-физиолошка обележја по којима се разликују мушке и женске јединке и имају улогу у оплођењу; *rog*’; с друге стране, реч *rog* има више значења и једно је од њих ‘пол’ (с ближим одређењем: *мушки rog*, *женски rog*). У српском језику те су две речи, дакле, синонимне и нико ни Српкињу ни Србина није могао поучавати којега је *ѝола* или *roga*: они су се увек рађали и развијали са јасно одређеним полним, тј. родним идентитетом.

Прилике су се у том правцу почеле мењати кад је Ален Далс, половином прошлог века, најавио да ће *они* „уништити омладину”, после се на трагу те идеје Кинси размахео са својим педофилским пројектима и вриштање силованог двомесечног детета „дефинисао” као његову оргазмичку манифестацију, његов „научни образац” у наше дане Бајден унапредио у налог да се некрофилија и зоофилија природе свету „као сама срж демократије”, педофили из Светске здравствене организације „прописали” да дете од рођења треба учити да мастурбира, а њихова сабраћа затражила да се граница дозвољеног сексуалног односа са децом спусти испод десет година. Ослањајући се на такву „науку”, и наши педофили из министарства за осмуђену памет (или из ЗУОВ – не знам како су „распоредили надлежности”) утврдили су да се „пол и род не поклапају”, да се пол одређује рођењем, а род се формира током живота, да се пол „носи међу ногама”, а род „у глави” и да деца могу да „бирају” шта ће им од тога бити лепше без обзира на то шта „носе међу ногама”.

Наука о томе да полни и родни идентитет нису синоними, како видимо, заснива се на ставу да је оно прво „биолошко својство”, а ово друго „друштвена улога” (коју преузимамо током живота и своди се на „наш осећај” *мушкосѝи* или *женскосѝи* – наши аутори говоре о *женсѝивеносѝи* јер српски језик још нису научили). Тиме се једној биолошкој чињеници „признаје” социолошки статус у складу

с педофилском памећу која такву науку заснива: девојчица може бити дечак ако јој се то више допада, а може бити и једно и друго и тада је обележена међуполношћу, тј. показује се као родно неутрална, одн. као *интерсекс*, али се не зна је ли то *међујол* или *међурод* и да ли то може бити *трансродна* особа. А онда се на то надовезују и неке друге недоумице па међу њима и она о *сексуалној оријентацији* (која може бити хомосексуална, бисексуална, хетеросексуална и не знам да ли тамо спадају и Бајденове некросексуалне и зоосексуалне оријентације). И ту се срећемо с крупном недоумицом о заснованости нове кинсијевске педофилске памети: с обзиром на њихов „инвентар”, која се од тих „оријентација” може сматрати „природном” и, у случају да се сагласимо да „таква постоји”, ваљало би поставити питање у чему су оне остале „неприродне” и какви се односи према њима могу успостављати.

Не знам колико у овој причи „има реда”, али је много извесније да у свему о чему говоримо има много више педофилске комбинаторике и „бајденовске демократије” него – биологије. Показаће нам то и следеће појединости (према „Клетовој” интерпретацији): „Поред родног идентитета, постоји и *родно изражавање* које се односи на то како особа показује свој родни идентитет” (како се облачи, шминка, какву има фризуру); „није увек лако разумети разлике између родног идентитета, родног изражавања и полног идентитета, а треба имати на уму и да је родни идентитет различит од сексуалне оријентације”; „то што је хетеросексуална оријентација већинска не значи” да оне друге „треба да буду предмет *дискриминације*” будући да „управо биолошка варијабилност омогућава процес еволуције” (па хомосексуалци и они који не разликују „мушко” и „женско” могу знатније да „подупру” еволуционе процесе); „различитост никако не треба да буде основ за предрасуде, осуду и дискриминацију, а право на родни идентитет и сексуалну оријентацију је *законом загаранђовано право* свакога од нас”. Слично о томе „учи” и „Вулкан”: они који осећају да нису полно потпуно утемељени „могу доживети неки вид *дискриминације*” па се то догађа и када је реч о „родном и полном идентитету” будући да „у многим случајевима друштво намеће да они морају да се подударају”.

За шири увид у ту проблематику узећемо „Вулканово” разјашњење о *међујолним* (интерсексуалним) *особама*, за које се вели да се то њихово својство може утврдити већ на рођењу, али понекад тек касније (кад се, рецимо, покаже да особа са спољним

женским органима не добије месечни циклус јер нема јајнике и материцу); такве се особе „могу идентификовати као особе мушког или женског рода, али има и оних који себе сматрају *родно неутралним*, тј. да не припадају искључиво једном или другом роду”. Посебно се, при том, истиче да је „као и код осталих *различитиости* (*курзив* – Д. П.) међуполним особама веома важна подршка и разумевање околине)” и да „ми као друштво треба да развијемо осећај и разумевање за све различитости, да прихватимо да је у реду бити друкчији, све док нечије понашање не угрожава друге”. И овде се, дакле, срећемо „с позивом на толеранцију и демократију”, али томе ваља додати још две занимљиве појединости: *прва* је од њих да је „међуполност релативно честа у људској популацији” (таквих „има више него риђокосих”), а *друга* да „*међуполност није медицински проблем*”.

И управо нас те две појединости доводе до суштине проблема о којима говоримо, односно до питања: *колико су такве појаве честе* и како их треба објашњавати ако нису *медицински проблем*.

У књигама које се пред нама налазе та се два питања *не постоје* и ја ћу сада покушати да то учиним – са становишта сопственог незнања.

Ја сам, негде, чуо (прочитао?) податак да таквих (бајденовски демократских, међуполних, родно неутралних, хомосексуалних, бисексуалних, интерсексних, трансродних, педофилских, некрофилских, зоофилских, различитих, дискриминисаних, друкчијих итд.) има – *1–3 проценти људске популације*, не знам је ли то „више него риђокосих” (Клет нас о томе не информисе јер се он више бави идеологијом него биологијом) и ја ћу покушати да „вратим на тему” и Клет и онога ко га је на такву памет „обавезао”.

И чиним то једноставним питањем: ако све то о чему говоримо *није медицински проблем*, зашто се о томе говори једино *са становишта медицине* (тј. биологије, анатомије, физиологије, психологије) и зашто се сви њихови налази преводe на ниво *идеологије*, тј. бајденовски дефинисане „демократије” („различитост никако не треба да буде основ за предрасуде, осуду и дискриминацију”; „право на родни идентитет и сексуалну оријентацију је *законом загарантовано право* свакога од нас”; треба развијати „осећај и разумевање за све различитости”, при чему таква памет *зайоведа* да је „у реду бити друкчији све док нечије понашање не угрожава друге”). И на тој се тачки сустичу и *немедицински* поглед на

различитости, али и на границу од које нечије „понашање почиње угрожавати друге”.

За оба та проблемска комплекса Клет нам доноси уверљиву илустрацију: једна „атлетичарка” освојила је много медаља на разним такмичењима (а међу њима и златну на 800 метара на Олимпијским играма у Рију 2016. године), али јој је Међународна атлетска федерација забранила да се такмичи у женској конкуренцији због „концентрације тестостерона у њеној крви изнад прописане границе за жене” па се претпоставља да има „интерсексуално стање” обележено „присуством Y хромозома, што узрокује развој тестиса”, они остају „унутар абдомена и производе тестостерон... па се особа развија као жена са вагином, али без јајника и матереце”. О таквом стању наши уцбеници говоре једино са становишта идеологије: такве су „женске” особе „малкице оштећене” са становишта анатомије, физиологије, биологије, психологије, тј. *медицине*, и за њих Клет вели да „треба имати разумевања” без обзира на то што су тиме директно „угрожене њихове нормалне конкуренткиње” будући да су медаље (за које се све оне боре) резервисане за неке актере за које се не зна јесу ли *мушкарци* или *жене*. Или, прецизније: не зна се јесу ли у њима „оштећени” мушкарци или жене. И да ли се ту уопште ради о „оштећењима” и „оштећенима”?

Помињем у вези с тим проблемским комплексом још једну појединост коју наши уцбеници заскачу, тј. занемарују, и опет је идеологизују: „Хомосексуалци на одређеним местима имају измењен волумен коре великог мозга, исто тако и možданог предворја, данас увелико познатог емоционалног генератора, таламуса... Интересантно је да мозгови хомосексуалаца реагују сличније мозговима педофила на стимулусе... Педофилија и хомосексуализам базирани су на сличним променама на мозгу, дакле ради се о психичким последицама можданих промена”.

Наши уцбеници за појаве о којима говоримо веле да имају битну социолошку, тј. демократску димензију, из других извора сазнајемо да је Америчка психијатријска асоцијација (АПА) *наредила* (1973) да хомосексуализам нема медицинске основе, а двадесетак година касније томе додала и педофилију и садизам и тиме омогућила да се ти „немедицински феномени” *медицински легијимизују* као највиша мера и образац државне памети, да се заштите као и свака ретка биолошка врста и да се законски уреди да се граница дозвољеног сексуалног односа са децом спусти испод десет година

(и да таква памет уђе у програме Лабриса, Инцест траума центра и ЗУОВ-а – рецимо). То тако изгледа данас, али је занимљиво да се пре поменутих наредби на хомосексуализам и педофилију гледало као на „поремећај”, тј. „девијацију”, тј. некакво „генетско оштећење”, тј. „генетски ексцес”. И ваља очекивати да ће, у следећем „вучењу”, из девијантних регистара оне напред поменуте асоцијације бити искључено, рецимо, и чедоморство.

Како постаје извесно, Кинсијеви педофилски налази, уз огромну финансијску подршку Рокфелерове фондације, пренесени су у закон, ушли у школске програме и, захваљујући умножавању настраних „сексуалних едукатора”, тј. педофила, довели до тога да се у много последњих деценија „деца уче у школама да буду објекти за педофилију”. На Западу тај „тренд” утемељен је пре много деценија, а ми смо ту „мало заостали” и неке „НВО” (као што су, рецимо, Лабрис, Гејтен, Ламбда, Queegia, Аркадија, Инцест траума центар и друге такве) сад хоће да нам „спасавају образ” и да покажу да и ми знамо „како се *џо* ради по њиховим правилима”. А у вези с тим посебно је занимљива чињеница да се, рецимо, Инцест траума центар наљутио на министра Шарчевића и саопштио да ће „привремено обуставити улагање новчаних средстава у сферу образовања до повратка министарства” на оно што заповеда »ЛГБТНЗ«-идеологија, тј. на „доследну примену УН конвенције о правима детета, Ланзароте конвенције, Закона о забрани дискриминације и Закона о родној равноправности”, тј. на оно што је срж кинсијевско-рокфелеровске педофилске научне комбинаторике. Нормалан зналац лако ће разазнати да се иза свега тога налази настојање да се успоставе они механизми којима ће бити уништена омладина као претходница уништењу цивилизације. Такву „идеологију” намећу педофилски монструми тиме што (под изговором да брину „о дечјим правима”) ограничавају права родитеља да контролишу понашање своје деце: родитељи не смеју детету забранити касни „одлазак у живот” нити показати заинтересованост за то како тај „живот” тамо изгледа, тј. да ли се њихова ћеркица тамо дрогира (и тада да ли „пуши” или се „боцка”) или се само секса (и тада да ли то чини само са својим „дечком” или с оним који се тамо затекне); родитељ нема право да зна да његово дете има криминални досије у полицији или наркомански на некој клиници; родитељи немају право да знају ни да је „њихова синчина”, на неком трећем месту, до краја довео „процедуру промене пола”. А ако било коју од тих забрана прекрши,

родитељу је остављено право да затвор упозна изнутра зато што је – „угрозио интегритет детета”.

То је један аспект приче који нам је раније „образложио” Инцест траума центар, а онај други остаје сасвим нејасан: која то „новчана средства” Центар улаже „у сферу образовања”, из **којих извора** она долазе и с **којим се циљевима** улажу у образовање: да ли с циљем да се деца **одбране** од сексуалних первертита и садиста или, што је много вероватније, да им се **погведу** у складу с налозима »ЛГБТНЗ«-идеологије? (Да је у питању овај други мотив, показују све појединости које се горе наводе: конвенције које су изведене из Кинсијевих педофилских налаза и домаћи закони који су на тим налазима такође засновани: закон о заштити сексуалних первертита и садиста и закон о заштити недовољних жена.)

И тако нас сва ова прича изводи на чистину: уцбеници о којима говоримо не баве се биологијом него идеологијом, тј. бајденовски схваћеном „некрофилно-зоофилном демократијом”. И њихов је циљ да нам „поуче децу” да је нормално бити *ненормалан, девијантан, њоремећен, биолошки ошћећен, обележен џенејском џрешком*, да се не зна је ли човек *мушкарац* или *жена*; и да може бити да није ни једно ни друго него нешто треће; и да том *девијацијом, њоремећајем, биолошким ошћећењем, џенејском џрешком* може бити обележено **1-3 џроценђа** људске популације, да то може бити разлог **за џонос** и основа да се таквој (*девијантној, џоремећеној, џенејски ошћећеној*) мањини **џпрзна џправо** да ону огромну већину од 97-99 процената својих **нормалних** поредника терорише сопственом девијантношћу и присиљава је да и она буде *девијантна*, тј. *џоремећена*, тј. *ненормална*. И да је **џредводи** у *девијантну*, тј. *џоремећену*, тј. *ненормалну* будућност, ону коју људској цивилизацији приређују они примерци људске врсте за које је давно речено да их је – Бог обележио.

*

Сва наша досадашња разматрања односила су се на то како девијантне особе „заслужују разумевање” („толеранцију”, „подршку”, „законску заштиту сексуалне оријентације”), али поглед и на неке друге уцбенике који се деци стављају у руке у њиховом раном узрасту показује да се иза свега о чему говоримо налази – **девијантна срђска национална џамеј**. Она је, рецимо, уредила да педофили из ЗУОВ-а, у договору с Лабрисом и/ли Инцест траума центром,

одреде да **неко** има право да ујутру буде „мушко”, у подне „женско”, а увече „(н)и једно (н)и друго”, да то „министарска сабраћа” овере, а Клет запише, објасни и запечати за вечност. Та се „сарадња” огледа, рецимо, и у томе што је Лабрису пошло за руком да из српских школа избаци шест уџбеника зато што у њима, на прави начин „и афирмативно”, није објашњено оно што нам је остало нејасно и кад смо саслушали све оно што нам је о томе разјаснио Клет: да „генетски ексцес” није медицински проблем јер ону атлетичарку „не боли ништа” (а Светска атлетска федерација цепидлачи због такве безначајне „ситнице” каква је она да се не зна је ли она *женско* или *мушко* па због тога није јасно да ли се можда [не] такмичи у „погрешној конкуренцији”).

Таква се девијантна памет, у лепој мери, испољава и у српској књижевности и о томе доносимо само покоју назнаку коју ишчитавамо из новинарског записа Љиљане Бегенишић. Па је на линији такве памети, рецимо, из Његошевог дела „очишћено све што смета евроинтеграцијама”, испуштена је његова реч да Енглези још држе „мртву турску руку под српском гушом”, *Горски вијенац* „сведен је на предлоказ за проучавање народног обичаја обавезним одломком »Бадње вече«; „косовски мит” уписује се као забрањен појам у свим читанкама које се могу наћи у рукама српских ђака; из *Романа о Лондону* испуштени су фрагменти о напаћеним Србима, „а одабрана је емиграција из царске Русије”; с друге стране, из *Сеоба* је, место многих сцена српског страдања, „описана прељуба и братоиздајство Вуковог брата Аранђела Исаковића и његове снахе Дафине, Вукове жене. Одломци у појединим читанкама обједињеног издавача садрже експлицитне сцене љубавне страсти и распамећености главних јунака” и зато као наслов овога прегледа и бележим нешто што сам раније налазио код оних „издавача” који су се љутили на Шарчевића: у српској књижевности нема значајнијих страница од оних порнографских. Као што се, пред налетом педофила и недовршених жена, ни српски језик није могао одржати па се у њему, уз *мушки* и *женски род / њол*, појавио и *њедофилски њол*, и *њедовршени род*. И појављују се неки чудни језикотвори жена којима није довољно да буду *боља* половина људске врсте па су намериле да се изједначе с оном *џором* половином и сад се муче да начине „женске” речи према „мушкима” (према *инжењер* може *инжењерка*, према њој и *режисерка*, а може и *инжењеруља* према *режисеруља*), али им озбиљне проблеме доносе *џирудница*, *џородиља*

јер још не знају како да према њима начине „мушке именице”. А без њих се, веле, „неће моћи” кад Чомићкини и Зоранини једнополни *сујружњаци* почну да рађају и да нам поправљају наталитет. И да надокнађују оно што су оне (и њихове „жене у црном”) пропустиле да учине док су се бавиле демократијом, Трилатералном комисијом и ружењем Срба и српског имена и језика па нису стигле да, помало макар, буду и – жене.

До које је мере доведено сатирање српске школе, показују и нека разматрања Александра Липковског о „страдању” математике. Као наставник „Линеарне алгебре” („једног од фундаменталних предмета на студијама математике, без кога не може да се иде напред”), он је утврдио да је „знање које показују студенти... на самом почетку својих математичких студија, из године у годину, све ниже и ниже” и, трагајући за коренима таквога стања, стигао до нижих разреда основне школе. И утврдио да је већ тамо „функција образовања једноставно деградирана” јер деца у прва четири разреда основне школе не само да „не знају таблицу множења, него не умеју ни да пишу”, при чему „све остало није толико важно колико те две основне компетенције”. Свему томе Липковски додаје и своје дубље увиде у механизме разарања српске школе и у вези с њима две су појединости посебно погубне.

Прва је она да се „образовање мора финансирати из буџета, не из кредита, не из средстава страних фондова и помоћи, а то се управо дешава. Страна средства, страни дародавци, страни кредитори финансирају... своју агенду”: издвајају и одводе најспособније, а нама остављају „оне друге”, при чему таквим својим понашањем неука српска власт или несвесно пристаје на свој колонијални статус или међу педофилима-реформаторима школства „негује” и стране разараче српске националне памети.

Друга је појединост много малигнија и, већ по себи, трагичнија: судбину српског школства уређују „две мафије. Једна је информатичка мафија, која за свој интерес има имплементирање што више рачунара, интернета и свих информатичких ствари. Друга је грађевинска мафија, која са друге стране, има интерес да се школама одузме што више простора, да се што више школског простора пренамени, да се не отварају нове школе, да се пребаци у приватну сферу свака државна иницијатива за отварање нових вртића, школа и факултета. Те две компоненте имају изузетно погубан ефекат на образовање. Имате у школама, чак и у овој ситуацији КОВИД-19,

проблем простора, а притом много школског простора у Београду је неискоришћено и пренамењено. Имате ситуацију са плацом на Новом Београду поред Факултета драмских уметности, који је годинама био предвиђен за високо образовање, а сада је одједном пренамењен. Влада га је пренаменила, то ће сада бити простор за Министарство унутрашњих послова”.

Наводећи такве чињенице, Липковски „амнестира” Министарство од одговорности „да се није снашло да сачува квалитет образовања”, али превиђа чињеницу да су неки министри били врло агилни у отварању приватних школа и у Србији и „у региону” (понекад с високим „процентом власништва”), али су често знали „акредитовати” и неке „факултете” или „универзитете” (испод Три букве”, или на аутобуској станици „иза бифеа”, или у „киоску на раскрсници лево”). А како се тамо „студира”, сведочила ми је колегиница сопственим искуством: на испит из „страног језика” дошао јој кандидат који није знао ни азбуку, она га вратила једном, па још једном, али трећи пут то већ није могла јер ју је „декан” обавестио: „Колегинице, он је платио све рате!” Таквих „студија” има и на „државним универзитетима” и о једном од њих и сад се пише („Тата, купи ми докторат”), а на њему се могу студирати и неке „науке” којих нигде на дуњалуку нема, али их је онај министар који све зна и никога не пита „успоставио” одмах пошто је – укинуо Национални просветни савет. (А није га баш ни укинуо, али га јесте обесмислио: правна служба обавестила га је да на то „има право” ако мисли да зна више, и „види даље”, од НПС.)

Завршавам овај оглед о пропадању српског школства једном мало необичном „статистиком”: у трима књигама о ишчашеној биолошкој памети коју смо напред покушали представити, по свему судећи, мушкарци су скоро изумрла врста: остало их је само двојица – насупротив 24 жене које ове књиге потписују као аутори, рецензенти и „евалуатори”. Не знам да ли ће то бити потврда да жене много боље разумеју налоге кинсијевске педофилске памети, али је извесно да су се Српкиње жестоко проредиле: овима које су остале много је важније да кастрирају језик него да буду *жене*, много им је лепше да буду *инжењеруље* и *режисеруље* него *мајке*; и много им је лакше, и профитабилније, да буду „кандићке”, „бисерке”, „милићке” и да се мотају око „трилатералних”, „билдербершких”, „сорошевских”, „бајденовских” и/ли сличних адреса и тамошњих доларских благодати. Спремне да распродају све оно што су њихове

(пра)мајке уграђивале у српску повесницу и српску традицију. И у српску душу.

И зато Србе више нема ко да *скрене с њиша* – према тминама историје.

Од оваквих данашњих Српкиња то се не може очекивати. Оне су, у међувремену, безнадежно појевтинице и више се не могу довести ни у какву везу са женама о каквима је, рецимо, беседио Владика Николај и каквима су припадале њихове (пра)мајке „које су волеле своју децу више но себе и своју отаџбину више но своју децу, мајке које су знале једну од највећих вештина овога света – да од детета створе херојски јака и карактерна човека. На место ових мајки садашњост показује жене које мисле да се могу звати мајке само ако роде дете и науче га себичности, жене које су увек пре жене но мајке и увек све друго пре него жене”.

То су такође знали и бугарски кољачи у Топличком устанку кад су записали да су „најопасније српске жене” и да су, „као одушевљене патриоткиње и изванредне организаторке, ...носиоци српских идеала”. И зато их са једнаким жаром клали као и њихову браћу и мужеве.

Њихове кћери данас се не могу срести на путевима којима су ходиле њихове (пра)мајке. Оне данас могу бити и председнице, и министарке, и трилатералке, и трофрталке, и режисерке, и билдербергуше, и инжењераче, и микробиологуше, али су заборавиле да буду – жене. И претвориле се у најјевтинију војску, башибозук – такорећи, коју светски олош предводи у свом походу најпре на словенско православље, а потом [ће] и на Словенство уопште.

А на челу тога олоша нашли се Енглези. С Американцима – као својом ударном песницом. И свима њима наше су уцбеникуше склониле све помене и поравнале све злочиначке трагове по којима су у српском памћењу остајали уписани.

И оставиле једино порнографију као највиши облик српске духовности и културе. И своје мисије. И заједно са још неким силама, прогнале Национални просветни савет из одлучивања о томе како да се честитије уреди српско школство и да се Србима врати право на наду да о њиховој судбини неће бити пресудна реч оних који ни својим поступцима не знају управљати.¹

¹ Објављено на: <https://nauka i kultura.com/udzbenicka-pornografija/>; <https://www.ljudigovo-re.com/2021/04/22/dragoljub-petrovic-udzbenicka-pornografija/>; Слово, Никшић, Год. XVIII, бр. 61 (јул) 2022, 126–136.

МИНИСТРИ – ПРОМОТОРИ „БОСАНСКОГ ЈЕЗИКА”

Пре више година необавештени српски министар „самовласно је одлучио” да у Србију, и у Рас као њену стару престоницу, уведе „босански језик” и сад смо стигли до тога да од таквог министра и такве „науке” треба спасавати и Србију и српско школство.

Поменућу овде неке појединости које на то указују.

Као „Бошњаци”, до не тако давног времена, означавани су „жители Босне”, при чему су сви они тада били Срби. А кад су се језици почели „дијелити”, босански католици „отишли су у Хрвате”, а босанским муслиманима учинило се да ће бити „комплетнији” (да не кажемо – лепши и паметнији) под „бошњачким именом”. У том смислу они су, у складу с уобичајеном термилошком праксом, „своје парче српског језика” одредили као „**бошњачки** језик”, али су накнадно „одлучили да буду далековиди” и свој су језик преименовали у „**босански**”. Такав поступак већ је био уперен и против термилошке праксе и против памети: језик се именује према народу, а не према држави па ако су они народносно „**Бошњаци**” – логично је да им језик буде „**бошњачки**”; они су се, међутим, тога одрекли и одлучили се за нешто што не може бити – за „**босански** језик”, тј. окрстили га према „држави” у којој, заједно с „Бошњацима”, живе још и Срби и Хрвати – који за такав „језик” не знају и зову га српским и „хрватским”. Рекосмо да се овде ради о бошњачкој „далековидости” и то се огледа у чињеници да они планирају да у Босни истребе и католике (тј. Хрвате), као што су у БХ-Федерацији истребили Србе, и да у време када тај посао обаве – имају већ готов и „**босански** језик”. И да тако забашуре сву историју *српскога језика*. Таква се „научна памет”, између осталог, огледа и у превеођењу српских средњовековних ћириличких исправа на латиницу (још траже начин како да на њима крст замене полумесецом), а главне проблеме донело им је „насељавање странаца, највише Срба, Хрвата, Црногораца и источних Херцеговаца” (како то представља, рецимо, Енвер Имамовић: *Поријекло и њириадносѝ сѝановнишиѝва Босне и Херцеѝовине*. Сарајево, 1998). До те памети још није стигла она којом су некад „херцеговачки мухамеданци” сведочили да знају за „своје *ѝорекло од ѝравославних ѝраоца*” и да им је „*језик* чисто *срѝски*” (*Срѝски лисѝ*, Задар, VIII/7, 19 II / 2.

III 1887, 1). Ако до ових „нових мухамеданаца” (који себе називају и „Бошњанима”) та „знања” још нису стигла, брзо ће се показати да су се они извештили у неким другим пословима, посебно у преуређивању свега што им се „не допада”: они хоће „босански језик” свуда где чују и за једног „Босанца”, хоће да протерају српски језик и из средишта српске средњовековне државе и из српске историје и да инсталирају термилошку измишљотину Авде Чампаре од пре двадесетак година; И зато хоће да јучерашњој „творевини друга Авде” прибаве миленијуме *српске* језичке историје и да сопственој памети поуче мноштво својих знаменитих истоверника којима се исламска религија никад није „посвађала” са српским националним опредељењем. „*Босански језик*” (једнако као ни „*бошњачки*”) *не постоји ни у Сарајеву* и зато га је непаметно разносити и пресађивати по другим просторима *српскога* језика. Као што је непаметно ширити „бошњачки чаршав” преко српске књижевности и културе: све оно што у „бошњачкој књижевности” *вреди као лијературу*, једнако као и у „црногорској” – рецимо, сасвим се угодно осећа и у српској књижевности. Иво Андрић и Меша Селимовић нису ни Босанци ни Бошњаци него писци српскога језика и зидати „босански зиндан” за њих није много паметно јер су они, ипак, превише велики за мале ћепенке на које би желели да их свуку неки бошњачки мајстори који о литератури знају тек да муцају. А о безначајним писцима не треба ни разговарати нити се студенти смеју обавезивати да их читају и да их посебно „славе”. По неким „својим” критеријима, рецимо, ја бих Хусеина Тахмишчића сасвим лепо увео у књижевност српског језика, не знам куда бих сместио Мака Диздара (он је књижевни азил потражио у Загребу мада би његов *Камени сивач* сасвим лепо „легао и у српску књижевност”), а ако бих овде хтео да додам и неке „црногорске паралеле”, могао бих рећи да Ћамил Сијарић, Исо Калач, Момо Војводић тамо имају пространа места, али би некима другим требало законом забранити да се и у Црној Гори и у Босни представљају као књижевници.

И да ову причу сведемо „на раван”: током последњих 10-15 векова (за оне раније векове и миленијуме „мере још нису поуздано утврђене”) од Истре па далеко према истоку постоји *један* језик (*српски*) и више кандидата за његове нове фрустриране *зайерке*: „хрватски”, „македонски”, „бошњачки” („босански” је, како рекосмо, и лингвистички незамислив), „црногорски”, „(западно)бугарски”, при чему се овај последњи из српског корпуса коначно искључио

у време Берлинског конгреса (кад се „прекрајала” политичка карта Балкана), онај први двадесетак година касније, комунисти су 1944. Македонији даровали средиште српске средњовековне државе, а она два (пре)остала само сведоче да њихови носиоци не знају ни који им је језик ни шта ће њиме саопштавати јер су све оно што се уписује у праве („националне”) вредности њихови најистакнутији представници већ давно учинили – *српским* језиком.

А ако ови који за њима наступају мисле да томе нешто могу додати и „*на свом*” језику, биће то само знак да они до онога *првог* још нису дорасли и да то што хоће да кажу не заслужује ни да се саслуша. Из много разлога, међу којима не знам на ком би се месту нашли они еколошки будући да од оних који немају шта рећи не треба очекивати ни да процене тренутак кад треба – заћутати.¹

¹ Објављено на: <https://izmedjusnajave.rs/постоји-један-јези-српски-и-више-канд/> [21/04/2021]; <https://www.koreni.rs/postoji-jedan-jezik-srpski-i-vise-kandidata-za-njegove-nove-frustrirane-zaperke/>.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

811.163.41

323.1(=163.41)

811.163.4'271

ПЕТРОВИЋ, ДРАГОЉУБ, 1935-

Похара српског језика / Драгољуб Петровић. - Београд : Институт
за политичке студије, 2023 (Београд : Донат граф). - 264 стр. :
илустр. ; 24 cm

Тираж 100. - Напомене и библиографске референце уз текст.

ISBN 978-86-7419-376-1 (картон)

а) Српски језик

б) Срби -- Национално питање

в) Српскохрватски језик -- Дисолуција

COBISS.SR-ID 123098889